

मानव अधिकारको दृष्टिमा संविधानसभा निर्वाचन

अनुगमन प्रतिवेदन २०६५

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग
नेपाल

मानव अधिकारको दृष्टिमा संविधानसभा
निर्वाचन

अनुगमन प्रतिवेदन २०६५

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

हरिहर भवन, ललितपुर, नेपाल

आयोगका पदाधिकारीहरू

अध्यक्ष

माननीय केदारनाथ उपाध्याय

सदस्यहरू

माननीय रामनगिना सिंह

माननीय गौरी प्रधान

माननीय डा. लीला पाठक

माननीय डा. के. बी. रोकाया

सचिव

विशाल खनाल

लेखन/सम्पादन

यज्ञप्रसाद अधिकारी

शंकरनाथ अधिकारी

नारायणप्रसाद सेढाई

कैलाशकुमार सिवाकोटी

डिजाइन

सुबोध पोखरेल

मुद्रक : फरम्याट प्रिन्टिङ्ग प्रेस, हाँडीगाँउ, काठमाडौं

प्रकाशक

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

क्षमता अभिवृद्धि परियोजना

संयुक्त राष्ट्र संघीय विकास कार्यक्रम

हरिहर भवन, ललितपुर

पो.ब.नं. १०७, काठमाडौं,

नेपाल

प्रकाशन मिति: असार, २०६५

संस्करण : प्रथम, १००० प्रति

प्रतिवेदन नं : ४४/९५/२०६५ (के.का.)

सर्वाधिकार © राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

हरिहर भवन, ललितपुर, नेपाल ।

आयोगको पूर्व स्वीकृतिविना यस प्रतिवेदनलाई बौद्धिक वा शैक्षिक प्रयोजन बाहेक व्यापारिक वा अन्य प्रयोजनको लागि पुनःउत्पादन एवम् मुद्रण गर्ने गरी सङ्ग्रह गर्न अथवा कुनै पनि माध्यमबाट प्रयोगमा ल्याउन पाइने छैन । बौद्धिक तथा शैक्षिक प्रयोजनार्थ स्रोत खुलाइ आवश्यक अंशहरू साभार गरी प्रयोग गर्न सकिनेछ ।

मन्तव्य

संविधानसभा निर्वाचन कुनै पनि राष्ट्रको जीवनमा एउटा ऐतिहासिक एवम् विरलै हुने घटना हो । नेपालमा पहिलो पटक यस वर्ष गत चैत महिनामा संविधानसभाको निर्वाचन भएको सर्वविदितै छ । नागरिकको हकअधिकार लगायत मानव-अधिकारका समुचित विषयमा सशक्त प्रभाव पार्ने राष्ट्रिय राजनीतिक र कानुनी दस्तावेज संविधान भएकाले यसको निर्माण प्रकृया स्वभावतः राष्ट्रिय मानव-अधिकार आयोगको चासोको विषय रहेको छ । राज्य-सञ्चालनको व्यवस्था र रीतिथितिका लागि संविधानद्वारा संयन्त्रहरूको संरचना गरिने हुँदा संविधान निर्माण लागि समस्त नेपाली नागरिकको निर्भिकतापूर्वक सहज, सरल र समान रूपले सहभागिता आवश्यक हुन्छ । संविधानसभा निर्वाचनका लागि आवश्यक पहल सरकारी संयन्त्र र निर्वाचन आयोगबाट भएको थियो-थिएन, सहभागी राजनीतिक दल र अनुगमन गरिराखेका राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूबाट उपयुक्त वातावरण कायम गर्न सहयोग गरे-गरेनन्, हत्या, हिंसा, अपहरण, फिरौती इत्यादिबाट उन्मुक्त भएर मुलुकका कुना काप्चामा रहेका नेपाली जनताले आर्थिक, सामाजिक, जातीय, धार्मिक, लैङ्गिक वा कुनै किसिमको भेदभावरहित वातावरणमा उमेदवार हुने र मतदान गर्ने अवसर र वातावरण पाए, -पाएनन् इत्यादि कुराहरू मानवअधिकारका दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण छन् । यही विषयहरू मानव-अधिकार आयोगले संविधानसभा निर्वाचनपूर्व, संविधानसभा निर्वाचनको अवधिमा र संविधानसभा निर्वाचनको लगतैपछिको केही समयसम्म पनि नियमित रूपले अनुगमन गरेको थियो । प्रस्तुत प्रतिवेदन त्यही अनुगमनको परिणामस्वरूप सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशनमा ल्याएको छ ।

मानव-अधिकारको मूल्य, मान्यताका दृष्टिले संविधानसभा निर्वाचन कतिसम्म स्वच्छ थियो भन्ने प्रश्न अहिलेको अवस्थामा प्रासङ्गिक छैन तथापि संविधानसभाको निर्वाचनको क्रममा के-कस्ता कुराहरू भएका थिए ? त्यसको तथ्यगत जानकारीका लागि प्रस्तुत प्रतिवेदन एउटा अभिलेखको रूपमा रहन सक्नेछ । निश्चय पनि, भविष्यका अनुसन्धानकर्ता र आगामी निर्वाचनका लागि आवश्यक सावधानी र उपुक्त संयन्त्रको व्यवस्थाको लागि पनि प्रस्तुत प्रतिवेदन उपयोगी हुन सक्ने अपेक्षासहित प्रकाशनमा ल्याइएको छ ।

मिति : २०६५/४/२९

केदारनाथ उपाध्याय

अध्यक्ष

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

दुई-शब्द

मानवअधिकार आयोग ऐन २०५३ द्वारा २०५७ साल जेठ १३ गते स्थापित राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ अनुसार संवैधानिक अङ्गको रूपमा स्थापित हुन पुगेको छ । मानवअधिकारको संरक्षण, सम्बर्द्धन, सम्मान र परिपालनाको लागि कार्यरत आयोगलाई विभिन्न अधिकारहरू प्रदान गरेको छ । यसै सन्दर्भमा आयोगले बहुप्रतिक्षित संविधानसभा निर्वाचनको अनुगमन गरी प्रतिवेदन प्रकाशन गर्न पाउदा ज्यादै खुसी लागेको छ । निर्वाचन अनुगमनको कार्यलाई उपलब्ध श्रोत र साधनको अधिकतम परिचालन गर्दै प्रभावकारी रूपमा अधि बढाउनका लागि आयोगले एक समिति गठन गरेको थियो । सो समितिको बैठक बसी विभिन्न कार्ययोजना बनाइ विभिन्न सरकारी कार्यालयहरू, दातृ - निकाय र गैर- सरकारी सङ्घसंस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा मानवअधिकारको अनुगमन तथा अनुसन्धान गरी सम्बन्धित निकायको ध्यानाकर्षण गराएको थियो ।

आयोगको एकल प्रयासबाट मात्र उल्लिखित कार्य हुन नसक्ने भएकोले आयोगले विभिन्न सङ्घसंस्थाहरूसँगको समन्वय र सहकार्यमा मानवअधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्न सफल भएको छ । संविधानसभा निर्वाचनको अनुगमनको क्रममा विभिन्न सूचना जानकारी उपलब्ध गराएर सहयोग पुऱ्याउनु हुने विभिन्न राजनीतिक दल, निर्वाचन आयोग, सरकारी निकाय, विभिन्न गैर-सरकारी सङ्घसंस्थाहरू, नेपाल बार एसोसियसन, पत्रकार महासङ्घ, विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी सङ्घसंस्थाहरू लगायत सबैप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

त्यसै गरी आयोगलाई संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा मानवअधिकार अवस्थाको अनुगमन तथा अनुसन्धान गर्नको लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउनु हुने आयोगको क्षमता विकास परियोजना, सेभ द चिल्ड्रेन नर्वे, प्लान इन्टरनेशनल, नेपालका साथै अनुगमन तथा अनुसन्धानमा संलग्न हुनु हुने आयोगका माननीय अध्यक्ष तथा मेरा सहकर्मी साथीहरू र अनुगमन तथा अनुसन्धानमा संलग्न तथा सहयोगीको भूमिका निर्वाह गर्नुहुने सम्पूर्ण कर्मचारीहरूलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्तमा, संविधानसभा निर्वाचन समन्वय समितिलाई आवश्यक सहयोग गरी कार्य सम्पन्न गर्न प्रत्यक्ष /अप्रत्यक्ष सहयोग पुऱ्याउनु हुने सबैप्रति हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

संयोजक

रामनगिना सिंह

संविधानसभा निर्वाचन समन्वय समिति

राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग

विषय-सूची

परिच्छेद-१	१
१. पृष्ठभूमि	१
१.१ मानव-अधिकार अनुगमन र आयोगको भूमिका	२
१.२ अनुगमन पद्धति	३
१.३ अनुगमन गरिएका क्षेत्र तथा जिल्लाहरू	४
१.४ अनुगमनका लागि आधार बनाइएका विषय	४
१.५ अनुगमनका सीमाहरू	५
१.६ प्रतिवेदनको बनौट	५
परिच्छेद-२	७
निर्वाचन र मानव-अधिकार	७
स्वतन्त्र तथा निःपक्ष निर्वाचन र मानव-अधिकार	७
परिच्छेद-३	९
निर्वाचनसम्बन्धी केही तथ्यहरू	९
परिच्छेद-४	११
राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगबाट भएका कार्यहरू	११
क. संविधानसभा निर्वाचन समन्वय समिति	११
ख. प्रकाशन तथा वितरण	१२
ग. तालिम तथा अभिमूखीकरण कार्यक्रम	१३
घ. केन्द्रीय, क्षेत्रीय तथा स्थानीय स्तरमा अन्तरक्रिया	१४
ङ. अनुगमन टोली	१६
च. चरणबद्ध अनुगमन	१६
छ. हटलाइन तथा उजुरी	१७
ज. निर्वाचन आयोग, नेपाल सरकार एवम् सम्बद्ध निकायहरूको ध्यानाकर्षण	१८
झ. निर्वाचन आयोग तथा अन्य सङ्घसंस्थाहरूसँग भेटघाट तथा अन्तर्क्रिया	१९

परिच्छेद-५	२१
अनुगमनबाट प्राप्त तथ्यहरू	२१
संविधानसभा निर्वाचन अनुगमनको क्रममा प्राप्त तथ्यहरू	२१
५.१ निर्वाचनपूर्वको अनुगमन	२१
क. शान्तिपूर्वक भेला हुने स्वतन्त्रता	२२
ख. विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता	२४
ग. स्वतन्त्रतापूर्वक आवतजावत र बसोबास गर्ने अधिकार	२४
घ. राजनैतिक दलहरूले आफ्ना गतिविधि सञ्चालन गर्न पाउने अधिकार	२५
ङ. स्वतन्त्र रूपमा निर्वाचनमा सहभागी हुन पाउने अधिकार	२६
च. सूचनाको अधिकार	२९
छ. राजनैतिक गतिविधिमा बालबालिकाको प्रयोग	३०
५.२ निर्वाचन अवधिको अनुगमन	३१
क. स्वतन्त्र एवम् भयरहित वातावरणमा गोप्य मतदान गर्न पाउने अधिकार	३१
ख. महिला, दलित, मधेशी, आदिवासी जनजाति, अल्पसंख्यक, अपाङ्ग, धार्मिक समुदाय आदिको मतदानमा पहुँच	३३
ग. मतदानमा विस्थापित, स्वयम्सेवक, पर्यवेक्षक लगायतको पहुँच	३४
घ. बृद्धबृद्धा, अशक्त, गर्भवती महिला आदिका सम्बन्धमा गरिएको विशेष व्यवस्था	३५
ङ. शौचालय, खानेपानी, औषधोपचार आदिको व्यवस्था	३५
च. बालबालिकाको प्रयोग	३६
५.३ निर्वाचनपश्चात्को अनुगमन	३७
क. मतगणनाको अनुगमन	३८
ख. सूचना-सम्प्रेषण	३९
ग. शान्तिपूर्ण प्रदर्शन, ज्याली अनुगमन	४०
परिच्छेद-६	४१
निर्वाचनसँग सम्बद्ध महत्वपूर्ण विषयहरू	४१
६.१ लैङ्गिक विश्लेषण	४१
६.२ निर्वाचन आचारसंहिता पालनको अवस्था	४१
६.३ निर्वाचनको अवधिमा भएका मानव-अधिकार उल्लङ्घनका घटना प्रकृति र प्रचलन	४२
६.४ निर्वाचन अवधिमा अनुसन्धान प्रारम्भ गरिएका घटनाहरू:	४३
६.५ राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय पर्यवेक्षण	४३

परिच्छेद-७	४५
उपलब्धी, चुनौति र सिकाइहरू	४५
७.१ उपलब्धी	४५
७.२ चुनौति	४७
७.३ सिकाइहरू	४७
परिच्छेद-८	४९
विश्लेषण निश्कर्ष र सुझावहरू	४९
८.१ विश्लेषण, निश्कर्ष र सुझाव	४९
सिफारिस	५३
अनुसूचीहरू	
अनुसूची-१: नक्सामा अनुगमन गरिएका जिल्लाहरू	५४
अनुसूची-२: अनुगमनको लागि तयार गरिएको ढाँचा	५५
अनुसूची-३: प्रत्यक्ष निर्वाचनबाट निर्वाचित संविधानसभा सदस्यहरूको नामावली	६२
अनुसूची-४: समानुपातिक निर्वाचनबाट निर्वाचित संविधानसभा सदस्यहरूको नामावली	६९
अनुसूची-५: मनोनित संविधानसभा सदस्यहरूको नामावली	७९
अनुसूची-६: संविधान सभा सम्बन्धी आयोगले प्रकाशन गरेका सामाग्री	८०
अनुसूची-७: अनुगमनमा संलग्न आयोग पदाधिकारी र कर्मचारीहरूको नामावली	८५
अनुसूची-८: जिल्लागत रूपमा अनुगमनबाट प्राप्त तथ्यहरू	८९
अनुसूची-९: संविधानसभा निर्वाचनसम्बन्धी आयोगद्वारा जारी प्रेस-विज्ञप्तिहरू	
निर्वाचन	९३६
अनुसूची-१०: आयोगको मतदानकेन्द्रमा पहुँचसम्बन्धी पत्र/परिपत्र	९४५
अनुसूची-११: सवारी पाससम्बन्धी पत्रहरू	९४६

सङ्क्षिप्त रूप

अनमिन	= नेपालका लागि संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय मिसन
आइसिआरसि	= अन्तर्राष्ट्रिय रेडक्रस समिति
ओएचसिएचआर	= संयुक्त राष्ट्रसंघीय मानव अधिकार उच्चआयुक्तको कार्यालय
आयोग	= राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग
एमाले	= नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एकीकृत मार्क्सवादी, लेनिनवादी)
गाविस	= गाउँ विकास समिति
जतमुमो	= जनतान्त्रिक तराई मुक्तिमोर्चा
जियोक	= आमनिर्वाचन पर्यवेक्षण समिति
तमलोपा	= तराई मधेश लोकतान्त्रिक पार्टी
नपा	= नगरपालिका
निमावि	= निम्न माध्यामिक विद्यालय
नियोक	= राष्ट्रिय निर्वाचन पर्यवेक्षण समिति
नेकपा	= नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी
नेका	= नेपाली कांग्रेस
नेमा	= राष्ट्रिय निर्वाचन अनुगमन सञ्जाल
नेविसङ्घ	= नेपाल विद्यार्थी सङ्घ
प्रावि	= प्राथमिक विद्यालय
माओवादी	= नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी)
मावि	= माध्यामिक विद्यालय
राप्रपा	= राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी
वाइसीएल	= योड कम्युनिष्ट लिग

सारांश

निर्वाचनलाई प्रजातन्त्रको मेरुदण्ड मानिन्छ। शासनवैधताको मापन-आधार निर्वाचन हो। त्यसमाथि संविधानसभा निर्वाचन विरलै आउने र संविधानको खाका कोर्ने हुनाले यस निर्वाचनलाई ऐतिहासिक निर्वाचनको रूपमा लिइन्छ। यसै सन्दर्भमा नेपालमा वि. स. २००७ सालदेखि उठ्दै आएको यस मुद्दाले २०६४ चैत २८ गते सार्थक रूप पाएको थियो। यस निर्वाचनलाई राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगले निर्वाचनसँग सम्बन्धित अधिकारलाई मानवअधिकारको परिधिभित्र रही अनुगमन, अनुसन्धान एवम् सम्बर्द्धनात्मक कार्य गरेको थियो। त्यसैको प्रतिफल हो-यो प्रतिवेदन।

आयोगले आफ्नो क्षेत्राधिकार र उपलब्ध स्रोतसाधनको परिधिभित्र रही संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा मानव-अधिकारको अनुगमन, अनुसन्धान तथा सम्बर्द्धनात्मक कार्यहरूलाई अगाडि बढाएको थियो। आयोग टोलीले अनुगमनको सिलसिलामा जिल्ला तहमा अवस्थित जिल्ला प्रशासन कार्यालय, निर्वाचन आयोगको कार्यालय जिल्ला प्रहरी कार्यालय लगायत सम्बन्धित सरकारी निकायबाट भेटघाट, छलफल, कुराकानी, अन्तक्रिया लगायतका विधि अवलम्बन गरी जिल्लाको वस्तुस्थिति-बारेमा जानकारी लिएको थियो। सोही विधि अवलम्बन गरी टोलीले विभिन्न राजनीतिक दल, मानवअधिकारकर्मी, गैरसरकारी संस्था, पत्रकार, कानून-व्यवसायी, नागरिकसमाजका व्यक्तित्वबाट पनि आवश्यक सूचना सङ्कलन गरेको थियो। सोही आधारमा निर्वाचन अवधिमा मानव-अधिकार उल्लङ्घन, एवम् ज्यादतिका घटना हुन सक्ने सम्भावित क्षेत्रहरूको पहिचान गरी अनुगमन, अनुसन्धान एवम् प्रबर्द्धनात्मक कार्यलाई प्राथमिकता दिइएको थियो। अनुसन्धान एवम् प्रबर्द्धनात्मक कार्यबाट प्राप्त तथ्यहरूबाट प्राप्त निष्कर्षलाई लिखित एवम् मौखिक रूपमा सम्बन्धित निकायलाई जानकारी गराएको थियो।

संविधानसभा निर्वाचनलाई मध्यनजर राखी निर्वाचनपूर्व, निर्वाचन अवधिमा र निर्वाचनपश्चात् गरी जम्मा ६९ जिल्लाको अनुगमन गरेको थियो। अनुगमनका विषयहरूमा स्वतन्त्रता, निष्पक्षता, सहभागिता, समानता, पहुँच, बालबालिकाको प्रयोग, एवम् अशक्त वृद्धवृद्धा, गर्भवति वा सुत्केरी महिलाका सम्बन्धमा अवलम्बन गरिनुपर्ने विशेष व्यवस्था, शौचालय, खानेपानी, औषधोपचार आदि कुराहरू मानव-अधिकारको दृष्टिमा महत्वपूर्ण साथै आवश्यकीय मानिन्छन्। यसै गरी

पर्यवेक्षक, स्वयम्सेवक तथा कर्मचारीहरूको भूमिका लगायतका सवालमा समेत अनुगमन, अनुसन्धान आधारित थियो ।

जनता नै राज्यशक्तिको स्रोत र सार्वभौमसत्ता सम्पन्न भएको हुनाले देशमा कस्तो प्रकारको राजनीतिक, सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक व्यवस्था कायम गर्ने, कस्तो विदेश-नीति अवलम्बन गर्ने, राज्यको स्वरूप एवम् संरचना कस्तो प्रकारको हुने लगायतका मुद्दाहरूसम्बन्धी निर्णय गर्ने अधिकार जनतामा नै रहेको हुनाले संविधानसभामार्फत जनताले नै आफ्नो भाग्य कोर्न पाउनुपर्दछ । यसको लागि शान्तिपूर्वक भेला हुने स्वतन्त्रता, विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता, मुलुकको कुनै पनि भूभागमा आवतजावत गर्ने स्वतन्त्रता, समान रूपमा आफ्ना राजनैतिक गतिविधि सञ्चालन गर्न पाउने अधिकार, सूचनाको हक, निर्वाचनमा बालबालिकाको प्रयोगविरुद्धको अधिकार, स्वतन्त्र रूपमा एवम् भयरहित वातावरणमा मतदान गर्न पाउने अधिकार, आन्तरिक रूपमा विस्थापित व्यक्तिहरू, कैदीबन्दी, स्वयम्सेवक, पर्यवेक्षक लगायतकाको मतदानसम्बन्धी अधिकारलाई सुनिश्चित गरिनुपर्दछ भन्ने मान्यतालाई नेपालको अन्तरिम संविधान लगायत विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरूमा कुनै न कुनै रूपमा उल्लेख गरिएको छ । यिनै विषयवस्तुको सेरोफेरोमा रही निर्वाचनसँग सम्बन्धित सवाललाई आयोगले मानव-अधिकारको दृष्टिकोणबाट अनुगमन, अनुसन्धान र सम्बर्द्धनात्मक कार्यलाई जोड दिएको थियो ।

संविधानसभा निर्वाचनको सिलसिलामा आयोगबाट माननीय सदस्य रामनगिना सिंहको अध्यक्षतामा संविधानसभा निर्वाचन समन्वय समिति गठन गरिएको थियो । सो समितिले सल्लाह सुझावमा आधारित संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा अनुगमन अनुसन्धान गर्नुको साथै सम्बर्द्धनात्मक कार्य समेत गरेको थियो । साथै संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा प्रचारप्रसार समग्री प्रकाशन तथा वितरण गरी निर्वाचनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, भयरहित वातावरणमा सम्पन्न गर्न सघाउ पुऱ्याएको थियो । नागरिकको मताधिकारको सुनिश्चितताको लागि विभिन्न तालिम, गोष्ठी, अन्तर्क्रिया तथा छलफलमार्फत सर्वसाधारणलाई संविधानसभा र मानव-अधिकारको विषयमा जानकारी गराएको थियो । त्यसै गरी संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा हुन सक्ने मानव-अधिकार उल्लङ्घन तथा ज्यादतिका घटनाहरूलाई तत्काल सम्बोधन गर्न आयोगको केन्द्रीय तथा क्षेत्रीय कार्यालयमा २४ घण्टै हट लाइन सेवाको व्यवस्था गरिएको थियो । आयोगबाट आवश्यकताअनुसार पत्रकार सम्मेलन

र प्रेस-विज्ञप्ति, टेलिफोनमार्फत निर्वाचन आयोग, नेपाल सरकार लगायत सम्बन्धित निकायहरूको ध्यानाकर्षण गराउनुको साथै अनुगमन, अनुसन्धानबाट प्राप्त तथ्य एवम् विभिन्न समाचारहरूको सूचनालाई आधार मानी स्वतन्त्र, निष्पक्ष र भयरहित वातावरणमा निर्वाचन सम्पन्न गर्नको लागि सरोकारवालाहरूलाई आग्रह गरिएको थियो ।

आयोगद्वारा तीन चरणमा गरिएको अनुगमनको तथ्यालाई हेर्दा निर्वाचन अपेक्षाकृत शान्तिपूर्ण रूपमा सम्पन्न भएको पाइन्छ । निर्वाचन-पुर्व देशका विभिन्न स्थानहरूमा भएका कुटपीट, भडप, हत्याजस्ता लगायतका घटनाहरूले शान्तिपूर्ण रूपमा भेला हुने तथा सभासम्मेलन गर्न पाउने स्वतन्त्रताको उपभोगमा अवरोध पुगेको देखिन्छ ।

त्यसै गरी तराईका सशस्त्र समूहहरूले गरेको बन्द, हडतालजस्ता गतिविधिले निर्वाचन कार्यक्रममा सामान्य असर, जनमानसमा डरत्रास, भयको वातावरण सिर्जना गरे पनि पूर्ण प्रभावित तुल्याउन सकेन ।

निर्वाचनको दिनलाई हेर्ने हो भने जनतामा सामान्य डर, त्रास कायम रहे पनि निर्वाचन अपवादका घटनाबाहेक निर्वाचन शान्तिपूर्ण रूपमा सम्पन्न भएको देखिन्छ ।

निर्वाचन भइसकेपछि कतिपय स्थानमा मतपेटिक सम्बन्धित ठाउँमा पुऱ्याउन साधनको समस्या परेको थियो । केही स्थानहरूबाहेक मत गणनामा खासै समस्या देखिएको पाइएन । मतगणनापछि निस्किएका विजय च्यालीहरू शान्तिपूर्ण रूपमा सम्पन्न भएको अवस्था रह्यो ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. पृष्ठभूमि

मुलुकको राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक लगायत विविध क्षेत्रमा आमूल परिवर्तन गरी शान्त, सुदृढ र समुन्नत नयाँ नेपालको निर्माण गर्ने उद्घोषसहित नेकपा माओवादीले सशस्त्र आन्दोलन गर्‍यो । सो आन्दोलन दस वर्षभन्दा लामो समयसम्म चल्यो । वि. स. २०६३ चैतदेखि २०६४ बैशाखसम्म प्रमुख राजनीतिक दलहरूको आक्यानमा माओवादी समेतको समर्थनबाट चलेको १९ दिने जनआन्दोलनमार्फत नेपाली जनताले देखाएको अदम्य साहस, त्याग र बलिदानको परिणाम स्वरूप अन्ततः नेपाली जनताले संविधानसभाको निर्वाचनमार्फत आफ्नो भाग्य र भविष्य आफैँ निर्धारण गर्ने महान् ऐतिहासिक अवसर प्राप्त गरे । प्रारम्भमा २०६४ साल जेठ महिनामा संविधानसभाको निर्वाचन सम्पन्न गर्ने लक्ष्य राखिएको थियो । सो महिनामा चुनाव सम्पन्न हुने वातावरण बन्न नसकेको कारण पुनः २०६४ मङ्सिर महिनाभित्र चुनाव गर्ने गरी मिति सारियो । मुलुकको राजनीतिक तरलता र अस्थिरताका कारण सो अवधिमा पनि निर्वाचन हुन सकेन । अन्ततः तेस्रो पटकको प्रयासमा मिति २०६४/१२/२८ गते मुलुकमा ऐतिहासिक संविधानसभा निर्वाचन शान्त वातावरणमा सम्पन्न भयो ।

संविधानसभाजस्तो युगमा एक पटक आउने ऐतिहासिक निर्वाचनमा आमजनताको स्वतन्त्र, सक्रिय र अर्थपूर्ण सहभागिता हुनु नितान्त आवश्यक पर्दछ । स्वतन्त्र, निष्पक्ष र धाँदलीरहित वातावरणमा निर्वाचन सम्पन्न हुनु पनि त्यत्तिकै आवश्यक हुने गर्दछ । निर्वाचनलाई सार्थक बनाउन राज्यका सम्बद्ध निकाय, राजनीतिक दल, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घसंस्था, आमसञ्चार तथा नागरिकसमाजसमेतको महत्वपूर्ण भूमिका हुने गर्दछ । यस सन्दर्भमा निर्वाचन स्वतन्त्र र निष्पक्ष भए-नभएको कुराको अनुगमन एवम् पर्यवेक्षण गर्ने निकायहरूको भूमिका पनि त्यत्तिकै महत्वपूर्ण हुन्छ ।

यसैको सेरोफेरोमा संविधानसभा निर्वाचनलाई ध्यानमा राखी राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगले विगतको झण्डै डेढ वर्षको अवधिमा निर्वाचन र मानव-अधिकार केन्द्रित

विभिन्न प्रकारका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्‍यो । जसमा शिक्षा, सूचना तथा सञ्चारमुखी सामग्रीहरूको प्रकाशन तथा वितरण, तालिम तथा अभिमूखीकरण, सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया, निर्वाचनको सिलसिलामा मानव-अधिकार अवस्थाको अनुगमन, उजुरी सुन्नको लागि हटलाइनको व्यवस्था, उजुरीमाथि कारवाही तथा उद्धार टोलीको व्यवस्था लगायतका महत्वपूर्ण कार्यहरू सम्मिलित हुन्छन् ।

आयोगले निर्वाचन-पूर्वको अनुगमन, निर्वाचन अवधिको अनुगमन र निर्वाचन पश्चातको अनुगमन गरी तीन चरणमा संविधानसभा निर्वाचनको अनुगमन गर्‍यो । संविधानसभा निर्वाचन अनुगमनको प्रमुख उद्देश्य निर्वाचनको सिलसिलामा मूलतः निर्वाचनसँग प्रत्यक्ष रूपमा सरोकार राख्ने मानव-अधिकारको पूर्ण उपभोगलाई सुनिश्चित गर्नुका अतिरिक्त यस अवधिमा मानव-अधिकारको उल्लङ्घन हुन नदिन हरसम्भव प्रयास गर्नु तथा भएका मानव-अधिकार उल्लङ्घनका घटनाको अभिलेखीकरण गरी तिनलाई कानुनी प्रक्रियामा लैजानु रहेको थियो ।

१.१ मानव-अधिकार अनुगमन र आयोगको भूमिका

नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ अनुसार राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग एक संवैधानिक अंगको रूपमा स्थापित भएको छ । नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ ले आयोगलाई थप अधिकारहरू प्रदान गरेको छ । मानव-अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि आयोगलाई प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्नु पर्ने एउटा सशक्त अङ्गका रूपमा स्थापित गर्न खोजेको देखिन्छ । आयोगलाई मानव-अधिकार उल्लङ्घनका घटना उपर उजुरी ग्रहण गर्ने, छानवीन तथा अनुसन्धान गर्ने, छानवीन तथा अनुसन्धानबाट दोषी देखिएकालाई विभागीय सजायका लागि सिफारिस गर्ने, पीडितलाई क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउन आदेश दिने, मानव-अधिकार उल्लङ्घनकर्ताको नाम सार्वजनिक गर्ने र आवश्यकतानुसार अदालतमा मुद्दा दायर गर्न सिफारिस गर्ने अधिकार प्राप्त छन् । मानव-अधिकारको संरक्षणको लागि आयोगले आवश्यकतानुसार खानतलासी लिने, विना-सूचना सरकारी वा अन्य ठाउँमा प्रवेश गर्ने र उद्धार गर्ने लगायतका कार्य गर्न सक्छ । यसअलावा आयोगलाई नेपालपक्ष भएका मानव-अधिकारसम्बन्धी सन्धि-सम्झौताको कार्यान्वयन भए-नभएको अनुगमन गर्ने, नेपाल सरकारअन्तर्गतका निकाय, कारागार वा अन्य कुनै संस्थाको भ्रमण, निरीक्षण, अवलोकन गर्ने, मुलुकको विद्यमान मानव-अधिकार स्थितिको समीक्षा गर्ने लगायतका अधिकारहरू प्राप्त छन् ।

संविधान, प्रचलित कानून र नेपालपक्ष भएका मानव-अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिहरूमा प्रत्याभूत गरिएका मानव-अधिकारको निर्वाध उपभोगलाई सुनिश्चित गर्न गराउन आयोग क्रियाशील रहेको छ । आयोगले आफ्नो जिम्मेवारी प्रभावकारी रूपमा निर्वाह गर्ने क्रममा विगत लामो समयदेखि नै संरक्षणसम्बन्धी अन्य कार्यका अतिरिक्त मानव-अधिकार स्थितिको अनुगमन गरी समय समयमा यथार्थ स्थिति सार्वजनिक गर्दै आएको छ । आयोगले गर्ने अनुगमन मूलतः आवधिक, अधिकार विशेष र घटना विशेष गरी तीन भागमा केन्द्रित रहने गरेको छ । यसै सन्दर्भमा आयोगले ऐतिहासिक संविधानसभा निर्वाचन-अवधिमा निर्वाचनसँग गाँसिएका मानव-अधिकारको अवस्थाको अनुगमन कार्य सम्पन्न गरेको छ ।

१.२ अनुगमन पद्धति

आयोगको टोलीले अनुगमनको सिलसिलामा जिल्लास्थित जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला निर्वाचन कार्यालय, जिल्ला प्रहरी कार्यालय लगायत निकायमा पुगी जिल्लाको वस्तुस्थितिको बारेमा जानकारी लिनुको साथै विभिन्न राजनीतिक पार्टीहरूको कार्यालयमा गई जानकारी लिने कार्य गरेको थियो । त्यसै गरी मानव-अधिकारकर्मी, गैरसरकारी संस्था, पत्रकार, कानून-व्यवसायी, नागरिकसमाजका विभिन्न व्यक्तिहरूसँग भेटघाट तथा छलफल कार्यक्रम पनि चलाइएको थियो । उल्लिखित संस्था एवम् व्यक्तिहरूसँगको अन्तर्क्रिया, भेटघाट तथा छलफलबाट निर्वाचनको अवधिमा मानव-अधिकार उल्लङ्घन हुन सक्ने सम्भावना भएका क्षेत्रहरूको पहिचान गर्नुका साथै ती स्थानहरूमा अनुगमनलाई प्राथमिकता दिइएको थियो । अनुगमनको क्रममा नै विभिन्न स्थानमा संविधानसभा र मानव-अधिकार विषयमा अन्तर्क्रिया कार्यक्रमहरूको आयोजना गरी मानव-अधिकार अवस्थाको जानकारी लिने र संविधानसभाको निर्वाचनमा कस्को के भूमिका हुन्छ, के गर्न हुन्छ के गर्न हुँदैन जस्ता विषयमा सरोकारवालाहरूको ध्यानाकर्षण गराइएको थियो । अनुगमनको क्रममा नै निर्वाचनको सन्दर्भमा मानव-अधिकार उल्लङ्घन भएको भनिएका स्थानहरूमा गई अनुगमन तथा अनुसन्धान गरिएको थियो । उक्त अवसरमा विभिन्न मतदातहरूको सचेतना अभिवृद्धि गर्नुको साथै घटनाको सम्बन्धमा यथार्थ जानकारी लिइएको थियो । विभिन्न पत्रपत्रिकाहरूमा प्रकाशित समाचारहरूको आधारमा जानकारी लिनुको साथै त्यसको सत्यताको विषयमा समेत अनुगमन गरिएको थियो ।

१.३ अनुगमन गरिएका क्षेत्र तथा जिल्लाहरू

आयोगको निर्णयअनुसार संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा निर्वाचनपुर्व, निर्वाचन अवधिमा र निर्वाचनपछि समेत गरी आयोगको केन्द्रीय, चार क्षेत्रीय, पाँच सम्पर्क कार्यालयबाट ६९ जिल्लाको अनुगमन गरिएको थियो । अनुगमन गरिएका जिल्लाहरूको विवरण अनुसूची-१ मा समावेश गरिएको छ । आयोगद्वारा ती जिल्लाहरूमा घटेका मानव-अधिकार उल्लङ्घनसँग सम्बन्धित आठ घटनाको अनुसन्धानसमेत गरिएको थियो ।

१.४ अनुगमनका लागि आधार बनाइएका विषयहरू

विभिन्न चरणको अनुगमनको लागि विभिन्न सूचकहरू तयार गरिएका थिए । मतदान-पूर्वको अनुगमनको लागि उमेदवार/दलहरूले स्वतन्त्र रूपमा आफ्नो प्रचार-प्रसार गर्न पाए-नपाएको, निर्वाचन क्षेत्रमा आवत-जावतको स्वतन्त्रता रहे-नरहेको, आमसभा तथा जुलुस गर्न पाए-नपाएको, बालबालिकाको प्रयोग भए-नभएको जस्ता विषयहरू रहेका थिए । मतदानको दिन गर्ने अनुगमनको लागि मतदान-केन्द्र उपर्युक्त स्थानमा भए-नभएको, मतदाताहरूको मतदान-केन्द्रसम्मको निर्वाध आवागमन रहे-नरहेको, मतदान-केन्द्रको वातावरण, मतदाताले आफ्नो मत गोप्य रूपमा प्रयोग गर्न पाए-नपाएको, कसैले बलको प्रयोग गरी वा डर, धाक, त्रास देखाइ मतदान स्थल आफ्नो कब्जामा लिन वा मतपत्र/मतपेटिका वा मतदान सामग्री जर्बजस्ती आफ्नो नियन्त्रणमा लिने, विगाने तथा नष्ट गर्ने कार्य भए-नभएको, ज्येष्ठ नागरिक, महिला, अपाङ्ग, अशक्त तथा दृष्टिविहिन लगायतका मतदाताहरूलाई मतदान गर्नको लागि विशेष व्यवस्था, खानेपानी वा शौचालयको व्यवस्था भए-नभएको, पर्यवेक्षकहरूको पहुँच रहेनरहेको जस्ता विषयहरू रहेका थिए ।

त्यसै गरी मतदानपश्चात् गरिएको अनुगमनको लागि मतपेटिका सङ्कलन कार्यमा अवरोध पुऱ्याइएको नपुऱ्याइएको, मतदाताहरूलाई मतदानपश्चात् गरिसकेपछि कुनै पनि किसिमको धम्की/दबाव वा हिंसाको प्रयोग भएनभएको, निर्वाचनका क्रममा निर्वाचन कसुर उल्लङ्घनसम्बन्धी परेका उजुरीहरूउपर उजुरी सुन्ने निकायहरूले प्रभावकारी रूपमा उजुरी ग्रहण गरे-नगरेको, निर्वाचन पर्यवेक्षण तथा अनुगमनमा खटिइएका संस्था तथा निकायहरूद्वारा निर्वाचनपश्चात् गरिएका प्रतिवेदनहरू निष्पक्ष

भए-नभएको जस्ता सूचकहरूको आधारमा अनुगमन गरिएको थियो । अनुगमनको लागि आयोगबाट तयार गरिएको ढाँचा अनुसूची-२ मा समावेश गरिएको छ ।

१.५ अनुगमनका सीमाहरू

उपलब्ध स्रोत र साधनको अधिकतम परिचालन गर्दा पनि मुलुकका ७५ जिल्लाको अनुगमन गर्न सकिएन । अनुगमन गरिएका ६९ जिल्लामध्ये पनि सबै जिल्लामा निर्वाचनका तीन चरणमा अनुगमन सम्भव हुन सकेन । त्यसै गरी अनुगमन गरिएको भनिएका ६९ जिल्लाहरूका सदरमुकाम, नगरपालिका तथा केही गाविसहरूमा मात्र अनुगमन गरिएको छ, सम्पूर्ण मतदान-केन्द्रहरूमा उपस्थिति सम्भव रहेन तथापि अनुगमन टोलीले स्थानीय परिवेशलाई विश्लेषण गरी सम्वेदनशील मानिएका बढी स्थानहरूमा पुग्ने प्रयास गरेको थियो । यो अनुगमन प्रतिवेदन खास गरी आयोगका अनुगमन टोलीहरूले गरेको स्थलगत भ्रमण अनुगमन, स्थानीय स्तरमा गरिएको सरोकारवालाहरूसँगको छलफल अन्तरक्रिया, आयोगमा प्राप्त भएका उजुरीहरू, आमसञ्चारका माध्यमबाट प्रकाशित तथा प्रसारित सूचना एवम् जानकारीहरूको विश्लेषणका आधारमा तयार पारिएको हुनाले यसले स्वतन्त्र र निःपक्ष निर्वाचनको अवस्था के-कस्तो रट्यो भन्ने कुराको सामान्य फलकमात्र प्रस्तुत गर्दछ ।

१.६ प्रतिवेदनको बनौट

आयोगले निर्वाचन अवधिमा गरेका सम्पूर्ण कार्यहरूलाई समेटी तयार गरिएको प्रस्तुत प्रतिवेदनलाई विभिन्न शीर्षक गरी ८ परिच्छेदमा विभाजन गरिएको छ । यस प्रतिवेदनको प्रारम्भिक खण्डको रूपमा परिच्छेद-१ रहेको छ । यसमा पृष्ठभूमिसहित संविधानसभा निर्वाचन अनुगमनको उद्देश्य तथा मानव-अधिकार अनुगमन र आयोगको क्षेत्राधिकारको बारेमा चर्चा गरिएको छ । परिच्छेद-२ मा स्वतन्त्र एवम् निःपक्ष निर्वाचन र मानव-अधिकारबीचको अन्तरसम्बन्धलाई उजागर गर्ने प्रयास गरिएको छ भने परिच्छेद-३ मा निर्वाचनसम्बन्धी महत्वपूर्ण तथ्यहरूलाई जस्ताको तस्तै प्रस्तुत गरिएको छ । परिच्छेद-४ मा संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा आयोगबाट सम्पन्न गरिएका गतिविधिहरूलाई एकीकृत रूपमा प्रस्तुत गर्ने जमर्को गरिएको छ । परिच्छेद-५ मा संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा आयोगबाट तीन चरणमा गरिएका अनुगमनबाट प्राप्त तथ्यहरूलाई समावेश गरिएको छ ।

निर्वाचनसँग सम्बद्ध अन्य महत्वपूर्ण विषयहरूलाई परिच्छेद-६ मा समेटिएको छ जसभित्र लैङ्गिक विश्लेषण, निर्वाचन आचारसंहिता, निर्वाचनको सन्दर्भमा भएका मानव-अधिकार उल्लङ्घनका घटना र तिनको प्रकृति, निर्वाचन अवधिमा अनुसन्धान प्रारम्भ गरिएका घटनाहरू र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय पर्यवेक्षण सम्बन्धमा चर्चा गरिएको छ । परिच्छेद-७ मा उपलब्धी, चुनौती र सिकाइ त्यसै गरी परिच्छेद-८ मा विश्लेषण तथा निश्कर्ष तथा सिफारिस समावेश गरिएको छ । यस प्रतिवेदनमा ११ अनुसूचीहरू राखिएका छन् ।

परिच्छेद-२

निर्वाचन र मानव-अधिकार

स्वतन्त्र तथा निश्पक्ष निर्वाचन र मानव-अधिकार

मानव-अधिकार र लोकतन्त्रबीच अन्योन्याश्रित सम्बन्ध भएजस्तै स्वतन्त्र र निश्पक्ष निर्वाचनको मानव-अधिकारसँग गहिरो सम्बन्ध रहेको हुन्छ । लोकतान्त्रिक अधिकारहरू निर्वाचनमार्फत नै अभिव्यक्त, उपयोग र संस्थागत हुने गर्दछन् । ती अधिकारहरूको स्वस्थ प्रयोगका लागि स्वतन्त्र र निश्पक्ष निर्वाचन अत्यावश्यक हुन्छ । जनता राज्यशक्तिको स्रोत र सार्वभौमसत्ता सम्पन्न भएकोले देशमा कस्तो प्रकारको राजनीतिक, सामाजिक, आर्थिक, व्यवस्था कायम गर्ने हो ? कस्तो प्रकारको वैदेशिक नीति अवलम्बन गर्ने हो ? राज्यको स्वरूप एवम् संरचना कस्तो प्रकारको हुने हो ? भन्ने जस्ता महत्वपूर्ण विषयहरूमा निर्णय गर्ने अधिकार जनतामा निहित रहन्छ । यसकालागि स्वतन्त्र र निश्पक्ष निर्वाचन अनिवार्य शर्तको रूपमा देखा पर्दछ ।

संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा निर्वाचनसम्बन्धी अधिकारहरूलाई आधार मानी राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगले संविधानसभा निर्वाचनको अनुगमन गरेको थियो । ती अधिकारहरूमा शान्तिपूर्वक भेला हुने स्वतन्त्रता, विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता, आवतजावत गर्ने स्वतन्त्रता, समानरूपमा आफ्ना राजनीतिक क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न पाउने अधिकार, सूचनाको हक सम्मिलित हुन्छन् । त्यसै गरी अन्य अधिकारहरूमा स्वतन्त्र रूपमा निर्वाचनमा सहभागी हुन पाउने अधिकार, निर्वाचनमा बालबालिकाको प्रयोगमा निषेध, स्वतन्त्र रूपमा मतदान गर्न पाउने अधिकार, भयरहित वातावरणमा मतदान गर्न पाउने अधिकार, आन्तरिक विस्थापित, बन्दी, स्वयम्सेवक, पर्यवेक्षक लगायतका व्यक्तिहरूको मतदानको अधिकारलाई सुनिश्चित गर्ने विषय आदि प्रत्यक्ष निर्वाचनसँग सरोकार राख्ने अधिकारअन्तर्गत पर्ने हुँदा त्यसको पालनाको स्थितिउपर अनुगमन गरिएको थियो ।

उल्लिखित अधिकारहरूलाई नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा १२ (२), २१ र ६३ को (७) लगायत नेपालपक्ष भएका मानव-अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय

महासन्धिहरूले सुनिश्चित गरेका छन् । ती महासन्धिहरूमा मानव-अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र १९४८ को धारा १९, २०, २१ नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र १९६६ को धारा १, १९, २१, २५ आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र १९६६ को धारा १ तथा महिलाविरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभावविरुद्धको महासन्धि १९७९ को धारा ३ र ७ सम्मिलित रहेका छन् । यस-अतिरिक्त निर्वाचनको सन्दर्भमा वृद्धवृद्धा, अशक्त, गर्भवती महिला आदिका सम्बन्धमा गरिनुपर्ने विशेष व्यवस्थाजस्ता विषयमा पनि अनुगमन गरिएको थियो ।

परिच्छेद-३

निर्वाचनसम्बन्धी केही तथ्यहरू

जनआन्दोलन दुईको सफलतापछि प्रमुख राजनीतिक मुद्दाको रूपमा रहेको बहुप्रतिक्षित संविधानसभाको निर्वाचन मुलुकको लागि नितान्त फरक र ऐतिहासिक निर्वाचन हुन पुग्यो । संविधानसभा निर्वाचनको प्रकृया, मिति र सदस्यहरूको प्रतिनिधित्वको सवालमा विविध बहस तथा छलफलपश्चात् संविधानसभा निर्वाचन सम्पन्न भएको छ । अन्य निर्वाचनभन्दा नितान्त फरक र विभिन्न जातजाति वर्ग समुदायको प्रतिनिधित्व गराउन सफल यस निर्वाचनको क्रममा केही महत्वपूर्ण तथ्यहरू फेला परेका छन्, जसलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

वि.सं. २०६२/०६३ सालमा भएको जनआन्दोलनको उपलब्धिको रूपमा विकसित राजनीतिक परिस्थितिमा सात राजनीतिक दल र नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी)-बीच २०६३ कार्तिक २२ गते सम्पन्न भएको विस्तृत शान्ति-सम्झौताअनुसार अन्तरिम सरकारद्वारा २०६४ जेठ महिनाभित्र संविधानसभाको निर्वाचन सम्पन्न गर्ने सहमति भएको थियो । नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को भाग ७ मा नेपाली जनता आफैले नयाँ संविधान निर्माण गर्न मिश्रित प्रणालीका आधारमा संविधानसभाको गठन हुने व्यवस्था गरेको पाइन्छ । त्यस व्यवस्थाअन्तर्गत प्रत्यक्ष (पहिलो हुने निर्वाचित हुने निर्वाचन)को लागि २४० निर्वाचन-क्षेत्र निर्धारण गरी हरेक निर्वाचन क्षेत्रबाट एक जना प्रतिनिधि निर्वाचन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । यस प्रणालीबाट निर्वाचित व्यक्तिहरूको नामावली अनुसूची-३ मा समावेश गरिएको छ । त्यस्तै समानुपातिक निर्वाचन प्रणालीबाट ३३५ जना र नेपाल सरकारद्वारा मनोनीत २६ जना गरी संविधानसभामा कुल ६०१ सदस्य रहने व्यवस्था गरिएको छ ।

संविधानमा समानुपातिक निर्वाचनलाई अधिकतम समावेशी गराउने रणनीति अख्तियार गरिएको थियो । मूलत सम्पूर्ण देशलाई एक क्षेत्र मानी विभिन्न राजनीतिक दलहरूलाई मत दिने र दलहरूले प्राप्त गरेको मत-प्रतिशतका आधारमा ३३५ जना निर्वाचन हुने व्यवस्था गरेको छ । यस प्रयोजनको लागि राजनीतिक दलहरूले निर्वाचन आयोगमा महिला र पुरुषको सङ्ख्या ५०-५० प्रतिशत, ३१.२ प्रतिशत मधेशी, १३ प्रतिशत दलित, ३७.८ प्रतिशत उत्पीडित जाति/आदिवासी जनजाति,

४ प्रतिशत पिछडिएको क्षेत्र र ३०.२ प्रतिशत अन्य समूहबाट प्रतिनिधित्व हुने गरी उमेदवारको बन्दसूची बुझाउनु पर्ने व्यवस्था गरिएको पाइन्छ । समानुपातिक तर्फ निर्वाचनमा ५५ राजनीतिक दलले उमेदवारको बन्दसूची बुझाएकोमा ५४ दलले मात्र मान्यता पाएका थिए भने त्यसमध्ये २५ दलका उमेदवारमात्र समानुपातिक निर्वाचनमा निर्वाचित भएका थिए । समानुपातिकतर्फ विजयी उमेदवारहरूको नामावली अनुसूची-४ मा समावेश गरिएको छ । निर्वाचन सम्पन्न भएको लामोसमयपछि नेपाल सरकारले २६ जना संविधानसभा सदस्यहरूको मनोनितसमेत गरिसकेको छ । जसको नामावली नामावली अनुसूची-५ मा दिइएको छ ।

संविधानसभा निर्वाचन मतदातासूचीमा एक करोड, ७६ लाख ११ हजार, ८३२ जना मतदाता रहेका थिए । जसमध्ये ८८ लाख ८१ हजार, ३५९ पुरुष र ७३ लाख, ४,७३१ महिला थिए । प्रत्यक्ष निर्वाचन तर्फ ५५ राजनीतिक दलहरूले निर्वाचनमा भाग लिएका थिए, जसमा ३,५७८ पुरुष र ३६८ महिला गरी ३,९४६ जना उमेदवारले भाग लिए पनि २१० पुरुष र ३० महिला निर्वाचित भएका थिए । जसमा महिलाको विजय प्रतिशत १२.५ रहेको थियो ।^१ निर्वाचनसम्बन्धी केही तथ्याङ्कहरू निम्न तालिकामा दिइएको छः

निर्वाचनसम्बन्धी केही तथ्यहरू

निर्वाचनको किसिम	मतदाता	खसेको मत	बदर मत	जम्मा	निर्वाचित महिला	निर्वाचित पुरुष	जनजाति ^२
प्रत्यक्ष	१७६११८३२	१०८६६१३१ (६१.७०%)	५६००११ (५.१५%)	२४०	३० (१२.५%)	२११ (८७.५%)	७९ (३२.९%)
समानुपातिक	१७६११८३२	१११४६५४० (६३.२९%)	४०७४६२ (३.६६%)	३३५	१६१ (४८.०५)	१७४ (५१.९५)	१२० (३५.८%)
मनोनित	-	-	-	२६	६ (२३.०७)	२० (७६.९३)	

१ संविधानसभा सदस्य निर्वाचन, २०६४, निर्वाचन परिणाम पुस्तिका, निर्वाचन आयोग काठमाडौं, नेपाल जेठ, २०६५

२ हिमाल खबरपत्रिका १-१५, असार २०६५,

परिच्छेद-४

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगबाट भएका कार्यहरू

संविधानसभा निर्वाचनको सिलसिलामा आयोगबाट निम्न कार्यहरू गरिएको थियो:

क) संविधानसभा निर्वाचन समन्वय समिति

निर्वाचन अनुगमनको कार्यलाई उपलब्ध श्रोत र साधनको अधिकतम् परिचालन गर्दै प्रभावकारी रूपमा अघि बढाउनका लागि आयोगको २०६४/११/०६ को बैठकले आयोगबाट हुने संविधानसभा निर्वाचन सम्बन्धमा गरिने विभिन्न कामहरूको समन्वय गर्न आयोगका सदस्य रामनगिना सिंहको संयोजकत्वमा एक समिति गठन गरियो । सो समितिलाई सो सम्बन्धी निर्देशन तयार पारी कार्यान्वयन गर्दै जाने भनी निर्णय गरियो । माननीय सदस्यको अध्यक्षतामा गठन हुने आन्तरिक संयन्त्रमा मिति २०६४/११/२७ को संशोधित निर्णयबमोजिम १० सदस्यीय समित गठन भएको जानकारी गराइएको थियो । उक्त समितिमा देहायबमोजिमका पदाधिकारीहरू रहेका थिए:

१.	माननीय सदस्य श्री रामनगिना सिंह	—	संयोजक
२.	प्रबर्द्धन अधिकृत श्री सम्भना शर्मा	—	सदस्य
३.	प्रशासकीय अधिकृत खड्गबहादुर परियार	—	सदस्य
४.	संरक्षण अधिकृत श्री मञ्जु खतिवडा	—	सदस्य
५.	कानून अधिकृत श्री ओमप्रकाश अर्याल	—	सदस्य
६.	संरक्षण अधिकृत श्री गणेश अर्याल	—	सदस्य
७.	संरक्षण अधिकृत श्री मायादेवी शर्मा	—	सदस्य
८.	अधिकृत श्री दिव्य भा	—	सदस्य
९.	सञ्चारविज्ञ श्री विद्यु कायस्थ	—	सदस्य
१०.	योजना अधिकृत श्री सूर्यबहादुर देउजा	—	सदस्य-सचिव

मुलुकमा २०६४ जेठ महिना हुने भनिएको संविधानसभाको निर्वाचनलाई दृष्टिगत गरी राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगले मानव अधिकारसँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय

मापदण्डको परिपालन हुन सके नसकेको अनुगमन गर्नुपर्ने भएको भनी सचिवस्तरीय निर्णयबाट यसअघि पनि योजना अधिकृत सुर्यबहादुर देउजाको संयोजकत्वमा चार सदस्यीय समिति गठन गरिएको थियो । समितिका अन्य सदस्यहरूमा सञ्चार अधिकृत विमलबाबु खत्री, संरक्षण अधिकृत मायादेवी शर्मा र संरक्षण अधिकृत गणेश आर्याल रहनुभएको थियो । सो समितिलाई अनुगमनको लागि योजना बनाउने, आयोजना प्रस्ताव तयार गर्ने र स्रोतको खोजी गर्ने, अनुगमन कार्यको सन्दर्भमा अन्य निकायहरूसँग सम्बन्ध कायम गर्ने, अनुगमनसम्बन्धी प्रक्रिया र अनुगमनका लागि सूचक तयार गर्ने, अनुगमनसम्बन्धी कार्यमा आयोगभित्रका विभिन्न महाशाखा, इकाइ एवम् सम्बद्ध कर्मचारीहरूसँग समन्वय गर्ने लगायतका जिम्मेवारी प्रदान गरिएको थियो । समितिले संविधानसभा निर्वाचन र मानव-अधिकार विषयमा विभिन्न तालिमहरूको आयोजना गर्नुको साथै संविधानसभासँग सम्बन्धित प्रकाशनहरूको तयारीसमेत गरेको थियो । साथै संविधानसभा निर्वाचनको लागि मतदाता नामावली सङ्कलन गरिरहेको अवस्थामा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरूद्वारा काठमाडौं, ललितपुर र धादिङमा मतदाता नामावली खोसिएको विषयमा अनुगमन गरेको थियो ।

ख) प्रकाशन तथा वितरण

आयोगले संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा प्रचार-प्रसार गरी नागरिकको मताधिकार गर्न पाउने, चुन्न र चुनिन पाउने, संविधानसभा भनेको के हो र किन हो भन्ने विषयमा जानकारी हासिल गराउने प्रयोजनको लागि विभिन्न प्रचारात्मक सामाग्रीहरू तयार गरी वितरण गरिएको थियो । आयोगले प्रकाशन गरेका “संविधानसभामा मानव-अधिकार” विषयक पर्चामार्फत संविधानसभामा मानव-अधिकारको सवाललाई सशक्त ढङ्गले सम्बोधन गर्नका लागि सरकारी निकाय, सुरक्षा-निकाय तथा राजनीतिक दलहरू, नागरिकसमाज, मानव-अधिकार समुदाय, विभिन्न धार्मिक समुदाय गैरसरकारी सङ्गठनहरू एवम् आम-नागरिकलाई आग्रह गरिएको थियो । त्यसै गरी “मतदानको अधिकार मानव-अधिकार” शीर्षकमा प्वारात्मक सामाग्री प्रकाशित गरी संविधानसभा र निर्वाचनमा मानव-अधिकारका सवाल विषयमा जानकारी गराउनुको साथै आयोगले संविधानसभा निर्वाचनमा गर्न हुने र गर्न नहुने कार्यका सम्बन्धमा मानव-अधिकारसम्बन्धी अनुरोधपत्र प्रकाशित जानकारी गराएको थियो । यसरी निर्वाचनको सेरोफेरोमा केन्द्रित विभिन्न विषयमा तयार गरिएका प्रचार-सामाग्रीहरूलाई देशका विभिन्न ग्रामीण क्षेत्रसम्म पुऱ्याइ वितरण गरिएको थियो । जसबाट संविधानसभा के हो र निर्वाचनमा कसले के गर्न

हुन्छ के गर्न हुँदैन भन्ने लगायतका विषयमा आम-नागरिकमा केही हदसम्म भए पनि सुसूचित गराउन आयोग सफल भएको थियो । संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा आयोगबाट प्रकाशन गरिएका सामाग्रीहरूलाई अनुसूची – ६ मा समावेश गरिएको छ ।

ग) तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम

संविधानसभालाई स्वच्छ, निस्पक्ष, भयरहित वातावरणमा सम्पन्न गर्न सघाउ पुऱ्याउने र नागरिकको मताधिकारको सुनिश्चितताको लागि आयोगले विभिन्न तालिम, गोष्ठी, अन्तर्क्रिया तथा छलफल कार्यक्रमहरूका

आयोजना गरी नागरिकलाई संविधानसभा र

संविधानसभा सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रममा धादिङका सहभागीहरू

मानव-अधिकारको विषयमा जानकारी गराएको थियो । सोही क्रममा गोरखा, लमजुङ, तनहुँ, धादिङ र मकवानपुरका मानव-अधिकारकर्मी तथा सामाजिक कार्यकर्ताहरूलाई धादिङ वेशीमा पाँच दिने र सर्लाही, धनुषा, महोत्तरी, सिराहा, सप्तरी र उदयपुरका मानव-अधिकारकर्मीलाई लाहनमा तीन दिने मानव-अधिकार तथा संविधानसभासम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरिएको थियो ।

काठमाडौंमा २०६४ साउन ३२ गते “संविधानसभा र मानव-अधिकार सम्बन्धमा सरोकारवालाहरूको भूमिका एवम दायित्व” विषयक अन्तर्क्रिया, राजनीतिक दलका केन्द्रीय प्रतिनिधिहरूलाई २०६४ भदौ २१ र २२ गते “मानव-अधिकार तथा संविधानसभा” विषयक अभिमुखीकरण र ललितपुरमा २०६४ असार २१ गते “संविधानसभा र बालअधिकार” विषयक अन्तर्क्रिया कार्यक्रमको आयोजना गरियो । आयोगका कर्मचारीहरूको हकमा भने जुन १५ र १६, २००७ मा “संविधानसभा र मानव-अधिकार” विषयक तालिम दिइएको थियो ।

घ) केन्द्रीय, क्षेत्रीय तथा स्थानीय स्तरमा अन्तरक्रिया

अनुगमनका लागि खटिएका अनुगमन टोलीहरूमाफत अनुगमन गरिएका विभिन्न क्षेत्रहरूमा “संविधानसभामा मानव-अधिकार” विषयक छलफल तथा अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरी संविधानसभा र मानवअधिकारको विषयमा

फरदवा राजपुर (रौतहट) वासीसंग निर्वाचन सम्बन्धी छलफल गर्दै आयोगको टोली

सर्वसाधारणहरूलाई आधारभूत जानकारी उपलब्ध गराइएको

थियो । यस-अलवा आयोगको केन्द्रीय, क्षेत्रीय तथा सम्पर्क कार्यलयहरूबाट पनि यस किसिमका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिए । आयोगको अनुगमन तथा अनुसन्धान टोलीले विभिन्न स्थानमा सरकारी निकायका प्रतिनिधिहरू, गैरसरकारी सङ्घसंस्थाका प्रतिनिधिहरू, नागरिकसमाजका प्रतिनिधिहरूको सहभागितामा संविधानसभा र मानव-अधिकारसम्बन्धी अन्तर्क्रिया कार्यक्रमको आयोजना गरेको थियो । उक्त कार्यक्रमबाट संविधानसभा र मानव-अधिकारको विषयमा जानकारी दिन र आगामी दिनमा सूचनाको आदान प्रदान गर्ने संयन्त्रको विकास गर्न सहयोग मिलेको थियो ।

संविधानसभा निर्वाचन र मानव अधिकार विषयक अन्तर्क्रियामा आफ्नो मन्तव्य राख्दै आयोगका मा.सदस्य

सोलुखुम्बु जिल्लाको सदरमुकाम सल्लेरीमा राजनीतिक दलका

प्रतिनिधि, सरकारी तथा गैर-सरकारी निकायका प्रतिनिधि, नागरिकसमाज, सञ्चारकर्मी, मानव-अधिकार रक्षक, पेशागत सङ्घसंस्थाका प्रतिनिधिहरूको उपस्थितिमा २०६४/१२/१९ गते संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा “मानव-

अधिकार अवस्था” विषयक अन्तरकृया एवम् मकवानपुर जिल्लामा पुनरावेदन अदालत बार एसोसियसन हेटौडा र आयोगको अनुगमन टोलीको संयुक्त आयोजनामा संविधानसभा निर्वाचन र मानव-अधिकार अवस्थाबारेमा अन्तर्क्रिया कार्यक्रमको आयोजना गरिएको थियो । जसबाट ती जिल्लाहरूको मानव-अधिकार अवस्थाको बारेमा जानकारी प्राप्त भएको थियो ।

संविधानसभा निर्वाचनको सिलसिलामा राष्ट्रिय मानव -अधिकार आयोगका पदाधिकारीहरू आयोगद्वारा आयोजित क्षेत्रीय कार्यक्रमहरूमा सहभागी हुनुभएको थियो । सोही क्रममा आयोगका मा. अध्यक्ष केदारनाथ उपाध्याय क्षेत्रीय कार्यालय पोखरा, मा. सदस्य रामनगिना सिंह नेपालगञ्ज, मा. सदस्य गौरी प्रधान विराटनगर र मा. सदस्य केवी रोकाय धनगढी जानुभएको थियो । आयोगका पदाधिकारीहरूले त्यस क्षेत्रको मानव- अधिकारको

बारेमा जानकारी लिनुभएको थियो । संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा आयोजना गरिएका विभिन्न कार्यक्रममा सहभागी हुनुका साथै विभिन्न सरकारी निकाय एवम् विभिन्न सङ्घसंस्थाका

प्रतिनिधिहरूसँग भेटघाट तथा छलफल गर्नुभएको थियो ।

तीनकौडिया चोक धनुषामा स्थानीय वासीसँग निर्वाचन सम्बन्धी छलफल गर्दै आयोगको टोली

ड) अनुगमन टोली

आयोगले संविधानसभा निर्वाचनको लागि संविधानसभा निर्वाचन-पुर्व, निर्वाचनको दिन र निर्वाचनपश्चात् पनि आयोगका सम्पूर्ण कार्यालयका कर्मचारीहरूलाई परिचालन गरेको थियो । मध्यमाञ्चल क्षेत्रका विभिन्न जिल्लाहरू र जनशक्ति अपुग भएका अन्य क्षेत्रीय कार्यालय तथा सम्पर्क कार्यालयलाई आयोगको केन्द्रीय कार्यालयबाट जनशक्ति उपलब्ध गराएको थियो । क्षेत्रीय तथा सम्पर्क कार्यालयले आ-आफ्नो क्षेत्रमा जनशक्ति परिचालन गरी अनुगमनको कार्यमा संलग्न भएका थिए । यसरी गठन भएका

टोलीमा यथाशक्य आयोगकै कम्तिमा दुई जना कर्मचारी रहने, सो सम्भव नभएको अवस्थामा टोली नेतृत्व आयोगको कर्मचारी गर्ने गरी स्वयम्सेवक लिने व्यवस्था मिलाइएको थियो । सोहीअनुरूप केही जिल्लाहरूमा स्वयम्सेवकहरू परिचालन गरेर पनि अनुगमन गरिएको थियो ।

संविधानसभा निर्वाचनको सम्बन्धमा स्थानीयबासीसंग कुरा गर्दै आयोगको टोली

मानव-अधिकार उल्लङ्घन भएको भनिएका केही घटनाहरूको सम्बन्धमा आयोगबाट अनुसन्धान कार्यलाई समेत अगाडि बढाइएको थियो । आयोग टोलीले अछाम, हुम्ला, डोल्पा, मुस्ताङ, मनाङ र ताप्लेजुङ जिल्लाबाहेक अन्य जिल्लामा तीन चरणमा अनुगमन गरेको थियो । अनुगमनमा संलग्न आयोगका पदाधिकारी, कर्मचारी तथा स्वयम्सेवकहरूको नामावली अनुसूची-७ मा उल्लेख गरिएको छ ।

च) चरणबद्ध अनुगमन

संविधानसभा निर्वाचनलाई निष्पक्ष, शान्तिपूर्ण र धाँधलीरहित बनाउने वातावरण निर्माण गर्न निर्वाचन प्रक्रियामा मानव-अधिकार उल्लङ्घनलाई निरुत्साहित गर्न तथा निर्वाचनको सिलसिलामा हुने मानव-अधिकार उल्लङ्घनका घटनालाई अभिलेखीकरण गरी तिनलाई कानुनी प्रक्रियामा लैजाने लगायतका उद्देश्यले आयोगबाट अनुगमन

गर्न आवश्यक महसुस गरियो । आयोगले संविधानसभा निर्वाचनको प्रभावकारी रूपमा अनुगमन गर्नका लागि मिति २०६४/११/६ मा निर्णय गरी कार्ययोजना पारित गर्‍यो । कार्ययोजनाअनुसार आयोगले संविधानसभा निर्वाचनलाई निर्वाचनपूर्व, निर्वाचनको दिन र निर्वाचनपश्चात् गरी तीन चरणमा विभाजन गरेको थियो ।

कार्ययोजना-मुताविका आयोगका केन्द्रीय, क्षेत्रीय तथा सम्पर्क कार्यालयहरूबाट तीन चरणमा गरी देशका ६९ जिल्लामा अनुगमन गरिएको थियो । आयोगको

सात राजनीतिक दलद्वारा काठमाडौंमा आयोजित जनसभाको अनुगमन

अनुगमनबाट प्राप्त समग्र तथ्यहरूलाई परिच्छेद-५ मा र जिल्लागत रूपमा प्राप्त तथ्यहरूलाई अनुसूची-८ मा समावेश गरिएको छ ।

२०६५ चैत २८ गते संविधानसभा निर्वाचनको मिति घोषणा भइसकेपछि सात राजनीतिक दलहरूले संविधानसभा निर्वाचनमा जनउभार ल्याउन विभिन्न क्षेत्रमा संयुक्त रूपमा आयोजना गरिएका संयुक्त सभा लगायत एकल सभाको पनि आयोगले अनुगमन गरेको थियो ।

छ. हटलाइन तथा उजुरी

संविधानसभाको निर्वाचनको सन्दर्भमा हुन सक्ने मानव-अधिकार उल्लङ्घन तथा ज्यादतिका घटनाहरूलाई तत्काल सम्बोधन गर्न र चौविसैघण्टा उजुरी ग्रहण गर्नको लागि आयोगको केन्द्रीय तथा क्षेत्रीय कार्यालयहरूमा हटलाइन सेवाको व्यवस्था गरिएको थियो । संविधानसभाको निर्वाचनको लागि राज्यले पाँच दिन सार्वजनिक विदाको घोषण गरे तापनि आयोगले संविधानसभा निर्वाचनको प्रयोजनार्थ सार्वजनिक विदाका दिनहरूमा पनि कार्यालय सञ्चालन गर्ने निर्णय गरी कार्य गरेको थियो ।

विदाका दिनहरूमा आयोगका संरक्षण तथा अनुगमन महाशाखा, प्रशासन महाशाखा र आर्थिक प्रशासन शाखाहरू साविकको कार्यालय समयमा खुला रहको थियो भने हटलाइनबाट उजुरी सेवालाई २४ सै घण्टा खुला राखिएको थियो । यसरी हटलाइनमार्फत संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा मानव-अधिकारको हनन भएको भनी विभिन्न उजुरीहरू प्राप्त हुन आएका थिए । त्यसरी प्राप्त उजुरीको सम्बन्धमा आयोगको अनुगमन टोलीलाई घटनाको बारेमा जानकारी गराइ स्थानीय स्तरबाट नै समन्वय गरी मिलाउने प्रयत्नहरू गरिएका थिए । त्यसै गरी प्राप्त उजुरीहरूको प्रकृति हेरी खास गरी निर्वाचन आचारसंहिता उल्लङ्घनसँग सम्बन्धित उजुरीहरूलाई निर्वाचन आयोगमा आवश्यक कारवाहीको लागि पठाइएको थियो ।

विशेषतः आयोगमा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरूले चुनाव प्रचारप्रसारमा अन्य राजनीतिक दललाई अवरोध पुऱ्याएको, स्वतन्त्रपूर्वक आवतजावतको अधिकारमा अवरोध खडा गरेको, धम्की दिएको उजुरीहरू प्राप्त भएका थिए । नेकपा (एमाले) ले पनि चुनावी कार्यक्रम गर्न अवरोध पुऱ्याएको भनी उजुरी प्राप्त भएका थिए । त्यसै गरी अज्ञात समूहले अपहरण गरेको तथा व्यक्तिगत सम्पत्तिमाथि क्षति पुऱ्याइएको जस्ता उजुरीहरू पनि प्राप्त भएका थिए । ती उजुरीहरूको सम्बन्धमा सम्बन्धित क्षेत्र वा जिल्लामा रहेका अनुगमन टोलीलाई जानकारी गराइ स्थानीय स्तरमा समस्या समाधान गर्नका लागि प्रतिबद्ध गराउने जस्ता कार्यहरू भएका थिए ।

ज) निर्वाचन आयोग, नेपाल सरकार लगायत अन्य सम्बन्धित निकायहरूको ध्यानाकर्षण

आयोगबाट आवश्यकता अनुसार संविधानसभा निर्वाचन सम्बन्धमा पत्रकार सम्मेलन र प्रेस-विज्ञप्तिमार्फत निर्वाचन आयोग, नेपाल सरकार लगायत अन्य निकायहरूको ध्यानाकर्षण गराइएको थियो । अनुगमनबाट प्राप्त तथ्यहरूको आधारमा र विभिन्न

निर्वाचन आयोगका आयुक्त दोलखबहादुर गुरुङसँग कुराकानी गर्दै आयोगको टोली

समाचारहरूको आधारमा समेत स्वतन्त्र, निष्पक्ष र भयरहित वातावरणमा निर्वाचन सम्पन्न गर्नको लागि विभिन्न सरोकारवाला पक्षहरूलाई आग्रह गरिएको थियो । प्रेस-विज्ञप्तिमार्फत संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा मानव-अधिकारको अवस्थाको बारेमा जानकारी गराउनुको साथै मानव-अधिकारको पालना नगर्ने पक्षलाई पालना गर्न र नागरिकहरूलाई निर्भय र निडरताकासाथ आफूले छानेका उमेदवार र पार्टीलाई मतदान गर्नको लागि आग्रह गरिएको थियो । निर्वाचनको दिन अनुगमन गर्नको लागि सवारी पास लिनु पर्ने भनी गृह मन्त्रालयबाट जारी सूचना पछि निर्वाचनको अनुगमन गर्न आयोगलाई संविधानले नै अधिकार प्रदान गरेकोले अनुगमन गर्नलाई कसैको अनुमति लिनु पर्दैन भनी आयोगले विज्ञप्ति निकालेकोले पछि निर्वाचन आयोगले अर्को सूचना प्रकाशित गरेको थियो । संविधानसभा निर्वाचनमा आयोगका पदाधिकारीहरू तथा कर्मचारीहरू परिचालन हुने हुँदा यस आयोगको परिचयपत्र बोकेको व्यक्ति र आयोगको व्यानर तथा लोगो अङ्कित सवारी-साधनहरूलाई विना रोकटोक पर्यवेक्षण र अनुगमन गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन सबै सरोकारवाला एवम् सम्बन्धित पक्षहरूलाई जानकारी गराइएको थियो । आयोगबाट जारी गरिएका केही प्रेस-विज्ञप्तिहरू अनुसूची ९ मा राखिएको छ ।

त्यसै गरी निर्वाचन आयोगलाई असक्त, विरामी, वृद्धवृद्धा, गर्भवती महिला, अपाङ्ग लगायतलाई मतदानको लागि प्राथमिकता दिन र मतदान-केन्द्रमा खानेपानी र शौचालयको व्यवस्था गर्न लेखी पठाएकोमा निर्वाचन आयोगले सबै निर्वाचन अधिकृतहरूलाई सो विषयमा निर्देशन दिएको थियो । जसको विवरण अनुसूची १० मा समावेश गरिएको छ ।

भ्र) निर्वाचन आयोग तथा अन्य सङ्घसंस्थाहरूसँग भेटघाट तथा अन्तक्रिया

संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगले निर्वाचन आयोगका पदाधिकारीहरूसँग भेटघाट गरी स्वयम्सेवक परिचालन सम्बन्धमा र निर्वाचनको दिन आयोग टोलीलाई निर्वाध पहुँच उपलब्ध गराउने जस्ता विषयहरूमा छलफल गरेको थियो । संविधानसभा निर्वाचनको अनुगमन तथा पर्यवेक्षणको लागि युरोपियन युनियन, कार्टर सेन्टर, अन्फिल लगायतका संस्थाहरूसँग पनि आयोगले

छलफल गरेको थियो । त्यसै गरी नेपाल बार एसोसियशनसहित निर्वाचन पर्यवेक्षणमा संलग्न विभिन्न सङ्घसंस्थाहरूसँग स्थानीय तहमा भेटघाट छलफल तथा समन्वयका साथ अगाडि बढेको थियो ।

परिच्छेद-५

अनुगमनबाट प्राप्त तथ्यहरू

निर्वाचन अनुगमनको क्रममा प्राप्त तथ्यहरू

संविधानसभा निर्वाचनको सिलसिलामा आयोगबाट तीन चरणमा गरिएको ६९ जिल्लाको अनुगमनले विभिन्न तथ्यहरू उजागर गरेको छ। यी तथ्यहरूमा खास गरी निर्वाचन स्वतन्त्र र निशपक्ष भए-नभएको, नागरिकले निर्भयताका साथ आफ्नो मतदानको अधिकार उपयोग गर्न पाए-नपाएको, मतदाता शिक्षाको अवस्था, सरकारी निकायहरूबाट भएका कमी-कमजोरीहरू, निर्वाचन पर्यवेक्षणमा संलग्न स्वदेशी तथा विदेशी सङ्घसंस्थाहरूको भूमिकाका सम्बन्धमा देखिएका विचारणीय तथ्यहरू लगायत मानव-अधिकार उल्लङ्घनका घटनाहरू प्रमुख रहेका छन्। अनुगमनबाट प्राप्त तथ्यहरूलाई सङ्क्षेपमा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ:

५.१ निर्वाचनपूर्वको अनुगमन

उल्लिखित कार्ययोजनाअनुसार आयोगले निर्वाचन-पूर्व विभिन्न जिल्लाहरूमा अनुगमन गरेको थियो। अनुगमन गरिएका जिल्लाहरूमा जिल्ला निर्वाचन कार्यालय, प्रमुख निर्वाचन अधिकृतको कार्यालय, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, सुरक्षा निकायहरू र अन्य सम्बद्ध निकायले

संविधानसभा निर्वाचनको सम्बन्धमा सरोकारवालासँग अन्तक्रियामा आफ्नो भनाइ राख्दै आयोगका मा. सदस्य

संविधानसभा निर्वाचनको लागि आवश्यक तयारी गरेको थियो भने

विभिन्न सङ्घसंस्था तथा निकायहरूले संविधानसभा निर्वाचनको अनुगमन तथा पर्यवेक्षण गर्नको लागि कर्मचारीहरूको छनौट, तालिम प्रदान लगायतका कार्यहरू

सम्पन्न गरेका थिए । संविधानसभा निर्वाचनमा खटिने सम्पूर्ण निकायहरूबाट आफ्नो तयारी पूरा भएको जानकारी प्राप्त भएको थियो । सुरक्षा-निकायबाट उमेदवारको सुरक्षा लगायत अन्य सुरक्षा-व्यवस्था प्रभावकारी बनाउन प्रयास गरिएको थियो । राजनीतिक दलहरूबीच बढ्न सक्ने असमझदारीहरूलाई न्यूनीकरण गर्न स्थानीय स्तरमा सर्वदलीय सहमति कायम गर्ने प्रयासहरू भएका थिए । त्यसै गरी विभिन्न राजनीतिक दलका उमेदवार तथा स्वतन्त्र उमेदवारहरूले आ-आफ्नो प्रचारप्रसारका कार्यक्रमहरूलाई तीव्र रूपमा अगाडि बढाएको पाइएको थियो । अनुगमन तथा अनुसन्धानबाट प्राप्त अन्य तथ्यहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छः

क) शान्तिपूर्वक भेला हुने स्वतन्त्रता

शान्तिपूर्ण रूपमा भेला हुने तथा सभा-सम्मेलन गर्न पाउने स्वतन्त्रता मानव-अधिकारको एक महत्वपूर्ण भागको रूपमा रहे तापनि निर्वाचनको सन्दर्भमा यसको अझ धेरै महत्व रहेको हुन्छ । संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा यस अधिकारको व्यापक रूपमा उपभोग गर्न विभिन्न राजनीतिक दलका नेता, कार्यकर्ता तथा जनताहरू सफल भए तापनि विभिन्न राजनीतिक दलका कारण केही स्थानहरूमा शान्तिपूर्ण रूपमा भेला हुने तथा सभा सम्मेलन गर्न पाउने स्वतन्त्रताको उपभोगमा बाधा-अवरोध सिर्जना भएको थियो । विभिन्न घटनाहरूमध्ये केही निम्नवमोजिम छन्ः

धादिङ जिल्लाको चण्डी भञ्ज्याङमा २०६४ चैत १२ गते नेकपा (एमाले)-ले चुनावी सभा गरिरहेको स्थानमा वेपत्ता परिवार समाज र नेकपा (माओवादी)-का कार्यकर्ताहरूले अवरोध पुऱ्याएका थिए । मकवानपुर जिल्लाको राङ्गाउँमा नेपाली काङ्ग्रेसले आमसभा गर्न लागेको अवस्थामा नेकपा (माओवादी)-का कार्यकर्ताहरूले आवतजावत गर्न व्यवधान खडा

काभ्रेको अनेकोट घटनामा घाइते भएका व्यक्तिलाई भेट्दै आयोगको टोली

गर्नुका साथै सोही जिल्लाको हटिया गाविसमा आयोजित नेकाको आमसभामा पनि उनीहरूले अवरोधको प्रयास गरेका थिए ।

चुनावी कार्यक्रमको सिलसिलामा काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लाको अनेकोट गाविसमा २०६४/१२/२४ गते नेकपा (एमाले) को प्रशिक्षण तथा घरदैलो कार्यक्रम भइरहेको बेला नेकपा (माओवादी)-का क्षेत्र नं ४ का उमेदवारसहित कार्यकर्ता आइ कार्यक्रम नगर्न दबाव दिएका थिए ।

त्यसको भोलिपल्ट सो घटनाको विरोध गर्न र आम-जनतासमक्ष चुनाव प्रचारप्रसार गर्न अनेकोटको माभा चौतरामा नेकपा (एमाले) का कार्यकर्ता पुगेपछि नेकपा (माओवादी) का करीब तीनसय कार्यकर्ताद्वारा वरिपरि घेरा हाली डाँडावाट लाठी, ढुङ्गामुढा प्रहार गरी कार्यक्रममा आक्रमण गरिएको थियो । उक्त घटनामा आठ जना एमालेका कार्यकर्ता घाइते भइ धुलिखेल अस्पतालमा उपचार गराएका थिए ।

नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताले नै २०६४ चैत ४ गते चितवनको वीरेन्द्रनगरमा नेकपा (एमाले) को सभा भइरहेको समयमा कार्यक्रम बिथोल्न खोज्दा एमाले र माओवादीका कार्यकर्ताबीच झडप भएको थियो । सो झडपमा एमालेका तीन जना कार्यकर्ता घाइते भएका थिए । सोलुखुम्बु जिल्लाको सिसाखोलामा मिति २०६४ साल चैत १३ गते नेपाली काङ्ग्रेस र नेकपा (माओवादी) को चुनावी कार्यक्रम जुध्न गइ भएको झडपमा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरूले प्रहार गरेको घँघारुको लौरोबाट नेपाली काङ्ग्रेसका उमेदवार बलबहादुर के.सी. लगायत पाँच जना घाइते भएका थिए । उमेदवार बलबहादुर के.सी.को सुरक्षा र आत्मरक्षाको लागि भनी सुरक्षाकर्मीबाट २५ राउण्ड हवाई फायर गरिएको थियो । सुरक्षाकर्मीको गोली लागी नेकपा (माओवादी) का गङ्गाबहादुर भुजेल (गजेन्द्र) को मृत्यु भएको भनाइ स्थानीयवासीको थियो ।

दोलखा जिल्लाको क्षेत्र नं १ च्यामा गाविसमा नेकपा (एमाले) का उमेदवार पशुपति चौलागाईले सभालाई सम्बोधन गरिरहेको अवस्थामा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरूले ढुङ्गा प्रहार गरी अवरोध पुऱ्याएका थिए । ढुङ्गा प्रहारबाट दलबहादुर सुनुवार, भूपडबहादुर सुनुवार, सञ्जय सुनुवार र कार्यक्रम हेर्न आएका ९ वर्षिय बालक उद्धव फुयालसमेत घाइते भएका थिए । माओवादी कार्यकर्ताले सो जिल्लाको माली, काटाकुटी, मालु, मिर्गे, लाकुरीडाँडा, शैलुङगेश्वरी, मेलुङ, च्यामा लगायतका

स्थानमा एमालेलाई कार्यक्रम गर्न अवरोध पुऱ्याएको पाइयो । स्वतन्त्र रूपमा सभासम्मेलन गर्न पाउने अधिकारको प्रयोग विभिन्न राजनीतिक दल तथा उमेदवारहरूले गर्न पाए तापनि माथि उल्लिखित लगायत धेरै स्थानहरूमा माओवादीले सभासम्मलेन गर्न पाउने अधिकारमा अवरोध पुऱ्याइएको पाइयो ।

तेह्रथुम जिल्लामा सबै मुख्य राजनीतिक दलहरूले जिल्ला अस्पताल हाताभित्र आमसभाहरू निर्वाध रूपमा गर्ने गरेको पाइयो । जसबाट अस्पताल जस्तो सम्वेदनशील क्षेत्रमा हजारौंको भीड उपस्थित गराइ माइक प्रयोग गरी आमसभा गर्न जिल्ला प्रशासन कार्यालयले समेत स्वीकृति दिएको पाइयो । अस्पतालजस्तो सम्वेदनशील क्षेत्रमा आमसभा र प्रचारवाजीका कार्यक्रमहरू गर्दा बिरामीको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्न तथ्यप्रति ध्यान दिन नसकेको देखियो ।

ख) विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता

संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा सबै राजनतिक दल तथा व्यक्तिहरूबाट विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रताको सम्मान गरिए पनि कतिपय स्थानहरूमा केही फरक राजनीतिक पार्टीका फरक विचार राख्ने र आफ्नो पार्टीभन्दा पृथक अभिव्यक्ति दिने नेता, कार्यकर्ता एवम् शुभचिन्तकहरूलाई धम्क्याउने, कुटपीट गर्ने तथा भयभित्तुल्याउने जस्ता अप्रजातान्त्रिक गतिविधिसमेत भएको पाइयो । समग्रमा सबै राजनीतिक पार्टीहरूले आफ्ना विचार र अभिव्यक्तिहरू आम जनमानसमा पुऱ्याउन पाएको देखिन्छ ।

ग) स्वतन्त्रतापूर्वक आवतजावत र बसोवास गर्ने अधिकार

सर्लाही, धनुषा, महोत्तरी जनतान्त्रिक तराई मुक्तिमोर्चा, संयुक्त जनतान्त्रिक तराई मुक्तिमोर्चा, तराई कोब्रा, मधेशी मुक्ति टाइगरसहितका चार हतियारधारी समूहले २०६४ साल चैत १८ र १९ गते आमहडतालको आक्खवान गरेकाले ती क्षेत्रहरू प्रभावित भएका थिए । धनुषा तथा महोत्तरी जिल्लामा संविधानसभा चुनावको दिन अर्थात चैत २८ गते कसैलाई कुनै पनि किसिमको सवारीसधान चलाउन नदिने, पैदल आवतजावत गर्न नपाइने, मताधिकार प्रयोग गर्न नदिने र गरेमा भौतिक कारवाही गर्ने भनी तराईमा आन्दोलनरत सशस्त्र समूहहरूले जनताहरूमा त्रास फैलाउने कार्य गरे पनि सो दिन त्यस किसिमका घटनाहरू भएको पाइएन । देशका अधिकांश

ठाउँहरूमा स्वतन्त्रतापूर्वक आवतजावतको अधिकारमाथि कुनै किसिमको अवरोधहरू नभए पनि केही स्थानहरूमा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरूले नेकपा (एमाले) र नेपाली काङ्ग्रेसका कार्यकर्ताहरूलाई चुनाव प्रचारप्रसारको लागि जान व्यवधान खडा गरेको तथ्यहरू अनुगमनको क्रममा प्राप्त भएका थिए । अन्य क्षेत्रहरूमा संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा स्वतन्त्र रूपमा आवतजावतको अधिकारलाई सम्मान गरिएको थियो ।

घ) सबै राजनीतिक दलहरूले आफ्ना गतिविधिहरू सञ्चालन गर्न पाउने अधिकार

सबै राजनीतिक दलहरूले समान रूपमा आफ्ना चुनावी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न, प्रचार-प्रसार गर्न, मतदाताहरूमा आफ्नो पार्टीको धारण राख्न, सभासम्मेलन गर्न पाउने व्यवस्था राष्ट्रिय तथा मानव-अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूमा गरिएको छ । सो अनुरूप वर्तमान संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा सबै राजनीतिक दल, स्वतन्त्र उमेदवार लगायतले सो अधिकारको उपभोग गरेको पाइयो तथापि कतिपय स्थानहरूमा केही राजनीतिक दलका कार्यकर्ताहरूको अवरोधका कारण ती अधिकारहरू प्रभावित बन्न पुगेका थिए । विभिन्न घटनाहरूमध्ये केहीलाई तपशीलमा उल्लेख गरिएको छ:

नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरूले धादिङ, रसुवा, सिन्धुली, सिन्धुपाल्चोक, काभ्रेपलाञ्चोक, दोलखा, चितवन, सोलुखुम्बु, रामेछाप लगायतका जिल्लाहरूमा नेकपा (एमाले) तथा नेपाली काङ्ग्रेसले सञ्चालन गरेको घरदैलो कार्यक्रम, आमसभा चुनावी प्रचारप्रसार लगायतका कार्यक्रममा अवरोध पुऱ्याउनुका साथै एमालेका कार्यकर्तालाई कुटपीट गरी धम्क्याइ डरत्रास फैलाउने कार्य गरेको पाइएको थियो ।

सिन्धुपाल्चोक, चितवन, सङ्खुवासभा लगायतका जिल्लाहरूमा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरूले राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीका कार्यक्रमहरूमा अवरोध पुऱ्याउनुको साथै राप्रपाका नेता तथा कार्यकर्ताहरूलाई कुटपीट गरेको र राप्रपाको पार्टी कार्यालयमा तोडफोडसमेत गरेको पाइयो ।

नेपाली काङ्ग्रेसका कार्यकर्ताहरूले पनि सिन्धुपाल्चोक, रसुवा लगायतका जिल्लाहरूमा माओवादी कार्यकर्ताहरूलाई र एमालेका कार्यकर्ताहरूले सिन्धुली र धादिङमा अन्य दलका कार्यकर्ताहरूलाई कुटपीट गरेको पाइयो ।

सर्लाहीमा क्षेत्र नं.२ मा चुरेभावर एकता पार्टीका कार्यकर्ताले नेकपा (एमाले) को भण्डा जलाएको विषयमा दुई पार्टीबीच विवाद भएको थियो । बभाङ बुगल, देवली कोटमा माओवादी कार्यकर्ताले एमालेका कार्यकर्ताहरूलाई धम्क्याइ भण्डा च्यातेको जानकारी प्राप्त भएको थियो । त्यसै गरी भोजपुरको केउरीनी गाविसमा नेपाली काङ्ग्रेसले बाँसको गेट बनाइ भण्डा राखेकोमा माओवादी कार्यकर्ताहरूले सो भण्डा राखिएको बाँस भाँचिदिएका थिए । बभाङ जिल्लामा २०६४ चैत १५ गते काङ्ग्रेसको चुनावी सभाको दिनमा एमालेका कार्यकर्ता तथा सुरक्षाकर्मीहरू बीच हुंङ्गा हानाहान हुँदा एक दर्जनभन्दा बढी सुरक्षाकर्मी तथा एमाले कार्यकर्ताहरू घाइते भएका थिए ।

दाङको सतबरियामा नेकपा (माओवादी) र नेपाली काङ्ग्रेसका कार्यकर्ताबीच २०६४/१२/२६ गते भएको भडपले गम्भीर मोड लिएको थियो । भडपमा माओवादीका छ जना घाइते थिए । दाङको लमही नगर विकास समितिको कार्यालयअगाडि सुरक्षा टोलीका सशस्त्र प्रहरीले माओवादी कार्यकर्ता चढेका गाडीहरूमा गोली चलाउदा सात जना माओवादी कार्यकर्ताको मृत्यु भएको थियो । सोही घटनामा १५ जना माओवादी कार्यकर्ता घाइते भएका थिए । उक्त घटनामा मारिनेहरूमा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरू मीनबहादुर पुन (बेलाहा गाविस ३, राजपुर), शीतल चौधरी (सौडियार ५, जबरपुर), जीउलाल चौधरी (चौलाही ३, गाविस), पूर्णजङ सिंह (राजपुर गाविस ९), लबरु चौधरी (चौलाही गाविस), अमर पी. एम. (रोल्पा कोर्चावाङ) र चेतबहादुर बुढाथोकी (राजपुर ९) रहेका छन् ।

विशेषतः राजनीतिक दलहरूबीच भएको प्रतिस्पर्धात्मक धारणा, राजनीतिक सहिष्णुताको अभाव, हठीपन, प्रतिशोधको भावना, आपसी समन्वयको कमीजस्ता कारणहरूले गर्दा सबै दलले समान रूपमा राजनीतिक गतिविधि सञ्चालनमा अवरोध पुगेको पाइयो ।

ड) स्वतन्त्र रूपमा निर्वाचनमा सहभागी हुन पाउने अधिकार

स्वतन्त्र रूपमा निर्वाचनमा सहभागी हुन पाउने अधिकारअन्तर्गत स्वतन्त्र, निष्पक्ष र भयरहित वातावरणमा आफ्नो प्रतिनिधि चुन्न र प्रतिनिधि चुनिन पाउने अधिकार पर्दछ । उमेदवारले स्वतन्त्र रूपमा निर्भयका साथ आफ्ना चुनावी कार्यक्रमहरू मतदातासमक्ष लिएर जान र मतदाताहरूले पनि स्वतन्त्र र भयमुक्त वातावरणमा मतदान गर्न पाउनुपर्दछ । संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा देशका अधिकांश स्थानहरूमा उमेदवार र मतदाताहरूले उल्लिखित अधिकारहरूको उपभोग गर्न पाए तापनि देशका केही स्थानमा उल्लिखित अधिकारको उपभोगमा विभिन्न बाधा अवरोधहरू सिर्जना भएका थिए । उदाहरणको रूपमा केही घटनाहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छः

सङ्खुवासभा, धनकुटा, तेह्रथुम, धनगढी लगायतका जिल्लाहरूमा माओवादीका कार्यकर्ताहरू मतदान कसलाई दिएको हो दुरविन र क्यामराले हेरेर थाहा पाउन सक्छौं, हामीलाई भोट नदिए ठीक हुन्छ” भनी मतदाताहरूमा भय र त्रास उत्पन्न गर्ने र धम्की दिने गरेको पाइयो । धनकुटा, तेह्रथुम लगायतका जिल्लामा निर्वाचन प्रचारप्रसारका क्रममा कम्ब्याट ड्रेस लगाएका नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरूले कम्मरमा खुकुरी भिरेको र लाठीहरू बोकी हिँडने गरेको कारण मतदाताहरूमा ठूलो डरत्रास एवम् उत्पन्न भएको पाइयो । आयोगबाट गरिएको अनुगमनको क्रममा यस प्रकारका धम्की, भय र त्रास अन्य जिल्लाका मतदाताहरूमा समेत रहेको कुरा जानकारीमा आएको थियो भने कतिपय जिल्लामा स्वयम् उमेदवारसमेत त्रसित मनस्थितिमा रहेको कारणले प्रचारप्रसारको सिलसिलामा जनताको घरदैलोसम्म पुग्न नसकेको गुनासो समेत प्राप्त भएको थियो ।

एकातर्फ निर्वाचनमा भाग लिएका राजनीतिक दलका धम्कीपूर्ण अभिव्यक्ति र उच्छृङ्खल घटनाहरूले गर्दा केही जिल्लाहरूमा निर्वाचन गतिविधिहरूमा निर्भयसाथ सहभागी हुने वातावरण थिएन भने अर्कोतर्फ निर्वाचन विथोल्न चाहने समूहहरूको धम्कीको कारण पनि जनतामा त्रासमय अवस्थामा देखिन्थे । निर्वाचन हुनुपूर्व तराईका धेरै स्थानमा पटक-पटक भएका बमविष्फोटनका घटनाहरूले सर्वसाधारण एवम् मतदाताहरूमा यस किसिमको वातावरण सिर्जना हुन पुगेको थियो । जसको कारण कुनै न कुनै तवरमा स्वतन्त्र रूपमा निर्वाचनमा सहभागी हुन पाउने नागरिक अधिकार प्रभावित हुन हुन पुगेको देखिन्छ । सर्लाही क्षेत्र नं. ६ का नेपाली काङ्ग्रेसका

उमेदवार अमरेशकुमार सिंहको सर्लाहीको बलरास्थित निवासमा, पर्सा क्षेत्र न. ३ का नेकाका उमेदवार अजयकुमार चौरसियाको उपमहानगरपालिका वडा न. १४ स्थित घरमा, पर्सा जिल्ला क्षेत्र नं.२ बाट एमालेका उमेदवार विचारी यादवको घरअगाडि विभिन्न मितिमा अज्ञात समूहले बम विष्फोट गराएको थियो । त्यसै गरी धनुषा क्षेत्र नं. ७ नेपाली काङ्ग्रेसका उमेदवार आनन्द प्रसाद तुङ्गनाको जनकपुर नगरपालिका स्थित घरमा जनतान्त्रिक तराई मुक्ति मोर्चा राजनमुक्ति समूहले बम विष्फोट गराएको जानकारी प्राप्त भएको थियो ।

निर्वाचनको लागि उमेदवारी मनोनयन-पत्र दर्ता गर्ने क्रममा २०६४ फागुन १३ गते सुनसरी र सिराहा जिल्लामा संयुक्त लोकतान्त्रिक मधेशी मोर्चाका कार्यकर्ता र प्रहरीबीच झडप हुँदा सिराहामा १८ जना प्रदर्शनकारी र सुनसरीमा २५ जना प्रदर्शनकारी र दुई प्रहरी घाइते भएका थिए । सर्लाही जिल्लाको क्षेत्र नं. ६ का स्वतन्त्र उमेदवार शम्भुप्रसाद सिंहलाई अज्ञात समूहले सोही जिल्लाको गधैया बजारमा गोली हानी हत्या गरेको थियो । त्यसै गरी राष्ट्रिय जनमोर्चा नेपालको तर्फबाट बाँके जिल्ला क्षेत्र नं - २ का संविधानसभासदस्यका उमेदवार कमलप्रसाद अधिकारीलाई २०६४/१२/५ गते अज्ञात समूहले गोली हानी घाइते बनाएकोमा उपचारको क्रममा मृत्यु भएको थियो । सुर्खेत क्षेत्र नं १ मा नेकपा एमालेको तर्फबाट उमेदवारी दिएका ऋषिप्रसाद शर्मालाई अज्ञात समूहले २०६४ चैत २४ गते हत्या गरेका थिए । रौतहट जिल्लाको प्रेमपुर गोनाही गाविसमा नेकपा (माओवादी) र मधेसी जनाधिकार फोरमका कार्यकर्तारूबीच झडप हुँदा माओवादीको तर्फबाट उमेदवार बनाइएका क्षेत्र नं. ५ का उमेदवार प्रभुसाह घाइते भएका थिए । बारामा जनमोर्चा नेपालका उमेदवार राजेन्द्र मण्डल र निजका सहयोगी रूपकुमार साहलाई २०६४ चैत २० गते कलैया नगरपालिकाको राजदेवी प्रेसमा प्रहरीकै अगाडि अज्ञात समूहले आक्रमण गरी घाइते तुल्याएको थियो ।

त्यसै गरी बारा जिल्ला छाता-प्रिपा गाविस वडा न. १ निवासी जीतेन्द्र महतोलाई जनतान्त्रिक तराई मुक्तिमोर्चा (ज्वालासिंह) समूहले २०६४ चैत २० गते राती छुरा प्रहार गरी हत्या गरेको थियो । बाराको रामवन र डुमरवानामा निर्वाचन प्रचार-प्रसारको क्रममा एमाले र माओवादीबीच २०६४ चैत २० गते झडप भएको थियो । नेकपा (माओवादी) ले निर्वाचनको क्रममा रामवनमा आफ्ना समर्थक दुई बालकलाई एमाले उमेदवार पुरुषोत्तम पौडेलसमेतले कुटपीट गरेको आरोप लगाएको र सोही विषयलाई लिएर नेकपा (माओवादी) द्वारा नेकपा (एमाले) केही समर्थकलाई

कुटपीट भएको थियो । एमाले उमेदवार पौडेलमाथि माओवादीले आक्रमणको प्रयास गरे तापनि आयोगको अनुगमन टोलीको सक्रियताले सो घटना हुन पाएन । जनमोर्चा नेपाल, क्षेत्र नं १ काभ्रेका उमेदवार कमान सिंह लामा र नेकपा एकीकृतका कार्यकर्ता सागर लामासँग भनाभन भएको निहुँमा भोलिपल्ट नेकपा एकीकृतका कार्यकर्ताले कमान सिंह लामालाई खुकुरी प्रहार गरी सख्त घाइते बनाएको, सो घटनामा जनमोर्चा नेपालका कमल लामा, नरमान लामा र चन्द्र लामा लगायतका कार्यकर्ताहरू घाइते भएका थिए । सो को बदलामा २०६४/१२/१९ गते जनमोर्चा नेपालका कार्यकर्ताले बनेपास्थित नेकपा एकीकृतको कार्यालयबाट सबै सामान बाहिर निकाली आगो लगाइ दिएका र त्यस्को लगतै काभ्रेलाञ्चोक क्षेत्र नं १ नेकपा एकीकृतका उमेदवार कान्छाराम तामाङको बनेपास्थित कोठामा जनमोर्चाका कार्यकर्ता गएर कम्प्युटर, टीभी, सोफा, टेलिफोन लगायतका सामानहरू तोडफोड गरेका थिए । उक्त घटनाको कारण कान्छाराम तामाङ चुनाव प्रचारप्रसारमा जान नसकेको जानकारी गराइएको थियो ।

निर्वाचनको सन्दर्भमै जनतान्त्रिक तराई मुक्तिमोर्चा (ज्वाला) समूह महोत्तरीका कार्यकर्ताले २०६४ साल चैत १७ गते प्रकौली चोकबाट गाविस सचिव रामलखन सिंहलाई अपहरण गरी संविधानसभाको चुनावमा सहयोग नगर्ने शर्तमा भोलिपल्ट कब्जामुक्त गरेका थिए । सोलुखुम्बु जिल्लामा नेकाका उमेदवार बलबहादुर केसी र रामेछाप जिल्लाका एमालेका उमेदवार देवशंकर पौडेललाई माओवादी कार्यकर्ताले चुनावी प्रसार-प्रचारमा अवरोध पुऱ्याइ कुटपीट गरेका थिए ।

च) सूचनाको अधिकार

सिन्धुपाल्चोक जिल्लामा सिन्धुप्रवाह साप्ताहिकमा संविधानसभा निर्वाचनको प्रचारप्रसारको मौन अवधि सुरु भइसकेपछि एमालेको प्रचारप्रसार समग्री प्रकाशन गर्न लागेको र वाइसिएललाई अतिरञ्जित किसिमले प्रस्तुत गरिएको भन्दै सिन्धुप्रवाह साप्ताहिकको छापखानामा रहेको पत्रिका एवम् प्रकाशनसम्बन्धी सामग्री नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरूले कब्जामा लिएका थिए । सो विषयमा टुङ्गो नलाग्दै सो पत्रिका २५ गतेको मिति राखी पुन २७ चैतमा प्रकाशन गरिएको थियो । राजनीतिक दल तथा उमेदवारहरू संविधानसभाभन्दा पनि विकासका मुद्दा बोकेर मतदातसमक्ष प्रस्तुत भएको सो अनुरूपको सूचना जनतामा प्रवाह गरेको पाइयो । त्यसै गरी मतदाता शिक्षा धनकुटा, तेहथुम, सिन्धुपाल्चोक, दोलखा, रामेछाप,

डडेल्धुरा, बैतडी लगायत देशका धेरै जिल्लाका ग्रामीण बस्तीहरूमा संविधानसभा के हो र के का लागि र कसरी मतदान गर्ने लगायतका विषयमा मतदाता शिक्षासम्बन्धी पर्याप्त सूचना सम्प्रेषण राजनीतिक दलहरूबाट पर्याप्तमात्रामा भएको पाइएन । त्यसै गरी सरकारी र गैरसरकारी प्रयासहरू पनि पूर्ण रहेको देखिएन । देशका भापा, इलाम लगायतका स्थानमा रहेका सेना, सशस्त्र प्रहरी र माओवादी शिविरमा संविधानसभासम्बन्धी मतदाता शिक्षाबारे जानकारी दिन निर्वाचन आयोग एवम् कुनै पनि सङ्घसंस्था समेत नपुगेको अवस्था रह्यो, यद्यपि मकवानपुर जिल्लाको भीमफेदी कारागारमा भने संविधानसभाको निर्वाचनको विषयमा नेपाल वार एसोसियसन, मकवानपुरबाट जानकारी गराइएको थियो ।

छ) राजनीतिक क्रियाकलापमा बालबालिकाको प्रयोग

विभिन्न राजनीतिक दलहरूले केही स्थानहरूमा बालबालिकालाई चुनाव प्रचार-प्रसारमा प्रयोग गरेको पाइयो । केही स्थानहरूमा भने राजनीतिक दलको आग्रह र निर्देशनबिना पनि उत्सुकताकासाथ बालबालिकाहरू स्वतस्फूर्त रूपमा राजनीतिक दलका कार्यक्रमहरूमा सहभागी भएको पाइयो ।

जनकपुरको जनकचोकमा २०६४ चैत २७ गते ससाना बालबालिकाहरू मधेसी जनाधिकार फोरमको पर्चा वितरण गरिरहेका देखिन्थ्यो । उनीहरूले आयोगको टोलीसमेतलाई पर्चा दिएका थिए । सिन्धुपाल्चोकको मेलम्चीमा राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीले पम्पप्लेट टाँस्नका लागि दिनको रू. ५००।- दिन्छु भनी कक्षा ७/८ मा पढ्ने विद्यार्थीहरूलाई संलग्न गराएको तर पछि पैसा नदिएको भन्ने जानकारी प्राप्त भएको थियो । त्यसै गरी धनकुटा, तेह्रथुम, बझाङ, दाङ, प्युठान, सल्यान, बाँके, बर्दिया, सुर्खेत लगायतका जिल्लामा सबै राजनीतिक दलहरूले नाचगान, पोस्टर टाँस, झन्डा बोक्ने वा अन्य उद्देश्यका लागि बालबालिकाको प्रयोग गरेको पाइयो । यस्तै बाँके बर्दिया, सप्तरी, चितवनमा माओवादीले निकालेको जुलुसमा घेराभित्र हँसिया हतौडा भएको भोटो लगाएका बालबालिकाहरू देखिएका थिए ।

देशका अधिकांश विद्यालयहरूमा मतदान-केन्द्र राखिएको र शिक्षकहरूलाई निर्वाचनमा कर्मचारीको रूपमा परिचालन गरिएको थियो । जसको कारण पठनपाठनमा अवरोध पुग्न गइ बालबालिकाको शिक्षाआर्जन गर्न पाउने अधिकारको हनन हुन पुगेको

देखिन्छ । राजनीतिक दलहरूले कतिपय चुनावी सभाहरू विद्यालय प्राङ्गणमा र विद्यालयबाहिरको सार्वजनिक स्थलमा गरेको पाइयो । दैलेख जिल्लामा बालबालिकाहरूलाई प्रायजसो सबै दलहरूले चुनाव प्रचार-प्रसारको क्रममा खास गरी नारा लगाउन, भण्डा र प्लेकार्ड बोक्न, बाजा बजाउन प्रयोग गरेको अवस्था थियो ।

५.२ निर्वाचन अवधिको अनुगमन

क. स्वतन्त्र एवम् भयरहित वातावरणमा गोप्य मतदान गर्न पाउने अधिकार

संविधानसभा निर्वाचन सामान्यतया स्वतन्त्र एवम् भयरहित वातावरणमा सम्पन्न भए तापनि यदाकदा केही भय र त्रासको वातावरण भने कायमै रहेको थियो । निर्वाचन आयोगको तर्फबाट निर्वाचनलाई स्वतन्त्र, निष्पक्ष र

भयरहित वातावरणमा सम्पन्न गर्नको लागि

संविधान सभा निर्वाचनमा आफ्नो भविष्य कोर्न लामबद्ध मतदाताहरू

निर्वाचनको अधिल्लो दिन सम्बन्धित मतदान-केन्द्र आसपासमा रहेका राजनीतिक पार्टीका प्रतिनिधिहरू र मतदान अधिकृतसहितको सहभागितामा सर्वदलीय बैठक बसी सहमति कायम गर्ने गरिएको पाइयो । जसबाट निर्वाचनको दिन हुन सक्ने विवादहरूलाई न्यूनीकरण गर्नमा निश्चय पनि सहयोग पुऱ्याएको थियो । मतदाताहरूले गोप्य रूपमा मतदानको अधिकार प्रयोग गर्न पाएको, संविधानसभा निर्वाचनको लागि शान्तिसुरक्षाको प्रभावकारी व्यवस्था गरिएको, अधिकांश स्थानका मतदाताहरूले उत्साहसाथमा सक्रिय सहभागिता जनाएको पाइयो । कतिपय स्थानहरूमा भने मतदाताहरूमा भयत्रासमा रहेको अवस्था थियो । एक मतपेटिकामा १,१५० मात्र मतपत्र अटाउने भएकोले बढी मतदानकेन्द्रहरूको स्थापना र धेरै कर्मचारी परिचालन गरिएको हुँदा करीब एक बजेअगाडि नै करीब ५० प्रतिशत मत खसिसकेको स्थिति थियो । सिरहा, सप्तरी, उदयपुर, इलाम, भापा लगायतका जिल्लामा गरिएको अनुगमनको क्रममा मतपेटिका पारदर्शी भएकोले केही मतदान-केन्द्रका मतपेटिकामा खसालिएको मतपत्रमा लागेको छाप बाहिरबाट देखिएकोले गोप्य रूपमा मतदाताहरूको अधिकार सामान्यतः प्रभावित बन्न पुगेको

थियो । धादिङ जिल्लामा एकै व्यक्तिले पटक-पटक अरूको नाममा पनि मतदान गरेको पाइएको थियो ।

चितवन जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र नं. ५ मेघौलीमा नेपाली काङ्ग्रेस र नेकपा (माओवादी) तथा जनमोर्चाका कार्यकर्ताबीच २७ गते राति भएको भ्रगडाको कारणबाट उत्पन्न परिस्थितिबाट तेलौली, साभापुर र जीतपुर मतदान-केन्द्रको निर्वाचन स्थगित भएको थियो । चितवनको अयोध्यापुरी गाविस वडा नं. ९ का मतदाता सङ्ख्या २, ५२३ मध्ये १, १२५ जनाले निर्वाचनमा मतदान गर्न कम्तिमा २३ किलोमिटरको पैदल यात्रा गर्नुपरेको थियो । चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको जङ्गल र जङ्गली जनावरसमेतको भयबाट त्रसित हुँदै मतदान गर्न जानुपर्ने भएकाले वडा नं. ९ गोविन्द वस्तीका अधिकांश मतदाताहरूले मताधिकारबाट वञ्चित हुनुपरेको थियो । त्यसै गरी मतदान टाढा भएको कारण मकवानपुर जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र नं. १ को छतिवन र क्षेत्र नं. ४ को नाम्टार गाविसमा रहेको मतदान-केन्द्रमा पुग्न मतदातालाई तीन घण्टासम्म लाग्ने र पाल्पा जिल्लाको मस्याङ गाविस (स्थानीय बासिन्दाका अनुसार करीब १,००० मतदाताहरूले भण्डै ६ घण्टाको बाटो हिँडी मतदान गर्नुपर्ने) रसुवा जिल्लाको रसुवा उच्च मावि, धुञ्चे र सेतीभुमे निमावि राम्चे

८ मा मतदाताहरू तीन घण्टासम्म पनि हिँडेर आउनुपर्ने भएकोले वृद्धवृद्धा, अशक्त, सुत्केरी महिलाहरू मतदान गर्न जानसक्ने अवस्था नरहेको जानकारी प्राप्त भएको थियो । यसबाट निर्वाध मतदानको अधिकारको उपभोगमा कतिपय

संविधान सभा निर्वाचनमा आफ्नो भविष्य कोर्न लामबद्ध मतदाताहरू

मतदाताको पहुँच नरहेको देखिन्छ ।

रोल्पामा नेपाली काङ्ग्रेसको एजेन्ट बसेको कारण एक कार्यकर्तालाई माओवादीका कार्यकर्ताद्वारा कुटपीट गरी घाइते बनाएका थिए । अन्य केही जिल्लाहरूका केही

मतदान-केन्द्रहरूमा पनि नेकपा (माओवादी) ले अन्य पार्टीका प्रतिनिधिलाई मतदान-केन्द्रमा बस्न दिएका थिएनन् । त्यसै गरी सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको कुभिण्डे गाविसमा नेपाली काङ्ग्रेसका मतदान-केन्द्र प्रतिनिधि मीनप्रसाद शर्मालाई प्रतिनिधि नबन्नको लागि २०६४/१२/२७ नेकपा (माओवादी) ले अपहरण गरी प्रतिनिधि बस्नको लागि पार्टीले दिएको कागजपत्र खोसी २८ गते बिहान मुक्त गरेका थिए । सो विषयमा नेकपा (माओवादी) का उमेदवार अग्नि साकोटासँग कुरा गर्दा नेकाको प्रतिनिधि मतदान केन्द्रमा बसे हुन्छ हाम्रो कुनै आपत्ति छैन भन्ने प्रतिक्रिया प्राप्त भएको थियो । धादिङ जिल्लामा वैशाख ७ गते भएको निर्वाचनमा अनुगमन गरिएका सबै केन्द्रहरूमा नेपाली काङ्ग्रेसका प्रतिनिधिहरू उपस्थित भएको पाइएन ।

कतिपय ठाउँमा निर्वाचनमा खटिएका कर्मचारीहरूको अपहरण तथा कुटपीट गर्ने कार्य भएवाट निर्वाचन गराउन खटिएका कर्मचारीहरूमा मानसिक त्रास उत्पन्न भएको थियो । रामेछापको खाँडादेवी गाविसमा खटिएका सहायक मतदान अधिकृत पहलमान कार्कीलाई वासिएलका कार्यकर्ताहरूले कुटपीट गरेका थिए । इलामको बाँफो गाविस वडा नं. २ सिमलटारस्थित मतदान-केन्द्रमा खटिएका सहायक मतदान अधिकृत विष्णु भारद्वाज र पियनहरू प्रेम राय, मनोज पोखेल, यमप्रसाद चापागाईंलाई पल्लो किराँत भन्ने समूहले चैत २७ गते अपहरण गरी पछि छाडिएको घटना अनुगमनका क्रममा जानकारीमा आएको थियो ।

ख. महिला, दलित, मधेशी, आदिवासी जनजाति, अल्पसङ्ख्यक, अपाङ्ग, धार्मिक समुदाय आदिको मतदानमा पहुँच

सम्पन्न संविधानसभा निर्वाचनमा विभिन्न समुदाय, महिला, दलित, मधेशी, आदिवासी जनजाति, अल्पसङ्ख्यक, अपाङ्ग, धार्मिक समुदाय, कारागारमा रहेका बन्दी, नेपाली सेना, नेकपा माओवादीका छापामारहरू लगायत विभिन्न वर्ग तथा समुदायका व्यक्तिहरूको सामान्यतया मतदानमा पहुँच पुगेको थियो । विभिन्न वर्ग तथा समुदायका व्यक्तिहरूले निर्वाचनमा चुनिन पाउने अधिकारको उपभोग गर्न पाएका थिए । तुलनात्मक रूपमा अनुगमन गरिएका स्थानहरूमा मतदान गर्नेमा महिलाहरूको सहभागिता अझ उत्साहबर्द्धक रहेको पाइयो । ललितपुर जिल्लाको बडिखेल गाविसका वृद्धवृद्धाहरूले मतदान-केन्द्र टाढा रहेको कारणले मतदान गर्न नपाएको गुनासो पाइयो ।

ग. मतदानमा विस्थापित, स्वयम्सेवक, पर्यवेक्षक आदिको पहुँच

मतदानमा विस्थापित व्यक्तिहरूको सहज पहुँच हुन सकेको पाइएन । मतदाता नामावली भएको स्थानमा गएर मतदान गर्नुपर्ने भएकोले विस्थापित स्थानमा मताधिकारको प्रयोग गर्न नसकेको अवस्था थियो । स्वयम्सेवकहरू स्थानीय तहमा नै

राखिएको र स्थानीय तहका पर्यवेक्षकहरू पनि स्थानीय नै भएकोले उनीहरूले

मताधिकारको प्रयोग गर्न पाएको अवस्था थियो ।

धेरैजसो मतदान-केन्द्रमा स्वयम्सेवक तथा

पर्यवेक्षकहरू उपस्थिति रहेको पाइएको थियो । यस

आयोगले निर्वाचन आयोगलाई

विस्थापित, कैदीबन्दी,

स्वयम्सेवक तथा पर्यवेक्षक

लगायत अशक्त व्यक्तिहरूको मतदानमा पहुँच सहज गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउन अनुरोध गरेको थियो । सहरी क्षेत्र एवम् यातायातको सुविधा पुगेका स्थानहरूमा अनुगमनकर्ता र पर्यवेक्षकहरूको उपस्थिति बाक्लो र ग्रामीण क्षेत्रमा पातलो रहेको थियो ।

मतदानका लागि आएका शारीरिक रूपमा अशक्त एक व्यक्तिसँग कुराकानी गर्दै आयोगका मा सदस्य

निर्वाचनको दिन राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय मानव अधिकार उच्चायुक्तको कार्यालय, नेपाल बार एसोसियसन, कार्टर सेन्टर, यूरोपेली युनियन, अन्फ्रल, अनमिन, रेडक्रस सोसाइटी, आइसीसी, नियोक, नेमा, डिन, समावेशी, जियोक लगायतका संस्थाहरूले विभिन्न मतदान-केन्द्रहरूमा निर्वाचनको पर्यवेक्षण गरेको पाइएको थियो । विशेष गरी कार्टर सेन्टर, यूरोपेली युनियनले ग्रामीण तहसम्म पुगी अनुगमन गरेको पाइयो । बाँके र बर्दिया जिल्लामा विदेशी पर्यवेक्षकहरू शहर केन्द्रित रहेको भए तापनि केही गाउँहरूमा जापानी, कार्टर सेन्टर, यूरोपियन युनियनका पर्यवेक्षक पुगेको पाइएको थियो । निर्वाचनपछि मतगणना भएको स्थानमा पनि अनुगमनकर्ता तथा पर्यवेक्षकहरूको पहुँच रहेको थियो ।

घ) वृद्धवृद्धा, अशक्त व्यक्ति, गर्भवती महिला आदिका सम्बन्धमा गरिएको विशेष व्यवस्था

यस पटकको निर्वाचनमा मतदान कार्यलाई व्यवस्थित र मर्यादित बनाउन धेरै राम्रा प्रयासहरू भएको पाइयो । देशका अधिकांश मतदान-केन्द्रहरूमा महिला, पुरुष तथा अपाङ्ग र असक्तहरूको लागि छुट्टाछुट्टै लाइनको व्यवस्था गरिएको थियो । छुट्टै लाइनको व्यवस्था नगरिएको स्थानमा मतदानको क्रममा वृद्ध, अशक्त, सुत्केरी^३, शारीरिक रूपमा अपाङ्ग मतदाताहरूलाई लाइनमा बस्नुनपर्ने गरी प्राथमिकता दिएको देखिन्थ्यो । केही महिलाहरू बच्चा तथा भारी बोकेर समेत मतदान गर्न आएका थिए । आफैले मतदान गर्न नसक्ने मतदाताहरूलाई उनीहरूले रोजेको सहयोगीको सहयोग लिइ मतदान गर्ने व्यवस्था मिलाइएको थियो । बाग्लुङ लगायतका जिल्लामा साना बालबच्चा भएका महिलालाई बच्चा र आमाको समस्यालाई मध्यनजर राखी लाइनमा बस्न नपर्ने गरी मतदानको व्यवस्था गरिएको थियो ।

महोत्तरीको गेडा भेटपुर गाविसका महिलाहरूलाई मतदान गर्न नदिने खबर आयोगको टोलीले प्राप्त गरेपछि सो गाउँमा टोली पुग्दा समेत उक्त गाउँका धेरै पुरुषहरूले महिलाले भोट हाल्न जान नहुने भन्ने धारणा राखेको पाइयो । मतदान केन्द्रमा महिला कर्मचारी वा महिला प्रहरी भएमा महिलाहरूलाई मतदानमा सहभागी गराउन सहज हुने बताएपछि राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको टोलीले प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई जानकारी गराएको थियो तथापि त्यसमा निर्वाचन अधिकृतको कार्यालयले केही पनि गर्न नसक्दा मतदानमा महिलाको सहभागिता न्यून हुन गएको पाइयो ।

ङ) शौचालय, खानेपानी, औषधोपचार आदिको व्यवस्था

सामान्यतः मतदान-केन्द्रमा आवश्यक शौचालय र खानेपानीको प्रबन्ध मिलाएको देखिन्थ्यो । अधिकांश मतदान-केन्द्रहरू विद्यालयमा भएकोले, विद्यालयको शौचालय र खानेपानीको सुविधालाई नै उपभोग गरेको पाइयो मतदान-केन्द्र रहेका अन्य स्थानहरूमा पनि शौचालय र खानेपानीको व्यवस्था गरिए पनि भ्वापा, इलाम, सिरहा,

^३ डोटी दौड गाविसमा एकजना ३५ वर्षे बोगटी थरकी महिलाले मतदानस्थलमा छोरा जन्माएको हुँदा छोराको नाम संविधानकुमार बोगटी राखेको पाइयो ।

सप्तरी, उदयपुर, सल्यान लगायतका जिल्लामा रहेका केही मतदानकेन्द्रहरूमा उचित व्यवस्था गरिएको थिएन । बैतडी र डडेल्धुरा जिल्लाका धेरै स्थानहरूमा मतदाताहरूको लागि शौचालयको व्यवस्था गरिए पनि तीन मतदान-केन्द्रमा महिला र पुरुषको लागि छुट्टाछुट्टै शौचालयको व्यवस्था थिएन । प्राथमिक उपचारको सम्बन्धमा केही स्थानमा स्वयम्सेवक तथा मतदान प्रतिनिधिबाट प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्थासमेत गरिएको पाइयो भने अधिकांश मतदान-केन्द्रमा कुनै व्यवस्था गरिएको थिएन ।

कोसी अञ्चल अस्पतालको इमर्जेन्सी वार्डमा २०६४ चैत २६ गतेदेखि निर्वाचन प्रयोजनको लागि गएको सशस्त्र प्रहरीको कड्कालिनी गणको जीपले विपरीत दिशाबाट आउँदै गरेको मोटरसाइकललाई विराटनगरकै कञ्चनबारीमा ठक्कर दिँदा त्यसमा सवार दुईमध्ये चालक महेश साहको घटनास्थलमै मृत्यु भएको थियो भने अर्का व्यक्ति गम्भीर घाइते भएका थिए । त्यस घटनालाई लिएर नेकपा (एमाले) का १०-१२ जना कार्यकर्ताले कोसी अञ्चल अस्पतालको इमर्जेन्सी वार्डमा क्षति पुग्ने गरी तोडफोड गरे । उनीहरूले अस्पतालका कर्मचारी र चिकित्सक माथि अमर्यादित भाषाको प्रयोग गर्दै हातपात समेत गरेका थिए । जसको कारण अस्पतालको इमर्जेन्सी विभाग करीब एक घण्टा बन्द गरिएको थियो । अस्पतालमा १९ जना कर्मचारी रहेकोमा १६ जनालाई संविधानसभा निर्वाचन प्रयोजनका लागि खटाइएको साथै ललितपुर चापागाउँको वज्रवाराही गाविसमा सामुदायिक प्रसूति सेवा केन्द्रलाई समेत मतदान-केन्द्रको रूपमा प्रयोग गरिएकोले स्वास्थ्य सेवा नराम्ररी प्रभावित भएको अवस्था थियो ।

च. बालबालिकाको प्रयोग

यस पटकको निर्वाचनमा केही स्थानहरूमा बालबालिकालाई राजनीतिक दलहरूले मतदान प्रकृत्यामा सहभागी गराइएको थियो । धादिङ जिल्लामा निर्वाचन केन्द्रहरूमा १८ वर्ष उमेर नपुगेकाहरूले मतदान गरेका थिए भने सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको साँगाचोक निमावि, ठुलो शिरुवारीको क र ख मतदान-केन्द्रमा पनि बालबालिकाहरूलाई मतदानको लागि प्रयोग गरिएको थियो ।

त्यसै गरी रसुवा, सिरहा सप्तरीका केही मतदान-केन्द्रहरूमा १५ वर्षका बालबालिकाको नाम मतदाता सूचीमा समावेश रहेको कारण मतदान कार्यमा सहभागी भएको, रामेछाप जिल्लाको एक मतदान-केन्द्रमा उमेर नपुगेको बालकको नाम मतदाता सूचीमा रहेता पनि मतदान गर्न नदिइ मत दुरुपयोग हुन दिइएन । भापाका केही मतदान-केन्द्रहरू आफ्ना दाजु वा दिदीको नाउँमा भोट हाल्न पुगेका केही १८ वर्षभन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरूसमेत भेटिएका थिए ।

संविधानसभा निर्वाचनमा मतदान गर्दै एक बालिका

सप्तरीको सिसुवारी पिप्रा मतदान-केन्द्रमा १४ वर्षदेखि १८ वर्षका बालबालिकाहरू वाइसीएल लेखेको कपडाको फेटा टाउकोमा बाँधी मतदान-केन्द्रमा बस्ने र घुम्ने गरेको पाइयो ।

५.३ निर्वाचनपश्चात्को अनुगमन

धादिङ क्षेत्र नं १ को किनताङ फेदीमा मतदान समाप्त भइसकेपछि मतपेटिका सदरमुकाम पठाउन लागिएको अवस्थामा १८ ओटा मत-पेटिकाहरू लुटिएका थिए । दाखा, गुम्दी र सत्यदेवी तथा सेटुङ इलाकाका मत-पेटिकाहरू पनि लुटिएका

जानकारी प्राप्त हुन आएको थियो । यसै गरी सोही जिल्लाको माफा गाविसको किनताड भन्ने स्थानमा प्रशासनले हेलिकोप्टर मगाइ मतपेटिका सदरमुकाम ल्याउन लागदा माओवादी र काङ्ग्रेसका कार्यकर्ताबीच झडप हुन पुगेको र माओवादीबाट भएको फायरिङको जवाफमा प्रहरीले सुरक्षार्थ हवाई फाइरिङ गरेको थियो । उक्त घटनामा केही प्रहरी घाइते भएका थिए ।

सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र नं ३ बाट मतपेटिका ल्याउने क्रममा केही विवाद भएता पनि सुरक्षितसाथ मतपेटिका सदरमुकाम पुऱ्याइएको थियो । नुवाकोट जिल्लाका सबै मतदान-

केन्द्रमा शान्तिपूर्ण किसिमले मतदान भएको भएपनि मतदान सकिएपछि मदनपुर गाविस भवनमा रहेको मतदान-केन्द्रमा केही व्यक्तिहरूले मतपेटिका फ्यालेकोले सो ठाउँमा रहेका पाँच मतदान-केन्द्रको निर्वाचन स्थगित भएको थियो ।

कुन उमेदवारको भाग्य खुल्ने हो ? मतगणनामा व्यस्त सरकारी कर्मचारी र उमेदवार तथा पार्टीप्रतिनिधिहरू

नुवाकोट जिल्लाको स्थगित मदनपुर गाविसको पुनः मतदानको लागि वैशाख ५ गते मिति तोकिएको थियो । सो गाविस भवनमा रहेका पाँच मतदान केन्द्रहरूमा मतदान शान्तिपूर्ण रूपमा भए पनि मतदाताहरूमा विशेष गरी महिलाहरूमा मतदानसम्बन्धी आवश्यक जानकारी प्राप्त हुन नसकेको अवस्था थियो ।

मतदान-केन्द्रहरूमा राजनीतिक दलहरूबीच सामान्य वादविवाद भएको थियो । यही निहुलाई आधार बनाइ सुरक्षाकर्मीबाट हवाईफायर गरिएको पाइयो । मतपेटिकाहरू फालिएको, पानी हालिएको, मतपेटिका लाने क्रममा सिल तोडिएको जस्ता कारणहरूबाट कतिपय स्थानमा मतदान कार्य स्थगित भएको थियो । निर्वाचनको दिन वादविवाद हुनु, विवाद नसुल्झिनु, मतपेटिकाको सुरक्षा गर्न नसक्नु लगायतका कारणबाट २०६४ चैत २८ गते ११ जिल्लाका ६८ मतदानकेन्द्रमा मतदान स्थगित

भएकोमा पुन पछि विभिन्न मितिमा निर्वाचन भएको थियो । त्यसै गरी निर्वाचन आयोगको निर्णयबाट सात जिल्लाका ३८ मतदान-केन्द्रमा मतदान रद्द भई पुन निर्वाचन भएको थियो ।^४

इलाम र भ्वापास्थित मतदानकेन्द्रका एक-एक मतपेटिकाहरू साटिएको र पछि छानवीन गरी सम्बन्धित जिल्लामा फर्काइएको घटना पनि अनुगमनको क्रममा जानकारीमा आएको थियो ।

क. मतगणनाको अनुगमन

मत गणनापछि धेरै स्थानहरूमा मतपेटिका ल्याउनको लागि सवारीसाधन समयमै व्यवस्थापन गर्न नसकेको कारण निर्वाचनमा खटिएका कर्मचारीहरू धेरै समयसम्म मतपेटिका कुरी बस्न बाध्य भएका थिए । यसबाट उनीहरूमा कुनै दुर्घटना हुने कि भन्ने आशङ्का एवम् त्रास परेको थियो । मतपेटिकाहरू प्राप्त भएपछि राजनीतिक दल एवम् उमेदवारबाट प्राप्त उजुरीहरूको सम्बन्धमा तत्काल छानवीन गरी सर्वदलीय बैठक राखी सहमतिका साथ मतगणना सुरु गरिएको थियो । मतगणनास्थलमा सुरक्षा-व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाएको पाइन्थ्यो । अपवादबाहेक अधिकांश स्थानहरूमा मतगणना कार्य शान्तिपूर्ण तवरले सम्पन्न भएको थियो । निर्वाचन अधिकृत र राजनीतिक दलका उमेदवार तथा प्रतिनिधिहरूले उठेका विवादलाई शान्तिपूर्ण सहमतिमा निराकरण गरेका थिए । अधिकांश मतगणना स्थलमा मतगणना केन्द्रसम्म निर्वाचन अनुगमनकर्ता तथा पर्यवेक्षकहरूले सहज पहुँच पाए पनि कतिपय स्थानमा सो अवस्था थिएन । बदर मतपत्रहरूमा विशेष गरी एउटै मतपत्रमा दुई स्वस्तिक छाप लगाइएको, ल्याप्चे छाप लगाइएको, छाप कोठाको बीचमा नपारी दुई कोठाको बीचमा पारेको पाइयो । खसेको मतमा प्रत्यक्षतर्फ ५.१५ प्रतिशत र समानुपातिक तर्फ ३.६६ प्रतिशत मत बदर भएको थियो ।^५ मतगणनाको क्रममा धेरै मतपत्रहरू रद्द भएको पाइएबाट मतदाता-शिक्षा जुन गतिमा हुनुपर्थ्यो, सो अनुरूप हुन नसकेको महसुस गर्न सकिन्थ्यो ।

^४ संविधानसभा सदस्य निर्वाचन, २०६४, निर्वाचन परिणाम पुस्तिका, निर्वाचन आयोग काठमाडौं, नेपाल जेठ, २०६५

^५ संविधानसभा सदस्य निर्वाचन, २०६४, निर्वाचन परिणाम पुस्तिका, निर्वाचन आयोग काठमाडौं, नेपाल जेठ, २०६५

डोटीको बाराबाटा भन्ने मतदानस्थलमा नेपाली काङ्ग्रेसका कार्यकर्ताहरूबाट अन्य दलका कार्यकर्ता तथा प्रतिनिधिहरूलाई मतदानकार्यमा अवरोध पुऱ्याइएकोले मतदान-कार्य स्थगित गरी पाउ भनी एमालेको तर्फबाट मुख्य निर्वाचन अधिकृतको उजुरी परेकोमा आधार प्रमाण नभएको भन्दै स्थगित गर्नु नपर्ने गरी निर्णय भएको थियो । यस किसिमका उजुरी अन्यत्र पनि परेकोमा सोहीअनुसार निर्णयहरू पनि भएका थिए । सल्यान जिल्लामा सुरक्षाकर्मीको सुरक्षा यथेष्ट नभएको भन्दै विभिन्न मतदान-केन्द्रहरूमा वाइसिएलका कार्यकर्ताहरूले मतदान-केन्द्रहरूमा मतदानको समयमा तथा मतपेटिका सङ्कलन गर्दाको समयमा सुरक्षा दिएको भन्ने जानकारी प्राप्त हुन आएको थियो ।

ख. सूचना-सम्प्रेषण

संविधानसभा निर्वाचनको सम्बन्धमा जिल्ला निर्वाचन कार्यालय तथा जिल्ला प्रशासन कार्यालय लगायत अन्य सम्बन्धित निकायबाट माग गरिएबमोजिमका आवश्यक सूचना तथा जानकारी सहज रूपमा उपलब्ध गराइएको थियो । त्यसै गरी मतगणना भएरहेको स्थानबाट आम-जनतामा मतगणनाको परिणामको बारेमा समय-समयमा मतगणनाको परिणाम घोषणा गर्ने उचित व्यवस्था मिलाइएको थियो । मतगणनाको परिणाम तथा विजयी उमेदवारहरू र निकटतम प्रतिद्वन्द्वीहरूले प्राप्त गरेको मत-विवरण राष्ट्रिय तथा स्थानीय स्तरका सञ्चारमाध्यमहरूले निरन्तर रूपमा उपलब्ध गराएका थिए ।

ग. शान्तिपूर्ण प्रदर्शन, न्यालीको अनुगमन

निर्वाचन परिणाम घोषणापछि विजयी उमेदवार वा दलको तर्फबाट निकालिएका विजयी जुलस अपवादबाहेक शान्तपूर्ण रहेको पाइयो । रोल्पा जिल्लामा जुलसबाट फर्कने क्रममा माओवादीका कार्यकर्ताहरू शालिकराम पुन, बालाराम परियार, धनिराम नेपाली, ठगेन्द्र पुन लगायतले नेपाल विद्यार्थी संघका कार्यकर्ता विशाल भन्ने रामलाल परियारलाई २०६५/१/७ गते कुटपीट गरी खुट्टासमेत भाँचिदिएका थिए । निर्वाचनमा धाँधली भएको आरोप लगाउँदै नेकपा (माओवादी) बाहेकका अन्य दलहरूद्वारा जिल्ला निर्वाचन अधिकृतको कार्यालयमा दिएको उजुरी दर्ता गर्न समेत आलटाल र ढिलासुस्ति गरेको र दर्ता पछि पनि अधिकांश उजुरीउपर कुनै पनि

सुनुवाइ गरेको देखिएन । मतगणना स्थलमा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको अनुगमन टोलीलाई भित्र पस्न नदिएकोमा आयोगको तर्फबाट टोलीले आयोगलाई प्राप्त संवैधानिक एवम् कानुनी अधिकार र कर्तव्यबारे जानकारी गराएपछि प्रवेश दिइएको थियो ।

मतगणनापछि धादिङ जिल्लामा निकालिएको विजय जुलुस

परिच्छेद-६

निर्वाचनसँग सम्बद्ध महत्वपूर्ण विषयहरू

६.१ लैङ्गिक विश्लेषण

संविधानसभा निर्वाचनमा वर्ग, धर्म, जात, जाति लिङ्ग, सम्प्रदाय लगायत सबै पक्षको सहभागितालाई उमेदवारी दर्तादेखि नै प्राथमिकता दिइएको पाइन्छ। जनसङ्ख्याको आधाभन्दा बढी रहेका महिलाहरूको निर्वाचनमा सक्रिय सहभागिता देखियो। तराई र पहाडका कतिपय बुथमा पुरुषभन्दा महिलाको बढी मत खसेको देखिन्छ। आयोगको अनुगमन टोलीले अनुगमनको क्रममा मतदानको लागि रहेका पङ्तिलाई अवलोकन गर्दा विहान सबेरैदेखि मध्याह्नसम्म पनि महिलाहरू सम्मिलित पङ्ति लामो एवम् व्यवस्थित रहेको पाइएको थियो। यस चुनावको अर्को महत्वपूर्ण पक्षको रूपमा तेस्रो लिङ्गीहरूले पनि आफ्ना मुद्दाहरू अगाडि ल्याउन उमेदवारी दर्ता गर्नुलाई लिन सकिन्छ। महिला, तेस्रो लिङ्गी र यौन-अल्पसङ्ख्यकका मुद्दाले समेत संविधानसभामा स्थान पाउनुलाई मानव-अधिकारका दृष्टिले सकारात्मक रूपमा लिन सकिन्छ।

६.२ निर्वाचन आचारसंहिता

निर्वाचन आयोगद्वारा निर्वाचन आयोग ऐन २०६४ को दफा २८ बमोजिम राजनीतिक दल, उमेदवार र तिनका प्रतिनिधि, सरकारी कर्मचारी र आमसञ्चारमाध्यमले पालना गर्नुपर्ने आचारसंहिता जारी गरेको थियो। आचारसंहितामा मूलतः शिष्ट, सभ्य भाषाको प्रयोग गर्ने, पोष्टर, पम्पलेट र भित्तेलेखन तथा व्यानरको प्रयोगमा बन्देज, व्यक्तिगत निजी घर, भित्ता, पसल आदिमा घरधनीको पूर्व मन्जुरीबिना टाँस्न बन्देज गर्नुको साथै विष्फोटक पदार्थ, खुकुरी, छुरी, धारिलो हतियार बोकी हिँड्न प्रतिबन्ध लगाइएको थियो। त्यस्तै विरोध च्यालीबाट सर्वसाधारणलाई असर पार्न नहुने, प्रचारप्रसार विहान ७ बजेदेखि बेलुका ७ बजेसम्म मात्र गर्न पाउने, सभासम्मेलन हुनुभन्दा २४ घण्टाअगाडि नै स्थानीय प्रशासनलाई अनिवार्य रूपमा समय, मिति, स्थान र रुटसमेत खोली जानकारी दिनुपर्ने र आफ्नो रुट परिवर्तन गर्न नपाउने दुई वा दुईभन्दा बढी राजनीतिक दलले एकै ठाउँमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नपाउने गरी

प्रतिबन्ध लगाइएको थियो । हातहतियारसहित सभासम्मेलन गर्न नपाउने, बालबालिकालाई सभा, जुलुस, च्यालीमा सहभागी गराउन नपाउने र निर्वाचन हुने समयभन्दा ४८ घण्टा पूर्वदेखि चुनाव प्रचारप्रसार गर्न निषेध गरिएको थियो ।

आचारसंहिताअनुसार कसैलाई पनि डर, धाक धम्की दिन र आतङ्कित पार्न, मतदातालाई कुनै प्रकारको दबाव दिन नहुने भनी आचारसंहिता जारी गरिए पनि राजनीतिक दल तथा तिनका कार्यकर्ताहरूबाट आचारसंहिताको पूर्ण पालना भएको पाइएन । राजनीतिक दलबाट नै आचारसंहिताको उल्लङ्घन गरिएको, भित्ते लेखन नमेटिएको, जनतालाई डर, धाक धम्की दिइएको, दुरविन र स्याटेलाइटबाट भोट दिए-नदिइएको हेर्न सकिन्छ भनी जनतालाई भ्रम र त्रासमय वातावरणमा पुऱ्याएको पाइयो । आचारसंहिता विपरीत घर, सडक, भित्ते लेखन गरिएको र केही दलहरूले निर्वाचन आयोगद्वारा दिइएको निर्देशनको पालना समेत नगरेको अवस्था थियो ।

६.३ निर्वाचनको अवधिमा भएका मानव-अधिकार उल्लङ्घनका घटनाको प्रकृति र प्रचलन

निर्वाचन-पूर्वको अनुगमनको आधारमा हेर्दा प्रमुख रूपमा नेकपा (माओवादी) र उसको भातृ सङ्गठन वाइसिएलद्वारा अरू राजनीतिक दलका कार्यक्रममा अवरोध पुऱ्याउने शान्तिपूर्ण रूपमा सभासम्मेलन गर्न बाधाविरोध गर्ने, मूलतः नेकपा (एमाले), नेपाली काङ्ग्रेस, राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी, राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी, नेपाल, राष्ट्रिय जनशक्ति पार्टीका कार्यक्रममा अवरोध खडा गर्ने, शान्तिपूर्ण आमसभा जुलुस गर्न प्रचारप्रसार गर्न अवरोध पुऱ्याएको पाइयो । त्यस्तै नेकपा (एमाले) का कार्यकर्ताबाट र सर्वसाधारणबाट अर्घखाँचीमा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्तामाथि आक्रमण, दाड, सुर्खेत तथा सोलुखुम्बुमा सुरक्षाकर्मीको गोलीबाट नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताको मृत्यु, विभिन्न ठाउँमा भएका अन्य झडपका घटनामा धेरै व्यक्ति घाइते समेत हुन पुगेका थिए । मूलतः बैतडी, दार्चुला, रामेछाप, दोलखा, सोलुखुम्बु, सुर्खेत, दाड, सिन्धुपाल्चोक, कास्की लगायतका जिल्लामा भएका साङ्घातिक प्रकृतिका घटना मानव-अधिकारको गम्भीर उल्लङ्घनका विषय देखिन्छन् । ती घटनाको आयोगले सक्रिय अनुगमन तथा प्राथमिकता दिई अनुसन्धान गरेको थियो ।

६.४ निर्वाचन अवधिमा अनुसन्धान प्रारम्भ गरिएका घटनाहरू:

मूलतः संविधानसभाको निर्वाचनलाई प्रायः असर पार्ने गरी भएका गम्भीर प्रकृतिका मानव-अधिकार उल्लङ्घनका घटना पनि निर्वाचनको अवधिमा भएका थिए। तराईमा सशस्त्र समूहद्वारा उमेदवारको हत्या तथा अपहरण, शान्तिपूर्ण प्रदर्शनमा अवरोध उत्पन्न भएका घटनाको आयोगले अनुसन्धान र अनुगमन गरेको थियो। विशेषतः दाङ, रोल्पा, सुर्खेत, रौतहट, भोजपुर, ओखलढुङ्गा, सोलुखुम्बु, रामेछाप, दार्चुला, बैतडी, धनकुटा लगायतका जिल्लामा गम्भीर प्रकृतिका मानव-अधिकारको उल्लङ्घन हुन गएकोमा आयोगले उपरोक्त घटनाको अनुसन्धान गरी सम्बन्धित निकायमा आवश्यक सिफारिश समेत गरेको छ।

६.५ राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय पर्यवेक्षण

संविधानसभाको निर्वाचनको लागि ३० वटा संस्थाका करीब ८०५६ अन्तर्राष्ट्रिय पर्यवेक्षक र १४८ संस्थाका करीब ९०,००० राष्ट्रिय पर्यवेक्षकद्वारा पर्यवेक्षण गर्ने कार्य भएको थियो। जसमा अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा ख्याति प्राप्त संस्थाहरू—कार्टर सेन्टर, युरोपियन युनियन, आइसीरसी समेतको व्यापक सहभागिता थियो। यसका अतिरिक्त राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, निर्वाचन आयोग, युएनएचसीएचआर, अन्फ्रिल, अनमिन लगायत नेपाल सरकारबाट गठित उच्चस्तरीय समितिबाट निर्वाचन अनुगमनको कार्य भएको थियो। त्यसै गरी नियोक, नेमा, डिन, समावेशी, जियोक, लगायतका संस्थाहरूले पनि संविधानसभा निर्वाचनको पर्यवेक्षण गरेका थिए। उल्लिखित संस्थाहरूसँग आयोगले अनुगमनको सन्दर्भमा स्थानीय स्तरमा कतिपय स्थानमा समन्वय गरेको थियो। यसरी ठूलो सङ्ख्यामा राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय पर्यवेक्षकहरू परिचालित भएको भए तापनि ती संस्थाहरूबीच समन्वय हुन नसक्दा निर्वाचन पर्यवेक्षण कार्य काठमाडौं उपत्यका र सहर केन्द्रित हुन गयो, जसले गर्दा मुलुकका सबै क्षेत्रमा पर्यवेक्षकको उपस्थिति अपेक्षाकृत रूपमा हुन सकेको पाइएन। यद्यपि संविधानसभा निर्वाचनको अनुगमन तथा पर्यवेक्षणमा उल्लिखित संस्थाहरूको योगदान महत्वपूर्ण रहेको थियो।

केही जिल्लाहरूमा राष्ट्रिय पर्यवेक्षकहरू स्वतन्त्र र निष्पक्ष नभइ कुनै पार्टीसँग आबद्ध रहेको भन्ने गुनासो सर्वसाधारणबाट आएको थियो। पर्यवेक्षकहरूले आचारसंहिता विपरीत काम गरेको भनी सिरहा भारदह मतदान-केन्द्रमा खटिएका नेमा पर्यवेक्षक

गंगा साहको परिचयपत्र खोसिएको थियो भने सल्यान जिल्लामा पनि एक पर्यवेक्षकले नेपाली काङ्ग्रेसलाई भोट मागेकोमा निजको पर्यवेक्षण अनुमति खारेज गरिएको थियो । केही जिल्लाहरूमा पर्यवेक्षण गर्ने संस्थाहरूबीच समन्वय भएको थियो भने कतिपय जिल्लाहरूमा पर्यवेक्षण गर्ने संस्थाहरूबीच समन्वयको प्रयत्न प्रभावकारी हुन सकेको पाइएन । राष्ट्रिय पर्यवेक्षकहरूलाई सम्बन्धित संस्थाहरूले पर्याप्त तालिम नदिएकाले पर्यवेक्षक आफैँ निर्वाचनका क्रममा आफ्नो भूमिकाका बारेमा अनभिज्ञ रहेको पनि पाइयो । सल्यान जिल्ला कालिका प्रावि हिडाउरे, लक्ष्मपुरमा राष्ट्रिय निर्वाचन अनुगमन सञ्जालका पर्यवेक्षकलाई मतदान-केन्द्रमा प्रवेश गर्न नदिइएको, बाँके र बर्दियाको क्रमशः राम मावि शम्सेरगञ्ज तथा सितापुर गाविसमा रहेको मतदान-केन्द्रमा मतदान अधिकृतले निर्वाधरूपमा मतदान अनुगमन तथा पर्यवेक्षक गर्न नदिइएको भएता पनि अन्य बाँकी मतदान-केन्द्रमा मतदान अधिकृतहरूको व्यवहार सहयोगी रहेको थियो ।

परिच्छेद-७

उपलब्धी, चुनौति र सिकाइ

७.१ उपलब्धी

संविधानसभा निर्वाचनको क्रममा आयोगबाट विभिन्न चरणमा गरिएको अनुगमन तथा अनुसन्धान उपलब्धीमूलक भएको देखिन्छ । जसबाट राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको बारेमा प्रचारप्रसार हुनुको साथै आयोगको उपस्थिति र अनुगमनबाट मानव-अधिकारको उल्लङ्घनका घटना रोकथामको लागि थोरै भए पनि मद्दत पुगेको थियो । अनुगमनको क्रममा संविधानसभा निर्वाचनमा मानव-अधिकारको सवाललाई जोडी अधिकारको उपभोग, कर्तव्यको परिपालना र आ-आफ्नो भूमिका, आयोगको परिचय लगायतका सवालमा सर्वसाधारण, सरकारी एवम् अन्य क्षेत्रलाई समेत जानकारी गराउनाले मानव अधिकारको दृष्टिले केही न केही सकारात्मक प्रभाव परेको देखिन्छ । विभिन्न राजनीतिक दलहरूबीच कतिपय स्थानमा समन्वय कायम गराउन र मानव-अधिकार उल्लङ्घन हुन सक्ने सम्भावनायुक्त केही स्थानहरूमा विवादित पक्षबीच समन्वय गराएर आइपर्ने सम्भावित दुर्घटनालाई रोक्ने कार्य पनि आयोग टोलीबाट भएको पाइन्छ ।

आयोगको गतिविधि ग्रामीण तहसम्म पुऱ्याउन तथा आसन्न संविधानसभाको निर्वाचनको मितिमा अनुगमन, अनुसन्धान, सहकार्य तथा नयाँ सञ्जाल निमार्णार्थ सहयोग पुगको थियो । अनुगमन टोलीको उपस्थितिले जिल्लामा रहेका सुरक्षा निकाय, निर्वाचन अधिकृतको कार्यालय, राजनीतिक दलहरू, मानव-अधिकारकर्मी, नागरिकसमाज, राष्ट्रिय पर्यवेक्षकलाई आफ्नो भूमिका निर्वाह गर्न थप सम्बेदनशील तुल्याउनुको साथै हौसला प्राप्त भएको थियो । अनुगमनको सन्दर्भमा भएका केही उपलब्धीहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छः

विविध कारणवश पर्सा लगायतका तराईका जिल्लाहरूमा संविधानसभाको सन्दर्भमा राजनीतिक अभियानमा महिला उपस्थिति न्यून रहने गरेको जानकारी प्राप्त भएपछि आयोग टोलीले विभिन्न स्थानमा छलफल चलाइ महिला सहभागिता बढाउनको लागि अभिप्रेरित गरेको थियो ।

निर्वाचनको कममा बारा जिल्लाको रामवनमा नेकपा (माओवादी) समर्थक दुई बालकलाई नेकपा (एमाले) उमेदवार पुरुषोत्तम पौडेलसमेतले कुटपीट गरेको भनी नेकपा (माओवादी) ले लगाएको आरोपछि स्थितिले भीडन्तको रूप लिन पुगेको थियो बालकद्वय वर्ष १२ का जीवन खड्का र सूर्यप्रसाद भट्टराईको हात र तिघामा चोट देखिन्थ्यो । सोही विषयलाई लिएर नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताले नेकपा (एमाले) समर्थक केहीलाई कुटपीट गर्नुको साथै एमाले उमेदवार पुरुषोत्तम पौडेलमाथि आक्रमणको गरेका थिए । अनुगमन टोलीले भीडन्तको खबर पाएपछि तुरुन्त घटनास्थल भनिएको डुमरवानास्थित एक घर पुगी बसिरहेका नेकपा (एमाले) उमेदवारलाई आक्रमण गर्न आएका माओवादी कार्यकर्तालाई सम्झाइबुझाइ गरेपछि नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरू सो स्थानबाट उनीहरू पछाडि हटेका थिए । टोलीले एमाले उमेदवारलाई भेटी कुराकानी गरी प्रहरीलाई सुरक्षित स्थानमा लैजान आग्रह गरेको थियो र सोहीअनुसार प्रहरीले उद्धार गरेको थियो ।

धादिङ जिल्लाको धुसा गाविसमा मतदान केन्द्रमा नेकपा (एमाले) र नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताबीच भएको झडपपछि मतदान रोकिएकोमा आयोगको टोलीसमेतको पहलमा एक घण्टा स्थगित भएको भएको मतदानकार्य सुचारु भएको थियो ।

निर्वाचनको सन्दर्भमा मानव-अधिकार उल्लङ्घन तथा ज्यादतिका घटना हुन सक्ने सम्भावित स्थलमा गरिएको अनुगमनको कारण मानव-अधिकार उल्लङ्घनमा कमी आएको थियो । संविधानसभा निर्वाचनको सिलसिलामा भएका गम्भीर प्रकृतिका मानव-अधिकार उल्लङ्घनका घटनामा अनुसन्धान गरी दोषीलाई कारवाही र पीडितलाई क्षतिपूर्तिको लागि सिफारिस गर्न समेत सफल भएको थियो ।

स्थानीय तहमा देखिएका सम्भावित मानव-अधिकार उल्लङ्घन तथा ज्यादतिका घटनाहरू हुन नदिन र देखिएका विवादहरूलाई स्थानीय तहमा नै समाधान गर्न आयोग अनुगमन टोली एक हदसम्म सफल रहेको थियो ।

जिल्ला तहमा मानव-अधिकार अनुगमन तथा पर्यवेक्षण गर्ने संस्थाहरूबीच समन्वय कायम भएको थियो । जसले गर्दा भावी दिनमा मानव-अधिकार संरक्षण कार्यमा मद्दत मिलेको थियो ।

७.२ चुनौति

आयोगमा सीमित आर्थिक, मानवीय तथा भौतिक स्रोत साधन भएकोले देशभर सबै जिल्ला तथा सबै मतदान केन्द्रमा आयोगले अनुगमन गर्न सकेन, जसबाट यस प्रतिवेदनमा सबै स्थानको प्रतिनिधित्व हुन सकेको छैन ।

आयोगसँग पर्याप्त मात्रामा सवारी साधन नभएकोले निर्वाचनको दिन धेरै स्थानहरूमा अनुगमन गर्न सकिएन ।

निर्वाचनको दिन अनुगमन गर्नको लागि सवारी पास लिनुपर्ने भनी गृह मन्त्रालयबाट जारी सूचनामा अनभिन्न, ओएचसिएचआर र आइसिआरसिलाई पास लिनु नपर्ने व्यवस्था गरिएको तर सो सूचीमा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगलाई समावेश गरिएको थिएन । जसबाट मानव अधिकार आयोगको क्षेत्राधिकारलाई सीमित गर्न खोजेको आयोगले महसुस गरी आयोगले प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय र निर्वाचन आयोगमा आयोगको क्षेत्राधिकारको सम्बन्धमा पत्राचार गर्नुको साथै प्रेस विज्ञप्ती समेत जारी गरेको थियो । उक्त पत्राचारपछि गृह मन्त्रालयबाट आयोगका सवारी साधनहरूको लागि सवारी पास अनुमति लिनुनपर्ने भनी पत्र पठाइएको थियो । यसबाट सुरुमा आयोगको कामकारवाहीमा केही समस्या देखिए पनि स्थानीय प्रशासनको सहयोग र पछि गृह मन्त्रालयबाट नै मानव अधिकार आयोगले पास लिनुनपर्ने भनी व्यवस्था गरेको कारण खासै समस्या देखिएन । यसरी गृह मन्त्रालयको सूचना, आयोगको पत्र तथा प्रेस- विज्ञप्ति र गृह मन्त्रालयको पत्र अनुसूची ११ मा समावेश गरिएको छ ।

७.३ सिकाइहरू

हाम्रो परिवेशमा संविधानसभा पहिलो पटक हुन गएको कारण आफैँमा नौलो र ऐतिहासिक विषय थियो । यस अर्थमा मानव-अधिकारको दृष्टिकोणबाट अनुगमन तथा अनुसन्धान गर्नु आयोगको लागि नवीन सिकाइ थियो । राजनीतिक दलहरूको बारम्बारको चुनाव स्थगन र तराईमा चलेको आन्दोलनको कारण समेत आम-जनतामा निर्वाचन हुने कुरामा आशङ्का साथै भय र त्रासको वातावरण कायमै थियो । आयोगलाई तोकिएका संवैधानिक दायित्व तथा जिम्मेवारीलाई छोटो समयमा

सम्पन्न गर्नुपर्ने कारणले केही कठिनाइ उत्पन्न भए तापनि समय-व्यवस्थापनमा राम्ररी ध्यान पुऱ्याइ हटलाइन सेवा सञ्चालन र सम्पूर्ण कर्मचारीको यथोचित परिचालन गरी निर्वाचन अनुगमन गर्न सफल भएको थियो । स्वतन्त्र र निश्पक्ष निर्वाचन मानव-अधिकारको विषय भएकोले सो दायित्व पूरा गर्न आयोग सफल भएको छ ।

परिच्छेद-८

विश्लेषण, निश्कर्ष र सुभावहरू

जनआन्दोलनको मर्म र भावनाबमोजिम नेपालमा बहुप्रतिक्षित संविधानसभा निर्वाचन सम्पन्न भएको छ । संविधानसभा निर्वाचनको लागि नेपाल सरकार, निर्वाचन आयोग, सुरक्षा-निकायहरू लगायत विभिन्न सरकारी निकायहरूको पहल सहनीय रहेको थियो । संविधानसभा निर्वाचनको लागि सुरक्षा-निकायबाट शान्ति सुरक्षाको पर्याप्त व्यवस्था गरिएको थियो । संविधानसभालाई स्वतन्त्र, निष्पक्ष र भयरहित वातावरणमा सम्पन्न गर्नको लागि निर्वाचन आयोग र राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगबाट पनि विभिन्न प्रचारात्मक कार्यहरू सञ्चालन गरिएका थिए । यसका साथै सर्वसाधारण नागरिकहरूमा संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा उनीहरूको अधिकार र दायित्व सम्बन्धमा जनचेतनाका कार्यलाई अगाडि बढाइएका थिए । राजनीतिक दलहरूले आयोजना गरेका कार्यक्रमहरूमा मानव-अधिकार अवस्थाको सम्बन्धमा अनुगमन गर्ने, मानव-अधिकार उल्लङ्घन भएको भनिएको विषयमा अनुसन्धान गर्ने जस्ता कार्यहरूलाई निरन्तरता दिएको थियो । यसरी अनुगमन तथा अनुसन्धानबाट प्राप्त तथ्यहरूको आधारमा नेपाल सरकार लगायत सरोकारवालाहरूको ध्यानाकर्षण गराउदै आएको थियो । यस सन्दर्भमा आयोगबाट तीन चरणमा गरिएको अनुगमन तथा अनुसन्धानबाट प्राप्त तथ्यहरूको निम्नानुसार विश्लेषण गर्न सकिन्छः

निर्वाचन-भन्दा अगाडि गरिएको अनुगमनको आधारमा विश्लेषण गर्दा राजनीतिक दलका गतिविधिका कारण मानव-अधिकारको अवस्था दयनीय देखिएको थियो । दार्चुला, बैतडी, धादिङ, मकवानपुर, दोलखा, चितवन, काभ्रेपलाञ्चोक, धनकुटा, सोलुखुम्बु लगायतका जिल्लामा शान्तिपूर्वक भेला हुने, विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता प्रयोग गर्नमा नेकपा (माओवादी) ले अवरोध पुऱ्याएको थियो । सर्लाही, धनुषा, महोत्तरी लगायत तराईका जिल्लाहरूमा जनतान्त्रिक तराई मुक्तिमोर्चा, संयुक्त जनतान्त्रिक तराई मुक्तिमोर्चा, तराई कोब्रा, मधेशी मुक्ति टाइगर गरी चार हतियारधारी समूह लगायतले २०६४ साल चैत १८ र १९ गते आमहडतालको आव्हान गरेकाले मानिसको आवतजावतको अधिकार प्रभावित भएको थियो । केही स्थानहरूमा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरूले नेकपा (एमाले) तथा नेपाली

काङ्ग्रेस, राष्ट्रिय जनशक्ति पार्टी, राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी, राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी नेपाल लगायतका वैचारिक आस्था नमिल्ने दलका कार्यकर्ताहरूलाई चुनाव प्रचारप्रसारमा अवरोध सिर्जना गरेकोले स्वतन्त्र रूपमा आवतजावतको अधिकार प्रभावित हुन पुगेको थियो ।

सबै राजनीतिक दलहरूले समान रूपमा आफ्ना चुनावी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न पाउने, प्रचारप्रसार गर्न, मतदाताहरूमा आफ्नो पार्टीको धारण राख्न, सभासम्मेलन गर्न पाउने व्यवस्था राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मानव-अधिकारसम्बन्धी कानूनहरूमा व्यवस्था गरिए तापनि विभिन्न राजनीतिक दलका कारण यस अधिकारको प्रयोगमा केही अवरोधहरू आएका थिए । नेकपा (माओवादी)ले धादिङ, रसुवा, सिन्धुली, सिन्धुपाल्चोक, काभ्रेपलाञ्चोक, दोलखा, रामेछाप, लगायतका जिल्लाहरूमा नेकपा (एमाले) ले सञ्चालन गरेको घरदैलो कार्यक्रममा अवरोध पुऱ्याउने, चुनावी प्रचारप्रसारमा अवरोध पुऱ्याउने, एमालेका कार्यकर्ताहरूलाई कुटपीट गर्ने, धम्क्याउने जस्ता कार्यहरू गरी त्रास फैलाएका थिए । त्यसै गरी सिन्धुली, सिन्धुपाल्चोक, धादिङ, रसुवा, चितवन, सोलुखुम्बुल लगायतका जिल्लाहरूमा नेपाली काङ्ग्रेसले सञ्चालन गरेको घरदैलो कार्यक्रममा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले आमसभाहरूमा अवरोध पुऱ्याउने, चुनावी प्रसार-प्रचारमा अवरोध पुऱ्याउने, कार्यकर्ताहरूलाई कुटपीट गर्ने, धम्क्याउने जस्ता कार्यहरू गरेको पाइएको थियो । त्यसै गरी सिन्धुपाल्चोक, चितवन, सङ्खुवासभा लगायतका जिल्लाहरूमा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरूले राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीका कार्यक्रमहरूमा अवरोध पुऱ्याउनुको साथै उक्त पार्टीका नेता तथा कार्यकर्ताहरूलाई कुटपीट गरेको पाइयो । त्यसै गरी चितवन, रोल्पा लगायतका जिल्लाहरूमा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरूले ले राप्रपाको पार्टी कार्यालयमा तोडफोडसमेत गरेका थिए ।

नेपाली काङ्ग्रेसका कार्यकर्ताहरूले पनि सिन्धुपाल्चोक, रसुवा लगायतका जिल्लाहरूमा माओवादी कार्यकर्ताहरूलाई र नेकपा (एमाले) का कार्यकर्ताहरूले सिन्धुली र धादिङ जिल्लामा अन्य दलका कार्यकर्ताहरूलाई अमानवीय व्यवहार गरेको पाइयो । राजनीतिक पार्टीहरूले एकअर्काको भ्रण्डा जलाएको विषयमा विभिन्न स्थानमा विवादसमेत भएको थियो । दाङ र सोलुखुम्बुमा गरी सुरक्षाकर्मीको गोली लागी आठ जना नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरूको मृत्यु भएको थियो । अज्ञात पक्षबाट नेकपा (एमाले) का एक, जनमोर्चा नेपालका एक, स्वतन्त्र एक गरी तीन जना संविधानसभा सदस्य उमेदवार मारिएका थिए ।

निर्वाचन प्रचारप्रसारको क्रममा भएको झडप तथा विवादको कारण २२२ जना घाइते भएका थिए । आयोगले गरेको अनुगमनबाट नेकपा (माओवादी) बाट नेपाली काङ्ग्रेस, नेकपा (एमाले) र राप्रपा लगायतका पार्टीका १०५, नेकपा (एमाले) को तर्फबाट नेकपा (माओवादी) र नेपाली काङ्ग्रेसका आठ, नेपाली काङ्ग्रेसबाट नेकपा (माओवादी) र मधेशी जनअधिकार फोरमका गरी २४, राप्रपाबाट चितवनमा माओवादी र जनमोर्चा नेपालका १२ जना कार्यकर्ताहरू घाइते भएका थिए । यसरी निर्वाचन-पूर्वको अवस्थालाई हेर्दा मानव-अधिकारको उल्लङ्घन र ज्यादतिमा नेकपा (माओवादी) अग्रभागमा देखिन्छ । विभिन्न स्थानमा भएको सुरक्षाकर्मी र प्रदर्शनकारीबीचको झडपमा प्रदर्शनकारी र सुरक्षाकर्मी गरी ५७ जना घाइते भएका थिए ।

विशेष गरी समान रूपले बिनाभेदभाव एवम् स्वतन्त्र रूपमा आफ्ना राजनीतिक गतिविधि सञ्चालन हुन नसक्नुमा राजनीतिक दलहरूबीचको अस्वस्थ प्रतिष्पर्धा, राजनीतिक असहिष्णुता, आपसी समन्वय र विश्वासको कमी लगायतका कारणहरू जिम्मेवार रहेको देखिन्छ ।

निर्वाचन नजिकिँदै गर्दा विशेषतः तराई क्षेत्रमा निरन्तर रूपमा हुने गरेका बम-विष्फोटनका कारण मतदाता तथा उमेदवारहरूमा डर, त्रास र भय सिर्जना भएको थियो । विभिन्न राजनीतिक दलहरूले केही स्थानहरूमा बालबालिकालाई चुनाव प्रसार-प्रचारमा प्रयोग गरेको पाइयो भने केही स्थानहरूमा राजनीतिक दलको आग्रह र निर्देशनबिना नै बालबालिकाहरू स्वतस्फूर्त सहभागी भएका थिए । केही मतदान-केन्द्रहरूमा बालबालिकालाई मतदान प्रयोजनको लागि प्रयोग गरिएको, उमेर नपुगेका बालबालिकाको नाम मतदातासूचीमा राखिएको, आफ्ना नातेदारको नाममा मतदान गर्नुले पनि बालबालिकालाई चुनावमा प्रयोग गरेको देखिन्थ्यो ।

निर्वाचनको दिनको मानव-अधिकारको निर्वाचन-पूर्वका अवस्था भन्दा सन्तोजनक पाइएको थियो । केही स्थानहरूमा भएका छिटपुट अप्रिय घटनाबाहेक अन्य क्षेत्रमा शान्तिपूर्ण रूपमा निर्वाचन सम्पन्न भएको थियो । अधिकांश मतदान-केन्द्रमा करीब दुई बजेअगाडि नै अधिकांश मतहरू खसिसकेका थिए भने मतदाताहरूले स्वतन्त्र एवम् भयरहित वातावरणमा गोप्य मतदान गर्न पाएका थिए तर कतिपय

मतदान-केन्द्रहरूमा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरूले देखाएर छाप लगाउन दबाव दिएको पाइयो । निर्वाचनमा विभिन्न समुदाय, महिला, दलित, मधेशी, आदिवासी जनजाति, अल्पसंख्यक, अपाङ्ग, धार्मिक समुदाय, कारागारमा रहेका बन्दी, नेपाली सेना, नेकपा माओवादीका छापामारहरू लगायत विभिन्न वर्ग तथा समुदायका व्यक्तिहरूको मतदानमा पहुँच पुगेको थियो भने कतिपय कारागारमा बन्दीहरूको नामावली नभएको कारण मतदानमा सहभागी हुन पाएनन् ।

देशका अधिकांश मतदान-केन्द्रहरूमा वृद्धवृद्धा, अपाङ्ग र अशक्तहरूको लागि छुट्टाछुट्टै लाइनको व्यवस्था गरिएको थियो । छुट्टै लाइनको व्यवस्था नगरिएका स्थानमा मतदानको क्रममा वृद्ध, अशक्त, सुत्केरी, शारीरिक रूपमा अपाङ्ग मतदाताहरूलाई लाइनमा बस्नुनपर्ने गरी प्राथमिकता दिएको पाइएको थियो । निर्वाचनमा खानेपानी तथा शौचालयको समेत व्यवस्था गरी मानवीय सेवालाई समेत प्रभावकारी बनाएको अवस्था थियो । पुनर्निर्वाचन भएका स्थान र निर्वाचनपश्चात् गरिएको अनुगमनको आधारमा सामान्यतया मानव-अधिकार अवस्था सन्तोषप्रद रहेको थियो । अधिकांश स्थानहरूमा मतगणना तयारी र गणनाकार्य शान्तिपूर्ण तवरले सम्पन्न भएको थियो । निर्वाचनको परिणाम घोषणापछि निकालिएको विजय जुलुस पनि शान्तपूर्ण रहे पनि नुवाकोटमा नेकपा (माओवादी) कार्यकर्ताले नेपाली काङ्ग्रेसका विजयी उमेदवारमाथि सांघातिक आक्रमण गरी घाइते तुल्याएको पाइयो ।

केही जिल्लाहरूमा राष्ट्रिय पर्यवेक्षकहरू स्वतन्त्र र निष्पक्ष नभइ कुनै पार्टीसँग आबद्ध रहेको भन्ने गुनासो सर्वसाधारणबाट आएको थियो । पर्यवेक्षकहरूले आचारसंहिता विपरीत काम गरेको भनी केही पर्यवेक्षकको परिचयपत्र खोसिएको थियो । पर्यवेक्षण गर्ने संस्थाहरूबीच कम समन्वय रहेको थियो । अन्तराष्ट्रिय पर्यवेक्षकहरू लगायत अधिकांश शहर केन्द्रित रहेका थिए । केही सीमित अन्तराष्ट्रिय सङ्घसंस्थाका पर्यवेक्षकहरूमा ग्रामीण स्तरसम्म पुगेका थिए ।

निर्वाचन आयोग र विभिन्न गैरसरकारी सङ्घसंस्थाहरूले संविधानसभाको निर्वाचन सम्बन्धमा जनचेतन एवम् मतदाता शिक्षालाई जोड दिए पनि धेरै मत बदर हुन पुगेका थिए । यी विविध कमीकमजोरीका बावजुद पनि ऐतिहासिक संविधानसभाको निर्वाचन सम्पन्न भएको छ । यसले देशमा दीगो शान्ति स्थापना गर्न र सबै नेपालीको भावनालाई प्रतिनिधित्व गर्ने, मानव अधिकारमैत्री संविधानको निर्माण हुने कुरामा आशावादी हुन सकिन्छ ।

सिफारिस

संविधानसभाको निर्वाचनको सन्दर्भमा मानव-अधिकार अवस्थाको अनुगमनबाट प्राप्त तथ्यहरूको आधारमा आगामी दिनमा हुने निर्वाचनलाई स्वतन्त्र, निष्पक्ष र भयरहित रूपमा सम्पन्न गर्न र दण्डहीनताको संस्कृतिको अन्त्यका लागि निम्नानुसार सिफारिस गरिएको छः

८.१ नेपाल सरकारलाई

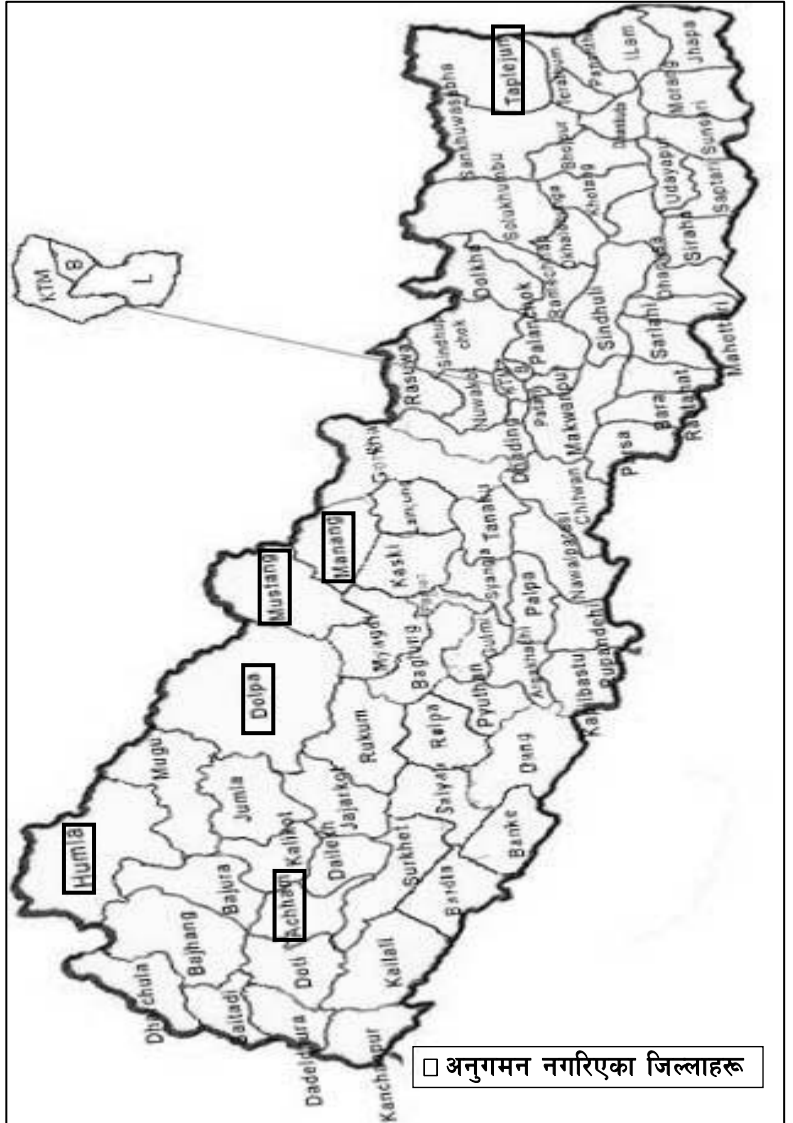
- संविधानसभा निर्वाचनका क्रममा गम्भीर मानव-अधिकारको उल्लङ्घन गर्ने व्यक्तिलाई कारवाही गर्न तथा पीडितलाई उचित क्षतिपूर्तिको व्यवस्था गर्न ।
- संविधानसभा निर्वाचनको क्रममा मारिएका परिवारलाई उचित क्षतिपूर्ति प्रदान गर्न र हत्यामा संलग्न व्यक्तिको सम्बन्धमा अनुसन्धान गरी पहिचानपछि पीडकलाई कानुनी कारवाही गर्न ।
- नागरिकहरूमा त्रास फैलाउने भौतिक तथा मानवीय क्षति पुऱ्याउनको लागि विभिन्न स्थानमा गराइका बम विष्फोटनमा संलग्न व्यक्तिहरूको पहिचान गरी कारवाही गर्ने र पीडितलाई क्षतिपूर्ति उपलब्ध देशमा शान्ति-सुरक्षाको स्थिति प्रभावकारी गराउन ।

८.२ राजनीतिक दललाई

- राजनीतिक दलहरूबाट एक-अर्काको चुनावी सभा बिथोल्ने, आधार इलाका हो भनी सहज रूपमा प्रचारप्रसारमा प्रवेश नदिने तथा राजनीतिक दलका कार्यकर्ताहरूसमेतबाट मादकपदार्थ सेवन गरी धम्की, कुटपीट तथा भडपहरूसमेत हुने गरेको पाइएको हुँदा आगामी दिनमा हुने निर्वाचनमा त्यस्ता कार्य नगर्न-नगराउन ।
- बालअधिकारसम्बन्धी महासन्धि १९८९ को भावना-विपरीत हुने गरी सभा, जुलुसजस्ता राजनीतिक दलका क्रियाकलापमा बालबालिकालाई संलग्न नगर्न-नगराउन ।

अनुसूची - १

नक्सामा अनुगमन गरिएका जिल्लाहरू

अनुसूची - २

अनुगमनको लागि तयार गरिएको ढाँचा

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

मतदान पूर्व अनुगमन
(उम्मेद्वारी दर्ता पश्चात)

अनुगमन गरिएको जिल्ला :

निर्वाचन क्षेत्र नं. :

गाविस/न.पा. :

अनुगमन शुरू गरेको मिति/समय:

अनुगमन गरिएको स्थान छोडेको मिति/समय:

१. उम्मेद्वार /दलहरूले स्वतन्त्र रूपमा आफ्नो प्रचार-प्रसार गर्न पाएका थिए, थिएनन्?
थिए थिएनन्
२. थिएनन् भने सो कार्यमा को बाट अवरोध सिर्जना भएको थियो ?
उम्मेद्वार/दलहरूले निर्वाचन क्षेत्रमा आवत जावत गर्न पाएका थिए, थिएनन् ? थिए थिएनन्
३. थिएनन् भने सो कार्यमा को बाट के कस्ता खालका अवरोध सिर्जना भएको थियो
४. निर्वाचनमा भाग लिएका उम्मेद्वार/दलहरूले आफ्नो चुनाव प्रचार-प्रसारको क्रममा कसैको निजी घर, पसल, कम्पाउण्ड, पर्खाल आदिको जर्वजस्त प्रयोग गरेका थिए, थिएनन् ? थिए थिएनन्
५. निर्वाचन प्रचार-प्रसारको क्रममा कुनैपनि उम्मेद्वार/दलले हातहतियार, विफोटक पदार्थ, लाठी, भाला, खुकुरी जस्ता कुनैपनि जोखिमी हतियारहको प्रयोग गरेका थिए, थिएनन् ? थिए थिएनन्
६. प्रयोग गरेका थिए भने कुन उम्मेद्वार/दलले गरेका थिए ?
७. दल वा उम्मेद्वारहरूले आयोजना गरेको जुलुश/आमसभाबाट सार्वजनिक आवागमनमा कुनै अवरोध पुगेको थियो, थिएन ? थिए थिएनन्
८. दल/उम्मेद्वारहरूले आयोजना गरेको जुलुश/आमसभा वा अन्य कुनै गतिविधिमा बालबालिकाको प्रयोग गरिएको थियो, थिएन ? थिए थिएनन्

९. बालबालिकाको प्रयोग गरिएको थियो भने कुन उम्मेदवार वा दलबाट कस्तो कार्यको लागि प्रयोग गरिएको थियो ?
१०. दल/उम्मेदवारहरूले प्रचार प्रसार गर्दा शीष्ट र मर्यादित भाषाको प्रयोग गरेका थिए, थिएन ?
थिए थिएनन्
११. दल/उम्मेदवारले कुनैपनि प्रकारको डर, धाक, धम्की दिने तथा धर्म भकाउने जस्ता कार्य गरी कोही पनि मतदाताको ईच्छा विपरित मतदान गर्न बाध्य पारेका थिए, थिएनन ? थिए थिएनन्
१२. यस्तो कार्य भएको थियो भने कुन दल/उम्मेदवारबाट भएको थियो ?
१३. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संगठनहरूका पर्यवेक्षण / अवलोकन जस्ता कार्यहरूबाट मानव अधिकारका सवालहरूमा सकारात्मक व्यवहार भएको थियो वा थिएन? थिए थिएनन्
१४. थिएन भने के कसरी ?
१५. कुनै उम्मेदवार/दलका प्रतिनीधि वा कार्यकर्तालाई कसैले बलको प्रयोग गरी वा डर, धाक, त्रास देखाई आफ्नो कब्जामा लिई, अपहरण गरी वा अन्य कुनै किसिमले बन्धक बनाई निर्वाचन प्रचार प्रसार गर्नबाट रोकिएको थियो, थिएन ? थिए थिएनन्
थियो भने कुन उम्मेदवार/दल प्रतिनीधि वा कार्यकर्तालाई गरिएको थियो र कसले ?
.....
१६. कुनै उम्मेदवार/दल प्रतिनीधि वा कार्यकर्ताहरूले निर्वाचन प्रचार प्रसारको क्रममा कोही पनि व्यक्तिको घरमा जर्बजस्त प्रवेश गरी खाने/बस्ने कार्य गरेका थिए, थिएनन ? थिए थिएनन्
१७. थिए भने कुन उम्मेदवार/दल प्रतिनीधि वा कार्यकर्ताहरूले त्यस्तो कार्य गरेका थिए र कस्को घरमा ?
.....
१८. कुनै उम्मेदवार/दल प्रतिनीधि वा कार्यकर्ताहरूले निर्वाचन प्रचार-प्रसारको लागि जर्बजस्त चन्दा माग्ने कार्य गरेका थिए, थिएनन् ? थिए थिएनन्
१९. थिए भने कुन उम्मेदवार/दल प्रतिनीधि वा कार्यकर्ताहरूले त्यस्तो कार्य गरेका थिए ?
.....
२०. निर्वाचनको सिलसिलामा आमसञ्चारका साधन, सार्वजनिक स्थलको प्रयोगमा सबै राजनीतिक दलहरूलाई समय तथा पहुँच उपलब्ध गराइएको थियो वा थिएन ? थिए थिएनन्
२१. निर्वाचनको सिलसिलामा निर्वाचन आयोगद्वारा जारी गरिएको आचारसंहिता पालना भएको थियो वा थिएन ? थियो थिएन
२२. सरकारी, अर्ध सरकारी, संस्थानका सवारी साधनहरू कुनै दल विशेषको प्रचारप्रसारमा प्रयोग गरिएको थियो वा थिएन ? थियो थिएन

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

मतदानको दिन अनुगमन

अनुगमन गरिएको जिल्ला :

निर्वाचन क्षेत्र नं. :

गाविस/न.पा. :

मतदान केन्द्र / उपकेन्द्र :

अनुगमन शुरू गरेको समय

मतदान केन्द्र/उपकेन्द्र छोडेको समय :

१. मतदान केन्द्र उपर्युक्त स्थानमा थियो वा थिएन ? थियो थिएन
२. मतदाताहरूको मतदान केन्द्र सम्मको निर्वाध आवागमनमा कुनैपनि किसिमको अवरोध सिर्जना गरिएको थियो, थिएन ? थियो थिएन
३. अवरोध सिर्जना भएको थियो भने को बाट ?
राजनीतिक दल सुरक्षाकर्मी निर्वाचनमा खटिएका कर्मचारी पर्यवेक्षक अन्य
४. अवरोध सिर्जना गर्ने पक्ष कुन दल वा निकाय को थियो ? नाम खुलाएर लेख्नुहोला ।
.....
५. मतदान केन्द्र/उपकेन्द्रमा मतदाताहरूले स्वतन्त्र र निर्भिक रुपमा मतदान गर्न पाएका थिए, थिएन ?
थियो थिएन
६. स्वतन्त्र र निर्भिक रुपमा मतदान गर्न पाएका थिएन भने त्यसको अवरोधक को थियो ?
राजनीतिक दल सुरक्षाकर्मी निर्वाचनमा खटिएका कर्मचारी पर्यवेक्षक अन्य
७. महिला, दलित, मधेशी, आदिवासी जनजाति, अल्पसंख्यक, अपाङ्ग वा धार्मिक समुदाय आदि भएकै कारणबाट कसैले मतदानबाट बञ्चित हुनु परेको थियो, थिएन ? थियो थिएन
८. थियो भने को बाट थियो ?
९. मतदाता प्रतिको राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ताको व्यवहार कस्तो थियो ?
सम्मानजनक अपमानजनक सामान्य
१०. निर्वाचनमा खटिएका कर्मचारीले स्वतन्त्र रुपमा कार्य गर्न पाएका थिए वा थिएन ? थिए थिएन
११. मतदाता प्रतिको निर्वाचनमा खटिएका कर्मचारी तथा सुरक्षाकर्मीहरूको व्यवहार कस्तो थियो ?
सम्मानजनक अपमानजनक सामान्य
१२. राजनीतिक दलले नियमभन्दा बढी एजेन्ट राखेका थिए वा थिएन ? थिए थिएन

१३. नेपाली भाषा बोल्न र बुझ्न नसक्ने मतदाताको लागि दोभाषेको व्यवस्था गरिएको थियो, थिएन ?
थियो थिएनन्
१४. कुनै पनि मतदातालाई कुनै दलका कार्यकर्ताबाट अपहरण गर्ने, नियन्त्रणमा लिने वा बेपत्ता पार्ने कार्य भएको थियो, थिएन ? थियो भने को बाट ? थियो थिएनन्
१५. मतदाताले आफ्नो मत गोप्य रूपमा प्रयोग गर्न पाएका थिए, थिएन ? थियो थिएन
१६. मतदाता/उम्मेद्वार वा निजको परिवारको सदस्यको मर्यादामा आँच पुऱ्याउने कुनै कार्य भएको थियो, थिएन ? थियो थिएनन्
१७. कुनै उम्मेद्वार वा निजका प्रतिनीधि वा कार्यकर्ता वा अरु कसैले बलको प्रयोग गरी वा डर, धाक, त्रास देखाई मतदान स्थल आफ्नो कब्जामा लिन वा मतपत्र/मतपेटिका वा मतदान सामग्री जर्बजस्त आफ्नो नियन्त्रणमा लिई जाने, विगाने तथा नष्ट गर्ने कार्य गरेको थियो, थिएन ? थियो थिएनन्
१८. बुँदा नं १४ बमोजिमको कार्य भएको भए कुन दल वा उम्मेद्वारका प्रतिनीधि वा कार्यकर्ता वा समूहबाट भयो ?

(दल भए दलको नाम यहाँ लेख्नुहोस्) (समूह भए समूहको नाम यहाँ लेख्नुहोस्)
१९. उम्मेद्वार/दलका कार्यकर्ताहरू कुनै व्यक्तिको नीजि घर, पसल वा अन्य यस्तै स्थान जर्बजस्त बसी व्यक्तिलाई अवरोध पुऱ्याएका थिए, थिएनन ? थियो थिएनन्
२०. बुँदा नं १६ बमोजिमको अवरोध पुऱ्याएको भए कुन उम्मेद्वार/दलका कार्यकर्ताको त्यसमा संलग्नता थियो ?
२१. ज्येष्ठ नागरिक, महिला, अपाङ्ग, अशक्त तथा दृष्टिविहिन लगायतका मतदाताहरूलाई मतदान गर्नको लागि कुनै विशेष व्यवस्था गरिएको थियो, थिएन ? थियो थिएनन्
२२. मतदान कार्यमा खटिएका कर्मचारी तथा सुरक्षाकर्मीहरूलाई आफ्नो कर्तव्य पालनामा उम्मेद्वार/दलका कार्यकर्ताबाट कुनै अवरोध थियो, थिएन ? थियो थिएनन्
२३. कुनै कारणवश स्वयं मतदान गर्न नसक्ने मतदाताको लागि मतदान गराउने विशेष व्यवस्था थियो, थिएन ? थियो थिएनन्
२४. मतदान केन्द्रमा सही मतदाताको नामबाट गलत व्यक्तिले मतदान गरेको कारण सही मतदाता मतदान गर्नबाट बाञ्चित हुनु परेको थियो थिएन ? थियो थिएनन्
२५. मतदान केन्द्र आसपास वा तोकिएको स्थानमा सुरक्षाकर्मी बाहेक अन्य व्यक्ति वा समूहहरूले हतियार साथमा लिएर हिँडेको अवस्था थियो, थिएन ? थियो थिएनन्
२६. निर्वाचनमा कुनै दल/उम्मेद्वारबाट बालबालिकाको प्रयोग गरेको थियो, थिएन ? थियो थिएनन्

२७. प्रयोग गरेको भए कुन दल/उम्मेद्वारबाट प्रयोग गरेको पाईयो ?
२८. पर्यवेक्षक तथा अनुगमनकर्तालाई निर्वाचनमा खटिएका कर्मचारी, सुरक्षाकर्मी, कुनै दल/उम्मेद्वार वा अन्य पक्ष वा समूहबाट धम्की वा दवाव दिने कार्य भएको थियो, थिएन ? थियो थिएन
२९. मतदाता नामावलीमा नाम उल्लेख भएका मतदातालाई मतदान गर्नबाट बञ्चित गरिएको थियो, थिएन ? थियो थिएन
३०. मतदान केन्द्रमा खानेपानी वा शौचालयको व्यवस्था थियो वा थिएन ? थियो थिएन
३१. निर्वाचनमा खटिएका राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय पर्यवेक्षकहरूको भूमिका कस्तो रह्यो ?
.....
.....
३२. अन्य थप केही भए ।

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

मतदानको दिन पश्चात अनुगमन

अनुगमन गरिएको जिल्ला :

निर्वाचन क्षेत्र नं. :

गाविस/न.पा. :

मतदान केन्द्र / उपकेन्द्र :

अनुगमन शुरू गरेको समय

मतदान केन्द्र/उपकेन्द्र छोडेको समय :

१. मतदान केन्द्रमा मतदान सम्पन्न भइसकेपछि मतपेटिका संकलन कार्यमा अवरोध पुर्याइएको थियो वा थिएन ? थियो थिएन
यदि थियो भने को बाट कुनरूपमा अवरोध पुर्याइएको थियो ?
.....
२. मतदाताहरूलाई मतदान गरीसकेपछि कुनैपनि किसिमको धम्की/दवाव वा हिंसाको प्रयोग गरिएको थियो वा थिएन ? थिएन ? थियो थिएन
यदि थियो भने को बाट धम्की/दवाव वा हिंसाको प्रयोग पुर्याइएको थियो ?
.....
३. मतगणना स्थलको सुरक्षा व्यवस्थापन पर्याप्त थियो कि थिएन ? थियो थिएन
यदि थिएन भने के कस्ता कमजोरीहरू रहेका थिए ?
.....
४. मतगणना सम्बन्धी सूचना सहज रूपमा उपलब्ध भएको थियो वा थिएन ? थियो थिएन
५. मतगणना परिणाम घोषणा पश्चात दलका गतिविधिहरू सहजरूपमा संचालन भएका थिए वा थिएनन? थियो थिएन
यदि थिएन भने के कस्ता अवस्था देखियो ?
.....
६. निर्वाचन पश्चातको मतदान केन्द्रका रूपमा प्रयोग गरिएका विद्यालयहरू तथा अन्य शैक्षिक संस्थाहरूको वातावरणमा कुनै किसिमको अवरोध पुर्याइएको थियो कि थिएन ? थियो थिएन
यदि थियो भने के कस्ता अवस्था देखियो ?
.....

७. निर्वाचनका क्रममा निर्वाचन कसुर उल्लंघन सम्बन्धी परेका उजुरीहरू उपर उजुरी सुन्ने निकायहरूले प्रभावकारी रूपमा उजुरी ग्रहण गरेका थिए कि थिएनन ? थियो थिएन
थिएनन भने त्यस्ता उजुरी सुन्ने निकायहरूको व्यवहार कस्तो रहेको थियो ?
.....
८. निर्वाचनका क्रममा निर्वाचन सम्बन्धी कसुरका सम्बन्धमा निर्वाचन आयोगद्वारा प्रभावकारी कारवाही गरिएको थियो वा थिएन ? थियो थिएन
थिएन भने के कस्ता कमजोरीहरू रहेका थिए ?
.....
९. निर्वाचन पर्यवेक्षण तथा अनुगमनमा खटिइएका संस्था तथा निकायहरूद्वारा निर्वाचन पश्चात गरिएका प्रतिवेदनहरू निष्पक्ष थिए वा थिएनन ? थियो थिएन
थिएनन भने के कस्ता कमजोरीहरू रहेका थिए ?
.....
१०. निर्वाचन पश्चात शान्ती सुरक्षा कायमगर्ने कार्यमा सरकारको भूमिका प्रभावकारी थियो कि थिएन ?
थियो थिएन
थिएन भने के कस्ता कमजोरीहरू रहेका थिए ?
.....

अनुसूची - ३

प्रत्यक्ष निर्वाचनबाट निर्वाचित संविधान सभा
सदस्यहरूको नामावली

क्रसं	जिल्ला	निक्षे	नामथर	पार्टी
१	ताप्लेजुङ	१	सूर्यमान गुरुङ	नेपाली कांग्रेस
२	ताप्लेजुङ	२	डम्बरध्वज तुम्वाहाम्फे	नेकपा (एमाले)
३	पाँचथर	१	पूर्णकुमार शेर्मा	नेपाली कांग्रेस
४	पाँचथर	२	डम्बरसिं सम्वाहाम्फे	नेकपा (एमाले)
५	इलाम	१	भलनाथ खनाल	नेकपा (एमाले)
६	इलाम	२	स्वासचन्द्र नेम्वाङ्ग	नेकपा(एमाले))
७	इलाम	३	कुलबहादुर गुरुङ	नेपाली कांग्रेस
८	भापा	१	धर्मप्रसाद घिमिरे	नेकपा (माओवादी)
९	भापा	२	गौरीशंकर खड्का	नेकपा (माओवादी)
१०	भापा	३	पूर्णप्रसाद राजवंशी	नेकपा (माओवादी)
११	भापा	४	धर्मशिला चापागाईं	नेकपा (माओवादी)
१२	भापा	५	केशवकुमार बुढाथोकी	नेपाली कांग्रेस
१३	भापा	६	दिपक कार्की	नेकपा (एमाले)
१४	भापा	७	विश्वदिप लिङ्देन लिम्बु	नेकपा (माओवादी)
१५	संखुवासभा	१	पूर्णप्रसाद राई	नेकपा (माओवादी)
१६	संखुवासभा	२	डम्बरबहादुर खड्का	नेकपा (एमाले)
१७	तेह्रथुम	१	तुलसी सुब्बा	नेपाली कांग्रेस
१८	भोजपुर	१	पदमबहादुर राई	नेकपा (माओवादी)
१९	भोजपुर	२	सुदन राई	नेकपा (माओवादी)
२०	धनकुटा	१	हेमराज भण्डारी	नेकपा (माओवादी)
२१	धनकुटा	२	हरिराज लिम्बु	नेकपा (माओवादी)
२२	मोरङ	१	आमोदप्रसाद उपाध्याय	नेपाली कांग्रेस
२३	मोरङ	२	लालबहादुर सुस्लिङ मगर	नेकपा (माओवादी)
२४	मोरङ	३	सावित्रीकुमार काफ्ले	नेकपा (माओवादी)
२५	मोरङ	४	रामानन्द मण्डल	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
२६	मोरङ	५	उपेन्द्र यादव	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
२७	मोरङ	६	भीमराज चौधरी राजवंशी	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
२८	मोरङ	७	विजयकुमार गच्छदार	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
२९	मोरङ	८	गोपीबहादुर सार्की (अछामी)	नेकपा (माओवादी)

३०	मोरङ	९	नगेन्द्र बहादुर धिमाल	नेकपा (माओवादी)
३१	सुनसरी	१	किरणकुमार राई	नेकपा (माओवादी)
३२	सुनसरी	२	धर्मराज निरौला	नेकपा (एमाले)
३३	सुनसरी	३	विजयकुमार गच्छदार	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
३४	सुनसरी	४	मुगलाल महतो	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
३५	सुनसरी	५	उपेन्द्र यादव	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
३६	सुनसरी	६	भिमप्रसाद आचार्य	नेकपा (एमाले)
३७	सोलुखुम्बु	१	गोपाल किराँती	नेकपा (माओवादी)
३८	खोटाङ	१	रामकुमार राई	नेकपा (माओवादी)
३९	खोटाङ	२	समिता कार्की	नेकपा (माओवादी)
४०	ओखलढुंगा	१	केशव राई	नेकपा (माओवादी)
४१	ओखलढुंगा	२	बालकृष्ण ढुंगेल	नेकपा (माओवादी)
४२	उदयपुर	१	नारायण खड्का	नेपाली कांग्रेस
४३	उदयपुर	२	मणि (खुम्बु) किराँती	नेकपा (माओवादी)
४४	उदयपुर	३	मोहनबहादुर खत्री	नेकपा (माओवादी)
४५	सप्तरी	१	हेमराज तातेड	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
४६	सप्तरी	२	जयप्रकाश प्रसाद गुप्ता	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
४७	सप्तरी	३	महेशप्रसाद यादव	सदभावना पार्टी
४८	सप्तरी	४	रेणुकुमारी यादव	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
४९	सप्तरी	५	सदरुल मिया हक	स्वतन्त्र
५०	सप्तरी	६	मृगेन्द्रकुमार सिंह यादव	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
५१	सिरहा	१	लक्ष्मण महतो	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
५२	सिरहा	२	राजलाल यादव	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
५३	सिरहा	३	विजयकुमार यादव	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
५४	सिरहा	४	शत्रुघ्नप्रसाद सिंह कोइरी	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
५५	सिरहा	५	महेन्द्र पासवान	नेकपा (माओवादी)
५६	सिरहा	६	राजकिशोर यादव	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
५७	दोलखा	१	देवी खड्का	नेकपा (माओवादी)
५८	दोलखा	२	हेमबहादुर श्रेष्ठ	नेकपा (माओवादी)
५९	रामेछाप	१	तारानारायण श्रेष्ठ	नेकपा (माओवादी)
६०	रामेछाप	२	डिल्लीमान तामाङ	नेकपा(माओवादी)
६१	सिन्धुली	१	विषमलाल अधिकारी	नेकपा(एम.मा.ले.)
६२	सिन्धुली	२	चन्द्रप्रसाद गजुरेल	नेकपा (माओवादी)
६३	सिन्धुली	३	नीरकुमारी कुँवर	नेकपा (माओवादी)
६४	धनुषा	१	रामचन्द्र भाँ	नेकपा (एमाले)
६५	धनुषा	२	रामकृष्ण यादव	नेपाली कांग्रेस
६६	धनुषा	३	विमलेन्द्र निधि	नेपाली कांग्रेस
६७	धनुषा	४	संजयकुमार साह	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल

६८	धनुषा	५	रामवरण यादव	नेपाली कांग्रेस
६९	धनुषा	६	रामकुमारी देवी यादव	नेकपा (माओवादी)
७०	धनुषा	७	शत्रुघ्न महतो	नेकपा (एमाले)
७१	महोत्तरी	१	गिरीराजमणी पोखेल	जनमोर्चा नेपाल
७२	महोत्तरी	२	हरिनारायण यादव	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
७३	महोत्तरी	३	गणेशतिवारी नेपाली	तराई मधेश लोकतान्त्रिक पार्टी
७४	महोत्तरी	४	रामकुमार शर्मा	तराई मधेश लोकतान्त्रिक पार्टी
७५	महोत्तरी	५	कौशलकुमार राय यादव	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
७६	महोत्तरी	६	शरदसिंह भण्डारी	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
७७	सर्लाही	१	प्रकाश पाख्रिन	नेकपा (एमाले)
७८	सर्लाही	२	मुहमद रिजवान	नेकपा (एमाले)
७९	सर्लाही	३	सुमित्रादेवी राय यादव	तराई मधेश लोकतान्त्रिक पार्टी
८०	सर्लाही	४	राजेन्द्र महतो	सदभावना पार्टी
८१	सर्लाही	५	खोभारी राय	सदभावना पार्टी
८२	सर्लाही	६	शिवपुजन राय यादव	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
८३	रसुवा	१	प्रेमबहादुर तामाङ	नेकपा (माओवादी)
८४	धादिङ	१	पुष्पविक्रम मल्ल	नेकपा (माओवादी)
८५	धादिङ	२	कल्पना धमला	नेकपा (माओवादी)
८६	धादिङ	३	शालिकराम जम्कटेल	नेकपा (माओवादी)
८७	नुवाकोट	१	विमला सुवेदी	नेकपा (माओवादी)
८८	नुवाकोट	२	रामशरण महत	नेपाली कांग्रेस
८९	नुवाकोट	३	पोष्टबहादुर वोगटी	नेकपा (माओवादी)
९०	काठमाण्डौ	१	प्रकाशमान सिंह	नेपाली कांग्रेस
९१	काठमाण्डौ	२	भक्कुप्रसाद सुवेदी	नेकपा (माओवादी)
९२	काठमाण्डौ	३	चक्रबहादुर ठकुरी	नेपाली कांग्रेस
९३	काठमाण्डौ	४	सुप्रभा घिमिरे	नेपाली कांग्रेस
९४	काठमाण्डौ	५	नरहरि आचार्य	नेपाली कांग्रेस
९५	काठमाण्डौ	६	हितमान शाक्य	नेकपा(माओवादी)
९६	काठमाण्डौ	७	हिसिला यमी (भट्टराई)	नेकपा(माओवादी)
९७	काठमाण्डौ	८	नविन्द्रराज जोशी	नेपाली कांग्रेस
९८	काठमाण्डौ	९	ध्यानगोविन्द रञ्जित	नेपाली कांग्रेस
९९	काठमाण्डौ	१०	पुष्पकमल दाहाल (प्रचण्ड)	नेकपा (माओवादी)
१००	भक्तपुर	१	नारायणमान विजुक्छे	नेपाल मजदुर किसान पार्टी
१०१	भक्तपुर	२	सुनिल प्रजापति	नेपाल मजदुर किसान पार्टी
१०२	ललितपुर	१	वर्षमान पुन मगर	नेकपा (माओवादी)
१०३	ललितपुर	२	राजकाजी महर्जन	नेकपा (माओवादी)
१०४	ललितपुर	३	पम्फा भुसाल	नेकपा (माओवादी)
१०५	काभ्रेपलान्चोक	१	सूर्यमान दोड तामाङ	नेकपा (माओवादी)

१०६	काभ्रेपलान्चोक	२	अकलबहादुर थिङ	नेकपा (माओवादी)
१०७	काभ्रेपलान्चोक	३	कृष्णप्रसाद सापकोटा	नेकपा (एमाले)
१०८	काभ्रेपलान्चोक	४	तेजबहादुर मिजार	नेकपा (माओवादी)
१०९	सिन्धुपाल्चोक	१	राजकुमार श्रेष्ठ	नेकपा (माओवादी)
११०	सिन्धुपाल्चोक	२	अग्नीप्रसाद सापकोटा	नेकपा (माओवादी)
१११	सिन्धुपाल्चोक	३	दावा तामाङ	नेकपा (माओवादी)
११२	मकवानपुर	१	दिलबहादुर घिसिङ	नेकपा (माओवादी)
११३	मकवानपुर	२	प्रेमबहादुर पुलामी	नेकपा (माओवादी)
११४	मकवानपुर	३	प्रल्हाद लामिछाने	नेकपा (माओवादी)
११५	मकवानपुर	४	कुमारी मुक्तान	नेकपा (माओवादी)
११६	रौतहट	१	बबन सिंह	स्वतन्त्र
११७	रौतहट	२	मो. अफताब आलम	नेपाली कांग्रेस
११८	रौतहट	३	प्रभु साह तेली	नेकपा(माओवादी)
११९	रौतहट	४	कृष्णप्रसाद यादव	नेपाली कांग्रेस
१२०	रौतहट	५	गोविन्द चौधरी	तराई मधेश लोकतान्त्रिक पार्टी
१२१	रौतहट	६	देवेन्द्रप्रसाद पटेल	नेकपा (माओवादी)
१२२	वारा	१	सरोजकुमार यादव	सदभावना पार्टी
१२३	वारा	२	शिवचन्द्रप्रसाद कुशवाहा	नेकपा (माओवादी)
१२४	वारा	३	प्रमोदप्रसाद गुप्ता	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
१२५	वारा	४	जितेन्द्रप्रसाद सोनार	तराई मधेश लोकतान्त्रिक पार्टी
१२६	वारा	५	उमाकान्त चौधरी	नेपाली कांग्रेस
१२७	वारा	६	जयराम दाहाल	नेकपा (माओवादी)
१२८	पर्सा	१	करिमा वेगम	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
१२९	पर्सा	२	अजयकुमार द्विवेदी	नेपाली कांग्रेस
१३०	पर्सा	३	अजयकुमार चौरसिया	नेपाली कांग्रेस
१३१	पर्सा	४	प्रद्युम्नप्रसाद चौहान	नेकपा (एमाले)
१३२	पर्सा	५	रमेश रिजाल	नेपाली कांग्रेस
१३३	चितवन	१	लालमणी चौधरी	नेकपा (एमाले)
१३४	चितवन	२	रामबहादुर थापा मगर	नेकपा (माओवादी)
१३५	चितवन	३	नारायणप्रसाद दाहाल	नेकपा (माओवादी)
१३६	चितवन	४	चित्रबहादुर श्रेष्ठ	नेकपा (माओवादी)
१३७	चितवन	५	अमिक शेरचन	जनमोर्चा नेपाल
१३८	गोरखा	१	पार्वती (थापा) श्रेष्ठ	नेकपा (माओवादी)
१३९	गोरखा	२	बाबुराम भट्टराई	नेकपा (माओवादी)
१४०	गोरखा	३	अमरबहादुर गुरुङ तम्	नेकपा (माओवादी)
१४१	मनाङ	१	देवप्रसाद गुरुङ	नेकपा (माओवादी)
१४२	लमजुङ	१	बुद्धिराम गुरुङ	नेकपा (माओवादी)
१४३	लमजुङ	२	पृथ्वी सुब्बा गुरुङ	नेकपा (एमाले)

१४४	कास्की	१	देवप्रसाद गुरुड	नेकपा (माओवादी)
१४५	कास्की	२	राजकाजी गुरुड	नेकपा (माओवादी)
१४६	कास्की	३	रविन्द्रप्रसाद अधिकारी	नेकपा (एमाले)
१४७	कास्की	४	दुर्गाकुमारी वि.क.	नेकपा (माओवादी)
१४८	तनहुँ	१	सुरेशकुमार आले मगर	नेकपा (माओवादी)
१४९	तनहुँ	२	रामचन्द्र पौडेल	नेपाली कांग्रेस
१५०	तनहुँ	३	किरण गुरुड	नेकपा (एमाले)
१५१	स्याङजा	१	हितकाजी गुरुड	नेकपा (एमाले)
१५२	स्याङजा	२	गोपालमान श्रेष्ठ	नेपाली कांग्रेस
१५३	स्याङजा	३	मोहनप्रसाद पाण्डेय	नेपाली कांग्रेस
१५४	गुल्मी	१	सुदर्शन वराल	नेकपा (माओवादी)
१५५	गुल्मी	२	प्रदीपकुमार ज्ञवाली	नेकपा (एमाले)
१५६	गुल्मी	३	चन्द्रबहादुर थापा	नेकपा (माओवादी)
१५७	पाल्पा	१	दलबहादुर राना	नेकपा (एमाले)
१५८	पाल्पा	२	लिलाकुमारी बगाले	नेकपा(माओवादी)
१५९	पाल्पा	३	कूलप्रसाद नेपाल	नेकपा (एमाले)
१६०	अर्घाखाची	१	टोपबहादुर रायमाझी	नेकपा(माओवादी)
१६१	अर्घाखाची	२	पुष्पा भुसाल	नेपाली कांग्रेस
१६२	नवलपरासी	१	शशांक कोइराला	नेपाली कांग्रेस
१६३	नवलपरासी	२	महेन्द्रध्वज जि.सी.	नेपाली कांग्रेस
१६४	नवलपरासी	३	सीतादेवी बौडेल	नेकपा (माओवादी)
१६५	नवलपरासी	४	चिनक कुर्मी	नेकपा (माओवादी)
१६६	नवलपरासी	५	रामबच्चन अहिर यादव	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
१६७	नवलपरासी	६	हृदयेश त्रिपाठी	तराई मधेश लोकतान्त्रिक पार्टी
१६८	रुपन्देही	१	घनश्याम यादव अहिर	नेकपा (माओवादी)
१६९	रुपन्देही	२	ओमप्रकाश यादव	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
१७०	रुपन्देही	३	बालकृष्ण खान	नेपाली कांग्रेस
१७१	रुपन्देही	४	विष्णुप्रसाद पौडेल	नेकपा (एमाले)
१७२	रुपन्देही	५	रामनाथ ढकाल	नेकपा (एमाले)
१७३	रुपन्देही	६	ओमप्रकाश यादव	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
१७४	रुपन्देही	७	मूहम्मदवकील मुसलमान	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
१७५	कपिलवस्तु	१	दीपकुमार उपाध्याय	नेपाली कांग्रेस
१७६	कपिलवस्तु	२	दानबहादुर कुर्मि (चौधरी)	तराई मधेश लोकतान्त्रिक पार्टी
१७७	कपिलवस्तु	३	वृजेशकुमार गुप्ता	तराई मधेश लोकतान्त्रिक पार्टी
१७८	कपिलवस्तु	४	ईश्वरदयाल मिश्र	तराई मधेश लोकतान्त्रिक पार्टी
१७९	कपिलवस्तु	५	अभिषेकप्रताप शाह	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
१८०	मुस्ताङ	१	चन्द्रबहादुर गुरुड	नेकपा (एमाले)
१८१	म्याग्दी	१	गोविन्द पौडेल	नेकपा (माओवादी)

१८२	वाग्लुड	१	रामजीप्रसाद शर्मा	नेकपा (एमाले)
१८३	वाग्लुड	२	चित्रबहादुर के.सी.	राष्ट्रीय जनमोर्चा
१८४	वाग्लुड	३	नरबहादुर पुन	नेपाली कांग्रेस
१८५	पर्वत	१	अर्जुनप्रसाद जोशी	नेपाली कांग्रेस
१८६	पर्वत	२	गुणाखर बस्याल	नेकपा (माओवादी)
१८७	रुकुम	१	जुनकुमारी रोका (वली)	नेकपा (माओवादी)
१८८	रुकुम	२	जनार्दन शर्मा	नेकपा (माओवादी)
१८९	रोल्पा	१	जयपुरी घर्ती	नेकपा (माओवादी)
१९०	रोल्पा	२	पुष्पकमल दाहाल (प्रचण्ड)	नेकपा (माओवादी)
१९१	प्यूठान	१	नारायणप्रसाद अधिकारी	नेकपा (माओवादी)
१९२	प्यूठान	२	दिपकबहादुर के.सी.	नेकपा (माओवादी)
१९३	सल्यान	१	टेकबहादुर बस्नेत	नेकपा (माओवादी)
१९४	सल्यान	२	उमाकान्त शर्मा	नेकपा (माओवादी)
१९५	दाङ	१	इन्द्रजीत थारु	नेकपा (माओवादी)
१९६	दाङ	२	दामाकुमारी शर्मा	नेकपा (माओवादी)
१९७	दाङ	३	कृष्णबहादुर महारा	नेकपा (माओवादी)
१९८	दाङ	४	शिवराज गौतम	नेकपा (माओवादी)
१९९	दाङ	५	शुषमा शर्मा घिमिरे	नेकपा (माओवादी)
२००	डोल्पा	१	रामबहादुर बोहोरा	नेकपा (माओवादी)
२०१	मुगु	१	नवराज धामी	नेकपा (माओवादी)
२०२	जुम्ला	१	नरेश भण्डारी	नेकपा (माओवादी)
२०३	कालिकोट	१	खड्गबहादुर विश्वकर्मा	नेकपा (माओवादी)
२०४	हुम्ला	१	कर्णजीत बुढाथोकी	नेकपा (माओवादी)
२०५	जाजरकोट	१	कालीबहादुर मल्ल	नेकपा (माओवादी)
२०६	जाजरकोट	२	भक्तबहादुर शाह	नेकपा (माओवादी)
२०७	दैलेख	१	गणेशबहादुर खड्का	नेपाली कांग्रेस
२०८	दैलेख	२	राजबहादुर बुढा क्षेत्री	नेकपा (एमाले)
२०९	सुर्खेत	१	कमला शर्मा	नेकपा (एमाले)
२१०	सुर्खेत	२	यामलाल कंडेल	नेकपा (एमाले)
२११	सुर्खेत	३	नरबहादुर विष्ट	नेकपा (माओवादी)
२१२	बाके	१	तिलक परियार	नेकपा (माओवादी)
२१३	बाके	२	मोहम्मद इस्तियाक राई	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
२१४	बाके	३	सर्वदेवप्रसाद ओझा	मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल
२१५	बाके	४	पूर्णकुमारी सुवेदी	नेकपा (माओवादी)
२१६	बर्दिया	१	सरला रेग्मी	नेकपा (माओवादी)
२१७	बर्दिया	२	विष्णुप्रसाद चौधरी (थारु)	नेकपा (माओवादी)
२१८	बर्दिया	३	सन्तकुमार थारु	नेकपा (माओवादी)
२१९	बर्दिया	४	रामचरण चौधरी (थारु)	नेकपा (माओवादी)

२२०	बाजुरा	१	देवराज जोशी	नेपाली कांग्रेस
२२१	अछाम	१	शेरबहादुर कुवर	नेकपा (एमाले)
२२२	अछाम	२	शरदसिंह भण्डारी	नेकपा (माओवादी)
२२३	बझाङ	१	भानुभक्त जोशी	नेकपा (एमाले)
२२४	बझाङ	२	शंकरबहादुर खड्का	नेकपा (माओवादी)
२२५	डोटी	१	हर्कबहादुर सिंह	नेकपा (एमाले)
२२६	डोटी	२	खेमबहादुर बम	नेकपा (माओवादी)
२२७	कैलाली	१	रुपा सो.सी. चौधरी	नेकपा (माओवादी)
२२८	कैलाली	२	भगतबहादुर वहुवाल	नेकपा (माओवादी)
२२९	कैलाली	३	वीरमान चौधरी	नेकपा (माओवादी)
२३०	कैलाली	४	कृष्णकुमार चौधरी	नेकपा (माओवादी)
२३१	कैलाली	५	लेखराज भट्ट	नेकपा (माओवादी)
२३२	कैलाली	६	लिलाकुमारी भण्डारी	नेकपा (माओवादी)
२३३	दार्चुला	१	लक्ष्मणदत्त जोशी	नेकपा (माओवादी)
२३४	वैतडी	१	नरेन्द्रबहादुर कुवर	नेकपा (माओवादी)
२३५	वैतडी	२	रेनु चन्द (भट्ट)	नेकपा (माओवादी)
२३६	डडेल्धुरा	१	शेरबहादुर देउवा	नेपाली कांग्रेस
२३७	कन्चनपुर	१	पुरनराना थारु	नेकपा (माओवादी)
२३८	कन्चनपुर	२	देवीलाल चौधरी	नेकपा (माओवादी)
२३९	कन्चनपुर	३	टेकेन्द्रप्रसाद भट्ट	नेकपा (माओवादी)
२४०	कन्चनपुर	४	शेरबहादुर देउवा	नेपाली कांग्रेस

अनुसूची - ४

समानुपातिक निर्वाचनबाट निर्वाचित संविधान सभा
सदस्यहरूको नामावली

क्र.सं.	नामथर	ठेगाना	लिंग	समूह पहिचान
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी)				
१	लिलादेवी मेहता	साहेवगञ्ज २, सुनसरी	म	मधेशी जनजाति
२	जुब्बा सोरेन	गोविन्दपुर ७, मोरङ	म	मधेशी
३	ललिताकुमारी साह	माधवपुर ८, सप्तरी	म	मधेशी
४	सुनीताकुमारी महतो	बिष्णुपुरकट्टी ६, सिरहा	म	मधेशी
५	प्रमिलादेवी यादव	जनकपुर नपा, धनुषा	म	मधेशी
६	बुधनीदेवी महतो	लक्ष्मीनिया ८, महोत्तरी	म	मधेशी
७	ज्वालाकुमारी साह	सिहोवार् ६, बारा	म	मधेशी
८	इन्द्रमती यादव	हरिहरपुर ५, कपिलवस्तु	म	मधेशी
९	लक्ष्मीकुमारी चौधरी	मोहनपुर १, सप्तरी	म	मधेशी जनजाति
१०	सुकदेया चौधरी (थारु)	पथरैया १, कैलाली	म	मधेशी जनजाति
११	ध्रुव आडुदम्बे	नवमीडांडा ७, पाँचथर	पु	जनजाति
१२	शान्तीदेवी राजवंशी	कटहरी ४, मोरङ	म	मधेशी
१३	हलिनाखातुन सोखिन	पिपरिया ४, सर्लाही	म	मधेशी
१४	दुर्गीदेवी (पासवान)	दुवरकोट हथलेटवा ७, धनुषा	म	मधेशी दलित
१५	चन्दा देवी	शंकरसरैया १, पर्सा	म	मधेशी
१६	सिद्धार्थ सोमनी	शनिश्चरे १, भापा	पु	मधेशी
१७	जगतप्रसाद यादव	चन्द्रलालपुर ६, सिरहा	पु	मधेशी
१८	मातृकाप्रसाद यादव	सवैया ५, धनुषा	पु	मधेशी
१९	शिवराम यादव	डिमन ५, सप्तरी	पु	मधेशी
२०	सन्तोष थारु	पूर्व कृसाहा ४, सुनसरी	पु	मधेशी जनजाति
२१	पट्टु थारु	बैजापुर १, बाँके	पु	मधेशी जनजाति
२२	सुन्दरा थारु	बनियाभार ३, बर्दिया	पु	मधेशी जनजाति
२३	भिष्म धिमाल	शनिश्चरे ६, भापा	पु	मधेशी जनजाति
२४	अभिलाल (भागाड)	हरैया ७, मोरङ	पु	मधेशी
२५	बाबुलाल पासवान	टकिसिनवारी १, मोरङ	पु	मधेशी दलित
२६	भरतप्रसाद शाह	फुलकाहा ३, महोत्तरी	पु	मधेशी
२७	इसलाममिया धोवी	लखनपुर १, पर्सा	पु	मधेशी
२८	संघप्रसाद थारु	गजेहडा ५, कपिलवस्तु	पु	मधेशी जनजाति

३९	अमृता थापा मगर	विरुवाअर्चले ३, स्याङजा	म	जनजाति
३०	तारा घर्तिमगर	राङ्सी ९, रोल्पा	म	जनजाति
३१	ओनसरी घर्तिमगर	जंकोट १, रोल्पा	म	जनजाति
३२	कमला रोक्का	प्वाङ ९, रुकुम	म	जनजाति
३३	सन्तमाया तामाङ	भीमखोरी ४, काभ्रे	म	जनजाति
३४	इन्द्रावतीअधिकारी (दनुवार)	दुधौली ७, सिन्धुली	म	मधेशी जनजाति
३५	सावित्रा गुरुङ दुरा	श्याम्घा ३, तनहुँ	म	जनजाति
३६	लक्ष्मी गुरुङ्ग	दुरागाँउ ८, रामेछाप	म	जनजाति
३७	विष्णुकुमारी राई	मंगलवारे ३, इलाम	म	जनजाति
३८	शुसीला कन्दडवा	हातढंगा ६, तेह्रथुम	म	जनजाति
३९	आडदावा शेर्पा	जोरपाटी ६, काठमाण्डौ	म	जनजाति
४०	माया चेपाङ	दारेचोक ९, चितवन	म	जनजाति
४१	उमा भुजेल	हंशपुर ४, गोरखा	म	जनजाति
४२	महालक्ष्मी श्रेष्ठ	कामनपा २६, काठमाण्डौ	म	जनजाति
४३	उमा गोठे (कपाली)	भक्तपुर ११, भक्तपुर	म	जनजाति
४४	गमबहादुर श्रीसमगर	वरंजा ३, म्याग्दी	पु	जनजाति
४५	लोकेन्द्र विष्ट मगर	मुरु १, रुकुम	पु	जनजाति
४६	पूर्णबहादुर राना	हरिचौर २, बाग्लुङ	पु	जनजाति
४७	रामबहादुर थापामगर	खाँवु ३, उदयपुर	पु	जनजाति
४८	खुसिराम पाखीन	गोरखा	पु	जनजाति
४९	विरबहादुर तामाङ	मार्पाक ९, धादिङ	पु	जनजाति
५०	इन्द्रजित राई	भक्तपुर नपा १७, भक्तपुर	पु	जनजाति
५१	सन्चपाल मादेन	हाङदेवा ७, ताप्लेजुङ	पु	जनजाति
५२	तुलबहादुर माझी	महादेवस्थान ९, सिन्धुली	पु	मधेशी
५३	ज्ञानेन्द्र कुमाल	पृथ्वीनारायण नपा ९, गोरखा	पु	मधेशी
५४	चुनबहादुर थामी	लापिलाङ ६, दोलखा	पु	जनजाति
५५	बिरेन्द्र जुहारचन	मार्फा १, मुस्ताङ	पु	जनजाति
५६	दिलिप महर्जन	किर्तिपुर नगरपालिका ९, काठमाण्डौ	पु	जनजाति
५७	श्रामणेर आनन्द	का. म. पा. ३, काठमाण्डौ	पु	जनजाति
५८	सत्यलाल मुल	भक्तपुर नपा ८, भक्तपुर	पु	जनजाति
५९	बिमला मिजार	रौता ५, उदयपुर	म	दलित
६०	रुपा बि.क.	तानसेन नपा १२, पाल्पा	म	दलित
६१	सन्तोषी बि.क.	मसिना ५, रोल्पा	म	दलित
६२	पार्वती रसाईली	खनियापानी ३, रामेछाप	म	दलित
६३	हिमकुमारी सुनार	कुन्छा २, लमजुङ	म	दलित
६४	परशुराम रम्तेल	फिनाम ४, गोरखा	पु	दलित
६५	हरीराम सिपाइली	बौनिया १, कैलाली	पु	दलित
६६	पदमलाल विश्वकर्मा	शान्तिपुर ७, इलाम	पु	दलित

६७	मंगल वि.क.	वीरेन्द्रनगर नपा ३, सुर्खेत	पु	दलित
६८	बिनोद पहाडी	मदनपोखरा ९, पाल्पा	पु	दलित
६९	सत्य पहाडी	लिकु ४, डोल्पा	म	अन्य पिछडिएको क्षेत्र
७०	धरेन्द्राकुमारी उपाध्याय	फुकोट ४, कालिकोट	म	अन्य पिछडिएको क्षेत्र
७१	छिमी लामा	सीमीकोट ८, हुम्ला	पु	जनजाति पिछडिएको क्षेत्र
७२	धर्मराज वि.क.	लेकगाउँ ७, बझाङ	पु	दलित पिछडिएको क्षेत्र
७३	रेणु दाहाल	शिवनगर ८, चितवन	म	अन्य
७४	यशोदागुरुङ्ग(सुवेदी)	धारापानी ६, मनाङ	म	अन्य
७५	खुमा सुवेदी	गजुल ४, रोल्पा	म	अन्य
७६	गीता ठगुन्ना	खार ५, दार्चुला	म	अन्य
७७	रेणुका चौलागाई	पोखरीचौरी ७, काभ्रेपलान्चोक	म	अन्य
७८	गंगा पराजुली	ईकुडोल ६, ललितपुर	म	अन्य
७९	शान्ता न्यौपाने	गीतानगर ३, चितवन	म	अन्य
८०	उमाकार्की विष्ट	आखिभुई ७, संखुवासभा	म	अन्य
८१	पुजा खनाल	सोनापुर ३, सुनसरी	म	अन्य
८२	बिमला के.सी.	रुकुम	म	अन्य
८३	शारदा घिमिरे	सालभण्डी ७, रुपन्देही	म	अन्य
८४	कल्पनादेवी सुवेदी	रानीवास ३, सिन्धुली	म	अन्य
८५	भरतकुमारी रेग्मी शर्मा	वेलासपुर ३, दैलेख	म	अन्य
८६	गोमा पाठक	शेखाम ३, स्याङजा	म	अन्य
८७	मोहन वैद्य	ढिकपुर ६, दाङ	पु	अन्य
८८	नन्दकुमार प्रसाई	विराटनगर उपमनपा १४, मोरङ	पु	अन्य
८९	नारायणप्रसाद पौडेल	रामपुर ४, दाङ	पु	अन्य
९०	मोहमदसफिक मिया	चण्डीभन्ज्याङ ८, स्याङजा	पु	अन्य
९१	श्रीराम ढकाल	मिर्लुङ २, तनहु	पु	अन्य
९२	ईश्वरीप्रसाद दाहाल	कामनपा ४, काठमाण्डौ	पु	अन्य
९३	अशोककुमार रोकायाक्षेत्री	महादेवपुरी ३, बाँके	पु	अन्य
९४	मायाप्रसाद शर्मा	जगतिपुर १, जाजरकोट	पु	अन्य
९५	दिनानाथ शर्मा	अमलाचौर ७, बागलुङ	पु	अन्य
९६	सूर्यबहादुर सेन	वाभकटेरी ९, गुल्मी	पु	अन्य
९७	जोखबहादुर महारा	गजुल २, रोल्पा	पु	अन्य
९८	केशवप्रसाद नेपाल	फुल्पिङडाँडा ८, सिन्धुपाल्चोक	पु	अन्य
९९	एकराज भण्डारी	थारमारे ४, सल्यान	पु	अन्य
१००	खिमलाल देवकोटा	लुम्ले ६, कास्की	पु	अन्य
नेपाली कांग्रेस				
१०१	गिरिजाप्रसाद कोइराला	विराटनगर उपमनपा ९, मोरङ	पु	अन्य
१०२	बलदेव शर्मा मजगैयां	त्रिभुवननगर नपा २, दाङ	पु	अन्य
१०३	लक्ष्मणप्रसाद घिमिरे	रामेछाप ३, रामेछाप	पु	अन्य

१०४	प्रदीप गिरी	बस्तिपुर ६, सिरहा	पु	अन्य
१०५	पूर्णबहादुर खड्का	वीरेन्द्रनगर नपा ८, सुर्खेत	पु	अन्य
१०६	मिनेन्द्रप्रसाद रिजाल	विराटनगर उपमनपा ४, मोरङ	पु	अन्य
१०७	प्रकाशशरण महत	कविलास ८, नुवाकोट	पु	अन्य
१०८	जिपछिरिङ लामा शेर्पा	श्यामा १, दोलखा	पु	जनजाति
१०९	शिवचन्द्र मिश्र	तिलाठी ७, सप्तरी	पु	मधेशी
११०	इन्द्रबहादुर गुरुङ	पेल्काचौर ७, स्याङ्जा	पु	जनजाति
१११	रमेश लेखक	दैजी १, कञ्चनपुर	पु	अन्य
११२	पुरुषोत्तम बस्नेत	चौलाखर्क ८, सोलुखुम्बु	पु	अन्य
११३	शोभाकर पराजुली	बछनपूर्वा ४, बारा	पु	अन्य
११४	जिवनप्रेम श्रेष्ठ	पृथ्वीनारायण नपा १, गोरखा	पु	जनजाति
११५	टिकाराम सुब्बा लेप्चा	पन्चकन्या २, इलाम	पु	जनजाति
११६	अमृतलाल राजवंशी	अनारमनी २, भूपा	पु	मधेशी जनजाति
११७	बोधनारायण सरदार	मधेली ६, सुनसरी	पु	मधेशी जनजाति
११८	कुमार राई	कटुन्ज ८, भोजपुर	पु	जनजाति
११९	पासाङ्ग शेर्पा	मकालु ९, संखुवासभा	पु	जनजाति
१२०	गोकर्ण राई	मुक्ती ४, सोलुखुम्बु	पु	जनजाति
१२१	रामसरोज यादव	बहेडावेला ७, धनुषा	पु	मधेशी
१२२	महेन्द्र यादव	सपही १, धनुषा	पु	मधेशी
१२३	जगदिश्वर नरसिंह के.सी.	रावतवेशी ५, नुवाकोट	पु	अन्य
१२४	गगन थापा	कामनपा ३३, काठमाण्डौ	पु	अन्य
१२५	तिर्थराम डंगोल	कामनपा १४, काठमाण्डौ	पु	जनजाति
१२६	दिवाकर गोल्छा	कामनपा १०, काठमाण्डौ	पु	मधेशी
१२७	रामकृष्ण चित्रकार	ललितपुर उपमनपा ९, ललितपुर	पु	जनजाति
१२८	हर्षजित लामा	डराउने पोखरी ४, काभ्रेपलान्चोक	पु	जनजाति
१२९	शम्भु हजारा दुसाध	वीरगंज उपमनपा १८, पर्सा	पु	मधेशी दलित
१३०	रामेश्वरप्रसाद रौनियार	सतबरिया ४, पर्सा	पु	मधेशी
१३१	धनराज गुरुङ	अर्जुनचौपारी ७, स्याङ्जा	पु	जनजाति
१३२	खड्गबहादुर बस्याल (सार्की)	तातापानी ८, सुर्खेत	पु	दलित
१३३	बादशाह कर्मी	परसपुर ९, बाके	पु	मधेशी
१३४	ओमप्रकाश शर्मा	वीरगंज उपमनपा ७, पर्सा	पु	मधेशी
१३५	महा नेपाली	भागेचौर २, बाजुरा	पु	दलित पिछडिएको क्षेत्र
१३६	मानबहादुर महतो	प्रतापपुर ९, कैलाली	पु	मधेशी जनजाति
१३७	चन्द्रीराम टमटा	दशरथचन्द नपा ८, बैतडी	पु	दलित
१३८	उमा अधिकारी	भरतपुर नपा १०, चितवन	म	अन्य
१३९	मिना पाण्डे	कर्मैया ५, सर्लाही	म	अन्य
१४०	महालक्ष्मी अर्याल उपाध्याय	हेटौडा नपा २, मकवानपुर	म	अन्य
१४१	अम्बिका बस्नेत	कामनपा ६, काठमाण्डौ	म	अन्य

१४२	आरजू राणा देउवा	असिग्राम ५, डडेल्धुरा	म	अन्य
१४३	निर्मला प्रसाई	इलाम नपा ३, इलाम	म	अन्य
१४४	उषा गुरुङ्ग	मेचीनगर नपा १०, भापा	म	जनजाति
१४५	भुटीनीदेवी खवास	वैजनाथपुर २, मोरङ	म	मधेशी जनजाति
१४६	कविताकुमारी सर्दार	भोराहाट ३, मोरङ	म	मधेशी दलित
१४७	रामवती चौधरी	डुम्राहा ६, सुनसरी	म	मधेशी जनजाति
१४८	लिला सुब्बा	धनकुटा नपा ५, धनकुटा	म	जनजाति
१४९	सिता गुरुङ	ईवा ६, तेह्रथुम	म	जनजाति
१५०	बिना पौडेल	कामनपा १०, काठमाण्डौ	म	अन्य
१५१	हीरा गुरुङ	च्यानडाडा ३, खोटाङ	म	जनजाति
१५२	प्रमिला राई	त्रियुगा नपा १०, उदयपुर	म	जनजाति
१५३	लक्ष्मी परियार	त्रियुगा नगरपालिका १, उदयपुर	म	दलित
१५४	मुन्नीकुमारी गुप्ता	कन्चनपुर ६, सप्तरी	म	मधेशी
१५५	सरस्वती चौधरी	बल्हागोठ ५, धनुषा	म	मधेशी जनजाति
१५६	कृष्णा ठाकुर	जनकपुर नपा ३, धनुषा	म	मधेशी
१५७	मिनाक्षी भा	लक्ष्मीपुर वगेवा ४, धनुषा	म	मधेशी
१५८	किरण यादव	वलवा ८, महोत्तरी	म	मधेशी
१५९	कल्याणी रिजाल	कामनपा १०, काठमाण्डौ	म	अन्य
१६०	रमा गुरागाई	कामनपा ४, काठमाण्डौ	म	अन्य
१६१	कृष्णा अमात्य	कामनपा ३, काठमाण्डौ	म	जनजाति
१६२	कमला थापा	पनौति नपा ८, काभ्रेपलान्चोक	म	अन्य
१६३	ललिता किडरीड मगर	भिमखोरी १, काभ्रेपलान्चोक	म	जनजाति
१६४	सुन देवी जोशी	दीव्यनगर ९, चितवन	म	जनजाति
१६५	कृष्ण कुमारी परियार	पोखरा उपमनपा ३, कास्की	म	दलित
१६६	उर्मिला थापा	व्यास नपा २, तनहुँ	म	जनजाति
१६७	सावित्री सिंह	असुरैना ३, रुपन्देही	म	मधेशी
१६८	रत्ना शेरचन	कालिका ३, बाग्लुङ	म	जनजाति
१६९	विमला नेपाली	धर्ना ८, दाङ	म	दलित
१७०	दुध कुमारी हमाल	दुनै ५, डोल्पा	म	अन्य पिछडिएको क्षेत्र
१७१	मोहमद्द सिद्दिकी	नेपालगंज नपा ९, बाँके	म	मधेशी
१७२	कल्पना सोव	दिपायल सि.नपा ३, डोटी	म	दलित
१७३	इश्वरी न्यौपाने	थापापुर ६, कैलाली	म	अन्य
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एकिकृत मार्क्सवादी लेनिनवादी)				
१७४	छविलाल विश्वकर्मा	बुटवल ५, रुपन्देही	पु	दलित
१७५	भीमबहादुर रावल	भागेश्वर १, अछाम	पु	अन्य
१७६	युवराज कार्की	तोपगाछी ४, भापा	पु	अन्य
१७७	रणध्वज लिम्बु	चुहानडाडा ९, तेह्रथुम	पु	जनजाति
१७८	राधा ज्ञवाली	बुटवल नपा १०, रुपन्देही	म	अन्य

१७९	लालबाबु पण्डित	विराटनगर उपमनपा ६, मोरङ	पु	मधेशी
१८०	बिष्णुप्रसाद रिमाल	चारघरे ९, नुवाकोट	पु	अन्य
१८१	सुरेन्द्र पाण्डे	गजुरी ८, धादिङ	पु	अन्य
१८२	शंकर पोखरेल	विजौरी ६, दाङ	पु	अन्य
१८३	अग्नीप्रसाद खरेल	दमक नपा, भ्भापा	पु	अन्य
१८४	अब्दुलकलाम आजाद	गौर नपा ५, रौतहट	पु	मधेशी
१८५	बिष्णु माया विश्वकर्मा	तनहुँ	म	दलित
१८६	विभाकुमारी कार्की	बारा	म	अन्य
१८७	बिना ज्वाली	सूर्यपटुवा ८, बर्दिया	म	अन्य
१८८	बिनोदकुमार चौधरी	कामनपा, काठमाण्डौ	पु	मधेशी
१८९	बिन्दा पाण्डे	भैरवी ४, नुवाकोट	म	अन्य
१९०	भैरे कामी	जनालीवण्डाली ६, अछाम	पु	दलित
१९१	चिरञ्जीविराम थारु	सूर्यपटुवा ६, बर्दिया	पु	मधेशी जनजाति
१९२	दुर्गा परियार	पचावती १, उदयपुर	म	दलित
१९३	डोल्मा तामाङ	इचोक २, सिन्धुपाल्चोक	म	जनजाति
१९४	धिरेन्द्रबहादुर श्रेष्ठ	खलंगा ६, सल्यान	पु	जनजाति
१९५	देविलाल थापा	महतगाउँ २, जुम्ला	पु	अन्य पिछडिएको क्षेत्र
१९६	दलबहादुर सुनार	बनकटवा ५, बाँके	पु	दलित
१९७	दुर्गा लिखा	खुम्चोक २, धनकुटा	पु	जनजाति
१९८	डोलबहादुर कार्की	टक्सार खलंगा ६, स्याङजा	पु	अन्य
१९९	गोविन्द राम प्रजा	काँकडा १, मकवानपुर	पु	जनजाति
२००	गोविन्द नेपाली	विदूर नपा ७, नुवाकोट	पु	दलित
२०१	गोपालसिंह बोहरा	व्यास ४, दार्चुला	पु	जनजाति
२०२	गोपाल ठाकुर	कर्चोवा १, बारा	पु	मधेशी
२०३	हसिना मियारु	पुतलीबजार ४, स्याङजा	म	मधेशी
२०४	जया घिमिरे	वंहावर ४, धनुषा	म	अन्य
२०५	जुलीकुमारी महतो	सिराहा	म	मधेशी
२०६	किरणकुमारी (राय)	मानपुर ८, सर्लाही	म	मधेशी
२०७	ल्हारक्याल लामा	हेलम्बु ६, सिन्धुपाल्चोक	पु	जनजाति
२०८	मानसिङ्ग राजवंशी	हल्दीवारी ९, भ्भापा	पु	मधेशी जनजाति
२०९	मंगलसिद्धि मानन्धर	कामनपा २३, काठमाण्डौ	पु	जनजाति
२१०	नेत्रप्रसाद पन्थी	बुटवल नपा १०, रुपन्देही	पु	अन्य
२११	नारायणी देवी घिमिरे अर्याल	तानसेन नपा ४, पाल्पा	म	अन्य
२१२	नारदमुनी राना	धनगडी नपा ८, कैलाली	पु	मधेशी जनजाति
२१३	नजिर मिया	पाली २, अर्घाखाची	पु	मधेशी
२१४	पद्माकुमारी अर्याल	थुमपोखरा ७, स्याङजा	म	अन्य
२१५	पुरनसिंह दयाल	महारुद्र २, बैतडी	पु	दलित
२१६	रामरती राम	पडरिया ९, सिराहा	म	मधेशी दलित

२१७	रामचन्द्र प्यासी कुसवाह	वजरिया ९, बारा	पु	मधेशी
२१८	रत्न गुरुङ्ग	लच्याङ ७, नुवाकोट	म	जनजाति
२१९	रोशन गाहा थापा	धौवादी ७, नवलपरासी	पु	जनजाति
२२०	रीमाकुमारी नेपाली	सखी १, रोल्पा	म	दलित
२२१	रामप्रित पासवान	शम्भूनाथ १, सप्तरी	पु	मधेशी
२२२	राजकुमार राई	चडमाङ ९, धनकुटा	पु	जनजाति
२२३	सकुन्तला लेप्चा	जिर्मले ६, इलाम	म	जनजाति
२२४	लक्की शेर्पा	कामनपा ३४, काठमाण्डौ	म	जनजाति
२२५	सिताकुमारी पौडेल	वीरेन्द्रनगर ३, चितवन	म	अन्य
२२६	सावित्रा भुसाल	फिमडाँडा ९, अर्घाखाची	म	अन्य
२२७	सोनामछेजुङ्ग लामा	किमी ६, मुगु	म	जनजाति पिछडिएको क्षेत्र
२२८	सरला यादव	पिप्रा रजवाडा, रौतहट	म	मधेशी
२२९	शारदा भ्ना	लक्ष्मीपुर बगेवा २, धनुषा	म	मधेशी
२३०	शारदादेवी कुमाल	भरतपुर नपा ११, चितवन	म	मधेशी जनजाति
२३१	शान्तिमाया तामाङ	गैरीमुदी ५, दोलखा	म	जनजाति
२३२	शान्तिदेवी चमार	नवलपरासी	म	मधेशी
२३३	शान्ति जिरेल	जिरी ७, दोलखा	म	जनजाति
२३४	सपना प्रधान मल्ल	कामनपा ११, काठमाण्डौ	म	जनजाति
२३५	शान्ति बस्नेत (अधिकारी)	कामनपा ७, काठमाण्डौ	म	अन्य
२३६	शान्ता चौधरी	लक्ष्मीपुर ४, दाङ	म	मधेशी
२३७	थममाया थापामगर	सिङ्गा १, म्याग्दी	म	जनजाति
२३८	टासी स्याङ्गबो गुरुङ्गसेनी	मुक्तिनाथ ८, मुस्ताङ	म	जनजाति
२३९	उषाकला राई	खोटाङ ५, खोटाङ	म	जनजाति
२४०	उर्मिला देवी साह	धनुषा	म	मधेशी
२४१	विजय कुमार पौडेल	महादेवस्थान ७, काठमाण्डौ	पु	अन्य
२४२	यशोदा देवी अधिकारी	मोरङ	म	अन्य
२४३	जोगीलाल यादव	विराटनगर १३, मोरङ	पु	मधेशी
मधेशी जनअधिकार फोरम, नेपाल				
२४४	रामजनम चौधरी	जोशीपुर ४, कैलाली	पु	मधेशी जनजाति
२४५	नन्दनकुमार दत्त	कंचनपुर २, सप्तरी	पु	मधेशी
२४६	आत्माराम प्रसाद साह	गञ्जभवानीपुर ७, बारा	पु	मधेशी
२४७	तिलकबहादुर रावल	कामनपा ३४, काठमाण्डौ	पु	अन्य
२४८	श्रवणकुमार अग्रवाल	लउमनपा २, ललितपुर	पु	मधेशी
२४९	मधुसूदन अग्रवाल	कामनपा ३४, काठमाण्डौ	पु	मधेशी
२५०	राम सहायप्रसाद यादव	कचोर्वा ८, बारा	पु	मधेशी
२५१	चन्द्रिकाप्रसाद यादव	पोखरभिन्डी ४, रुपन्देही	पु	मधेशी
२५२	विश्वनाथ प्रसाद यादव	छिन्नमस्ता ७, सप्तरी	पु	मधेशी

२५३	रामचन्द्र राय अमात	रामगंज वेलगछिया ९, सुनसरी	पु	मधेशी
२५४	शिवनारायण उराव	भोक्राहा ४, सुनसरी	पु	मधेशी जनजाति
२५५	सन्ध्या देवी	नेपालगंज नपा ६, बाँके	म	मधेशी
२५६	निलम वर्मा	ब्रम्हपुरी २, रौतहट	म	मधेशी
२५७	ललिता साह	चिमड ६, सुनसरी	म	मधेशी
२५८	कलावतीदेवी दूसाध	धरमनगर १, बारा	म	मधेशी दलित
२५९	रम्भा देवी	मुडवलवा १, रौतहट	म	मधेशी
२६०	सुरिताकुमारी साह	जनकपुर नपा ९, धनुषा	म	मधेशी जनजाति
२६१	आशाकुमारी सरदार	पोखरिया ४, मोरङ	म	मधेशी दलित
२६२	सलमा खातुन मिकरानी	भारुडसार ६, सर्लाही	म	मधेशी
२६३	दुर्गादेवी महतो	वीरगंज उपमनपा १५, पर्सा	म	मधेशी जनजाति
२६४	सेवकीदेवी दास तत्मा	सिराहा नगरपालिका १, सिरहा	म	मधेशी दलित
२६५	सवितादेवी यादव	लौकही ५, सुनसरी	म	मधेशी
तराई मधेस लोकतान्त्रिक पार्टी				
२६६	महेन्द्रप्रसाद यादव	बसन्तपुर ५, सर्लाही	पु.	मधेशी
२६७	काशीदेवी भ्वा	नगराईन ६, धनुषा	म.	मधेशी
२६८	अरविन्द्र साह	सपही ६, धनुषा	पु.	मधेशी
२६९	कविन्द्रनाथ ठाकुर	तुल्सीमाही ९, धनुषा	पु.	मधेशी
२७०	उर्मिला महतो कोइरी	लक्ष्मीपुर ५, सर्लाही	म.	मधेशी
२७१	चन्दन साह	पिपरिया ६, रौतहट	म.	मधेशी
२७२	बसन्ती भ्वा	गौडाभेटपुर, महोत्तरी	म.	मधेशी
२७३	विमलकुमार केडिया	गौर नपा १, रौतहट	पु.	मधेशी
२७४	जयप्रकाश यादव	बहुअरी १, बारा	पु.	मधेशी
२७५	रमणी राम	डिमन ६, सप्तरी	म.	दलित
२७६	सलाहुद्दिन मुसलमान	विजवार १, कपिलवस्तु	पु.	मधेशी
राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी				
२७७	लोकेन्द्रबहादुर चन्द	वासुलि १, बैतडी	पु	अन्य
२७८	प्रतिभा राणा	धोडरी ७, बर्दिया	म	अन्य
२७९	सुर्यबहादुर के.सी.	पोखरा ७, कास्की	पु	अन्य
२८०	अलाउद्दीन अन्सारी	कुस्मा, नवलपरासी	पु	मधेशी
२८१	दालकुमारी सुनवार	गुप्तेश्वर ३, रामेछाप	म	जनजाति
२८२	नवोदिता चौधरी	भा.सि.६, सुनसरी	म	मधेशी जनजाति
२८३	बविता देवी धोवी	फर्साटिकट ९, रुपन्देही	म	मधेशी दलित
२८४	चलनबहादुर तामाङ	चौतारा ४, सिन्धुपाल्चोक	पु	जनजाति
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (मार्क्सवादी लेनिनवादी)				
२८५	चन्द्रप्रकाश मैनाली	अनारमनी ४, भ्वापा	पु	अन्य

२८६	निलम के.सी. (खड्का)	अनारमनी ४, भ्रापा	म	अन्य
२८७	जनककुमारी चालिसे	वडिखेल ३, ललितपुर	म	अन्य
२८८	तिलकबहादुर थापा मगर	गौरीशंकर ९, सर्लाही	पु	जनजाति
२८९	शारदा नेपाली	भिम्मापुर ८, बर्दिया	म	दलित
२९०	यदुवंश भ्रा मैथिल बाहुन	जनकपुर ११, धनुषा	पु	मधेशी
२९१	पार्वती महतो (कुमाल)	रत्ननगर ७, चितवन	म	मधेशी जनजाति
२९२	दामोदर चौधरी	नारायणपुर ५, दाङ	पु	मधेशी जनजाति
जनमोर्चा नेपाल				
२९३	दुर्गाजयन्ती राई	नेर्पा ६, खोटाङ	म	जनजाति
२९४	रामकुमार यादव	चन्द्रा....६, सिराहा	पु	मधेशी
२९५	भिमप्रसाद गौतम	वन्दीपुर १, तनहुँ	पु	अन्य
२९६	सीता पोखरेल	घाँसीकुवा १, तनहुँ	म	अन्य
२९७	विश्वभक्त दुलाल	नयाँ नैकाप ९, काठमाडौँ	पु	दलित
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (संयुक्त)				
२९८	चन्द्रदेव जोशी	का.म.न.पा ३४, काठमाडौँ	पु	अन्य
२९९	कल्पना राणा	का.म.न.पा २९, काठमाडौँ	म	अन्य
३००	सुनीलबाबु पन्त	गाईखुर ४, गोरखा	पु	अन्य
३०१	रामशिला ठाकुर	रधुनाथपुर ८, महोत्तरी	म	मधेशी
३०२	राधववीर जोशी	का.म.न.पा ३१, काठमाडौँ	पु	जनजाति
सदभावना पार्टी				
३०३	गौरी महतो कोइरी	इनरुवा ७, सुनसरी	म	मधेशी
३०४	रामनरेश राय	पर्सा १, सर्लाही	पु	मधेशी
३०५	अनिलकुमार भ्रा	मतसरी ६, रौतहट	पु	मधेशी
३०६	लक्ष्मणलाल कर्ण	जानकीटोल ६, पर्सा	पु	मधेशी
३०७	मालामती देवी राना	धनगढी ११, कैलाली	म	जनजाति
राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी नेपाल				
३०८	चन्द्रबहादुर गुरुङ	पंचमूल ९, स्याङ्जा	पु	जनजाति
३०९	रामनारायण सिंह	मानपुर ९, सर्लाही	पु	मधेशी
३१०	कुन्ती शाही	वडाभैरव २, दैलेख	म	अन्य
३११	बबीना मोक्तान तामाङ	भद्रपुर ६, भ्रापा	म	जनजाति
राष्ट्रिय जनशक्ति पार्टी				
३१२	प्रकाशचन्द्र लोहनी	थानसिङ ३, नुवाकोट	पु	अन्य
३१३	अर्जुन राई	खाल्ले ६, खोटाङ	पु	जनजाति
३१४	फुलमतीदेवी चौधरी	उर्मा १, कैलाली	म	जनजाति
राष्ट्रिय जनमोर्चा				
३१५	सन्तबहादुर नेपाली	खाँचीकोट २ अर्धाखाची	पु	दलित
३१६	मीना पुन	दुदिलामसी ६, बाग्लुङ	म	जनजाति

३१७	रश्मिराज नेपाली	पत्रिगा २, दाङ	पु.	अन्य
नेपाल मजदुर किसान पार्टी				
३१८	नवराज कोइराला	राँचुली ९, कालिकोट	पु.	अन्य पिछडिएको क्षेत्र
३१९	लीला न्याइच्याँई	भक्तपुर १७, भक्तपुर	म.	जनजाति
राष्ट्रिय जनमुक्ति पार्टी				
३२०	मालवरसिंह थापा	कारिकोट चण्डि भञ्ज्याङ स्याङ्जा	पु.	जनजाति
३२१	छियामा राई	धरान ७, सुनसरी	म.	जनजाति
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एकिकृत)				
३२२	परि थापा	दमेक ८, बाग्लुङ	पु.	जनजाति
३२३	राधादेवी तिमल्सेना	कामनपा ३२, काठमाण्डौ	म.	अन्य
नेपाल सद्भावना पार्टी (आनन्दीदेवी)				
३२४	सरिता गिरी	बस्तिपुर ९, सिरहा	म	मधेशी
३२५	मोतिलाल दुगड	विराटनगर उपमनपा ४, मोरङ	पु	मधेशी
नेपाली जनता दल				
३२६	विश्वनाथप्रसाद अग्रवाल	ललितपुर, उपमनपा	पु	मधेशी
३२७	गायत्री साह	अर्वाहा, सर्लाही	म	मधेशी
संघीय लोकतान्त्रिक राष्ट्रिय मंच				
३२८	राजकुमार लिम्बु (नाल्वो)	राजघाट ३, मोरङ	पु.	जनजाति
३२९	रुकमिणी चौधरी	सिसहनी २, दाङ	म.	जनजाति
समाजवादी प्रजातान्त्रिक जनता पार्टी नेपाल				
३३०	प्रेमवहादुर सिंह	ओदानकु ८, कालिकोट	पु.	अन्य पिछडिएको क्षेत्र
दलित जनजाति पार्टी				
३३१	विश्वेन्द्र पासवान	रामनगर मिर्चैया ५, सिराहा	पु.	मधेशी दलित
नेपाल परिवार दल				
३३२	एकनाथ ढकाल	बोर्लाङ ६, गोरखा	पु.	अन्य
नेपा: राष्ट्रिय पार्टी				
३३३	बृद्धरत्न मानन्धर	काठमाडौं म.न.पा २०,	पु.	जनजाति
नेपाल लोकतान्त्रिक समाजवादी दल				
३३४	लक्ष्मीलाल चौधरी	हरिहरपुर ९, सप्तरी	पु.	जनजाति
चुरे भावर राष्ट्रिय एकता पार्टी नेपाल				
३३५	केशवप्रसाद मैनाली	हरिऔन ९, सर्लाही	पु.	अन्य

स्रोत : निर्वाचन आयोग वेबसाइट र संविधान सभा सदस्य निर्वाचन २०६४ निर्वाचन परिणाम पुस्तिका, निर्वाचन आयोग

अनुसूची ५

मनोनित संविधान सभा सदस्यहरूको नामावली

१. महन्थ ठाकुर
२. निलाम्बर आचार्य
३. नारायणकाजी श्रेष्ठ
४. हरि रोका
५. राधेश्याम अधिकारी
६. राजेन्द्र खेतान
७. इन्द्रमाया गुरुङ
८. कमला पन्त
९. निमा लामा
१०. पाशाङ शेर्पा
११. भगवती चौधरी
१२. शिला कतिला
१३. भुपेन्द्र चौधरी
१४. महेश चौधरी
१५. एकवल अहमद शाहा
१६. शेर बहादुर पहारी
१७. श्यामसुन्दर गुप्ता
१८. सविना बराम
१९. शुशिलचन्द्र अमात्य
२०. जगतबहादुर ताजपुरिया
२१. जगये बहादुर शाह
२२. हिरिलाल थापा
२३. विश्वनाथ उपाध्याय
२४. पदमा ज्योति
२५. डबल बहादुर शाहा
२६. चन्द्रलाल मेचे

अनुसूची ६

संविधान सभा सम्बन्धी आयोगले प्रकाशन गरेका सामग्री

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको अपिल

संविधानसभामा मानव अधिकार

प्रधानी २०६४ चैत्र २५ गते सम्पन्न हुने गरी त्यस अघिकै संविधान सभामा निर्वाचन माफत नयाँ संविधान निर्माण प्रक्रिया मानव अधिकार संरक्षणका दृष्टिले बढदापूर्ण रहेको छ। मानव अधिकार सम्बन्धी विषयवस्तुमा घोषणापत्र १९४८, नागरिक तथा राजनीतिक अधिकार सम्बन्धी अधिसूची १९९९ तथा नेपाल पञ्च भएकै मानव अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरूले समेत भए रहित, स्वतन्त्र र विमल निर्वाचन माफत जनताले आफ्ना प्रतिनिधित्व छान्ने, उन्मोचन हुने र निर्वाचित हुन पाउने बराता अधिकारहरू उल्लेख गरेको पाइन्छ। ऐतिहासिक जनश्रान्तीले २०६२ को जनआन्दोलन तथा नवतन्त्र राजनीतिक सङ्घर्षले नभौतिय बनेको अन्तरिम संविधान, २०६२ माफत बर्षेवारिक संशुद्धि प्राप्त गरेको राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगलाई मानव अधिकार संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा प्रमानकारी कार्यान्वयनमा साथै निरन्तर शान्ति सम्पन्नता २०६२ को अनुगमन गर्न शक्ति समेत प्रदान गरेको छ।

लोकतान्त्रिक संस्थागत विकास तथा राज्य सञ्चालनमा विधि र पद्धतिगत निर्वाण प्रक्रियाहरूमा नागरिकहरूको प्रत्यक्ष सहभागितामा हुने निर्वाचनको आफ्नै महत्व हुन्छ। जसो नगरसम्म पचाँ र बढनको लियक बन्दै आएको संविधान तथा माफत राज्य सञ्चालनको विधि प्रक्रिया र सरचना निर्धारण गर्नका लागि हुन गइरहेको संविधानसभाको निर्वाचन मानव अधिकार, विरो शान्ति तथा समावेशी लोकतन्त्रको संस्थागत विकासका निरन्तरसमेत साधक हुन सक्छ भन्ने आम जनता रहेको छ।

संविधानसभा माफत मानव अधिकार मैत्री, लोकतान्त्रिक तथा समावेशी संविधान निर्माणको लागि संविधान सभा सम्बन्धी सम्पूर्ण प्रतिवाहहरूमा शिष्टता, ज्ञानानितिक, शान्ति, बरैयी, आधुनिकी, जनजाति, अल्पसङ्ख्यक समूह, विभिन्न शारिक समुदायहरू, अभावता भएका व्यक्ति तथागतता रूपै समूहहरूको साधक सहभागिता र उचित प्रतिनिधित्वको सुनिश्चिता हुनु पर्दछ। नयाँ सन्दर्भमा आयोगले अखण्ड संविधान तथाको निर्वाचनपुन, निर्वाचनको प्रकृतिमा एव निर्वाचन सम्पन्न भए पश्चात समेत गरी छीने जसमा मानव अधिकार संरक्षणको दृष्टिकोणले अनुबन्धन, अनुसन्धान, प्रबर्द्धन तथा सकार्यता सम्बन्धी कार्यकमहरू निर्धारण गरेको छ।

संविधानसभामा मानव अधिकारको सञ्चालनार्थ सशक्त इगले सम्पन्न गर्नका निमित्त सरकारी निकाय, सुरक्षा निकाय तथा राजनीतिक दलहरू, नागरिक सञ्घ, मानव अधिकार समुदाय, विभिन्न शारिक समुदाय, बैससम्बन्धी सङ्गठनहरू एव आम नागरिकको बरम भूमिका रहने हुँदा मानव अधिकारको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन सम्बन्धी कार्यमा सहयोग पुर्चाई दिनु हुन आयोग सबैसा शारिक आग्रह गर्दछ।

मानव अधिकार उल्लघन सम्बन्धी उजुरी गर्नु, परेमा तथा आयोगका विद्याकलापहरका सम्बन्धमा शघ ज्ञानकारी थावरक भएमा आयोगको केन्द्रीय, क्षेत्रीय र सम्पर्क कार्यालयहरूमा सम्पर्क गराउन समेत अनुरोध छ।

केन्द्रीय कार्यालय

राजधानी, काठमाडौं, नेपाल
पोष्ट बक्स नं. १३८६, बरदानमाली, नेपाल
फोन: ०१-३०१००१२ फ्याक्स ००१००१-३३४०९०९
इमेल: nhrc@nhrcnepal.org
वेबसाइट: www.nhrcnepal.org

सम्पर्क कार्यालयहरू

जनकपुरधाम, धनुषा, फोन नं.: ०९१-३२९९२०
सुदूरपश्चिम, फोन नं.: ०९९-३४९९९९
चितवन, धौलागढ, फोन नं.: ०६६-४२०९०४
निगद, कैलाली, फोन नं.: ०९९-४४९९४२
सप्तरी, सुनसरी, फोन नं.:

मतदानको अधिकार
मानव अधिकार

क्षेत्रीय कार्यालयहरू

पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय कार्यालय
बाराबाई, विराटनगर, मोरङ, नेपाल
फोन: ०९१-३२९९०१/२, फ्याक्स ००१००१-३३४०९०९
इमेल: nhrc-east@nhrcnepal.org

पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय कार्यालय

कमलौरी बगर, पोखरा, धावकी, नेपाल
फोन: ०९१-३४९९०११/२, फ्याक्स ००१००१-३३४०९०९
इमेल: nhrc-west@nhrcnepal.org

मध्यपश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय कार्यालय

राजधानी, नेपालगञ्ज, बाँके, नेपाल
फोन: ०९१-३२९९०१०/११, फ्याक्स ००१००१-३३४०९०९
इमेल: nhrc-midwest@nhrcnepal.org

सुदूर पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय कार्यालय

उदयपुर, धनकुटा, कैलाली, नेपाल
फोन: ०९१-३२९९०११/२, फ्याक्स ००१००१-३३४०९०९
इमेल: nhrc-southwest@nhrcnepal.org

संविधानसभा निर्वाचनका सन्दर्भमा
राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगद्वारा
तयार पारिएको मानवअधिकार सम्बन्धी
अनुरोधपत्र, २०६४

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

संविधानको अधिकार
मानव अधिकार

संघीय कार्यालय

संविधान, पुस्तक, संविधान सभा
कोष २०१ ६ ११२, काठमाडौं १११
फोन: ९७७-०१-४२००११
फैक्स: ९७७-०१-४२००११

दक्षिण कार्यालय

काठमाडौं, काठमाडौं, काठमाडौं
फोन: ९७७-०१-४२००११
फैक्स: ९७७-०१-४२००११

दक्षिणपश्चिम कार्यालय

काठमाडौं, काठमाडौं, काठमाडौं
फोन: ९७७-०१-४२००११
फैक्स: ९७७-०१-४२००११

दक्षिणपूर्व कार्यालय

काठमाडौं, काठमाडौं, काठमाडौं
फोन: ९७७-०१-४२००११
फैक्स: ९७७-०१-४२००११

दक्षिणपश्चिम कार्यालय

काठमाडौं, काठमाडौं, काठमाडौं
फोन: ९७७-०१-४२००११
फैक्स: ९७७-०१-४२००११

दक्षिणपूर्व कार्यालय

काठमाडौं, काठमाडौं, काठमाडौं
फोन: ९७७-०१-४२००११
फैक्स: ९७७-०१-४२००११

वेबसाइट: www.nhrc.gov.np

हुँदैन । सरकारी, सार्वजनिक, सामूहिकको रूपमा यो गर्न जस्ता कार्य गरिनु हुँदैन साथै नागरिकहरूको जबरजस्ती अन्तर्गत अज्ञानता हुँदैन ।

४ अधिकाधिकार: स्वतन्त्रताको रूपमा यो पनि ज्वलित, अन्तर्गत वा संगठनगत शोकात्मक, जातीय वा धार्मिक घृणा वा शोकात्मक, वा शोकात्मक हुँदैन । साथै सामूहिक/पञ्चवर्षीयका क्रममा टाढार बाल्ने, मसान सभास्थान गरिनु हुँदैन ।

५. शान्तिपूर्ण सभाहरू सभाहरू गर्ने, व्यवधान सञ्चालन गर्ने र कार्यक्रममा अन्तर्गत पुग्नुको अन्तर्गत कृत्यात्मकहरू गर्नु हुँदैन । साथै निर्वाचन प्रयोजनका लागि प्रयोग भएको सरकारी स्थान प्रयोगमा बाधा पुऱ्याउनु हुँदैन ।

६. जुलुस/प्रदर्शनका क्रममा टाढार बाल्ने, मसान सभास्थान गर्नु हुँदैन । जुलुस/प्रदर्शनका क्रममा टाढार बाल्ने, मसान सभास्थान गर्नु हुँदैन । जुलुस/प्रदर्शनका क्रममा टाढार बाल्ने, मसान सभास्थान गर्नु हुँदैन ।

७. हुँदैन । जुलुस/प्रदर्शनका क्रममा टाढार बाल्ने, मसान सभास्थान गर्नु हुँदैन । जुलुस/प्रदर्शनका क्रममा टाढार बाल्ने, मसान सभास्थान गर्नु हुँदैन ।

८. जुलुस/प्रदर्शनका क्रममा टाढार बाल्ने, मसान सभास्थान गर्नु हुँदैन । जुलुस/प्रदर्शनका क्रममा टाढार बाल्ने, मसान सभास्थान गर्नु हुँदैन ।

९. जुलुस/प्रदर्शनका क्रममा टाढार बाल्ने, मसान सभास्थान गर्नु हुँदैन । जुलुस/प्रदर्शनका क्रममा टाढार बाल्ने, मसान सभास्थान गर्नु हुँदैन ।

१०. जुलुस/प्रदर्शनका क्रममा टाढार बाल्ने, मसान सभास्थान गर्नु हुँदैन । जुलुस/प्रदर्शनका क्रममा टाढार बाल्ने, मसान सभास्थान गर्नु हुँदैन ।

जुलुस/प्रदर्शनका क्रममा टाढार बाल्ने, मसान सभास्थान गर्नु हुँदैन । जुलुस/प्रदर्शनका क्रममा टाढार बाल्ने, मसान सभास्थान गर्नु हुँदैन ।

अनुसूची ७

अनुगमनमा संलग्न आयोग पदाधिकारी र कर्मचारीहरूको नामावली

क्रसं	नामथर	पद	क्र सं	नामथर	पद
आयोगको केन्द्रिय कार्यालय					
१	मा अध्यक्ष केदार नाथ उपाध्याय	अध्यक्ष	१८	वासुदेव वजगाइ	संरक्षण अधिकृत
२	मा. सदस्य रामनगिना सिंह	सदस्य	१९	उमा जोशी	संरक्षण अधिकृत
३	मा. सदस्य गौरी प्रधान	सदस्य	२०	मन्जु खतिवडा	संरक्षण अधिकृत
४	मा. सदस्य डा.लीला पाठक	सदस्य	२१	ओमप्रकाश अर्याल	कानून अधिकृत
५	मा. सदस्य डा.के. वि. रोकाया	सदस्य	२२	खड्गबहादुर परियार,	प्रशासन अधिकृत
६	विशाल खनाल	सचिव	२३	जायश्वर चापागाई	संरक्षण अधिकृत
७	पद्मा माथेमा	राष्ट्रिय समाधिकक्षक	२४	श्यामबाबु काफ्ले	संरक्षण अधिकृत
८	यज्ञप्रसाद अधिकारी	उपनिर्देशक	२५	गीताकुमारी दाहाल	संरक्षण अधिकृत
९	शंकरनाथ अधिकारी	उपनिर्देशक	२६	कमल थापा क्षेत्री	कार्यक्रम अधिकृत
१०	मुरारीप्रसाद खरेल	उपनिर्देशक	२७	नारायणप्रसाद सेढाई	प्रतिवेदन लेखन अधिकृत
११	दीपकजंगध्वज कार्की	उपनिर्देशक	२८	रेगम मर्हजन	संरक्षण अधिकृत
१२	टीकाराम पोखरेल	उपनिर्देशक	२९	गणेश अर्याल	संरक्षण अधिकृत
१३	दुर्गा खड्का	उपनिर्देशक	३०	मायादेवी शर्मा	संरक्षण अधिकृत
१४	प्रद्युम्न कट्टेल	उपनिर्देशक	३१	श्रीराम अधिकारी	संरक्षण अधिकृत
१५	माधवप्रसाद गौतम	संरक्षण अधिकृत	३२	कल्पना भ्ना	संरक्षण अधिकृत
१६	सूर्य बहादुर देउजा	योजनाअधिकृत	३३	सुरेश मल्ल	सम्बर्द्धन अधिकृत
१७	सम्भना शर्मा	सम्बर्द्धन अधिकृत	३४	भानुभक्त आचार्य	सम्बर्द्धन अधिकृत

३५	बुद्धनारायण साहनी केवट	मानवअधिकार अधिकृत		५५	सागर श्रेष्ठ,	सहायक
३६	कैलाशकुमार सिवाकोटी	संरक्षण अधिकृत		५६	मन्दिरा श्रेष्ठ	सहायक
३७	चन्द्रकान्त चापागाई	बालसंरक्षण अधिकृत		५७	किशोर ढकाल	सवारी चालक
३८	जीवन न्यौपाने	संरक्षण अधिकृत		५८	ज्ञानध्वज लामा	सवारी चालक
३९	भीमप्रकाश ओली	संरक्षण अधिकृत		५९	सन्तोषकुमार मिश्र	सवारी चालक
४०	घनश्याम भण्डारी	कर्मचारी प्रशासन अधिकृत		६०	यादव पौडेल	सवारी चालक
४१	दिव्य भ्ना	अधिकृत तृतीय		६१	राधा दाहाल	कार्यालय सहायक
४२	मिलन जोशी	अधिकृत तृतीय		६२	सुर्यकान्त खतिवडा	कार्यालय सहायक
४३	गीता श्रेष्ठ	अधिकृत तृतीय		६३	रोजिना तामाङ	कार्यालय सहायक
४४	महेश पौडेल	सहायक प्रथम		६४	नेत्रबहादुर श्रेष्ठ	कार्यालय सहायक
४५	तारादेवी वाग्ले	सहायक प्रथम		६५	मेनुका पोखरेल	कार्यालय सहायक
४६	जीतेन्द्र कार्की	लेखापाल		६६	इन्द्रबहादुर सुवाल	कार्यालय सहायक
४७	रारा कर्माचार्य,	लेखापाल		६७	हीरामाया महर्जन	कार्यालय सहायक
४८	पुनम मुनाकर्मी	कम्प्युटर अपरेटर		६८	ज्ञानेन्द्र महर्जन	कार्यालय सहायक
४९	खिमानन्द बश्याल	प्रशासन सहायक		६९	इन्दिरा पोखरेल	कार्यालय सहायक
५०	सूर्यप्रसाद लामिछाने	प्रशासन सहायक		७०	चन्द्रकला विष्ट	कार्यालय सहायक
५१	सीता रेग्मी	प्रशासन सहायक		७१	लोककुमार श्रेष्ठ	कार्यालय सहायक
५१	निर्मला धिताल	जनसम्पर्क सहायक		७२	तारा वास्तोला	कार्यालय सहायक
५३	शेरबहादुर दमाई	मानवअधिकार सहायक		७३	विन्दा पाण्डे	कार्यालय सहायक
५४	रोजिना तामाङ	कार्यालय सहायक		७४	रामानन्दन साह	कार्यालय सहायक

**क्षमता विकास परियोजनाबाट अनुगमन तथा अन्य कार्यमा संलग्न
कर्मचारीहरूको विवरण**

क्रसं	नामथर	पद
१२३	टेक ताम्राकार	राष्ट्रिय कार्यक्रम व्यवस्थापक
१२४	विधु कायस्थ	संचार सल्लाहकार
१२५	रविना श्रेष्ठ	मानव अधिकार अधिकृत
१२६	मीरा ढकाल	परियोजना सहायक
१२७	मोहन ढकाल	लेखापाल
१२८	नविन गुरुङ	अनुवादक
१२९	दिनेश सुधाकर	अनुवादक
१३०	सोनी श्रेष्ठ	परियोजना सहायक
१३१	वुद्धि न्यौपाने	सहायक

क्रसं	नामथर	पद
१३२	सार्कीमान तामाङ	सवारी चालक
१३३	द्वारिका श्रेष्ठ	सवारी चालक
१३४	रामकृष्ण महर्जन	सवारी चालक
१३५	अमृत श्रेष्ठ	सवारी चालक
१३६	चक्रवहादुर तामाङ	सवारी चालक
१३७	राजकुमार श्रेष्ठ	सवारी चालक
१३८	जीवन शाही	सवारी चालक
१३९	नारायण दाहाल	कार्यालय सहायक

अनुगमनमा संलग्न स्वयम्सेवक, सहजकर्ता तथा इन्टर्न

क्रसं	नामथर	पद
१४०	कल्पना खतिवडा	सहजकर्ता
१४१	रुद्रमणी न्यौपाने	सहजकर्ता
१४२	दुर्गाप्रसाद सापकोटा	सहजकर्ता
१४३	मीना चौधरी	इन्टर्न
१४४	राधा पटनायक	इन्टर्न

क्रसं	नामथर	पद
१४५	रामबहादुर रोकाय	स्वयंसेवक
१४६	सीवा राउत	सहजकर्ता
१४७	वावुराम आचार्य	सहजकर्ता
१४८	नीना बूढा	इन्टर्न

अनुसूची ८

जिल्लागत रूपमा अनुगमनबाट प्राप्त तथ्यहरू

आयोगको केन्द्रिय कार्यालयबाट गरिएको अनुगमनबाट प्राप्त तथ्यहरू		
क्र.सं.	जिल्ला	प्राप्त महत्वपूर्ण तथ्यहरू
१.	धनुषा	<p>जतमुमो(ज्वाला) समुहको महोत्तरी कार्यकर्ता सुर्याले २०६४ साल चैत्र १७ गते प्रकौली चोकबाट महोत्तरी हातिलेट गाविस सचिव रामलखन सिंहलाई अपहरण गरी संविधानसभाको चुनावमा सहयोग नगर्ने सर्तमा भोलीपल्ट कब्जामुक्त गरेका थिए । धनुषा ७ नं. क्षेत्रका नेपाली कांग्रेस उमेदवार आनन्द प्रसाद ढुङ्गानाको जनकपुर नगरपालिका स्थित घरमा जनतान्त्रिक तराई मुक्ति मोर्चा (राजनमुक्ति समुह)ले बम विष्फोट गराउँदा नेपाली कांग्रेस कार्यकर्ता रामसत साह र रामशिष साह घाइते भएका थिए । त्यसै गरी जनकपुर चुरोट कारखानाका कर्मचारी धनन्जय सुनुवारलाई सुराकीको गरेको र संविधानसभाको प्रचारप्रसार गरेको आरोपमा जतमुमो (राजनमुक्ति समुह)ले गोली प्रहार गरी घाइते बनाएको थियो ।</p> <p>धनुषामा जतमुमो राजनमुक्ति, संयुक्त जतमुमो, तराई कोब्रा, मधेशी मुक्ति टाइगर गरी ४ वटा हतियारधारी समुहले २०६४ साल चैत्र १८ र १९ गते आमहडतालको आह्वान गरेकाले यस क्षेत्र बढी प्रभावित भएको थियो । धनुषा जिल्ला ४ नं. क्षेत्रबाट उठेका स्वतन्त्र उमेदवार जनकपुर नपा १० बस्ने भृगुनाथ ठाकुरलाई २०६४ साल चैत्र २० गते आफ्नै घरबाट जनतान्त्रिक तराई मुक्ति मोर्चा ज्वाला समुहले अपहरण गरेको र चुनाव प्रचारप्रसारमा बालबालिकालाई मधेसी जनाधिकार फोरमले (२०६४ चैत्र २७ गते जनकचोकमा पर्चा बाँड्न प्रयोग गरेको पाइयो । धनुषा जिल्लाको क्षेत्र नं. ५ बेगाशिवपुर गाविसको थुमौनास्थित प्राविमा रहेको मतदान स्थलमा नेपाली काङ्ग्रेस र तराई मधेश लोकतान्त्रिक पार्टीकाबीच सामान्य वादविवाद भए तापनि सो मतदानस्थलमा पछि सहमति बनाई मतदान कार्य निर्वाध रूपमा सम्पन्न भएको थियो । अनुगमन गरिएको मतदान केन्द्रहरूमा मतदान स्थलसम्म मतदाताहरू आउन जानका लागि कुनै किसिमको समस्या रहेको पाइएन । मतदाताहरूले आफ्नो मताधिकार स्वतन्त्र वातावरणमा प्रयोग गर्न पाएका थिए । धनुषा जिल्ला क्षेत्र नं. ४ बाट नेपाली काङ्ग्रेस पार्टीबाट उमेदवारी दिनु भएकी लिला कोइरालालाई मतदानको दिन मतदान केन्द्रहरू घुम्दै गर्दा एक मोटरसाइकलमा आएका २ जना युवकहरूले निजलाई लक्षित गरी गोली प्रहार गरेतापनि निजलाई कुनै चोट लागेका थिएन ।</p>

२. महोत्तरी	<p>२० महोत्तरीको खयरमारामा नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताहरूले नेपाली ६४ कांग्रेसका कार्यकर्ताहरूलाई धम्किएको, मधेसमा आन्दोलनरत विभिन्न /१ सशस्त्र समूहहरूबाट विभिन्न पार्टीका नेता तथा कार्यकर्ता, कर्मचारीहरू र २/ पहाडी मूलका व्यक्तिहरूलाई धम्किएको, धम्किका कारण निर्वाध रुपमा २०- प्रचारप्रसार गर्न अवरोध पुगेको, तराईका सशस्त्र समूहले आक्रान्त गरेको २० बन्दका कारण यातायातका साधनहरू पूर्ण रुपमा बन्द रहेकाले मानिसहरूको ६५ स्वतन्त्रतापूर्वक आवत जावत गर्ने अधिकारमा बाधा पुगेको, गेडा भेटपुर /० गाविसका महिलाहरूलाई मतदान गर्न नदिने खबर आयोगको टोलीले प्राप्त १/६ गरेपछि सो गाउँमा टोली पुग्दा समेत उक्त गाउँका धेरै पुरुषहरूले महिलाले भोट हाल्न जान नहुने भन्ने धारण राखेको पाइयो । मतदान केन्द्रमा महिला कर्मचारी वा महिला प्रहरी भएमा महिलाहरूलाई मतदानमा सहभागी गराउन सहज हुने बताएपछि आयोगको टोलीले प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई जानकारी गराउँदा समेत निजबाट सकारात्मक कदम चालेको पाइएन ।</p> <p>संविधानसभाको चुनाव हुने दिन २०६४ साल चैत्र २८ गते कसैलाई कुनै पनि किसिमको सवारीसधान चलाउन नदिने, पैदल आवतजावत गर्न नपाइने, मताधिकार प्रयोग गर्न नदिने र गरेमा भौतिक कारवाही गर्ने भनी तराई क्षेत्रमा आन्दोलन गरी रहेका सशस्त्र समूहहरूले भने तापनि नराम्रो केही भएको पाइएन । महोत्तरी जिल्लाको ३ नं. क्षेत्रको बनौलीदनौली गाविसको बनौलीमा रहेको मतदान केन्द्र, सुगाभवानीपट्टि गाविसको कार्यालय सुगामा रहेको मतदान केन्द्र, पर्सापतौली गाविसको पर्सा माध्यमिक विद्यालयमा रहेको मतदान केन्द्र, क्षेत्र नं.४ को कोल्हुवाबगेआ गाविसको बहेडा गाउ स्थित राष्ट्रिय प्राथमिक विद्यालयमा रहेको मतदान केन्द्र, एकडाराबेला गाविसको बेलास्थित प्रावि बेलामा रहेको मतदान केन्द्र, मनरा गाविस स्थित शंकरचोक धर्मशालामा रहेको मतदान केन्द्र, इटहर्वाकट्टि गाविसको कट्टि प्राविमा रहेको मतदान केन्द्रमा मतदान कार्य स्थगित भएको थियो । उक्त मतदानकेन्द्रहरू मध्ये सुगा गाउँ मतदान केन्द्रमा धाधली भएको भनी विर महतोले आवाज उठाएको हुनाले निजलाई नेपाली काङ्ग्रेसका कार्यकर्ताले कुटपीट गरेकोले नियन्त्रण गर्न सुरक्षाकर्मीले हवाई फायर गरेकोले मतदान स्थगित गरिएको थियो । महोत्तरी जिल्लाको क्षेत्र नं. ३ मा पर्ने पर्सापतौलीमा नेपाली काङ्ग्रेसका उमेदवार रामचन्द्र तिवारीको साथमा आएका कार्यकर्ताहरूको समुहबाट फायरिङ्ग गरिएको थियो । भागदौडको क्रममा नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ताहरू रहेको सवारीसधान लिई भाग्दा सो सवारीसाधनबाट किच्चिई महोत्तरी जिल्ला पर्सापतौली गाविस वडा नं. बस्ने वर्ष ३० को प्रद्युमन कापडको मृत्यु भएको थियो । एकडाराबेला गाविसको बेला स्थित मतदान केन्द्र, मनरा गाविसको शंकरचौर धर्मशाला स्थित मतदान केन्द्र र इटहर्वाकट्टि गाविसको कट्टिस्थित मतदान केन्द्रको मतपेटिका प्रमुख निर्वाचन अधिकृतको कार्यालयमा मतदान अधिकृतहरूले बुभाउदा मतपेटिकाको सिल टुटेको पाइएको हुनाले ती मतदान केन्द्रको</p>
-------------	---

		मतदान रद्द गरिएको थियो । बनौलीदनौली गाविस स्थित मतदान केन्द्रमा नेपाली कांग्रेस कार्यकर्ताले मतपेटिका उठाई पोखरीमा फालिदिएको हुनाले मतदान कार्य स्थगित भएको थियो । पुन मतदान भएका सबै केन्द्रमा शान्तिपूर्ण रुपमा मतदान सम्पन्न भएको थियो । पुन मतदान भएको दिन सुरक्षा व्यवस्था ज्यादै कडा पारिएकोले शान्तिपूर्ण रुपमा मतदान भएको थियो । महिला, वृद्धवृद्धा, अपाङ्गलाई छुट्टै लाइनको व्यवस्था गरी प्राथमिकता दिइएको थियो । शौचालय र खानेपानी अत्यन्त राम्रो व्यवस्था मिलाइएको थियो ।
३.	सर्लाही	२० सर्लाही क्षेत्र नं. ६ मा नेपाली कांग्रेसका उमेदवार अमरेश कुमार सिंहको ६५ सर्लाही जिल्लाको क्षेत्र नं. ६ को बलरास्थित घरमा निर्वाचनको पुर्वसन्ध्यामा /१ अज्ञात समूहले बम विष्फोट गराएको, ईन्द्रशेखर चिनी मिल अगाडि समेत /२- बम विष्फोट भएको, क्षेत्र नं.२ मा चुरेभावर एकता पार्टीका कार्यकर्ताले ६ नेकपा (एमाले) को भण्डा जलाएको भनी दुई पार्टीबीच विवाद भएको, जिल्लामा राजनीतिक दलहरूले सभा जुलुश निर्वाध रुपमा गर्न पाए तापनि तराईका सशस्त्र समूहले आवाहन गरेको बन्दका कारण स्वतन्त्रतापूर्वक आवत जावत गर्ने अधिकारमा बाधा पुगेको पाइयो । मतदानको दिन गरिएको अनुगमनको क्रममा शान्ति सुरक्षाको अवस्था सुदृढ भएकोले शान्तिपूर्ण रुपमा मतदान भएको, मतदान केन्द्रमा आउंदा परिचय पत्र वा नागरिकता कसैले पनि नल्याएको पाइएको थियो । चिट नल्याउने व्यक्तिलाई पटक पटक सुरक्षाकर्मीले लाइनबाट बाहिर निकालेको थियो । सबै एजेण्टहरू मिलेर भोट खसाल्ने प्रवृत्तिलाई रोक्न सुरक्षा निकायको पहल सकारात्मक थियो । महिला, वृद्धवृद्धा, अपाङ्गलाई छुट्टै लाइनको व्यवस्था गरी प्राथमिकता दिइएको थियो । शौचालय र खानेपानीको राम्रो व्यवस्था मिलाइएको पाइयो ।
४.	सिन्धुली	जिल्लामा राजनीतिक दलहरूले निर्वाध रुपमा सभा सम्मेलन गरिरहेको पाइयो । भाँगाभोली गाविसको कोटगाउँमा मिति २०६४/१२/२३ गते नेपाली कांग्रेसले घरदैलो कार्यक्रम गरिरहेको अवस्थामा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले कुटपीट गर्दा नेपाली कांग्रेसका बलराम आचार्य, गोविन्द चौलागाई लगायत ९ जना घाइते भई उपचारको लागि काठमाण्डौ लगेको पाइयो । सिन्धुली जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र १ अन्तर्गत पर्ने अरुण ठाकुर गाविसमा २०६४/१२/१८ गते नेकपा(माओवादी) का कार्यकर्ता चित्र बहादुर बस्नेत र भेष कुमार तामाङलाई नेकपा(एमाले) का कार्यकर्ताले कुटपीट गरेको भन्ने एक मात्र उजुरी जिल्ला निर्वाचन कार्यालयमा दर्ता भएको, सिन्धुली जिल्लामा समग्रमा छिटपुट घटना बाहेक निर्वाचन पूर्वको अवस्थामा शान्तिपूर्ण वातावरण रहेको पाइयो ।
५.	रामेछाप	२० यस जिल्लामा आवश्यकता अनुसार सर्वदलीय बैठक बस्ने गरे तापनि ६४। विशेषगरी माओवादी र एमाले बीच बढी विवाद तथा भैँभगडा हुने गरेको १२। पाइयो । सुरक्षा व्यवस्थालाई प्रभाकारी बनाइएको भनिए तापनि भौगोलिक १६ विकटताका कारण केही मतदान केन्द्र रहेको स्थानमा मोवाइलको टावर र

	देखि २३	<p>प्रहरीको सेटले समेत राम्रोसित काम नगरेको गुनासो सुरक्षाकर्मीको रहेको थियो । नेपाल पत्रकार महासंघबाट प्राप्त जानकारी अनुसार एमालेका उमेदवार तथा नेपाली कांग्रेसका उमेदवारहरू क्षेत्र नं. १ का २९ गाविस मध्ये ९ वटा गाविसमा मात्र जान सकेको, निर्वाचनको प्रचारप्रसारको क्रममा प्रिती गाविसमा एमाले उमेदवार देवशंकर पाडेल लगायत अन्य कार्यकर्ताहरूलाई वाइसिएलका कार्यकर्ताहरूले कुटपीट गरी घाइते बनाएको, नागदह गाविसको धोवीचौर र तिल्पु गाविसमा नेपाली कांग्रेसका उमेदवार आडटावा शेर्पा र कार्यकर्ताहरूलाई चुनाव प्रचार प्रसारमा अवरोध पुऱ्याई कुटपीट गरेका थिए । सो घटनाका दोषीलाई प्रशासनले कारवाही नगरिएको, दण्डहीनताको संस्कृतीलाई प्रश्रय दिएकाले निर्वाचनका सन्दर्भका घटनाका क्रम नरोकिएको भन्ने जनगुनासो रहेको पाइयो । नेकपा(माओवादी) का कार्यकर्ताको धाक, धम्क तथा दवावका कारण अन्य पार्टीहरूले निर्वाचनमा कुनै चासो तथा तयारी नगरेको, भन्ने जानकारी प्राप्त भएको थियो । खाडा देवी गाविसमा मतदान गराउनको लागि खटिएका सहायक मतदान अधिकृत पहलमान कार्कीलाई वाइसिएलका कार्यकर्ताहरूले कुटपीट गरेको, निर्वाचन हुने अघिल्लो दिन सालु गाविसको सेतीमावि मतदान केन्द्रमा नेपाली कांग्रेसका प्रतिनिधि सुशिल अधिकारीको नियुक्तिपत्र खोसेर लगी निजलाई कुटपीट गरेको, निर्वाचनको अघिल्लो दिन पत्रकार महासंघका सदस्य अप्रिल अधिकारीलाई मतदान केन्द्रमा आएर मत खसालेमा हात खुट्टा भाँचिदिने भन्ने माओवादीले धम्क दिएको भन्ने जानकारी प्राप्त भएको थियो । कारागार शाखामा १९ जना बन्दी मध्ये ७ जनाको मात्र मतदाता सूचीमा नाम भएको हुँदा सबै बन्दीहरूले मतदान गर्न पाउनु पर्ने भनी कारागारमा विवाद परेको थियो । निर्वाचनका लागि नियोकले ६० जना पर्यवेक्षक परिचालन गरेको पाइयो । राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय पर्यवेक्षकहरूको पर्याप्त उपस्थिती नहुँदा पर्यवेक्षकहरू शहर केन्द्रित भएको भन्ने गुनासो आएको थियो ।</p>
६.	दोल खा	<p>२० निर्वाचन अधिकृतको कार्यालय र सुरक्षा निकायहरूबाट निर्वाचनको सम्पूर्ण ६४। तयारी गरिसकेको, सबै दलहरूका उमेदवारहरूले माग गरे अनुसार सरकारी १२। नीति बमोजिम उमेदवारको सुरक्षाको लागि ३ जना सुरक्षाकर्मी उपलब्ध १७ गराइएको विभिन्न पार्टीहरूको बीचमा देखिएका असमझदारी र असहिष्णु देखि क्रियाकलापलाई रोक्न जिल्ला प्रशासन कार्यालय र मुख्य निर्वाचन २३, अधिकृतको कार्यालयले सर्वदलीय बैठक बोलाउने गरिएको, च्यामा गाविसमा २० नेकपा(एमाले)का उमेदवार पशुपति चौलागाई बोल्दै गर्दा नेकपा ६४ माओवादी)का कार्यकर्ताहरूले गरेको दुङ्गा प्रहारबाट दल बहादुर सुनुवार, /१ भूपड बहादुर सुनुवार, संजय सुनुवारको टाउको फुटेको र कार्यक्रम हेर्न २/ आएका ९ वर्षका उद्धव फुयाल समेतको टाउको फुटेको, माओवादीका २६- कार्यकर्ताले माली, काटाकुटी, मालु, मूर्गे, लाकुरीडाँडा, शैलुङगेश्वरी, मेलुङ, ३० च्यामा लगायतका स्थानमा नेकपा(एमाले)लाई कार्यक्रम गर्न अवरोध पुऱ्याएको, काटाकुटीमा नेकपा(एमाले)को कार्यक्रम हुँदै गरेको अवस्थामा</p>

		<p>वाइसिएलका कार्यकर्ताले ढुङ्गा हानी कार्यक्रम विथोलेको जानकारी प्राप्त भएको थियो । अधिकांश मतदान केन्द्र विद्यालयमा राखिएको थियो । पर्यवेक्षकको अनुमति पाएका हुराडेक र नियोकसँग सम्बद्ध पर्यवेक्षकहरू नेकपा(एमाले)सँग आवद्ध भएकोले उनीहरूलाई चुनावको पर्यवेक्षण गर्न नदिने भनी नेकपा(माओवादी)ले घोषणा गरेको पाइयो । चुनाव प्रचारप्रसारको क्रममा घटेका घटनाहरूको सर्वदलीय बैठकबाट सहमतिमा टुङ्ग्याउनु राम्रो हुने भनी जिल्ला प्रहरी कार्यालयले उजुरी ग्रहण नगरेको भन्ने पाइयो ।</p> <p>निर्वाचन क्षेत्र नं १ को क्षेत्रपा गाविसमा २०६४।१२।२७ गते नेकपा(एमाले) कार्यकर्ता राम बहादुर श्रेष्ठलाई नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताले ढुंगा हानी घाइते बनाएको, नेकपा(एमाले) र नेकपा (माओवादी)का कार्यकर्ताबीच निर्वाचन प्रचारप्रसार सम्बन्धी विषयलाई लिएर एकआपसमा मिति २०६४।१२।२६ गते मैना पोखरी गाविसमा विवाद चर्कदा नेकपा(माओवादी)का तर्फबाट ६० वटा जति मोटर साइकलमा कार्यकर्ताहरू मैनापोखरीमा गएको तर सो ठाउँमा भडप हुन नपाएको, निर्वाचन अधिकृतको कार्यालयमा एमालेबाट माओवादी विरुद्ध एक र माओवादीबाट एमाले विरुद्ध एक उजुरी परेको, शान्ति सुरक्षाको प्रभावकारी व्यवस्था मिलाइएको, जिल्ला प्रशासन कार्यालयले गाडी तथा मोटर साइकलको पास पत्रकार, मानव अधिकार कर्मी र आवश्यकता अनुसार दिएको, निर्वाचनको दिन मतदान केन्द्रहरूमा पुरुष मतदाता भन्दा महिला मतदाताहरूको संख्या बढी भएको पाइयो । निर्वाचन मतदान अधिकृतहरूलाई असक्त महिला, वृद्ध, गर्भवति महिला तथा दुधे बालबालिका बोकेका महिलाहरूलाई लाइनमा नराखी मतदान गर्न व्यवस्था मिलाइएको पाइयो । कारागार शाखा दोलखाका ४ जना बन्दी बाहेक अन्य ३३ जना बन्दीको मतदाता सुचीमा नाम नभएकोले अनसनमा बसेकोमा सम्झाई बुझाइ अनसन तोडाएतापनि कारागारमा राखिएको मतदान केन्द्र कसैले पनि मतदान नगरेको पाइयो । निर्वाचन क्षेत्र नं २ को कालिञ्चोक माविमा बालबालिका सहितका आमा मतदान गर्न आउने महिलाको बच्चालाई मतदान अधिकृतले बोकीदिई मतदान गर्न सहज बनाएको पाइयो । सर्वदलीय बैठक बसी राजनीतिक दलका प्रतिनिधि तथा उमेदवार, पर्यवेक्षक, पत्रकार समेतको उपस्थितिमा मतगणना गरेको पाइयो । नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ताहरूले २०६४।१२।२९ गते साँझ करिब ५ बजे चरिकोटको सात दोबाटोमा निर्वाचनमा मतदान केन्द्र कब्जा गरिएको भनी प्रदर्शन गरेका थिए । दोलखा जिल्लामा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय पर्यवेक्षक तथा अनुगमनकर्ताहरूले पर्यवेक्षण तथा अनुगमन गरेका थिए । नेमा जियोक डिनका प्रतिनिधीहरूले निर्वाचन छिटफुट घटना बाहेक स्वतन्त्र, निष्पक्ष र शान्तिपूर्ण रहेको जनाएका थिए भने नियोकका प्रतिनिधिले नेपाली कांग्रेस र नेकपा(माओवादी)ले केही क्षेत्रमा मतदान केन्द्र कब्जा गरी भोट खसालेको र जनतालाई त्रसित</p>
--	--	---

		बनाइएको जनाएका थिए ।
७.	रौत हट	२० क्षेत्र नं. १ का स्वतन्त्र उमेदवार बवन सिंह काठमाण्डौमा बम विष्फोट ६४ गराएको समेत घटनामा आरोपित रहेकोले नेपाल प्रहरीले खोजी गर्ने /१ क्रममा ब्रम्हपुरीस्थित घरमा २०६४/१२/१४ राती १० बजेतिर प्रहरीले २/ छापा मारेकोले निजका परिवार गौरस्थित हनुमान धर्मशालामा बसेर चुनाव १७- प्रचारप्रसारमा लागेको जानकारी पाइयो । क्षेत्र नं. २ का नेपाली कांग्रेसको ३०, तर्फबाट उमेदवार मोहम्मद अफ्ताव आलमको घरमा २०६४/१२/२७ गते २० बम विष्फोट हुँदा २ जना नेपाली सहित केही भारतीहरूको घरभित्र बम ६५ बनाइरहेको अवस्थामा विष्फोट हुँदा मृत्यु भएको भनी आयोगमा उजुरी पर्न /१ आएको थियो । रौतहटको गडौरीया बजार नजिक २०६५/१/२ गते /२- रातभरी र ३ गते बिहान समेत ७ वटा बम पड्केको र सशस्त्र प्रहरी ६ समेतको टोली आइ थप बम निष्क्रिय पारिएको थियो । पुनः निर्वाचनको अवधिमा शान्ति सुरक्षाको अत्यन्त राम्रो भएकोले राम्रोसँग मतदान भएको थियो । यद्यपि केही मतदान केन्द्र नजिक निर्वाचन पूर्व बम विष्फोट भएको पाइएको थियो । पुनः निर्वाचनको अनुगमन गर्दा धेरै बालबालिकाले पनि मतदान गरेकको पाइएको थियो । पुन मतदान भएको दिन सुरक्षा व्यवस्था ज्यादै कडा पारिएकोले शान्तिपूर्णरूपमा मतदान भएको थियो । महिला, वृद्धवृद्धा, अपाङ्गलाई छुट्टै लाइनको व्यवस्था गरी प्राथमिकता दिइएको थियो । शौचालय र खानेपानी अत्यन्त राम्रो व्यवस्था मिलाइएको थियो ।
८.	बारा	२० छाता-प्रिपा गाविस वडा न. १ निवासी जीतेन्द्र महतोलाई जनतान्त्रिक तराई ६४ मुक्ति मोर्चा (ज्वालासिंह समूह)ले २०६४ चैत २० गते राती छुरा प्रहार गरी /१ हत्या गरेको, जनमोर्चा नेपालका उमेदवार राजेन्द्र मण्डल र निजका २/ सहयोगी रूपकुमार साहलाई २०६४ चैत २० गते कलैया नगरपालिकाको १७- राजदेवी प्रेसमा प्रहरीकै अगाडि अज्ञात समूहले आक्रमण गरी घाइते ३० तुल्याएको, प्रहरीद्वारा उक्त घटनामा संलग्न व्यक्तिहरूलाई कारवाही नगरिएको, सिमरास्थित रामवन र डुमरवानामा निर्वाचन प्रचार-प्रसारको क्रममा नेकपा (एमाले) र नेकपा (माओवादी) बीच २०६४ चैत २० गते भडप भएको, नेकपा (माओवादी) ले निर्वाचनको क्रममा रामवनमा आफ्नो समर्थक दुई जना बालक (वर्ष १२ का जीवन खड्का र सूर्यप्रसाद भट्टराइ) लाई एमाले उमेदवार पुरुषोत्तम पौडेल समेतले कुटपीट गरेको आरोप लगाएको र सोही विषयलाई लिएर नेकपा (माओवादी)का कार्यकर्ताहरूले नेकपा (एमाले) समर्थक केहीलाई कुटपीट गरेको थियो । एमाले उमेदवार पुरुषोत्तम पौडेलमाथि माओवादीले आक्रमणको प्रयास गरे तापनि अनुगमन टोलीको सक्रियताले सो घटना हुन पाएन ।
९.	पर्सा	२० वीरगञ्जको बसपार्क र माइस्थानमा मिति २०६४ चैत १७ गते बेलुकी ६४ भएको बम विष्फोटनको कारण महिला र बालबालिका घाइते भएका, पर्सा /१ क्षेत्र न. ३ बाट नेपाली कांग्रेसका उमेदवार अजयकुमार चौरसियाको २/ उपमहानगरपालिका वडा न. १४ स्थित घरमा मिति २०६४ चैत २१ गते १७- अज्ञात समूहबाट बमविष्फोट गराइएको, पर्सा जिल्ला क्षेत्र नं.२ बाट नेकपा(

		३० एमाले) का उमेदवार विचारी यादवको घर अगाडि उमेदवारी दर्ता गराएको भोलिपल्ट बम विष्फोट गराएको पाइयो । जसका कारण सर्वसाधारण घाइते हुनुको साथै सर्वसाधारणमा भय र त्रास कायम रहेको पाइयो । पर्सा जिल्लामा मतदाता शिक्षा सबै वर्ग, क्षेत्र र तहमा नपुगेकोले संविधानसभामा सर्वसाधारणमा अन्यौलता कायम रहेको र राजनीतिक दल तथा उमेदवारहरू संविधानसभामा भन्दा पनि विकासका मुद्दा बोकेर मतदातासमक्ष प्रस्तुत भएको, राजनीतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ताहरू संविधानसभाको महत्व जनतालाई बुझाउनु भन्दा पनि एक अर्कामा आरोप प्रत्यारोप लगाउनमा जोड गरेको, चुनाव प्रसारप्रसारमा राजनीतिक दल एवम् उमेदवारले भारतीय नम्बरका गाडी प्रयोगमा ल्याएको र सो को अभिलेख स्थानीय प्रशासनसँग पनि नरहेको पाइयो ।
वारा , पर्सा , सला एही र रौत हट	२० ६४ /१ २/ २८	सामान्यतया शान्तिपूर्ण रूपमा मतदान भएको, सुरक्षाको दृष्टिले समवेदनशिल क्षेत्रहरूमा पर्याप्त मात्रामा सुरक्षाकर्मी परिचालन नगरिएको, सर्लाही जिल्लाको क्षेत्र नं. ६ का स्वतन्त्र उमेदवार शम्भु प्रसाद सिंहलाई अज्ञात समूहले सोही जिल्लाको गधैया बजारमा गोली हानी हत्या गरेको, रौतहट जिल्लाको प्रेमपुर गोनाही गाविस मा नेकपा(माओवादी) र मधेसी जनाधिकार फोरमका कार्यकर्ताहरूबीच भडप हुँदा नेकपा(माओवादी)को तर्फबाट क्षेत्र नं.५ का उमेदवार प्रभु साह घाइते भएको, वारा जिल्लाको डुमरवानामा नेकपा(एमाले) र नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताबीच विवाद भई नेकपा(माओवादी) कार्यकर्ताले कुटपीट गर्दा एमालेका २ जना कार्यकर्ता घाइते भएका, मतदानको क्रममा वृद्ध, अशक्त, सुत्केरी, शारीरिक रूपमा अपाङ्ग मतदाताहरूलाई लाइनमा बस्नु नपर्ने गरी प्राथमिकता दिएको, कारागार शाखा वीरगञ्ज (पर्सा) मा महिलाहरूलाई पुरुष भन्दा पहिला मतदान गर्न दिई प्राथमिकता दिएको, मतदान केन्द्रहरूमा महिलाको सङ्ख्या उल्लेख्य मात्रामा रहेको, केही स्थानमा सामान्य विवाद भएको, निर्वाचनको दिन नियोक, नेमा, डिन लगायतका संस्थाहरूले विभिन्न मतदान केन्द्रहरूमा निर्वाचनको पर्यवेक्षण गरेको पाइएको थियो । अनुगमन गर्नेमा संयुक्त राष्ट्र संघिय मानव अधिकार उच्चायुक्तको कार्यालय, यूरोपेली यूनियन, अन्फ्रल, कार्टर सेन्टरका प्रतिनिधि समेत थिए । तर सैनिक व्यापार र कारागारमा पर्यवेक्षकहरूको उपस्थिति देखिएन भने दुर्गम गाउँ र समवेदनशील स्थानहरूमा समेत पर्यवेक्षकहरूको प्रभावकारी उपस्थिति देखिएन ।
१०. चित्त वन	२० ६४ /१ २ /२ ३- २५	चित्तवन जिल्लामा विशेष गरी निर्वाचन क्षेत्र नं ५ मा राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीको विरुद्धमा नेकपामाओवादी, जनमोर्चा,नेकपा(एमाले), नेपाली कांग्रेस लागेको पाइयो । सो क्षेत्रमा राप्रपाका प्रचार सामाग्रीहरू टोपी, पर्चा, पोष्टर समेत नियन्त्रणमा लिई च्यातिदिएका थिए । त्यसै गरी मेघौली ५ तेलौतीमा रहेको राप्रपाको प्रचार कार्यालयमा नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताहरूले तोडफोड गरेका थिए । माओवादी कार्यकर्ताहरूले विशेष गरेर साँभको समयमा गाउँ वस्तिमा त्रास फैलाउने गरी हिंडडुल गर्ने गरेको भन्ने जानकारी पाइएकोमा माओवादीले रातको समयमा अन्य दलहरूले

		<p>मतदाताहरूलाई पैसा बाँड्ने आशंका भएकोले त्यसको निगरानी गरेको जानकारी टोलीलाई गराएका थिए । माओवादी कार्यकर्ताले २०६४ चैत्र ४ गते विरेन्द्रनगर ४ मा एमालेको सभा भइरहेको समयमा कार्यक्रम विथोल्न खोज्दा दुवै पक्ष बीच झडप भएको र उक्त झडपमा एमालेका ३ जना कार्यकर्ता घाइते भएका थिए । वाइसिएलका कार्यकर्ता भनिने माहावीर तामाडले २०६४ चैत्र १८ गते नेपाली कांग्रेस क्षेत्र नं २ का उमेदवार एकनाथ रानाभाटले प्रचारप्रसारमा प्रयोग गरेको लु १ च १०१० नं को गाडीमाथि रत्ननगर नया बडा नं १० ढुङ्गा हानी तोडफोड गरेका र चैत्र १९ गते पार्वतीपुर गाविस बडा नं ५ कालिकाटारमा राप्रपा र जनमोर्चा तथा माओवादी कार्यकर्ताहरूबीच झडप हुँदा माओवादीका ३ र सशस्त्र प्रहरीका २ जना र जनमोर्चाका ९ जना कार्यकर्ता घाइते भएका, भरतपुर नगरपालिका पोखरा बसपार्कमा २०६४ चैत्र २१ गते क्षेत्र नं ३ मा नेकपा(एमाले) र नेकपा(माओवादी)बीच झडप भएको थियो । उक्त झडपमा एमालेकी ६८ वर्षिया कार्यकर्ता समेत ४ जना व्यक्तिहरू घाइते भएका थिए । नेकपा(माओवादी)ले भरतपुरमा निकालेको जुलुशमा घेराभित्र हँसिया हतौडा भएको भोटो लगाएका बालबालिकाहरू देखिएका थिए । यस बाहेक स्वतः स्फूर्त रुपमा चुनावी सभाहरूमा हुने गरेका साँस्कृतिक कार्यक्रमहरूमा अन्य दलका सभाहरूमा पनि बालबालिकाहरू हिँड्ने गरेको भन्ने पाइयो । विद्यालयहरूमा मतदान केन्द्र राखिएको र निर्वाचनको लागि शैक्षिक संस्थाहरू बन्द गरिएको थियो ।</p> <p>अयोध्यापुरी ८ गोपालगञ्जमा जनमोर्चा र माओवादीका कार्यकर्ताहरूले २०६४ चैत्र २१ गते राप्रपाका जिल्ला सचिव र एक जना कार्यकर्तालाई कुटपीट गरेको । सोही दिन बघौडा ३ का राप्रपा समर्थक एक कार्यकर्तालाई कुटपीट गरिएको थियो । त्यसै गरी माथि उल्लेख गरिए अनुसार विभिन्न चुनावी प्रचारको क्रममा भएको हिंसाबाट पनि केही व्यक्तिहरू घाइते हुन पुगेका थिए । चितवनको मेघौलीमा माओवादी तथा जनमोर्चाका कार्यकर्ता र नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ताहरूबीच चैत्र २७ गते राती भएको झडपमा नेपाली कांग्रेसका एक कार्यकर्तालाई र शारदानगरमा नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताहरूले अन्य तीनजनालाई कुटपीट गरी घाइते बनाएको पाइयो । निजहरूको भरतपुर अस्पतालमा उपचार भइरहेको थियो ।</p> <p>कल्याणपुर ६ हरिनगरमा माडी क्षेत्रका नेकपा(माओवादी) इञ्चारज दण्डपाणी पौडेलको नेतृत्वमा आएको करिब २५ जनाको समूहले २०६४ चैत्र ३ गते राप्रपाका जिल्ला सहसचिव दिनेश अधिकारी र स्थानीय कार्यकर्ता दिलिप थापाले प्रयोग गरेको ना ३ प १६७५ नम्बरको मोटरसाइकल र मोवाइल फोन २ थान लिई गएका र ती सामग्री हालसम्म फिर्ता नगरेको पाइयो । यस जिल्लामा सरकारी, गैरसरकारी तथा विभिन्न राजनीतिक दलहरूले मतदाता शिक्षाको विषयमा प्रचारप्रसार गरेतापनि जुन रुपमा मतदाताहरू</p>
--	--	---

		मतदाता शिक्षाको बारेमा जानकारी राख्नु पथ्यो सो अनुरूप पर्याप्त भएको पाइएन । चितवन जिल्लामा आचार संहिताको उल्लंघन भएको भनी जनमोर्चाको विरुद्धमा २ माओवादी विरुद्ध ४ राप्रपा विरुद्ध २ र एमाले विरुद्ध ८ उजुरीहरू मुख्य निर्वाचन अधिकृतको कार्यालयमा परेका थिए ।
चितवन	२० ६४ /१ २/ २६ ३०	मतदान केन्द्रहरूमा सामान्यतया शान्तिपूर्ण रूपमा मतदान भएको पाइयो । मतदानको क्रममा वृद्ध, अशक्त, सुत्केरी, शारीरिक रूपमा अपाङ्ग मतदाताहरूलाई लाइनमा बस्नु नपर्ने गरी प्राथमिकता दिएको र आवश्यक शौचालय र खानेपानीको प्रबन्ध मिलाएको पाइयो । मतदानमा महिलाको सङ्ख्या उल्लेख्य मात्रामा रहेको पाइयो । यस जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र नं. ५ - मेघौलीमा नेपाली कांग्रेस र नेकपा (माओवादी) तथा जनमोर्चाका कार्यकर्ताबीच २७ गते राति भएको भ्रगडाको कारणबाट उत्पन्न परिस्थितिबाट तलौली, साभ्रापुर र जितपुर मतदान केन्द्रको निर्वाचन स्थगित भएको थियो । अयोध्यापुरी गाविस वडा नं. ९ का मतदाता संख्या २५२३ मध्ये ११२५ जनाले निर्वाचनमा मतदान गर्न कम्तिमा २३ किलोमिटरको पैदल यात्रा गर्नु पर्ने देखियो । चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको जङ्गल र जङ्गली जनावर समेतबाट सुरक्षित भई मतदान गर्न जानुपर्ने भएको कारण वडा नं. ९ गोविन्द वस्तिका अधिकांश मतदाता मतदान गर्नबाट बञ्चित हुनु परेको पाइयो ।
११. मकवानपुर	२० ६४ /१ २/ १९ २३, २० ६४ /१ २/ २६ ०१ /२	राष्ट्रिय जनशक्ति पार्टी र राप्रपा नेपाल पार्टीको निर्वाचन प्रचारप्रसारमा केही अवरोध पुऱ्याएको र नेपाली कांग्रेसले मिति २०६४/१२/१६ गते मकवानपुर जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र नं. १ राईगाउँमा राखेको निर्वाचन प्रचारप्रसार कार्यक्रममा नेकपा(माओवादी)का स्थानीय कार्यकर्ताबाट अवरोध सिर्जना गरिएको पाइयो । नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ताहरू कार्यक्रमबाट - फर्कने क्रममा छतिवन गाविस वडा नं. ५ गोठखोलामा माओवादी कार्यकर्ताले आक्रमण गरी नेपाली कांग्रेसका दुई जना कार्यकर्ता घाइते हुनुको साथै नेकपा(माओवादी) समर्थक भनिने मंगल राई समेतबाट कांग्रेसका कार्यकर्ता माथि अवरोध गरिएको भन्ने पाइएको थियो । यस घटनामा नेपाल प्रहरीबाट दुवै पक्ष बीच भएको विवादलाई सामान्य बनाउन सामान्य बलको प्रयोग समेत गरेको पाइएको थियो । नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ता राईगाउँबाट सदरमुकाम फर्कने क्रममा आईपुग्दा अन्दाजी रातको - ८:३० बजे तिर पुनः माओवादीका कार्यकर्ताबाट आक्रमण भएको । उक्त आक्रमणमा नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ताहरू विनोद घिमिरे र महेन्द्र राउत घाइते भएका र नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ताको एउटा मोटर साइकलमा क्षति पुऱ्याइएको थियो । नेपाली कांग्रेसले हटिया गाविसमा २०६४/१२/२१ गते आमसभाको आयोजना गरेको समयमा नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताहरूले कांग्रेसको आमसभा स्थल भन्दा करिब ३०० मीटर टाढा नारावाजी गरी अवरोध गर्न खोजेको पाइयो । मकवानपुरमा उक्त घटनापछि राजनीतिक रूपमा नै सहमति समेत कायम गरिएको थियो । अधिकांश मतदानकेन्द्रहरू विद्यालयमा नै रहेको र स्वतन्त्र मतदानको अधिकारको लागि केही त्रासको

		<p>वातावरण रहे तापनि मतदाताहरू मतदान गर्न जाने कुरामा उत्सुक देखिन्थे । निर्वाचन क्षेत्र नं. १ को छतिवन र क्षेत्र नं. ४ को नाम्टार गाविसमा रहेको मतदान केन्द्रमा पुग्न मतदातालाई ३ घण्टासम्म लाग्ने भन्ने पाइएको थियो । यस जिल्लामा सरकारी गैरसरकारी तथा विभिन्न राजनीतिक दलहरूले मतदाता शिक्षाको विषयमा प्रचारप्रसार गरेतापनि जुन रूपमा मतदाता शिक्षाको बारेमा मतदाताहरूलाई जानकारी हुनु पर्थ्यो सो अनुरूप पर्याप्त हुन नसकेको पाइयो । राजनीतिक दलहरू मध्ये नेकपा (एमाले) ले २६ गाविसमा मतदाता शिक्षा सञ्चालन गरेको पाइएको थियो । भिमफेदीमा रहेको ३५ जनाको क्षमताका कारागारमा ५३ जना बन्दीहरू रहेतापनि मतदाता नामावलीमा समावेश भएका १८ जनाले मतदान गर्न पाउने अवस्था रहेको थियो । अन्य बन्दीहरू नामावली संकलन अवधि पछि सो कारागारमा पुऱ्याइएकोले उनीहरूको नाम मतदाता सूचीमा समावेश नभएकोले भन्ने पाइयो । कारागारमा बार एशोसियसन, हेटौडाले मतदाता शिक्षाको बारेमा सचेतना कार्यक्रम संचालन गरेको र अधिकांश राजनीतिक दलहरूले कारागारमा पनि मत मागेको पाइयो । नेकपा(माओवादी)को भातृ संगठन योङ्ग कम्यूनिष्ट लिगका छतिवन गाविसका एक सदस्यलाई नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ताद्वारा धम्क दिने गरेको जानकारी प्राप्त हुन आएको थियो</p> <p>फापरवारी मतदान केन्द्रमा ६ घण्टा पैदल हिंडेर आउनु पर्ने अवस्था रहेको, स्वतन्त्र र निर्भिक भएर मतदान गर्नमा कोही कसैबाट अवरोध नभएको, गोप्य रूपमा मतदान गरिएको र महिला, दलित, आदिवासी जनजाती, अल्पसंख्यक, अपाङ्ग समेतले मतदानमा भाग लिएको पाइयो । निर्वाचनको दिन क्षेत्र नं. ३, हटियामा अवस्थित जनपृथ उच्च मावि मतदान केन्द्रमा प्रहरीले बोकेको बन्दुकबाट एक राउन्ड मिस फायरिंग भई ४ जना व्यक्तिहरू सामान्य रूपमा घाइते भएको पाइयो । वृद्धवद्ध नागरिक, गर्भवती महिला, अपाङ्ग, अशक्त तथा दृष्टिविहिन लगायतका मतदाताहरूलाई मतदान गर्नको लागि लाइन बस्न नपर्ने, महिला र पुरुषका लागि छुट्टा छुट्टै लाइनको व्यवस्था गरिएको, शौचालय र पिउने पानीको व्यवस्था गरिएको पाइयो भने मतदान केन्द्रमा सही मतदाताको नामबाट गलत व्यक्तिले मतदान गरेको कारण सही मतदाता मतदान गर्नबाट बञ्चित हुनु परेको गुनासो समेत सुनिएको थियो । निर्वाचनमा खटिएका राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय पर्यवेक्षकहरूको भूमिका तटस्थ, निष्पक्ष रहेको पाइएको थियो ।</p>	
१२.	ललि तपुर	२८ गते	<p>ललितपुर तथा काठमाण्डौमा गरिएको अनुगमनको क्रममा निर्वाचन शान्तिपूर्ण रहेको र सुरक्षा व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाइएको पाइएको थियो । सम्पूर्ण मतदान केन्द्रहरूमा महिला र पुरुषलाई छुट्टाछुट्टै लाइन राखी मतदान सम्पन्न गराइएको पाइयो । प्राय मतदान केन्द्रको रूपमा विद्यालयलाई प्रयोग गरिएको पाइयो । तर चापागाउँको वज्रवाराही गाविसमा सामुदायिक प्रसूति सेवा केन्द्रलाई समेत मतदान केन्द्रको रूपमा प्रयोग गरिएको पाइयो । हरेक मतदान केन्द्रहरूमा महिलाको सहभागिता</p>

		<p>उल्लेखनीय रहेको पाइयो । केही महिलाहरू बच्चा बोकेर तथा भारी बोकेर समेत मतदान गर्न आएको पाइयो ।</p> <p>निर्वाचन अधिकृतहरूका साथसाथै डिन र नेमा लगायत अन्य पर्यवेक्षकहरू समेत निर्वाचनको लागि खटिएको पाइयो । आईसिसि, इयु, अनमिन, रेडक्रस लगायत अन्य थुप्रै संस्थाहरूले समेत विभिन्न मतदान केन्द्रहरूमा निर्वाचनको अनुगमन गरेको पाइयो । सम्पूर्ण मतदान केन्द्रहरूमा वृद्धवृद्धा, अशक्त, अपाङ्ग, गर्भवती तथा सुत्केरी महिलालाई प्राथमिकता दिएर मतदान सम्पन्न गराइएको पाइयो । मतदान केन्द्र राखिएको स्थानहरूमा पानी तथा शौचालय उपलब्ध भएको तथा स्वयंसेवक तथा मतदान प्रतिनिधिबाट प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्था समेत गरिएको पाइयो । वडिखेल गाविस स्थित वृद्धवृद्धा नागरिकहरूले निजहरूको मतदान केन्द्र टाढा रहेकोले मतदान गर्न नपाएको पाइयो । विभिन्न मतदान केन्द्रहरूमा उपस्थित उमेदवारहरू एक अर्कासँग सदभावका साथ उपस्थित भएको पाइयो ।</p>
१३.	का भेप लाञ् चो क	<p>२० काभ्रेमा प्रमुख जिल्ला अधिकारीले सर्वदलीय बैठकका लागि सबै राजनीतिक ६४। पार्टीलाई बोलाउने गरिएको र मुख्य गरी ठुला ७ पार्टीहरूले १ महिने १२। कार्यक्रम बनाई संविधानसभा चुनाव प्रचारप्रसार गर्दा एकअर्काको कार्यक्रम १६ नजुधने गरी कार्यक्रम राखी चुनाव प्रसारप्रसार गर्ने गरेको, जनमोर्चाका देखी कमानसिंह लामामाथि भएको कुटपीटको घटना र नेकपा एकिकृतका २३, कान्छाराम तामाङको घरका सामानहरूको तोडफोड र नेकपा एकीकृतको २५, बनेपा स्थित कार्यालय तोडफोड भएको भन्ने घटना बाहेक अन्य घटनाहरू २६- नभएको भन्ने जानकारी पाइयो । सबै पार्टीहरूले आ-आफ्नो चुनाव ३० प्रचारप्रसारको क्रममा बालबालिका प्रयोग नगर्ने भनिए पनि बालबालिकाहरू जुलुश आमसभामा पार्टीको टिसर्ट, क्याप लगाई जाने गरेको पाइयो ।</p> <p>राष्ट्रिय पर्यवेक्षकहरू स्वतन्त्र र निष्पक्ष नभई कुनै पार्टीसँग आवद्ध रहेका भन्ने जानकारी पाइयो । संविधानसभा निर्वाचनको दिन विभिन्न घटना घटन सक्ने भएकोले सबै मतदानकेन्द्रमा पर्यवेक्षकहरू पुग्नु पर्ने सुभाब प्राप्त भएको थियो ।</p> <p>चुनाव प्रचारको क्रममा २०६४।१२।१७ गते जनमोर्चा नेपाल, क्षेत्र नं १ काभ्रेका उमेदवार कमान सिंह लामा र नेकपा एकीकृतका कार्यकर्ता सागर लामासँग भनाभन भएको र सोको भोलिपल्ट नेकपा एकीकृतका कार्यकर्ताले निज कमान सिंह लामालाई खुकुरी प्रहार गरी सख्त घाइते बनाएको, सो घटनामा जनमोर्चा नेपालका कमल लामा, नरमान लामा र चन्द्रलामा लगायतका कार्यकर्ताहरू घाइते भएका थिए । सोको बदलामा २०६४।१२।१९ गते जनमोर्चा नेपालका कार्यकर्ताले बनेपा स्थित एकीकृत जनमोर्चाको कार्यालयबाट सबै सामान बाहिर निकाली आगो लगाई जलाइदिएका र सोही समयमा क्षेत्र नं १ काभ्रे नेकपा एकीकृतका उमेदवार</p>

		<p>कान्छाराम तामागंको बनेपा स्थित कोठामा जनमोर्चाका कार्यकर्ता गएर कम्प्युटर, टिभी, सोफा, टेलीफोन लगायतका सामानहरू तोडफोड गरेका थिए । कान्छाराम तामाङ्ग चुनाव प्रचारप्रसारका लागि जान नसकेको भन्ने जानकारी पाइयो ।</p> <p>मिति २०६४।१२।१७ गते जनमोर्चा नेपालका कार्यकर्ताले नेकपा एकीकृत क्षेत्र नं ४ का उमेदवार डा. भरत लामिछानेलाई बनेपा हिडिरहेको समयमा घाइते बनाइएको र सोही समयमा प्रहरी र मानव अधिकार कर्मी लगायतका व्यक्तिको सहयोगमा सुरक्षित ठाउँमा लगेको र सो घटनामा क्षितिज लामा घाइते भएको भन्ने जानकारी पाइयो ।</p> <p>अनेकोट गाविसमा २०६४।१२।२४ गते एमालेले प्रशिक्षण कार्यक्रम तथा घर दैलो कार्यक्रम भइरहेको बेला नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी) का कार्यकर्ता आई कार्यक्रम नगर्न दबाव दिएका थिए । त्यसको भोलीपल्ट २४ गतेको घटनाको विरोध गर्न र आम जनता समक्ष चुनाव प्रचारप्रसार गर्न करिब १०० जना एमाले कार्यकर्ता अनेकोटको माभा चौतरामा पुगेपछि नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी) का करीब ३०० जना भन्दा बढी कार्यकर्ताले वरिपरी डाँडाबाट हुंगा प्रहार गरी कार्यक्रममा आक्रमण गरिएको थियो । उक्त घटनामा माओवादीद्वारा एमालेका कार्यकर्तालाई लखट्दै लौरो लगायतका घरेलु हतियारबाट आक्रमण गरी आठ जना गम्भीर घाइते बनाइएकोमा धुलिखेल अस्पतालमा उपचार भइरहेको पाइयो । घटनास्थल अनेकोट ५ मा घाइते राजकुमार बोलेखे (मोवाइल नं ९८४१४९२४९७) खोसी लगेको भन्ने घाइतेबाट पाइयो । नेकपा माओवादीका क्षेत्र नं ४ का उमेदवार सहितले आक्रमण गरेको घाइतेलाई आयोगको टोलीले धुलिखेल अस्पतालमा गई तथ्य संकलन गरेको थियो । मतगणना शान्तिपूर्ण भएको थियो ।</p>
१४.	भक्त पुर	<p>२० निर्वाचनको सम्बन्धमा प्रचारप्रसार भए तापनि महिला तथा अशिक्षित वर्गमा</p> <p>६४ मानव अधिकार शिक्षा पर्याप्त नभएको, विभिन्न सङ्घसंस्थाहरू मानव</p> <p>/१ अधिकार शिक्षामा क्रियाशिल रहेको, राजनीतिक दलहरूले स्वतन्त्र रूपमा</p> <p>२/ प्रचारप्रसार गर्न पाएको र निर्वाचन शान्ति पूर्ण रहेको पाइयो । घरमा</p> <p>१५, लोग्नेले श्रीमति लगायतलाई कुनै दलको चिन्हमा मतदान गर्न भनेपछि</p> <p>२ मतदान गर्ने प्रवृत्ति भक्तपुरमा रहेको पाइयो । यस जिल्लामा निर्वाचन र</p> <p>मतगणना पनि शान्तिपूर्ण रूपमा भएको थियो ।</p>
१५.	काठमाण्डौ	<p>२० २०६४ फागुन ८ गते संविधानसभा निर्वाचनको लागि समानुपातिक तर्फको</p> <p>६४ लागि उमेदवारहरूको बन्दसूची बुझाउने कार्य र १३ गते प्रत्यक्ष निर्वाचन</p> <p>/११ तर्फ उमेदवारहरूले मनोनयन दर्ता गर्ने कार्य शान्तिपूर्ण रूपमा भएको</p> <p>थियो ।</p> <p>/८, १३</p> <p>र काठमाण्डौ जिल्लाको १० नं क्षेत्रमा विद्युतीय मतदान भएको, मतदाताहरू</p>

		उत्साहजनक रूपमा लाइनमा बसी मतदान गरेको, स्वतन्त्र र भयरहित वातावरणमा मतदाताहरूको सहभागिता रहेको, केही मतदान केन्द्रहरूमा साँधुरो भएकोले केही समस्या रहेको देखिएतापनि मतदान केन्द्रको वातावरण राम्रो रहेको थियो । त्यसै गरी मतदाताहरूको मतदान केन्द्रसम्मको पहुँच र स्वतन्त्र पुर्वक आवतजावतमा कुनै अवरोधहरू नभएको र अनुगमन गरिएका कुनै पनि मतदानकेन्द्रहरूमा बालबालिकाको प्रयोग गरेको पाइएको थिएन ।
१६.	धादि ड	२० यस जिल्लामा नेकपा(माओवादी)ले नेपाली कांग्रेस तथा नेकपा(एमाले)को ६४ चुनावी प्रचारप्रसार कार्यक्रमलाई अवरोध पुऱ्याएको पाइयो । नेकपा(/१ माओवादी)बाट २०६४ साल चैत्र १२ गते बेपत्ता परिवार समाज समेत भइ २/ निर्वाचन क्षेत्र नं ३ चण्डीमा नेकपा(एमाले)को कार्यक्रममा अवरोध पुऱ्याएको, १६ २०६४ चैत्र १८ गते क्षेत्र नं. १ को खहरे बजारमा नेपाली काँग्रेसले - आयोजना गरेको चुनावी सभामा सहभागी हुन गएका स्थानीय १९, व्यक्तिहरूलाई नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताहरूले टारीबेसीबाट खहरे बजार २८, जाने बाटोमा अवरोध पुऱ्याएको, मिति २०६४ साल चैत्र ६ गते नेकपा(३०, एमाले)का कार्यकर्ताहरू बैरेनी गाविस वडा नं ४ कोइली खर्कमा निर्वाचनको २० प्रचारप्रसारको क्रममा घरदैलो कार्यक्रम लिएर गएको अवस्थामा नेकपा(६५ माओवादी)का कार्यकर्ताहरूले अवरोध पुऱ्याई सो श्रृंखलामा एमालेका ७ /० जनालाई कुटपीट गरिएको, बसेरी गाविसको मंसिरेमा २०६४ चैत्र १३ १/३ रातको तीन बजे नेकपा(माओवादी)बाट घटाइएको भनिएको घटनामा नेपाली -९ काँग्रेसका कार्यकर्ता तथा सर्वसाधारण गरी एक बालिका समेत १४ जना घाइते बनाइएको पाइयो । उक्त घटनामा ५ जना स्थानीय व्यक्तिको घरमा समेत क्षति पुगेको थियो । उल्लेखित घटना बाहेक अन्य घटनामा ७ जना एमालेका कार्यकर्तालाई माओवादी कार्यकर्ताबाट कुटपीट गरिएको थियो । नेकपा(एमाले)का कार्यकर्ताहरूले नेकपा मओवादीको बैरेनीमा रहेको गाउँ पार्टी कार्यालयमा तोडफोड गर्नुका साथै माओवादीका कार्यकर्ता विष्णु अधिकारीमाथि एमाले कार्यकर्ताबाट अपमानजनक तथा अमानवीय व्यवहार गरिएको पाइयो । सोको प्रतिशोधमा माओवादी कार्यकर्ताहरूले नेकपा(एमाले)को क्षेत्र नं. ३ को गजुरीमा रहेको कार्यालय तोडफोड गरेको पाइयो । दलहरूबीचको असमझदारी र भ्रगडाको कारण अधिकाँश स्थानहरूमा सर्वसाधारण मतदाताहरूमा स्वतन्त्र रूपमा मतदान गर्न पाउने नपाउने विषयमा अन्यौल उत्पन्न भएको पाइयो । निर्वाचनको प्रचारप्रसारमा हिँडेका तीन जना एमालेका कार्यकर्ताहरूलाई नेकपा(माओवादी)बाट मिति २०६४ चैत्र १८ गते धुसा गाविसमा केही समय नियन्त्रण राखेको पाइयो । यस जिल्लामा मतदाता शिक्षा आवश्यक मात्रामा पनि नपुगेको पाइयो । बुद्धि विकास प्रवि धुसा मतदान केन्द्रमा दिउँसो दोहोरो मतदान गरेको भन्ने विवादमा नेकपा -एमाले)का प्रतिनिधिले यस्तो पनि चुनाव हुन्छ भनी मतपेटिका लात्तले हानी भुईंमान खसाईदिएपछि माओवादीका कार्यकर्ताले निजलाई कुटपिट गरी धपाएका थिए । दोहोरो मतदान गर्ने प्रयास गरेको

		<p>मतदान भइ नसकेको भनी एमाले बाहेकको सर्वदलीय सहमति कायम गरेर पुन मतदान कार्य सञ्चालन भएको थियो । नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले नेकपा -एमाले)का कार्यकर्ताहरू प्रदिप कडेल, बिमल थपलिया र विकास सिलवाललाई कुटपीट गरी घाइते तुल्याइएको थियो । निजहरूको हाइवे सामुदायिक अस्पतालमा उपचार गरिएको थियो । अनुगमन गरिएका अन्य क्षेत्रमा मतदान शान्तिपूर्ण रूपमा भएको थियो । स्वास्थ्यकर्मी, शौचालय र खानेपानीको राम्रो व्यवस्था गरिएको थियो । कतिपय स्थानमा दुइघण्टाभन्दा बढी हिडेर मतदान गर्न आएका थिए । धादिङ क्षेत्र नं १ को किनताङ फेदीमा मतदान समाप्त भइसकेपछि, चैत्र २८ गते मतपेटिका सदरमुकाम पठाउन लागिएको बेलामा १८ वटा मतपेटिकाहरू लुटिएको, दाखा, गुम्दी र सत्यदेवी तथा सेतुङ इलाकाका मतपेटिकाहरू पनि लुटिएको जानकारी पाइयो । मार्फा गाविसको किनताङ भन्ने ठाँउमा प्रशासनले हेलिकोप्टर मगाई मतपेटिका सदरमुकाम ल्याउन लागदा नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी) र नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ता बीच झडप भएको र माओवादीबाट भएको फायरिङको जवाफमा प्रहरीले सुरक्षार्थ हवाई फाइरिङ गरेको, उक्त घटनामा केही प्रहरी घाइते भएका थिए । निर्वाचन क्षेत्र नं १ का २८ गते स्थगित गरिएका मतदान केन्द्रमा पुन : मतदान २०६४।१।७ गते तय भएको पाइयो । नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ताबाट शेरजोङ्ग गाविस-६ का प्रेम तामाङलाई कुटपीट गरी घाइते बनाइएको पाइयो ।</p> <p>गुम्दी, सत्यदेवी, दाखा र सेतुङ्ग गाविस का मतदान केन्द्रहरूमा शान्तिपूर्वक मतदान सम्पन्न भएपछि मतपेटिकाहरू सदरमुकाम लाने क्रममा धादिङ्ग जिल्लाको किन्तानफेदी र खहरेमा २०६४/१२/२८ मा नेपाली कांग्रेस र नेकपा(माओवादी) का कार्यकर्ताहरूले मतपेटिका जलाएपछि निर्वाचन आयोगले उक्त केन्द्रको निर्वाचन रद्द गरी मिति २०६५/१/७ गते मतदानको मिति तोकिएको थियो । अनुगमन गरिएका निर्वाचन केन्द्रहरूमा शान्तिपूर्ण रूपमा मतदान भएको थियो । बृद्ध र अशक्तहरूलाई लाइन बस्नु नपर्ने गरी व्यवस्था गरिएको थियो भने महिला र पुरुषको छुट्टाछुट्टै लाइनको व्यवस्था गरिएको थियो । पुन निर्वाचनको दिन नेपाली कांग्रेसले सबै केन्द्रहरूमा पुनः मतदान हुनु पर्ने माग राखी मतदान बहिष्कार गरेको थियो । पुनः भएको मतदानमा अनुगमन गरिएका सबै केन्द्रहरूमा नेपाली कांग्रेसका प्रतिनिधिहरू उपस्थित थिएनन् । निर्वाचन केन्द्रहरूमा १८ वर्ष उमेर नपुगका व्यक्तिहरूले मतदान गरेको, एकै व्यक्तिले पटक पटक मतदान गरेको तथा अरुको नाममा मतदान गरेको समेत पाइएको थियो । मतगणना कार्य शान्तिपूर्वक सम्पन्न भएको र मतगणना सकिएपछि २०६४/१/९ गते नेकपा(माओवादी) ले सदरमुकाम धादिङ्गवेशीमा विजय जुलुश निकालेको थियो ।</p>	
१७.	सिन्धुपा	२०६४।	सुरक्षा व्यवस्था प्रभावकारी बनाइएको, सबै पार्टीहरूले आ-आफ्नो चुनाव प्रचारप्रसारको क्रममा बालबालिका प्रयोग नगर्ने भनिए तापनि

ल्लो क	<p>१२। बालबालिकाहरू जुलुश आमसभामा जाने गरेको पाइयो । साथै</p> <p>१६ सिन्धुपाल्चोकको मेलम्चीमा राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीले पम्पप्लेट टाँसका देखी लागि दिनको रू. ५००।- दिन्छु भनी कक्षा ७/८ मा पढ्ने स्कुले</p> <p>२३, विद्यार्थीहरूलाई पम्पप्लेट टाँस लगाएको तर पछि पैसा निदिएको भन्ने</p> <p>२० जानकारी पाइयो । राष्ट्रिय पर्यवेक्षकहरू स्वतन्त्र र निष्पक्ष नभई कुनै</p> <p>६४ पार्टीसँग आवद्ध रहेका भन्ने जनगुनासो पाइयो । टेकानपुर गाविसमा मिति</p> <p>/१ २०६४।१२।१५ गते बेलुका ६ बजेतिर नेकपा(एमाले)को जिल्ला सदस्य भूपेन्द्र</p> <p>२/ श्रेष्ठको नेतृत्वमा गएको टोली चुनाव प्रचारप्रसारका लागि गएकोमा नेकपा(</p> <p>२७- माओवादी) र वाइसिएलका कार्यकर्तासँग भेट भई दुवै पक्ष झडप हुँदा</p> <p>२० वाइसिएलका गाउँ कमिटिका शोवित बस्नेत, विष्णु श्रेष्ठ र अर्जुन पाण्डे</p> <p>६५ घाइते भएका र उपचार गराई डिस्चार्ज गरिएको भन्ने जानकारी प्राप्त</p> <p>/१ भएको, मिति २०६४।१२।१२ गते राति १२ बजेको समयमा माइँखा गाविस ३</p> <p>/१ का ४२ वर्षिय चिनलाल तामाङलाई सोही गाविसका माओवादीका कार्यकर्ता कृष्ण तामाङ लगायतले एमालेलाई मत मागी हिडेको भनी मरणासन्न हुने गरी कुटपीट गरिएकोमा प्रहरी चौकीवाहविसेमा जाहेरी दर्ता गर्न जाँदा प्रहरीले जाहेरी नलिएको, सिन्धुपाल्चोकको स्याउले गाविसमा २०६४।१२।७ गते राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीका उमेदवार बाबुराम खड्का सहितका टोली चुनावी प्रचारप्रसारको लागि जाँदा वाइसिएलका कार्यकर्ताले चुनाव प्रचारप्रसार गर्नबाट अवरोध पुऱ्याइएको, उक्त क्षेत्रमा २०६४।१२।१६ गते नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ताहरूलाई पनि माओवादीका कार्यकर्ताहरूले हाम्रो आधार इलाका हो भनी चुनावी प्रचारप्रसारमा अवरोध पुऱ्याइएको पाइयो ।</p> <p>कुभिन्डे गाविस को वडा नं. १ र २ मा नेकपा(एमाले)का शंकर श्रेष्ठ, डम्बर श्रेष्ठ र रणबहादुर नेपालीलाई चुनावी प्रचारप्रसार गरी घर फर्कने क्रममा २०६४।१२।१६ गते वाइसिएलका कार्यकर्ताले कति पैसा बुझाएर आइस् भनी केही समय उनीहरूको साथमा राखी डम्बर श्रेष्ठको मोवाइल नं. ९८४१६३६४४३ को सेट लगेको र शंकर श्रेष्ठको मोवाइल उनीसँगबाट भाग्दा हराएको भन्ने पीडितले जानकारी गराएका थिए । थाडपालकोट गाविस स्थित राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीका गोपाल श्रेष्ठको घरमा वाईसेलका कार्यकर्ताहरू प्रवेश गरी गोपाल श्रेष्ठलाई पिटेको र निजका छोरा साथै छोराका साथीहरू समेत ११ जनालाई अपहरण गरेकोमा प्रहरी समेतको सहयोगमा खोजतलाश गरी निजहरू मध्ये २ जनालाई सोही दिन राती र अन्य ९ जनालाई भोलिपल्ट छोडिदिएको पाइयो ।</p> <p>मतदाताहरूमा मतदान गर्नको लागि केही मात्रामा त्रासको वातावरण रहेको, संविधानसभा निर्वाचनको लागि शान्ति सुरक्षाको प्रभावकारी व्यवस्था गरिएको, मतदान केन्द्रमा महिला, पुरुष तथा अपाङ्ग र असक्तहरूको लागि छुट्टा छुट्टै लाइनको व्यवस्था गरिएको, मतदान केन्द्रमा सौचालय र खानेपानीको व्यवस्था रहेको, निर्वाचनको अधिल्लो दिन</p>
-----------	---

		<p>सम्बन्धित मतदान केन्द्र आसपासमा रहेका राजनीतिक पार्टीका प्रतिनिधिहरू र मतदान अधिकृत सहितको सहभागितामा सर्वदलीय बैठक बसी निर्वाचनलाई स्वतन्त्र, निष्पक्ष र भयरहित वातावरणमा सम्पन्न गर्नको लागि सहमति कायम गराइएको, मतदाताहरूले गोप्य रूपमा मतदानको अधिकार प्रयोग गर्न पाएको, निर्वाचन स्थलमा राजनीतिक पार्टीहरूबीच कुनै किसिमको वादविवाद तथा भैँभगडा नभएको पाइयो । कृभिण्डे गाविसमा नेपाली कांग्रेसका मतदान केन्द्र प्रतिनिधि मिन प्रसाद शर्मालाई नेपाली कांग्रेसको प्रतिनिधि नबन्नको लागि २०६४/१२/२७ माओवादीले अपहरण गरी प्रतिनिधि बस्नको लागि पार्टीले दिएको कागजपत्र खोसी २८ गतेका दिन विहान ७ बजे पछि मात्र मुक्त गरेको, साँगाचोक निमावि, टुलोशिरुवारीको क र ख केन्द्रमा बालबालिकाहरूलाई पनि मतदानको लागि प्रयोग गरिएको पाइयो । सिन्धुप्रवाह साप्ताहिकमा संविधानसभा निर्वाचनको प्रचारप्रसारको मौन अवधि शुरु भइसकेपछि नेकपा(एमाले)को प्रचारप्रसार समायी प्रकाशन गर्न लागेको र वाइसिएललाई अतिरञ्जित किसिमले प्रस्तुत गरिएको भन्दै सिन्धुप्रवाह साप्ताहिकको छापखानामा रहेको पत्रिका लगायतका प्रकासन सम्बन्धी सामायी नेकपा(माओवादी)ले कब्जामा लिएको, सो विषयमा टुंगो नलाग्दै उक्त पत्रिका २५ गतेको मिति राखी पुन २७ चैत्रमा प्रकाशन गरिएको थियो ।</p> <p>निर्वाचन क्षेत्र नं ३ बाट मतपेटिका ल्याउने क्रममा सबै पार्टी प्रतिनिधिहरू समेत मतपेटिकासँगै आउनु पर्ने भन्ने विषयमा विवाद भएको थियो । पछि सुरक्षाकर्मी थप गरेर मतपेटिका ल्याउने कार्य भएको थियो । सोही क्षेत्रको भोटेनाम्लाङ क्षेत्रमा निर्वाचनमा अनियमितता भएको भनी राप्रपाका पशुपति शम्शेर जबराले निर्वाचन आयोगमा उजुरी हाल्नु भएको थियो । सो क्षेत्रमा जानको लागि राप्रपाका उमेदवार पशुपति शम्शेर जबरालाई नेकपा(माओवादी) लगायत अन्य राजनीतिक दलका कार्यकर्ताले अवरोध पुऱ्याएको थियो । मतगणनाको अनुगमनको क्रममा धेरै मतपत्रहरू बदर भएको पाइयो । बदर हुने मतपत्रहरूमा विशेषगरी एउटै मतपत्रमा दुइवटा स्ववस्तिक छाप लगाएको, ल्याप्चे छाप लगाएको, कोठाको बीचमा नपारी दुई कोठाको बीचमा पारेको पाइयो । मतदाता शिक्षामा कमी रहेकोले सो हुन गएको पाइयो । नेमा, नियोक, समावेशी, डिन, जियोक नेपाल वार एसोसियसन लगायतका संस्थाहरूले निर्वाचनको पर्यवेक्षण गरेका थिए ।</p>
१८.	नुवाकोट	<p>केही स्थानहरूमा माओवादीले आफ्नो पार्टीलाई भोट नहालेमा निर्वाचनपछि गाउँबाट लखेट्ने भनी धम्क दिइएको, ३५ किलो भन्ने स्थानमा माओवादी कार्यकर्ताहरूले केही दिन अघि नीजि तथा सार्वजनिक सवारीसाधनमा बम पड्केको छ, अनुसन्धान गर्ने भनी खानतलास गरेको भन्ने बुभियो, प्रशासनले उमेदवारको सुरक्षा व्यवस्था गरेको, निर्वाचनको लागि आवश्यक पूर्व तयारी सम्पन्न भएको, अस्थायी मतदानकेन्द्र नरहने व्यवस्थाले लामटांग राष्ट्रिय निकुञ्जका ४३ जना सेनाले मतदान गर्न नपाउने अवस्था देखिएको,</p>

		अशक्त, अपांग, महिला, वृद्ध वृद्धा, गर्भवती महिलालाई लाइनमा बस्न नपर्ने गरी योजना तय गरिएको भन्ने जानकारी पाइएको, विद्यालय सञ्चालन भइ रहेको अवस्थामा कुनै पनि राजनीतिक दलका कार्यकर्ताले विद्यालयमा कार्यक्रम सञ्चालन नगरेको, जवरजस्ती विद्यार्थीहरूलाई कार्यक्रममा सहभागी नगराएको, पाइयो ।
१९.	रसु वा	२० रसुवा जिल्लाको ठुलागाउँमा २०६४ चैत्र ५ गते एमालेका उमेदवार ६४ सहितको टोली घरदैलो कार्यक्रममा जाँदा माओवादीबाट अवरोध सिर्जना /१ गर्ने प्रयास गर्दा दुवैपक्षबीच तनाव बढेको थियो । सो घटनाको सम्बन्धमा २/ नेकपा(माओवादी)का थप कार्यकर्ताहरू त्यस ठाउँमा आउँदै गरेको जानकारी ६- प्रहरीले पाई नेकपा(एमाले)का कार्यकर्तालाई डाँडागाउँ स्थित प्रहरी चौकीमा १०, राखेकोमा माओवादी कार्यकर्ताले उक्त प्रहरी चौकीमा हुंगा मुढा गरेका थिए २०। जसबाट नेकपा(एमाले)का तीन जना कार्यकर्ता घाइते भएका थिए । उक्त घटनापछि दुवै पार्टीका कार्यकर्ताहरूले विगतका घटनाहरूको आत्मआलोचना गर्दै आगामी दिनमा त्यस्ता घटना नघटाउने प्रतिबद्धता व्यक्त गरेका थिए । रसुवा जिल्लाको लहरे पौवा गाविसमा चुनावको प्रचारको सिलसिलामा गएका नेपाली काँग्रेसका उमेदवार बालचन्द्र न्यौपाने लगायत नेपाली काँग्रेसका कार्यकर्तालाई नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताले २०६४।१२।१८ गते आक्रमण गरी १० जनालाई घाइते बनाइएको भनिएको घटनाको सम्बन्धमा घाइते भइ काठमाण्डौ अस्पतालमा ल्याइएका बालचन्द्र न्यौपानेलाई अस्पतालमा भेट गरिएको थियो । निजको टाउकोमा गम्भीर चोट लागेकोले १२-१५ टाँका लगाइएको थियो । सो घटनाको आयोगले विस्तृत अनुसन्धान गरेको थियो ।
२०.	नुवा कोट रसु वा	२० मतदान शुरु हुन वित्तिकै मतदाताहरू अत्यन्तै उत्सुकताका साथ सहभागी ६५ भएको र महिला सहभागी संख्या अलि बढी भएको पाइयो । मतदान /१ केन्द्रहरूमा अनुगमन गर्दा उमेर नपुगेका बालबालिकाहरूले पनि मतदान २/ गरेको पाइयो । प्रमुख दलहरूले कुनै केन्द्रमा दुई दुई जना र कुनै केन्द्रमा २६- एक एक जना प्रतिनिधिहरू राखेको, पार्टी प्रतिनिधि, कर्मचारी र ३०, सुरक्षाकर्मीहरूको बीचमा राम्रो समन्वय भएको पाइयो । सबै मतदान २० केन्द्रमा शौचालय, पानीको व्यवस्था भएको, गर्भवती, सुत्केरी, वृद्ध, असक्त, ६५ विरामी तथा अपाङ्गहरूलाई लाइन लाग्न नपर्ने गरी व्यवस्था मिलाइएको, /० विहानको १२ बजे भित्र करीव ५० प्रतिशत भन्दा बढी मत खसिसकेको, १/ कारागारमा रहेका बन्दीहरूले पनि अस्थायी मतदान केन्द्रमा समानुपातिक ०५ मतपत्रमा मतदान गरेको, अधिकांश मतदान केन्द्रहरू विद्यालय तथा क्याम्पसमा राखिएको, मतपेटिकाहरू ल्याउन गाडी सुविधा भएको स्थानमा गाडीको र विकट स्थानमा हेलिकप्टरको व्यवस्था गरेको पाइयो । निर्वाचनको दिन नियोक, नेमा, डिन लगायतका संस्थाहरूले विभिन्न मतदान केन्द्रहरूमा निर्वाचनको पर्यवेक्षण गरेको पाइएको पाइयो । अनुगमन गर्नेमा यूरोपेली यूनियन, अन्फ्रल, कार्टर सेन्टर समेतका प्रतिनिधिहरूले अनुगमन गरेका

		<p>थिए ।</p> <p>रसुवा जिल्लाको रसुवा उच्च मावि, धुञ्चे र सेति भुमे निमावि, राम्चे ८ मा मतदाताहरू ३ घण्टासम्म पनि हिडेरे आएको पाइयो । नुवाकोट जिल्लाका सवै मतदान केन्द्रमा शान्तिपूर्ण किसिमले मतदान भएको भएपनि मतदान सकिएपछि मदनपुर गाविस भवनमा रहेको मतदान केन्द्रमा केही व्यक्तिहरूले मतपेटिका फ्यालेकोले सो ठाउँमा रहेका ५ वटा मतदान केन्द्रको निर्वाचन स्थगित भएको थियो ।</p> <p>नुवाकोट जिल्लाको स्थगित मदनपुर गाविसको मतदानमा २०६५ वैशाख ५ गते निर्वाचनको मिति तोकिएको थियो । नुवाकोट जिल्लाको मदनपुर गाविस भवनमा रहेका पाँचवटा मतदान केन्द्रहरूको स्थगित निर्वाचन वैशाख ५ गते शान्तिपूर्ण रूपमा भएका, सर्वसाधारण जनताहरू विशेषगरी महिलाहरूमा मतदान सम्बन्धी जानकारी पर्याप्त मात्रामा भएको पाइएन ।</p>
--	--	---

क्षेत्रीय कार्यालय विराटनगरबाट गरिएको अनुगमन			
क्र.सं.	जिल्ला	मिति	प्राप्त महत्वपूर्ण तथ्यहरू
१.	सोलुखुम्बु		<p>सोलुखुम्बु जिल्लाको गोरखानी, टापटीङ्ग र केरुङ्ग गाउँ विकास समितिको संगमस्थल शिसाखोलामा मिति २०६४ साल चैत्र १३ गते भएको नेकपा (माओवादी) र नेपाली काँग्रेस बीचको झडपमा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ता सोलुखुम्बु जिल्ला चौलाखर्क ८ वस्ने वर्ष २४ को गंगा बहादुर भुजेल (गजेन्द्र) को राईफलको गोली लागि मृत्यु भएको र नेपाली काँग्रेसका उमेदवार बल बहादुर के.सी. सहित अन्य कार्यकर्ता घाइते भएको पाइयो । मिति २०६४।१२।१३ गते टापटीङ्ग गाविस को शिसाखोलामा सभा गर्ने कार्यक्रम तालिका नेपाली काँग्रेसले जिल्ला प्रशासनलाई पहिलै दिइसकेको तर नेकपा (माओवादी)ले जानकारी गराएको पुष्टि हुन नसकेको, नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ता शिसाखोला प्राविको विद्यालय हाताभित्र चौरमा २०६४ चैत्र १३ गते बिहान मञ्च बनाई रहेको बेला नेपाली काँग्रेसका ३२ जना स्थानीय कार्यकर्ता नारा जुलुस लाउदै आउँदा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताले अगाडि बढ्न नदिई कुटपीट गरी लखेटिदिएको र दिउसो १० बजेतिर केरुङ्ग गाविस (पूर्व) तर्फबाट नेपाली काँग्रेसका उमेदवार बलबहादुर के.सी. सहित ९ जना कार्यकर्ता र निजको सुरक्षार्थ खटिएका ५ जना प्रहरीको टोली पुलनेर आईपुग्दा माओवादीका कार्यकर्ताले रोकী घँगारुका</p>

		<p>लौरा, लाट्टी, धारिला हतियार समेत प्रहार गरी नेपाली काँग्रेसका उमेदवार बलबहादुर के.सी. लगायतका कार्यकर्तालाई घाइते बनाएको पाइयो । त्यसपछि उमेदवारको सुरक्षा र आत्मरक्षाको लागि २५ राउण्ड हवाई फायर गरेको र सोही क्रममा निज गंगा बहादुर भुजेल (गजेन्द्र) को मृत्यु भएको नेपाली काँग्रेसका केही व्यक्तिहरू भरुवा गोली प्रहारबाट घाइते भएको पाइयो । अस्पतालमा उपचार गराएका चारजनाको भरुवा बन्दुकको छर्छरी लागि घाइते भइ उपचार गराइ रहेको पाइएको थियो ।</p>
२.	संखु वास भा	<p>चुनाव प्रचारप्रसारको क्रममा मिति २०६४।१२।१० गते राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीका केन्द्रीय सदस्य केदारनाथ राईलाई तम्कु गाविस वडा नं. २ मा जाँदा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताहरूले चुनाव प्रचारप्रसारमा रोक लगाउनुको साथै कुटपीट गरेको पाइयो । सो घटनाको सम्बन्धमा नेकपा(माओवादी)ले यथार्थ बुझ्ने त्यस्तो कार्य नदोहर्नाउने प्रतिबद्धता जनाएको थियो । मतदाता शिक्षा विकट गाउँहरूमा प्रभावकारी रूपमा नभएको, चुनावको लागि गर्नु पर्ने सबै तयारी पुरा भएको, निर्वाचनमा खटाइएका कर्मचारीहरूलाई कुनै किसिमको बाधाअवरोध नआएको जानकारी प्राप्त भएको थियो । त्यसै गरी नेकपा(माओवादी) का कार्यकर्ताहरू मतदान कसलाई दिएको हो दुरविन र क्यामराले हेरेर थाहा पाउन सकिन्छ भन्ने भ्रम फैलाएको भन्ने नेकपा (एमाले), नेपाली काँग्रेसका कार्यकर्ताहरूको भनाई रहेको पाइयो ।</p>
३.	धन कुटा - तेह्र थुम	<p>२० ६४ /१ २/२२- २६, २० ६४ /१ २/ २७- २९</p> <p>धनकुटा जिल्ला भीरगाउँ गाविस-४ निवासी २७ वर्षीय दीपक दाहाललाई २०६४ चैत २३ गते राती अज्ञात समूहबाट अपहरण गरी हत्या गरिएकोमा प्रहरीबाट अनुसन्धान भइरहेको, सबै राजनीतिक दलहरू (मुख्यतः नेपाली काङ्ग्रेस, नेकपा-एमाले र नेकपा-माओवादी) ले छिटपुट घटनाबाहेक शान्तिपूर्वक चुनावी प्रचार-प्रसारका कार्यहरू गरेको पाइयो । जिल्लामा निर्वाचनको सबै तयारी पूरा भएको, निर्वाचन प्रचारप्रसारका क्रममा कम्ब्याट ड्रेस लगाएतका नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताहरूले कम्मरमा खुकुरी भिरेको र लाठीहरू बोकेको र कम्ब्याट ड्रेस लगाएका मानिसहरू विभिन्न बजार र बस्तीक्षेत्रमा समेत निर्वाध घुमिरहेकाले जनमानसमा केही त्रास उत्पन्न भएको पाइयो ।</p> <p>अन्तिम, नेमा, नियोक, डिन तथा जिल्ला वार तेह्रथुमका प्रतिनिधिहरूले जिल्लामा निर्वाचन पर्यवेक्षण गरेको पाइयो । तर, राष्ट्रिय पर्यवेक्षकहरूलाई</p>

सम्बन्धित संस्थाहरूले पर्याप्त तालिम नदिएकाले पर्यवेक्षक आफैँ निर्वाचनका क्रममा आफ्नो भूमिकाका बारेमा अनभिज्ञ रहेको पाइयो । कतिपय पर्यवेक्षकहरूको स्पष्ट राजनीतिक पृष्ठभूमि भएकाले निर्वाचन पर्यवेक्षण हुन सक्नेमा द्विविधा भएको भन्ने सम्बन्धी जानकारी टोलीले प्राप्त गरेको थियो । तेह्रथुम जिल्लामा स्थानीय प्रशासन र निर्वाचन कार्यालयसँग समेत पर्यवेक्षकहरूको समन्वय र सहकार्य सन्तोषजनक नपाइएको थियो । पर्यवेक्षकको सुरक्षाका बारेमा कुनै पक्षले चासो नदिएकाले राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगले पर्यवेक्षकको सुरक्षाका बारेमा सरकारको ध्यानाकर्षण गराउन आवश्यक पहल गरिदिन स्थानीय पर्यवेक्षकहरूले अनुरोध गरेका थिए ।

दुवै जिल्लामा सबै राजनीतिक दलहरूले नाचगान, पोस्टर टाँस, भण्डा बोक्ने वा अन्य उद्देश्यका लागि बालबालिकाको प्रयोग गरेको पाइयो । जिल्ला सदरमुकाम क्षेत्रमा रहेका मजदुरदेखि ग्रामीण भेगमा रहेका बासिन्दा समेत मतदाता शिक्षाबाट वञ्चित रहेको पाइएको थियो । जिल्लाका दुर्गम, अशिक्षित तथा पिछडिएका स्थानका मतदातालाई 'हामी तिमीहरू गरेको मतदान फलानो डाँडाबाट दुरबीनले हेर्छौं । हामीलाई भोट नदिए ठीक हुन्न' भन्ने किसिमका त्रास उत्पन्न गर्ने धम्कहरू दिने गरेको पाइयो ।

तेह्रथुम जिल्लामा सबै मुख्य राजनीतिक दलहरू जिल्ला अस्पताल हाताभित्र आमसभाहरू निर्वाध रूपमा गर्ने गरेको पाइयो । जसबाट अस्पताल जस्ता संवेदनशील क्षेत्रमा हजारौंको भीड उपस्थित गराई लाउडस्पर लगाएर आमसभा गर्न जिल्ला प्रशासन कार्यालयले समेत स्विकृति दिएको पाइयो । अस्पताल जस्ता संवेदनशील क्षेत्रमा आमसभा र प्रचारबाजीका कार्यक्रमहरू गर्दा विरामीको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्न सक्ने देखिन्छ ।

चानुवा गाविस २ का राष्ट्रिय जनशक्ती पार्टी कार्यकर्ता पदमबहादुर पौडेललाई वाइसिएलका कार्यकर्ताले २०६४।१२।२६ गते राती २ बजे निजकै घरमा गई घरेलु हतियारले कूटपीट गरेको पाइयो । जेष्ठ नागरिक, अपाङ्ग तथा असक्तहरूको लागि केही मतदानकेन्द्रहरूमा छुट्टै लाइनको व्यवस्था गरिएको भने केही मतदान केन्द्रमा छुट्टै लाइन नबनाई प्राथमिकता दिएको

			<p>पाइयो ।</p> <p>धनकुटाको लेगुवा र हात्तीखर्क मतदान केन्द्रमा केही बेर राजनीतिक दलहरूबीच वादविवाद भएको, राष्ट्रिय पर्यवेक्षकहरू आयोगको टोली पुगेको प्रत्येक मतदान केन्द्रमा स्थायी किसिमले र अन्तर्राष्ट्रिय पर्यवेक्षकहरू विभिन्न मतदानकेन्द्रमा घुमेर पर्यवेक्षण तथा अनुगमन गरेका थिए । मतदाताले आफ्नो मत पूर्ण रूपमा गोप्य तरिकाले मतदान गरेको, विशेष कारणबस आफैले मतदान गर्न नसक्ने मतदाताहरूलाई उनीहरूले रोजेको सहयोगीको सहयोग लिई मतदान गर्ने व्यवस्था मिलाइएको थियो ।</p>
४.	भोजपुर	२० ६४ /१ २/ २२ - २५, २० ६५ /० १/ २१	<p>भोजपुर जिल्लामा दुईवटा निर्वाचन क्षेत्र रहेकोमा निर्वाचन क्षेत्र नं. १ मा पर्ने दिङ्गला क्षेत्रको आयोगको टोलीले अनुगमन गरेको थियो । उक्त क्षेत्रमा निर्वाचनको लागि खटिएका कर्मचारीहरूसँग टोलीले कुराकानी गर्दा बाटोमा कुनै किसिमको अवरोध नभएको जानकारी प्राप्त भएको थियो ।</p> <p>दिङ्गलामा सबै पार्टीहरूले चुनाव प्रचारप्रसारको कार्य शान्तिपूर्वक भएको पाइयो । उक्त क्षेत्रमा मतदाता शिक्षा प्रभावकारी रूपमा नभएको र मतदाताहरू प्रत्यक्ष र समानुपातिक मतदाताको सम्बन्धमा राम्रो जानकारी नभएको पाइयो । भोजपुरको केउरीनी गाविसमा बाँसको गेट बनाएर नेपाली कांग्रेसको झण्डा राखिएकोमा नेकपा (माओवादी) को कार्यकर्ताहरूले उक्त झण्डा राखिएको बाँस भाँचिदिएको भन्ने बुझियो ।</p> <p>नेकपा(माओवादी)ले कब्जा गरेको रुद्राक्ष छलेर बेचेको कारण माओवादीले चन्दा माग गरेको र सो नदिएको कारण भोजपुर जिल्ला कुलुड वडा नं ५ बस्ने केदार कार्कीलाई मिति २०६५ वैशाख १६ गते बेलुका करिब ७.०० बजेको समयमा नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताले निजको घरैबाट लिएर गएका थिए । सो विषयमा बुझ्न गएको नेकपा(एमाले) र माओवादीको कार्यकर्ता बीच विवाद हुँदा चुनावका कुरा समेत जोडिन गई विवादले उग्र रूप लिएको थियो । राम सिंह राईले विवस भन्ने पुष्प चौलागाईसँग चिनापर्ची गरिसकेपछि पुष्पलाई विवस भन्ने तपाईं नै हो अझै पनि मान्छे नियन्त्रणमा लिइन्छ, चन्दा मागिन्छ, कुटपीट गरिन्छ, भनी शान्ति सम्झौता देखि १२ बुँदे सहमती समेतको कुरा गर्दा विवाद शुरु भएको र सर्वप्रथम रामसिंह राईले नै हात हाल्नु भएको भन्ने केही प्रत्यक्षदर्शीको भनाई रहेको</p>

			थियो । उक्त घटनामा नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले नेकपा(एमालेका)को कार्यकर्ता राम सिङ राईलाई कूटपीट गरी गम्भीर रूपले घाइते बनाएका थिए । निजलाई तत्काल हेलिकप्टरबाट विपि अस्पताल धरानमा ल्याएकोमा त्यहाँ उपचार हुन नसकी शिक्षण अस्पताल काठमाण्डौ उपचार गरिएको थियो । सो सम्बन्धमा जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा जाहेरी परी घटनाको थप अनुसन्धान भइरहेको पाइयो ।
५.	खोट डा २० ६४ /१ २/ २२ -२५		नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले २०६४ चैत्र ९ गते सावकटहरे गाविस वडा नं ७ का नेकपा एमाले कार्यकर्ता र नेपाली कांग्रेसका ४ जना कार्यकर्ताले एमाले र कांग्रेसलाई भोट मागेको भनी उनीहरूको घरको विजुली लाइन काटी दिएको, चैत्र ७ गते सुन्तले गाविसका चार जना व्यक्तिलाई अरुपार्टीमा भोट मागेको भनी धम्क्याइएको, नेपाली कांग्रेस निकट तरुण दलका कार्यकर्ताहरूले चैत्र १० गते याम्खा गाविसमा नेपाली कांग्रेसको कार्यक्रम विथोल्ने प्रयास गरेको भनी तीन जना माओवादीका स्थानीय कार्यकर्ताहरूलाई कूटपीट गरेको, केही स्थानमा नेपाली कांग्रेस, नेकपा एमाले र जनमोर्चा नेपालले आयोजना गर्न लागेको चुनावी कार्यक्रममा नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले अवरोध पुऱ्याउने प्रयास गरेका,थिए । संविधान सभा निर्वाचन हुन लागेकोमा मतादाताहरूमा उत्साह भए तापनि गाउँमा जनताहरूमा स्वतन्त्र रूपमा निर्वाचन हुन्छ भन्ने विषयमा जनताहरूमा भय र त्रास रहेको र केही स्थानहरूमा नेकपा माओवादीलाई भोट नदिएमा पुन तपाईंहरूलाई दुख दिन सक्छौ भनी डर देखाउने गरेको पाइयो ।
६.	सिरा हा, ६४ सप्त री, २७ उद देखि यपुर २९		मतदाताहरूले शान्तिपूर्ण तरिकाले मतदान गरेको, प्रायजसो मतदान केन्द्र गाविस भवन र विद्यालयमा राखिएको, मतदान केन्द्रसम्मको निर्वाध आवागमनमा कुनै किसिमको अवरोध सृजना नभएको, केही मतदान केन्द्रहरूमा ठाउँ सागुरो भएको कारण मतपत्र दिने र छाप लगाउने ठाउँ धेरै नजिक भएको कारण गोपनीयता कायम हुन नसकेको, बृद्धबृद्धा, अशक्त विरामी, ज्येष्ठ नागरिकको लागि छुट्टै लाइनको व्यवस्था नरहे तापनि त्यस्ता व्यक्तिहरूलाई प्राथमिकता दिने गरेको, सबै राजनीतिक दल र स्वतन्त्र उमेदवारले आ-आफ्नो प्रतिनिधि राखेको, मतदाता शिक्षामा कमीको कारणले धेरै जसो मतदाताले मतपत्रमा छाप हान्न कर्मचारी तथा स्वयंसेवकको सहयोग लिएको, केही मतदान केन्द्रहरूमा मतदाताहरूको नाम मतदाता सूचीमा नरहेको गुनासो आएको, मतदान केन्द्रमा खानेपानी

सौचालय, तथा प्राथमिक उपचारको उचित व्यवस्था नरहको, सिरहा जिल्लाको गढा र इनरुवा मतदान केन्द्रमा मतदातालाई व्यवस्थित नगर्दा भिड भई केही विवाद उत्पन्न भएको थियो। प्रत्येक मतदान केन्द्रमा एक दुई जना राष्ट्रिय पर्यवेक्षकहरू खटिएको, सप्तरीको सिसुवारी पिप्रा मतदान केन्द्रमा १४ वर्ष देखि १८ वर्षका बालबालिकाहरू टाउकोमा वाईसिएल लेखेको कपडाको फेटा बाधेको र मतदान केन्द्र बाहिर उभिएको भएपनि कुनै अवरोध नगरेको पाइयो। उदयपुरको त्रियुगा नगरपालिका ११ मा रहेको पंचकन्या मावि मतदान केन्द्रमा मतदाताहरूलाई आउन पैदल हिडदा एक घण्टा लाग्ने स्थानबाट आएको पाइयो। मतपेटिका पारदर्शी भएकोले केही मतदान केन्द्रका मतपेटिकामा खसालिएको मतपत्रमा लागेको छाप बाहिरबाट देखिने अवस्था रहेको थियो। सप्तरीको त्रिकोल गाविस मतदान केन्द्र क र ख मा मतदान कार्यमा मतदाताहरू मत खसाल्न नआएको जानकारी प्राप्त भएको थियो। सप्तरी जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र न.१ मा पर्ने प्रशवनी गाविसको टेप्री मतदान केन्द्र र क्षेत्र नं २ मा पर्ने मधवापुर गाविस स्थित मतदान केन्द्रमा विवाद र झडप भएको कारण मतदान स्थगित गरिएको पाइयो। राजविराज नगरपालिका वार्ड नं.३ स्थित निमावि केन्द्र नं.६ मा बिहानदेखि स्थिति तनावग्रस्त हुँदा प्रहरीले दुई राउण्ड हवाई फायर गरी स्थिति नियन्त्रणमा लिई मतदान कार्य सुचारू गरेको पाइयो। सिरहा जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र न.२ तेनुवापटी सोह्रपुर प्राविको मतदान केन्द्र क र ख मा विवाद भएको कारण उक्त मतदान केन्द्रको मतदान कार्य स्थगन भएको जानकारी पाइयो। सिरहा जिल्लाको क्षेत्र नं. ३ अन्तर्गत मलहिनिया गमहरीया मतदान केन्द्रमा गोली चल्दा दिनेश यादव र संजय शर्मालाई गोली लागि उपचारकोलागि धरान लगिएको पाइयो। गोली चलाइएको भनिएका नेपाली कांग्रेसका उमेदवार सिता देवी यादवका छोरा सुभाष यादवलाई अन्य व्यक्ति सहित प्रहरीले नियन्त्रणमा लिएको जानकारी पाइयो। भारदह मतदान केन्द्रमा खटिएका नेमा पर्यवेक्षक गंगा साह पर्यवेक्षक अचारसहिता विपरीत कार्य गरेकोले निजको परिचय पत्र खोसी पर्यवेक्षक कार्यबाट निकालिएको जानकारी प्राप्त। संविधानसभा निर्वाचन अवरोध खडा गर्ने उद्देश्यले ५ जना युवाहरूलाई सकेटवम सहित मतदान कै दिन बिहान हनुमाननगर गाविस स्थित हनुमाननगर मावि केन्द्रको छेउमा घुमिरहेको

		<p>अवस्थामा प्रहरीले पक्राउ गरेको र राजमार्ग बाहेक भित्र रहेका मतदान केन्द्रहरूमा अन्तराष्ट्रिय पर्यवेक्षकहरूको उपस्थिति न्यून रहेको पाइयो ।</p> <p>अनुगमन गरिएका सिरहा सप्तरीका केही मतदान केन्द्रहरूमा १५ वर्षका बालबालिकाको नाम मतदाता सूचीमा समावेश रहेको कारण मतदान कार्यमा सहभागी भएको पाइयो । सप्तरीको सिसुवारी पिप्रा मतदान केन्द्रमा १४ वर्ष देखि १८ वर्षका बालबालिकाहरू टाउकोमा वाईसिएल लेखेको फेटा टाउकोमा बाधेर मतदान केन्द्रमा बसिरहेको र केही घुमिरहेको अवस्थामा देखियो । निर्वाचन प्रयोजनका लागि विद्यालयमा पठन पाठन कार्य ८ र १० दिन देखि बन्द रहेको पाइयो मावि शिक्षकहरूलाई मतदान अधिकृत रूपमा खटाइएको पाइयो ।</p>
७.	सिराहा	<p>निर्वाचन उमेदवारी मनोनयन दर्ताको लागि भेला हुने क्रममा २०६४।११।१३ गते संयुक्त लोकतान्त्रिक मधेशी मोर्चाका कार्यकर्ता र प्रहरी बीच झडप हुँदा १८ जना घाइते र १ जनालाई हातमा गोली लागि घाइते भएको पाइयो ।</p>
८.	सप्तरी	<p>संविधानसभा निर्वाचन उम्मेदारी मनोनयन दर्ता क्रममा बाधा पुऱ्याउने उद्देश्यले मधेशी मोर्चाका कार्यकर्ताद्वारा विहानदेखि जुलुश प्रदर्शन र निशेषाज्ञा जारी रहेको र सो क्रममा दर्जनौ कार्यकर्ता पक्राउ भएका थिए ।।</p>
९.	सुनसरी	<p>उमेदवारी मनोनयन दर्ताको क्रममा संयुक्त लोकतान्त्रिक मधेशी मुक्ति मोर्चाका कार्यकर्ताले निर्वाचन कार्यालय वरिपरि ढुङ्गाढुडा गर्दा प्रहरी र प्रदर्शनकारी बीच झडप, २५ प्रदर्शनकारीहरू तथा २ जना प्रहरीहरू घाइते । उमेदवारी मनोनयन कार्य सम्पन्न भएको थियो । ५ जनालाई टाउकोमा चोटपटक लागि घाइते, १ जनालाई थप उपचारको लागि धरान पठाइएको पाइयो ।</p>
१०.	भापाइलाम	<p>निर्वाचन प्रति सबै मतदाता उत्सुकतापूर्वक प्रतीक्षा गरिरहेका, अधिकांश क्षेत्रमा कुनै किसिमको डर, धम्क वा त्रास उत्पन्न गराउने काम कुनै पक्षबाट नभएको, सबैजसो स्थानमा मतदान शान्तिपूर्ण रूपमा सम्पन्न भएको, माओवादी क्यान्टोनमेन्ट, सैनिक ब्यारेक, सशस्त्र प्रहरी गणको बाहिरपट्टि सुरक्षाकर्मीहरूका लागि मतदान केन्द्रहरू राखिएको भए तापनि सेना, सशस्त्र प्रहरी र माओवादी क्यान्टोनमेन्टमा संविधानसभा सम्बन्धी मतदाता शिक्षाको लागि कुनै पनि निकाय नपुगेको पाइयो । मतदातालाई</p>

		<p>मतदान केन्द्रसम्म सहज पहुँच भएको देखिन्थ्यो । तर आदर्श मावि मेचीनगर काँकडभिट्टामा मतदान गर्न दुई घन्टा लाइनमा बसेकी एक महिलाले पार्टी कार्यकर्ताले पालो मिचेर ढिलो गरिदिएकाले मतदान नै नगरी फर्केको दुखेसो आयोगको टोली समक्ष पोखिन् । धेरैजसो मतदान केन्द्रहरूमा अशक्त र वृद्ध मतदातालाई मतदान केन्द्र नजिकै बस्ने व्यवस्था मिलाइएको र दिउँसो पानी वितरणको व्यवस्था गरिएको भए पनि सबै ठाउँमा त्यो सुविधा उपलब्ध थिएन । भ्नापाको बर्नेमा श्री निमाविमा मतदान कर्मचारीले मतदातासँग राम्रो व्यवहार नगरेको भनी चैत २८ बेलुकी ३:३५ बजे तनाव उत्पन्न भए तापनि अन्य स्थानमा मतदान कार्यमा खटिएका कर्मचारीहरू, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, स्वयंसेवक, पर्यवेक्षक, सुरक्षाकर्मी र मतदानमा खटिएका कर्मचारीबीच राम्रो व्यवहार पाइयो । मतदाता शिक्षामा कमीको कारणले धेरैजसो मतदाताले मतपत्रमा छाप हान्न कर्मचारी तथा स्वयंसेवकको सहयोग लिएको र कतिपय मतदाताले एउटै मात्र मतपत्र बाकसमा खसाले पछि सरासर बाहिरिएको जानकारी टोलीले प्राप्त गरेको थियो । मतदान केन्द्रमा खानेपानी, शौचालय तथा प्राथमिक उपचारको उचित व्यवस्था नरहको पाइयो ।</p> <p>१८ वर्ष उमेर नपुगेका पर्यवेक्षकहरू र कम अनुभव भएका पर्यवेक्षकहरू पनि राष्ट्रिय संस्थाहरूले खटाएको, मतपेटिका पारदर्शी भएकाले कतिपय मतपेटिकामा खसालिएको मतपत्रमा लागेको छाप बाहिरबाट स्पष्टै देखिन्थ्यो, जसले मतदाताहरू आफूलाई असुरक्षित महसुस गरेका, भ्नापा र इलामका अधिकांश मतदान केन्द्रमा पुरुषभन्दा महिला मतदाताको संख्या अधिक रहेको देखिन्थ्यो । इलामको बाँभो गाविस वडा नं. २ सिमलटारस्थित मतदान केन्द्रमा खटिएका सहायक मतदान अधिकृत विष्णु भारद्वाज र पियनहरू प्रेम राय, मनोज पोखेल, यमप्रसाद चापागाईंलाई चैत २७ गते राती ८:४० बजे 'पल्लो किराँत समूह' समूहले अपहरण गरी चैत २८ गते बेलुकी ५:३० बजे मोरङ जिल्लाको मधुमल्ला भन्ने ठाउँमा अपहरण मुक्त गर्‍यो । अनुगमन गरिएका भ्नापाका केही मतदान केन्द्रहरू आफ्ना दाजु वा दिदीको नाउँमा भोट हाल्न पुगेका केही १८ वर्षभन्दा कम उमेरका भाइबहिनीहरू समेत भेटिए । निर्वाचन प्रयोजनका लागि विद्यालयमा पठन</p>
--	--	--

		पाठन कार्य ८ र १० दिनदेखि बन्द रहेको पाइयो ।
भा पा इला म		कोशी अञ्चल अस्पतालको इमर्जेन्सी वार्डमा २०६४ चैत २६ गते सशस्त्र प्रहरीको कंकालिनी गणबाट निर्वाचनका लागि ९ जना (४ जना म्यादी र ५ जना सशस्त्र प्रहरी) बोकेर विराटनगरको महेन्द्रचोकतर्फ जाँदै गरेको प्रहरीको जिपले विपरित दिशाबाट आउदै गरेको मोटरसाइकललाई विराटनगरकै कञ्चनवारीमा ठक्कर दिँदा त्यसमा सवार दुईमध्ये चालक महेश साहको घटनास्थलमै मृत्यु भएको र अर्का व्यक्ति गम्भीर घाइते भएको थियो । उक्त विषयमा अस्पतालको लापरवाहीले निजको मृत्यु भएको भन्दै नेकपा(एमाले)का १०-१२ जना कार्यकर्ताले कोशी अञ्चल अस्पतालको इमर्जेन्सी वार्डका सामग्रीमा क्षति पुग्ने गरी तोडफोड गर्नुका साथै अस्पतालका कर्मचारी र चिकित्सक माथि अमर्यादित भाषाको प्रयोग गर्दै हातपात समेत गरका थिए भने १९ जना कर्मचारी रहेकोमा १६ जनालाई संविधानसभा निर्वाचन प्रयोजनका लागि खटाइएकाले स्वास्थ्य सेवा नराम्ररी प्रभावित भएको पाइयो ।

क्षेत्रीय कार्यालय पोखराबाट गरिएको अनुगमन			
क्र.सं.	जिल्ला	मिति	प्राप्त महत्वपूर्ण तथ्यहरू
१.	तन हु		नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताहरूले तनहुँ जिल्लाको बन्दीपुर बजारमा २०६४/१२/१८ गते नेपाली कांग्रेसका उमेदवार गोविन्दराज जोशीलाई कालो झण्डा देखाउदै अगाडि बढ्न अवरोध गरेको र भुमसेँमा राखेको चुनावी कार्यक्रमलाई बिथोलेका थिए । सो घटनामा नेपाल प्रहरीका प्रहरी नायव निरीक्षक, नेपाली कांग्रेसका एक कार्यकर्ता र माओवादी नजिकका ५ जना व्यक्तिहरू घाइते भएका थिए । उक्त घटनाको प्रतिशोध स्वरूप माओवादीको कार्यालयमा आक्रमण गर्न जीपमा गएका नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ता मध्ये दुईजनालाई हतियार (खुडाँ, खुकुरी, भोटे चक्कु, गुलेली, मट्याङ्गा) सहित वाई.सी.एलका कार्यकर्ताहरूले कब्जामा लिई राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग क्षेत्रीय कार्यालय समेतको रोहवरमा प्रहरीलाई बुझाएको भन्ने पाइयो । तनहुँ जिल्लाको क्षेत्र नं १ को भानु गाविसको नारेश्वरटारमा नेपाली

		<p>कांग्रेसको अन्तिम चुनावी आमसभामा भाग लिन जाने क्रममा चोक चिसापानी गाविसको रामपुर टारमा एक बालकले ढुङ्गा हानेको निहुमा माओवादी कार्यकर्ताहरूलाई नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ताहरूले कुटपीट गर्दा माओवादीका क्षेत्रीय सदस्य सिताराम अधिकारी सहित ९ जना घाइते भएका, बेलुका फर्कने क्रममा सुन्दर बजारमा पुगेपछि नेपाली कांग्रेसका समर्थक व्यक्तिहरूले उत्तेजक नाराहरू लगाएपछि योङ्ग कम्युनिस्ट लिगसँग सम्बन्धित व्यक्तिहरूले सो बसमा ढुङ्गा मुढा गार्दै पिछ्या गार्दै गएको र नेपाली कांग्रेस सुन्दर बजार कार्यालयमा रहेको भिम बहादुर तामाङ्गको घरमा समेत ढुङ्गा मुढा गरिएको पाइयो ।</p> <p>मतदाताहरूले अत्यन्त उत्साहित भई मतदानमा सक्रिय भएका थिए । मतदान शिक्षाको कमीका कारण कतिपय मतदाताहरू अलमलमा परेको, अनुगमन गरिएका मतदान केन्द्रहरूमा ५० देखि ६० प्रतिशत मतदाताहरूले मतदान गरेको, अनुगमनको क्रममा बालबालिकाहरूको प्रयोग प्रायः देखिएन । वृद्धवृद्धा, अशक्त र अपाङ्ग मतदाताहरूलाई प्राथमिकता दिएको पाइयो । मतदाताहरूलाई मतदान गर्नमा अवरोध गरेको, छेक थुन गरेको, मतदान केन्द्र कब्जा गरेको आदि जस्ता कुनै पनि प्रकारका घटनाहरू निर्वाचनको दिन भएको भन्ने जानकारी नआएको पाइयो । शान्तिपूर्वक मतदान कार्य सम्पन्न भएको तनहु जिल्लाको पुर्कोट गाविसको देउरालीटार मतदान केन्द्रमा नेपाली कांग्रेस र नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताहरूबीच झगडा हुन गै केही क्षण मतदान अवरुद्ध भए तापनि सर्वदलीय सहमति पश्चात पुनः मतदान सम्पन्न भएको थियो ।</p>
२.	गोरखा	<p>गोरखा जिल्लाको विभिन्न ठाँउहरूमा नेपाली कांग्रेसका उमेदवार चिरञ्जिवी वाग्लेलाई नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताहरूले कार्यक्रममा जाँदा अवरोध पुऱ्याएको, प्रचारप्रसार गर्न जान नदिइएको, क्षेत्र नं. ३ का १४ वटा गाविसहरूमा नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताहरूले माओवादी बाहेक अन्य राजनीतिक दलका उमेदवारहरू र कार्यकर्ताहरूलाई प्रचारप्रसारमा जानमा रोक लगाएको, गोरखा जिल्लाको सिम्जुङ्ग गाविस वडा नं.४ हिमालय माविमा नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताहरूले नेपाली कांग्रेस समर्थक चेत बहादुर गुरुङ्ग (तरुण दलका सदस्य) र नेपाल विद्यार्थी सङ्घका सदस्य दिल बहादुर तामाङ्गलाई आक्रमण गरी घाइते बनाएको, संविधानसभाको निर्वाचनको समाप्ति पश्चात गोरखा जिल्लाको घ्याम्पेसालमा नेपाली कांग्रेसका गोरखाका सभापति तथा क्षेत्र नं. ३ का उमेदवार चिनकाजी श्रेष्ठको घर नजिक १४/१५ जनाको संख्यामा रहेका नेपाली कांग्रेसका</p>

		कार्यकर्ताहरूले नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ता समेतलाई सांघतिक रूपमा रड सहितको हतियारहरूको प्रयोग गरी आक्रमण गरी गम्भीर रूपमा घाइते बनाएका, यस घटना पश्चात वाईसीएलका कार्यकर्ताहरूले चिनकाजी श्रेष्ठको घरमा समेत तोठफोड गर्न लागेकामा सुरक्षाफौजको सक्रियतामा सो घटना हुन नपाएको, निर्वाचनको दिन मतदाताहरू अत्यन्त उत्साहसाथ मतदानमा सक्रिय भएका र मतदान शिक्षाको कमिका कारण कतिपय मतदाताहरू अलमलमा परेको अनुगमन गरिएका मतदान केन्द्रहरूमा ५० देखि ६० प्रतिशत मतदाताहरूले मतदान गरेको, अनुगमनको क्रममा बालबालिकाहरूको प्रयोग प्रायः देखिएन । वृद्धवृद्धा, अशक्त र अपाङ्ग मतदाताहरूलाई प्राथमिकता दिएको पाइयो । मतदाताहरूलाई मतदान गर्नमा अवरोध गरेको, थुन्छेक गरेको, मतदान केन्द्र क्याप्चर गरेको आदी जस्ता कुनै पनि प्रकारका घटनाहरू निर्वाचनको दिन भएको भन्ने जानकारी नआएकोको पाइयो ।
३.	लम जुङ	लमजुङको जिता गाविसमा नेपाली कांग्रेसको आमसभा गर्न लागिएको स्थलमा नेकपा(एमाले) समर्थक व्यक्तिहरूले भण्डा गाडी कार्यक्रम गर्न नदिएपछि अर्को ठाँउमा कार्यक्रम गर्न लाग्दा पनि एमालेका कार्यकर्ताहरूले ढुङ्गा मुढा गरी हस्तक्षेप गर्दा नेपाली कांग्रेस समर्थक ४/५ जना व्यक्तिहरू घाइते भएको, सो घटनामा नेपाली कांग्रेसका २ वटा जीपमा थप कार्यकर्ता गए पश्चात पुनः दोहोरो भिडन्त भएको जानकारी प्राप्त भएको थियो । लमजुङ कै भलाप खर्क भन्ने ठाँउमा नेकपा(एमाले) र नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताहरू बीच झडप भएको पाइयो । निर्वाचनको दिन मतदाताहरूले अत्यन्त उत्सुकता र रोचकताका साथ मतदानमा सक्रिय भएका, अनुगमन गरिएका मतदान केन्द्रहरूमा ५० देखि ६० प्रतिशत मतदाताहरूले मतदान गरेको र वृद्धवृद्धा, अशक्त र अपाङ्ग मतदाताहरूलाई प्राथमिकता दिएको पाइयो । मतदान शिक्षाको कमिका कारण कतिपय मतदाताहरू अलमलमा परेको पाइयो । उल्लेखित तीनवटै जिल्लामा निर्वाचनको क्रममा विभिन्न सङ्घसंस्थाबाट पर्यवेक्षकको रूपमा खटिएका कतिपय पर्यवेक्षकहरूको भूमिका निष्पक्ष नरहेको जनगुनासो रहेको पाइयो ।
४.	स्याङ्जा	छाडछाड्डी गाविसका नेकपा(एमाले) कार्यकर्ता वर्ष ३८ का जमान सिंह नेपालीलाई २०६४/१२/२५ गते माओवादी स्याङ्जा जिल्ला क्षेत्र नं २ का ईञ्चारजको नेतृत्वमा आएको माओवादी कार्यकर्ताको समूहले निजकै घरमा गई आँखामा पट्टी बाँधी कुटपीट गरेको, एमालेको राजनीति नगर्न धम्क दिएको, गस्तीको लागि गैरहेको सुरक्षा कर्मीको गाडीलाई वाईसीएलका कार्यकर्ताहरूले नेपाली कांग्रेस क्षेत्र न २ का उमेदवार गोपाल मान श्रेष्ठ

		<p>मतदातालाई पैसा बाड्न आएको भनी हातमा बाँसको लौरी लिएर रोक्न खोज्दा सुरक्षाकर्मीले गरेको कारवाहीमा २०६४ साल चैत्र २७ गते राती एक जना घनश्याम चापागाई घाइते भएको पाइयो । वालिङ्ग बहुमुखी क्याम्पस, वालिङ्ग बजारमा मतदानको लागि लाइनमा बसेका मतदाताहरूबीच पनि माओवादी कार्यकर्ता तथा समर्थकहरूले आफ्नो पार्टीलाई मतदान गर्न संकेत गरिरहेको पाइएको थियो । क्षेत्र नं २ को क्याम्पी गाविस अर्न्तगत रहेका विद्यालयहरूमा माओवादीले अन्य दलका प्रतिनिधीहरूलाई डर त्रास देखाएर गाउँमा नभएका व्यक्तिहरूको नामबाट पनि मत खसाएको भन्ने बुझियो । जवरजस्ती रुपमा बालबालिकाको प्रयोग नभएको, शान्ति सुरक्षाको प्रभावकारी व्यवस्था मिलाइएको, जेष्ठ नागरिक, असक्तलाई विशेष प्राथमिकता दिनका लागि सम्बन्धित कर्मचारीलाई समेत निर्देशन दिइएको, ३ नं. क्षेत्रको जैपते, त्रिया माविको एउटा मतदान केन्द्रमा महिला कर्मचारीलाई मात्र मतदानमा संलग्न गराउने व्यवस्था मिलाएको, विवाद आउँदा सर्वदलीय बैठक बसेर सुल्झाउने गरेको, सम्पूर्ण राजनीतिक पार्टीहरूले बिना डर, धाक/धम्किकासाथ आफ्नो चुनावी कार्यक्रम गाउँ-गाउँमा लिएर गएको, उमेदवार र दलहरूले स्वतन्त्ररुपमा आफ्नो प्रचारप्रसार गर्न पाएको, कुनै गाविसको कुनै गाउँमा फाट्ट फुट्ट रुपमा एउटा राजनीतिक पार्टीले अर्को राजनीतिक पार्टीका व्यक्तिलाई कालो भण्डा देखाउने गरेको दल वा उमेदवारहरूले आयोजना गरेको जुलुश, आमसभाबाट सार्वजनिक आवागमनमा कुनै अवरोध पुगेको थिएन । राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय पर्यवेक्षक, अवलोकन जस्ता कार्यहरूबाट मानव अधिकारका सवालहरूमा सकारात्मक व्यवहार भएको पाइयो । निर्वाचन आयोगबाट परिवेक्षणको लागि मान्यता पाएका नियोग, जियोग, मानव अधिकार संगठन लगायतका संस्थाहरू लगायत सम्पूर्ण व्यक्तिहरूले राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको अनुगमन टोली गाउँ-गाउँमा पुगी अनुगमन भएमा राम्रो हुने सुझाव दिएका थिए ।</p>
५.	कास्की	<p>कास्की जिल्लाको क्षेत्र नं ४ अन्तर्गतका पुरुन्चौर र सार्दिखोला गाविसमा पुग्दा दुवै गाविसका नेपाली काँग्रेस र नेकपा (माओवादी) का गाउँस्तरीय कार्यकर्ताहरूका नाममा डिफेन्स आर्मी नेपालको तर्फबाट महारुद्रद्वारा प्रेशित गरी लाखौं रुपैयाँ चन्दा मागिएका कम्प्युटर प्रिन्टेड तर हस्ताक्षर र छाप रहित पत्रहरूले स्थानीय कार्यकर्ताहरूमा त्रास उत्पन्न गराएको, जसमा पत्रमा आर्थिक सहयोगका साथै संविधानसभाको निर्वाचनमा मतदान नगर्न र पत्रका बारेमा कसैलाई थाहा नदिन लेखिएको, कास्की जिल्लामा समान्यतय मतदान शान्तिपूर्ण रुपमा सम्पन्न भएको थियो । कास्कीमा पनि निर्वाचन</p>

		शान्तिपूर्ण रुपमा सम्पन्न भएको थियो ।
६.	नवलपरासी	नवलपरासीको बेलासपुर चौराहामा मधेशी जनअधिकार फोरम र नेपाली कांग्रेसको ३०० मिटरको दुरीमा आम सभा भएकाले दुई पार्टीका कार्यकर्ताहरूबीच भिडन्त हुँदा एक गर्भवती महिला सहित पाँच फोरम कार्यकर्ता घाइते भएका थिए । कोटथर गाविसमा चैत्र २४ गते नेपाली कांग्रेस र माओवादी पार्टीका कार्यकर्ताहरू बीचको झडपमा नेपाली कांग्रेसका ३ जना कार्यकर्ता घाइते भएका, शिववस्ती गाविसको हसौरा भन्ने स्थानमा एमाले कार्यकर्ता सुतिरहेको अवस्थामा माओवादी कार्यकर्ताबाट आक्रमण गर्दा एक जना एमाले कार्यकर्ता, निजको मामा र हजुरआमा घाइते भएका, चैत्र २२ गते नेपाली कांग्रेस क्षेत्र नं २ का उमेदवारको गाडीले एक माओवादी कार्यकर्तालाई ठक्कर दिएको विषयमा २३ गते माओवादी र नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ताहरूबीच भएको झडपमा दुई सुरक्षाकर्मी र चार जना माओवादी कार्यकर्ता घाइते भएको पाइयो । निर्वाचनको दिन गरिएको अनुगमनको क्रममा मतदाताहरूमा उत्साह भएको, अधिकांश मतदान केन्द्रहरूमा खानेपानी, शौचालयको व्यवस्था गरिएको, पुरुष र महिलाको लागि अलग अलग लाइनको व्यवस्था गरिएको, सुत्केरी, विरामी, असक्त तथा वृद्धवृद्धाहरूको लागि प्राथमिकता दिइएको पाइयो ।
७.	रुपन्देही	निर्वाचनको क्रममा मिति २०६४ चैत्र २६ गते राति एमालेका कार्यकर्ता घरदैलो कार्यक्रम गरी फर्किएको अवस्थामा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले आक्रमण गर्दा ९ जना एमाले कार्यकर्ता घाइते भएका । यस जिल्लामा अन्य घटनाहरू नभएको, निर्वाचन शान्तिपूर्ण रुपमा भएको, सुरक्षाको व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाइएको, भारत आउने जाने नाकालाई ७२ घण्टाको लागि बन्द गरिएको, राजनीतिक दलहरूले स्वतन्त्र रुपमा प्रचारप्रसार गर्न पाएको पाइयो । निर्वाचनको दिन गरिएको अनुगमनको क्रममा मतदाताहरूले उत्साहपूर्ण रुपमा मतदान गरेको, मतदाताहरूको सहभागिता राम्रो रहेको, मतदानको लागि राम्रो वातावरण रहेको, अनुगमन गरिएको गाविसमा बालबालिकाको प्रयोग भएको नपाइएको, स्वतन्त्र आवागमनमा कुनै बाधा अवरोध नभएको पाइयो ।
८.	पाल्पा	मस्याङ गाविस, (स्थानीय वासिन्दा का अनुसार करिव एक हजार मतदाताहरूले करिव ६ घण्टाको बाटो हिंडी मतदान गर्नु पर्ने भएकोले वृद्धवृद्धाहरू मतदान गर्न जान नसक्ने अवस्था रहेको, शान्ति सुरक्षाको प्रभावकारी व्यवस्था मिलाइएको सबै राजनीतिक दलहरूले स्वतन्त्ररुपमा चुनाव प्रचारप्रसार गर्न पाए तापनि केही स्थानहरूमा अवरोध आएको जानकारी प्राप्त भएको थियो । निर्वाचनको दिन गरिएको अनुगमनको

		<p>क्रममा मतदाताहरूले उत्साहपूर्ण रूपमा मतदान गरेको, मतदाताहरूको सहभागिता राम्रो रहेको, मतदानको लागि राम्रो वातावरण रहेको, अनुगमन गरिएको गाविसमा बालबालिकाको प्रयोग भएको नपाइएको, स्वतन्त्र आवागमनमा कुनै बाधा अवरोध नभएको पाइयो ।</p>
९.	कपिलवस्तु	<p>मौन अवधिको समयमा समेत तराइमधेश लोकतान्त्रिक पार्टी, नेपाली कांग्रेस, मधेशी जनअधिकार फोरममले गाडी सहित चुनावी गतिविधिमा सामेल भएको, तथा कपिलवस्तुमा अधिकांश उमेदवारहरूले भारतीय नंबर प्लेटका गाडीहरूको प्रयोग गरेका, अधिकांश मतदान केन्द्रहरू विद्यालयमा भएका र केही स्थानमा स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा पनि मतदान केन्द्र रहेको पाइयो । विठुवा गाविसमा नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ता राजेन्द्र तिवारीमाथि २०६४ चैत्र २६ गते अज्ञात समूहले गोली हानेको तर निज बच्न सफल भएको, सो घटनामा सुराकी गरेको आरोपमा माओवादीले फोरमका २ जना कार्यकर्तालाई आफ्नो नियन्त्रणमा लिई ३० गते मुक्त गरेको, संविधानसभा निर्वाचनको पर्यवेक्षण गर्ने संस्थाहरू नियोक, जियोक, नेमाका स्थानीय प्रतिनिधिहरूले समन्वय गरेर अगाडि बढ्ने निर्णय गरेको, मधेशी जनअधिकार फोरमका जिल्ला अध्यक्ष चक्रधारी पाण्डेलाई अज्ञात समूहले चैत्र १८ गते चुनावी कार्यक्रम सकी फर्कदै गर्दा गोली प्रहार गरी घाइते बनाएको पाइयो । निर्वाचनको दिन गरिएको अनुगमनको क्रममा मतदाताहरूमा उत्साह भएको, कुनै डर त्रासको वातावरण नरहेको, अधिकांश मतदान केन्द्रहरूमा दिउसो १२ बजे भित्रमा ५० प्रतिशत मत खसिसकेको, विरामी, असक्त तथा वृद्धवृद्धाहरूको लागि प्राथमिकता दिइएको पाइयो । निर्वाचन पश्चात मतपेटिका ल्याउनको लागि सवारी साधनको उचित समयमा उपलब्ध नभएर कर्मचारी तथ सुरक्षाकमीले लामो समय मतपेटिका कुरेर बस्नु परेको थियो । मतगणनाको समाचार संकलन गर्नको लागि सहज पहुँच नदिएको भन्ने पत्रकारहरूको गुनासो रहेको थियो । पिपरा गाविसको चाकड चौडामा नेपाली कांग्रेसका जिल्ला समिति सदस्य महेन्द्र पाठकलाई केही अज्ञात समूहले चैत्र २९ गते गोली प्रहार गरी घाइते बनाएको पाइयो ।</p>
१०.	अर्घाखाँची	<p>ठाडा गाविस ५ रजौरीमा मतदानको दिन नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले नेपाली कांग्रेसका ८ जना कार्यकर्ताहरूलाई कुटपीट गरी घाइते बनाएका, निर्वाचन शान्तिपूर्ण रूपमा भएको, विरामी, असक्त तथा वृद्धवृद्धाहरूको लागि प्राथमिकता दिइएको, शौचालय तथ पिउने पानीको सम्भव भएसम्म व्यवस्था गरिएको, मतदान केन्द्रहरू अधिकांश विद्यालयमा राखिएको र केही स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा पनि मतदान केन्द्र राखिएको थियो ।</p>

		<p>मतदाताले मत्रपत्र मतपेटिकामा खसालेपछि मतपत्र बाकसभित्र मिलाउने क्रममा बाकस पारदर्शी भएकोले, छाप देखिन गइ मतदाताको गोपनियता भंग हुने अवस्था समेत रहेको, बलकोट गाविसको चारवटा मतदान केन्द्रमा नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताहरूले मतपेटिकामा पानी खन्याई बाकस फालिदिएका, जुकेना गाविसको सुदा माविको १ वटा मतदान केन्द्रमा समेत माओवादीका कारण मतदान स्थगित भएको थियो । बलकोट गाविसमा २०६५ वैशाख ४ गते र जुकेनामा वैशाख ६ गते मतदान भएको थियो । २८ गते मतदान सम्पन्न गरिएका स्थानबाट मतपेटिका लैजान समयमा गाडी नआएकोले कर्मचारीहरू लामो समयसम्म मतपेटिका कुरेर बस्नु परेको जानकारी पाइयो ।</p>
११.	गुल्मी	<p>माओवादीले निर्वाचनका सिलसिलामा हिंसाको प्रयोग गर्न सक्ने संभावना रहेको आशंका गरेको, कतिपय मतदाता, प्रचारक, पर्यवेक्षक, कर्मचारीहरू डराएको अवस्थामा रहेको, कतिपय ठाउँहरूमा माओवादीले धम्कि प्रयोग गरी चुनावी प्रचारप्रसारलाई अवरोध पुऱ्याएको पाइयो । जसको सम्बन्धमा संसदीय पार्टीका नेताहरू लोकतन्त्र विरोधी भएको र विगतमा माओवादी कार्यकर्ता विरुद्ध सुराकीको काम समेत गरेकोले त्यस्ता व्यक्तिहरूका हकमा माओवादीका कार्यकर्ताबाट आक्रोस स्वरुप कडा व्यवहार भएको हुन सक्ने कुरा स्वीकार गरिएको थियो । साथै राजतन्त्रको वकालत गर्ने पार्टी र व्यक्तिलाई भने प्रचारप्रसारमा अवरोध गर्ने नीति रहेको माओवादी पक्षबाट स्वीकार गरिएको थियो । चुनावमा सर्वहारा वर्गको हार गराइएमा फेरी क्रान्ति हुने, त्यसका लागि जनता आफै जान्ने र त्यति बेला जे पनि हुन सक्ने र त्यसको जिम्मेवारी नलिने कुरा माओवादी पक्षबाट आएकोले केही त्रास उत्पन्न गरेको थियो ।</p> <p>हाडहाडे गाविसमा माओवादी कार्यकर्ता विदुर पुनः माथि आक्रमण गरेको भन्ने आरोप लागेका एमाले कार्यकर्ता बिष्णु सुनारलाई चैत्र २२ गते राती वाइसिएलले कब्जामा लिई अर्को दिन प्रहरी समेतको रोहवरमा मुक्त गरेको थियो । धुर्कोट रजस्थल गाविसमा चैत्र २४ गते माओवादी कार्यकर्ताहरूले एमालेका कार्यकर्ता रविलाल भण्डारी समेतलाई कब्जामा लिई कुटपीट गरेको सम्बन्धमा माओवादीसँग जानकारी लिदा मतदातालाई प्रलोभनमा पार्नका लागि पैसा बाँड्ने वा यस्तै कार्य गर्ने व्यक्तिलाई फेला पारेमा माओवादीले कब्जामा लिने र आवश्यकता अनुसार प्रहरी समक्ष बुझाउने नीति रहेको जानकारी गराइएको थियो । चुनाव प्रचारका क्रममा समेत माथिल्लो जातका भनिने व्यक्तिहरू दलितको घरभित्र नपसेकोले जातीय</p>

		<p>छुवाछुत व्यवहार गरेको जानकारी प्राप्त भयो । क्षेत्र नं. ३ को एउटा मतदान केन्द्रमा मतदाता नामावलीमा नाम रहेका केही व्यक्तिलाई १८ वर्ष उमेर नपुगेको आशंकाका मतदान गर्नबाट बञ्चित गरेको पाइयो । क्षेत्र नं. ३ को अमरपुर गाविसका १०४ वर्षिय वृद्धा भूमि पोखरेल र क्षेत्र नं. ३ कै अजै गाविसका १०४ वर्षिय वुद्ध छत्रिलाल वि.क.ले मतदान गरेको देखियो ।</p>
१२.	बागलुङ म्याग्दी	<p>बागलुङ जिल्लाका अधिकांश ठाउँमा शान्तिपूर्ण रुपमा निर्वाचन भएको छ । बागलुङ जिल्लामा ६० प्रतिशत मत खसेको जिल्ला निर्वाचन कार्यलयले जनाएको, दलहरूको भडपले बागलुङको निर्वाचन क्षेत्र एकको मालिका र दुईको राङ्गखानी साथै ३ को खुङ्गामा मतदान स्थगित भएको जानकारी प्राप्त भएको थियो । बागलुङको रेश गाविसबाट मतदान सकिए पश्चात मतपेटिका लिएर बागलुङ बजारतर्फ आउदै गरेको समयमा नेपाली कांग्रेसका जिल्ला सहसचिव चित्रबहादुर कार्कीले लाठी प्रहार गर्दा नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संगठनका जिल्ला उपाध्यक्ष थानेन्द्र प्रसाद गौतम घाइते हुनु भएको जानकारी प्राप्त भएको थियो ।</p> <p>बागलुङ क्षेत्र नं.२ सर्कुवा गाविस को तीनवटा मतदान केन्द्रमा ढुङ्गा हानाहान भएको र मतपेटिका भिरवाट खसालेकोले २०६४, चैत्र २८ गतेको मतदान रद्द गरी पुनः २०६५ वैशाख ५ गते मतदान भएको थियो । उक्त दिन सम्पन्न मतदानमा तुलनात्मक रुपमा महिलाहरूको सहभागिता राम्रो रहेको, सकृयतापूर्वक लाइनमा उभिएर मतदान गरिरहेको, मत हाल अत्यन्त उत्सुक भएका थिए । मतदान केन्द्र व्यवस्थित देखिएको, पर्याप्त सुरक्षा व्यवस्था भएको, भय रहित वातावरण रहेको, बच्चा भएका महिलाहरू, असक्त र विरामीहरूलाई विशेष व्यवस्था गरी लाइनमा बस्नु नपर्ने व्यवस्था गरिएको, बच्चाको हित समेतलाई ध्यानमा राखी सानो बच्चा भएका महिलाहरूलाई अरु सरह लाइनमा बस्न नपर्ने गरी मतदानको व्यवस्था गरिएको पाइयो । म्याग्दीमा निर्वाचन पूर्वको अवस्था सामान्य रहेको जानकारी प्राप्त ।</p>

क्षेत्रीय कार्यालय नेपालगञ्जबाट गरिएको अनुगमन			
क्र.सं.	जिल्ला	मिति	प्राप्त महत्वपूर्ण तथ्यहरू
१.	दाङ	२० ६४ ल चैत्र २४ गते देखि ऐ ३०	मतदाताहरूलाई मतदान गर्न कुनै भय, डर, धम्क नभएको, अनुगमनको क्रममा कतिपय संस्थाहरूबाट पर्यवेक्षणमा खटिएका प्रयवेक्षकहरू राजनीतिक पार्टीसँग आवद्धता रहेकाले निष्पक्ष पर्यवेक्षण हुनेमा आशंका व्यक्त भएको पाइएको। मतदाताले गोप्य मतदान गर्न पाएको, प्रायजसो सबै मतदान केन्द्रहरू उपयुक्त ठाउँमा भए तापनि केही मतदान केन्द्रहरूमा अपाङ्ग तथा विरामी मतदाताको लागि छुट्टै लाइनको व्यवस्था नगरेको, मतदाताहरूमा मतदाता शिक्षा कमी भएको, चुनाव प्रचारप्रसारमा सबै पार्टीका आमसभामा सामान्य रूपमा बालबालिकाको प्रयोग गरिएको, प्रायः सबै ठाउँहरूमा शौचालय र खानेपानीको व्यवस्था राम्रो भए तापनि केही स्थानमा अभाव रहेको पाइयो। मतगणना तयारी तथा गणना शान्तिपूर्ण तवरले सम्पन्न भएको, सुरक्षाको व्यवस्था राम्रो रहेको, निर्वाचन अधिकृतहरूले उठेका विवादलाई शान्तिपूर्ण, सर्वदलीय सहमति र निष्पक्ष तरिकाले निराकरण गरेको, मतगणना केन्द्रसम्म निर्वाचन पर्यवेक्षक तथा अनुगमनकर्तालाई सहज पहुँच भएको, समय समयमा मतगणना प्रगति विवरण घोषणाको उचित व्यवस्था मिलाइएको पाइयो। २०६४/१२/२६ गते दाङको सतबरियामा माओवादी र नेपाली काँग्रेसका कार्यकर्ता बीच झडप भएको र झडपमा माओवादी पक्षका ६ घाइते भएका साथै लमही नगर विकास समितिको कार्यालय, दाङ अगाडि सुरक्षा टोलीका सशस्त्र प्रहरीले माओवादीका कार्यकर्ता चढेका गाडीहरूमा गोली चलाउँदा ७ जना माओवादी कार्यकर्ताको मृत्यु भएको र १५ जना घाइते हुन पुगेको पाइएको थियो। अन्य पक्ष तथा सुरक्षाकर्मीहरू एउटै पनि घाइते नभएको र गाडीहरू क्षति नभएको पाइयो। उक्त घटनाको सम्बन्धमा आयोगबाट विस्तृत अनुसन्धान भएको थियो।
२.	प्युठान	२० ६४ /१ २/ २५	चुनाव प्रचारप्रसारमा सबै पार्टीका आमसभामा अत्यधिक बालबालिकाको प्रयोग गरिएको, विभिन्न गाविसमा गई बुझ्दा मतदाताहरूलाई मतदान गर्न कुनै भय, डर, धम्क नभएको, कर्मचारी र दलहरू बीच राम्रो सम्बन्ध रहेको, पाइयो निर्वाचनको दिन केही स्थानमा मतदान केन्द्र २ घण्टाभन्दा बढीसमय हिड्नु पर्ने स्थानमा रहेको, मतदाताले गोप्य मतदान गर्न पाएका

	देखि ३०	<p>भए तापनि मतदाता शिक्षाको अभावका कारण बाहिर नै छाप लगाउन तयार रहेको देखिएको, जेष्ठ नागरिक, अशक्त, महिला, अपाङ्ग आदिका लागि केही ठाउँमा छुट्टै लाइनको व्यवस्था गरिएको, मतदाताहरू उत्साहपूर्वक लाइनमा लागी, पूर्ण सहभागिताकासाथ मतदान गरेको, मतदानकेन्द्रको वातावरण राम्रो रहेको, मतदानमा बालबालिकाको प्रयोग नगरेको, केही मतदान केन्द्रहरूमा सही मतदाताले मतदान गर्न पाएको भए तापनि न्यून ठाउँमा गलत व्यक्तिले मतदान गरेको पाइएको थियो । प्रायः सबै ठाउँहरूमा शौचालय र खानेपानीको व्यवस्था राम्रो भए तापनि केही स्थानमा अभाव रहेको पाइयो । मतगणना तयारी तथा गणना शान्तिपूर्ण तवरले सम्पन्न भएको, सुरक्षाको व्यवस्था राम्रो रहेको, निर्वाचन अधिकृतहरूले उठेका विवादलाई शान्तिपूर्ण, सर्वदलीय सहमति र निष्पक्ष तरिकाले निराकरण गरेको, मतगणना केन्द्रसम्म निर्वाचन पर्यवेक्षक तथा अनुगमनकर्तालाई सहज पहुँच भएको पाइएन । निर्वाचन पश्चातको मतदान केन्द्रका रूपमा प्रयोग गरिएका विद्यालयहरू तथा अन्य शैक्षिक सस्थाहरूको वातावरणमा कुनै किसिमको अवरोध नआएको र निर्वाचन पश्चात शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने कार्यमा सरकारको भूमिका प्रभावकारी रहेको पाइयो ।</p>
३.	रोल्पा	<p>रोल्पामा माओवादीका जिल्ला कमीटी सदस्य टेकबहादुर बुढा (संग्राम) र उवा-५, तेलखोला स्थायी घर भई जैमकसला गाविस वडा नं. ५, गाडवाडमा जनकम्यून सहकारी पसल सञ्चालन गरी बस्ने भक्तबहादुर वि.क.लाई अज्ञात समूहले २०६४/१२/०५ गोली हानी हत्या गरेको पाइयो । माओवादीका कार्यकर्ताहरूले २०६४/१२/०७ गते सदरमुकाममा रहेको राप्रपा नेपालको कार्यालयका सामानहरू र साईनबोर्ड बाहिर ल्याई जलाएको र कार्यालय सचिव गोविन्द बलामीलाई ७ दिन भित्र जिल्ला छोड्न भनी धम्किएको, नेपाली कांग्रेसका क्षेत्र नं. १ का उमेदवार सहितको टोली घरदैलो अभियानमा फगाम गाविस जाँदा २०६४/१२/१० गते माओवादीका कार्यकर्ताहरूले आक्रमणको प्रयास गरेको, घोडागाउँ गाविसको गाविस भवन मतदान केन्द्रमा नेकपा(एमाले)को तर्फबाट एजेन्ट बस्न गएका व्यक्तिलाई माओवादीका कार्यकर्ताहरूले २०६४/१२/२८ बिहान नै फर्काइ दिएको त्यसै गरी नेपाली कांग्रेसको एजेन्ट बसेको कारण अमर कवरलाई माओवादीका कार्यकर्ताद्वारा कुटपीट गरी घाइते बनाएको,</p>

		<p>माओवादीका कार्यकर्ताहरूले रोल्पा जिल्ला तालावाङ गाविस वडा नं. ३ का पूर्व वडाध्यक्ष तथा नेकपा(एमाले)का कार्यकर्ता कमानसिंह घर्ति र सोही ठाउँका नेकपा(एमाले)का कार्यकर्ता गौराज डाँगीलाई २०६५/०१/०२ गते कुटपीट गरेको, निर्वाचनको दिन गरिएको अनुगमनको क्रममा मतदाताहरूले उत्साहपूर्ण रूपमा मतदान गरेको, मतदाताहरूको सहभागिता राम्रो रहेको, मतदानको लागि राम्रो वातावरण रहेको, खुंग्री गाविस बाहेक अन्य अनुगमन गरिएको गाविसमा बालबालिकाको प्रयोग भएको नपाइएको, स्वतन्त्र आवागमनमा कुनै बाधा अवरोध नभएको पाइयो ।</p> <p>मतपेटिका सदरमुकामसम्म ल्याउनको लागि कुनैपनि पक्षबाट अवरोध नभएको, निर्वाचनको परिणाम घोषणापछि निकालिएको विजय जुलुस पनि शान्तिपूर्ण रहेको पाइयो । जुलुसबाट फर्कने क्रममा माओवादीका कार्यकर्ताहरू शालिकराम पुन, बालाराम परियार, धनिराम नेपाली, ठगेन्द्र पुन लगायतले नेविसंका कार्यकर्ता विशाल भन्ने रामलाल परियारलाई २०६५/०१/०७ गते कुटपीट गरी खुट्टा समेत भाँचिदिएका निर्वाचनमा धाँधली भएको आरोप लगाउँदै नेकपा(माओवादी) बाहेकका अन्य दलहरूद्वारा जिल्ला निर्वाचन अधिकृतको कार्यालयमा दिएको उजुरी दर्ता गर्न समेत आलटाल र ढिलासुस्ति गरेको पाइयो भने उजुरीउपर कुनै पनि सुनुवाई समेत नभएको पाइयो । मतगणना स्थलमा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको अनुगमन टोलीलाई भित्र पस्न नदिएकोमा आयोगको तर्फबाट आफ्नो अधिकार क्षेत्रको बारेमा जानकारी गराएपछि मात्र भित्र जान दिइएको थियो ।</p>
४.	सल्लयान	<p>मतदाताहरूमा मतदाता शिक्षा प्रयाप्त नभएको, माओवादीका स्थानीय कार्यकर्ताहरूले मतदाताहरूलाई भोट माग्ने क्रममा हामीलाई भोट नदिए फेरि गंगल पस्छौं, भोट कस्लाई दिएको हो त्यो थाहा पाउँछौं भन्ने जस्ता विभिन्न मिश्रहरू दिने गरेको पाइयो । एक पर्यवेक्षकले नेपाली कांग्रेसलाई भोट मागेकोमा निजको पर्यवेक्षण अनुमती खारेज गरिएको, निर्वाचनको प्रचारप्रसार तथा जुलुस र आमसभामा समेत राजनीतिक दलहरूले बालबालिकाको प्रयोग गरेको, माओवादीले सितलपाटी बजारको मुल सडकमै चुनावी सभा आयोजना गरी सार्वजनिक यातायात सेवालाई आरोध पुऱ्याएको, पिपलनेटा</p>

		<p>गविसमा २०६४ चैत्र २२ गते एमालेले चुनावी कार्यक्रम संचालन गरिरहेको अवस्थामा वाइसिएलका कार्यकर्ताहरूले अवरोध पुऱ्याउन खोज्दा सामान्य ढडप भएको, दार्माकोटका नेपाली कांग्रेसका एक कार्यकर्तालाई २०६४ चैत्र ३ गते पम्पलेट टाँस्दै गर्दा वाइसिएलका कार्यकर्ताहरूले आक्रमण गरी गडते बनाएको, भलचौरमा २०६४।१।२।७ गते राती एमालेका ३ जना कार्यकर्ताहरूलाई माओवादीका कार्यकर्ताहरूले कुटपीट गरेको पाइयो ।</p> <p>हुनै पनि स्थायी मतदान केन्द्रहरूमा खानेपानी तथा शौचालयको राम्रो व्यवस्था नभएको, कालिका प्रावि हिडाउरे, लक्ष्मपुरमा राष्ट्रिय निर्वाचन अनुगमन सञ्जालका पर्यवेक्षकलाई मतदान केन्द्रमा प्रवेश गर्न नदिइएको, जल्लाका केही स्थानहरूमा एमाले, माओवादी, जनमोर्चा नेपाल र नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ताहरू बीच सामान्य विवाद भए तापनि मतदान जारी गरिएको थियो । सुरक्षाकर्मीको सुरक्षा यथेष्ट नभएको भन्दै विभिन्न मतदान केन्द्रहरूमा वाइसिएलका कार्यकर्ताहरूले मतदान केन्द्रहरूमा मतदानको समयमा तथा मतपेटिका संकलन गर्दाको समयमा सुरक्षा दिने कार्य गरेको भन्ने जानकारी पाइयो ।</p>
५.	रुकुम	<p>चुनाव शान्तिपूर्ण, क्षेत्र न. १ को १६ र २ को ३ ओटामा एजेन्टलाई बस्न नदिएको । पिपल र रुघाबाट वाईसियलले बस्न नदिएकाले नेपाली कांग्रेस र एमालेका कार्यकर्ताहरू भागेर आएको र माओवादीले एक पक्षीयरूपमा मतदान गरेको जानकारी प्राप्त भएको थियो । मतदानको दिन ढडप नभएको र मतदान नरोकिएको जानकारी प्राप्त भएको थियो ।</p>
६.	बाँके वर्दि या	<p>२० सबै स्थानमा उमेदवार तथा दलहरूले स्वतन्त्रपूर्ण तरिकाबाट प्रचारप्रसार गर्न तथा निर्विवाद आवतजावत गर्न पाएको, महिला मतदातामा राजनीतिक तथा मतदाता शिक्षा कम भएको, सयौंका संख्यामा बालबालिकालाई २३ माओवादीको चुनाव चिन्ह अंकित ढण्डा बोकाएर आमसभामा ल्याइएको, गते संविधानसभाको लागि चुनाव हुने भएकोमा मतदाताहरू अत्यन्त हर्सित र खुशि देखिएका, मतदान केन्द्रमा सुरक्षाकर्मीको संख्या अत्यन्त न्यून रहेको, २८ यातायातको उचित व्यवस्था नभएकाले मतपेटिका गाडीबाट खसेर फुटेको पाइएको, चुनाव प्रचारप्रसारको क्रममा नेपाली कांग्रेस र माओवादीका बीचको भिडन्तमा घाइतेलाई नेपालगंज मेडिकल कलेज कोहलपुर</p>

ल्याइएको थियो । निजलाई सोही स्थानमा गै घाइतेको अवस्थाको जानकारी लिने कोशिस गरिएको थियो । त्यसै गरी सुर्खेत क्षेत्र नं १ मा ने.क.पा एमालेका उमेदवार ऋषिप्रसाद शर्माको हत्यापश्चात सोको छिन्चुमा विरोध कार्यक्रम भएको र सो विरोध नियन्त्रण गर्न प्रहरीले चलाएको गोलीबाट घाइते भएको एक जना व्यक्ति कोहलपुर ल्याइएकोमा सोको स्थितिको बारेमा अनुगमन गरिएको थियो ।

शान्तिपूर्ण वातावरणमा मतदान भएको, करिब २ बजेतिर नै प्रायःजसो मतदान केन्द्रमा मतदान भै सकेको, ६५ जना वासिएलका कार्यकर्ताहरू कृष्ण निमावि रभेनामा तैनाथ भएकोले केही त्रासको वातावरण रहेको, मतदाताहरू एकदमै खुशि तथा हर्षित देखिएका, राम मावि शम्सेरगंज तथा सितापुर गाविसमा रहेको मतदान केन्द्रमा मतदान अधिकृतले निर्वाधरूपमा मतदान अनुगमन तथा पर्यवेक्षक गर्न नदिई पर्यवेक्षक तथा अनुगमनकर्तालाई मतदान केन्द्र भित्र अनुगमन तथा पर्यवेक्षण गर्न नदिएको भएता पनि अन्य बाँकी मतदान केन्द्रमा मतदान अधिकृतहरूको व्यवहार सालिन र सहयोगी, सौर्हादपूर्ण व्यवहार रहेको, केही मतदान केन्द्रमा खानेपानी तथा सौचालयको राम्रो प्रबन्ध मिलाइएको थियो भने प्राय जसोमा सौचालयको प्रबन्ध मिलाउन मतदान अधिकृतलाई कुनै प्रकारको बजेट तथा निर्वाचन अधिकृतको कार्यालयबाट निर्देशन नभएको भन्ने जानकारी प्राप्त भएको थियो । स्वास्थ्य जस्तो संवेदनशिल क्षेत्रका कर्मचारीहरूलाई निर्वाचन प्रयोजनको लागि प्रयोग गरेको, विदेशी पर्यवेक्षक शहर केन्द्रित रहेको भए तापनि केही गाउँहरूमा जापानिज पर्यवेक्षक, कार्टर सेन्टर, युरोपियन युनियनका पर्यवेक्षक पुगेको पाइएको, निर्वाचनमा केही मतदान केन्द्रहरूमा माओवादीले स्वयंसेवकका रूपमा बालबालिकाको प्रयोग गरेको पाइएको, एकाध मतदान केन्द्रमा निविदा मतदान समेत गरेको पाइएको, जेष्ठनागरिक, अशक्त, महिला, अपाङ्ग आदिका लागि केही ठाउँमा छुट्टै व्यवस्था मिलाइएको, मतगणना तयारीको लागि राम्रो सुरक्षा व्यवस्था रहेको,, मतदातालाई मतदान गरिसकेपछि कुनै किसिमको डर धाक धम्क नदिएको, मतदान कार्यमा पुरुष भन्दा महिलाको सहभागिता बढी रहेको पाइयो । निर्वाचन अधिकृतहरूले मतगणनाको समयमा उठेका विवादलाई शान्तिपूर्ण,

		सर्वदलीय सहमति र निष्पक्ष तरिकाले निराकरण गरेको, मतगणना केन्द्रसम्म निर्वाचन पर्यवेक्षक तथा अनुगमनकर्तालाई सहज पहुच दिइएको, समय समयमा मतगणना प्रगति विवरण घोषणाको उचित प्रवन्ध मिलाइएको थियो ।
७.	बर्दि या	<p>२० पुरुषको तुलनामा महिला मतदाताहरूमा नागरिक शिक्षाको अभाव रहेको, ६४ गुलरिया नपा वार्ड नं १२ मा करिव १००० जना व्यक्तिको नाम मतदाता /१ नामावलीमा समावेश नहुँदा मतदान प्रकृयाबाट बञ्चित हुन परेको २/ जानकारी प्राप्त भएको थियो । मतदान केन्द्र प्राय सबैलाई पायक पर्ने २४ स्थानमा रहेका, निर्वाचन प्रकृया शान्तिपूर्ण रूपमा सम्पन्न भएको देखि मतदाताहरूलाई मतदान प्रकृत्यामा समावेश हुनबाट कुनै पक्षबाट समेत ३० बञ्चित नगरिएको, जेष्ठनागरिक अशक्त, विमारी गर्भवतीहरूलाई विशेष सम् प्राथमिकता दिएको, बालबालिकाको प्रयोग कुनै पनि पक्षबाट नभएको, म खानेपानी सौचालयको व्यवस्था रहेको, निर्वाचनमा संलग्न कर्मचारी तथा सुरक्षाकर्मिको व्यवहार राम्रो रहेको पाइएको थियो । । सर्वसाधारणहरू भोकै भएपनि एकदमै उत्साहका साथ निर्वाचन प्रकृत्यामा अनुशासित रहेको र मतदान प्रकृत्यामा महिला मतदाता सहभागिता उल्लेखनीय रहेको पाइयो । प्राथमिक उपचारको व्यवस्था रहेको पाइएन ।</p> <p>अनुगमन टोलीले अनुगमन गरेका सबै मतदान केन्द्रहरूमा नियोक, निमा लगायतका राष्ट्रियस्तरका पर्यवेक्षकहरूको उपस्थिती रहेको पाइयो । मतगणना कार्य व्यवस्थित रूपमा जिल्ला विकास समिति जहाँ निर्वाचन क्षेत्र न १, ३ र पुरानो जिल्ला प्रशासनको भवनमा निर्वाचन क्षेत्र नं २, ४ गणना गरियो । दुवै स्थलमा बाहिर राम्रो आवाज आउने गरी माइकको व्यवस्था गरिएको, भित्र मतगणना स्थलमा सबै दलका प्रतिनिधि तथा स्वतन्त्र उमेदवारको प्रतिनिधिसमेत रहेको पाइयो । प्रत्येक १, २ घण्टामा पछिल्लो परिणामको सार्वजनिक गरियो । माओवादी समर्थकहरू माओवादीको परिणाम घोषणा गर्दा ताली पिटी आवाज गरेपनि अन्य दलका समर्थक मौन रहेको पाइयो । मतगणनाको अन्तिम परिणाम सार्वजनिक भई बर्दियाका चारै क्षेत्रका विजयी उम्मेदावारहरूले कार्यकर्ता प्रशंसक तथा समर्थक बीच नगरमा शान्तिपूर्ण वातावरणमा विजय जुलसको प्रदर्शन गरेका थिए ।</p>

८.	सुर्खेत	<p>निर्वाचन क्षेत्र नं १ का एमालेका उमेदवार ऋषिप्रसाद शर्माको २०६४ चैत्र २६ मा हत्या भएको थियो । मतदाताहरूलाई मतदान गर्न कुनै भय, डर, धम्क नभएको, निर्वाचन आयोगले मतदाता शिक्षालाई प्रभावकारी रूपमा संचालन गर्न नसकेको पाइयो । अपाङ्ग तथा विरामी मतदाताको लागि छुट्टै लाइनको व्यवस्था नगरिएको, मतदाताले गोप्य मतदान गर्न पाएका, नेपाल वार एशोसिएसन, नियोग, जियोग, नेमा तथा अन्य स्थानीय स्तरका सस्थाका पर्यवेक्षक यस जिल्लामा क्रियाशिल रहेको, प्रायः सबै ठाउँहरूमा शौचालय र खानेपानीको व्यवस्था राम्रो भए तापनि केही स्थानमा अभाव रहेको पाइयो । नेकपा(एमाले)का क्षेत्र नं -१ का उमेदवार ऋषिप्रसाद शर्माको मृत्यु पश्चात क्षेत्र नं १ को निर्वाचन स्थगित भएको थियो । मतगणना तयारी तथा गणना शान्तिपूर्ण तवरले सम्पन्न भएको,, सुरक्षाको व्यवस्था राम्रो रहेको, निर्वाचन अधिकृतहरूले उठेका विवादलाई शान्तिपूर्ण, सर्वदलीय सहमति र निष्पक्ष तरिकाले निराकरण गरेको, मतगणना केन्द्रसम्म निर्वाचन पर्यवेक्षक तथा अनुगमनकर्तालाई सहज पहुँच भएको र समय समयमा मतगणना प्रगति विवरण घोषणाको उचित व्यवस्था मिलाइएको पाइयो । अनुगमनको क्रममा मतदाताहरूले उत्साहपूर्ण रूपमा मतदान गरेको, मतदाताहरूको सहभागिता राम्रो रहेको, मतदानको लागि राम्रो वातावरण रहेको, स्वतन्त्र आवागमनमा कुनै बाधा अवरोध नभएको पाइयो । सुरक्षा निकायले नेपाली कांग्रेस र नेकपा(एमाले)का उमेदवारलाई उनीहरूको माग बमोजिम सुरक्षा उपलब्ध गराएको जानकारी टोलीलाई उपलब्ध गराएको पाइयो । आयोगले सुर्खेत घटनाको सम्बन्धमा अनुसन्धान गरेको थियो ।</p>
९.	जाजरकोट	<p>मतपेटिका सदरमुकाम आउन थालेको । कतै पनि झडप नभएको जानकारी प्राप्त । भएको थियो भने समग्रमा निर्वाचन शान्तिपूर्ण रूपमा भएको थियो ।</p>
१०.	दैलेख	<p>कुनै पनि दलहरूलाई चुनाव प्रचारप्रसारमा कसैले अवरोध नपुऱ्याएको, निर्वाचन पर्यवेक्षकहरू स्वतन्त्र र निष्पक्ष व्यक्ति नभई दलसँग आवद्ध रहेको /१ र कतिपय पर्यवेक्षकहरू एसएलसि अनुत्तिर्ण व्यक्ति समेत रहेको भनी /२ व्यापक जनगुनासो आएको थियो । पर्याप्त संख्यामा सुरक्षाकर्मी नभएको, २०-प्रेस काउन्सिलबाट जारी भएको प्रेस पास प्राप्त गरेका पत्रकारहरूलाई मात्र</p>

		२७	<p>प्रवेश दिने भनी निर्वाचन आयोगले गरेको व्यवस्थाले गर्दा उक्त जिल्लामा रहेका अधिकांश पत्रकारहरूसँग पास नभएकोले गर्दा सूचना संप्रेषण गर्न नपाउने अवस्था रहेको भनी जानकारी प्राप्त भएको, बालबालिकाहरूलाई प्रायजसो सबै दलहरूले चुनाव प्रचारप्रसारको क्रममा खासगरी नारा लगाउन, भण्डा र प्लेकार्ड बोक्न, बाजा बजाउन आदिमा प्रयोग गर्ने गरेको, कारागार शाखामा रहेका १७ जना कैदी/बन्दीहरू मध्ये ६ जनाले मात्र समानुपातिक तर्फ मतदान गर्न पाउने अवस्था रहेको पाइयो । दैलेख निर्वाचन क्षेत्र नं. २ का नेकपा(एमाले)का उमेदवार राज बहादुर बुढा उपर बडलम्जी गाविसको चगत्रा भन्ने ठाउँमा नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ताहरूले आक्रमण गरी दर्जनौ कार्यकर्ता घाइते बनाएको भनी नेकपा(एमाले) जिल्ला पार्टी कार्यालयबाट प्रेस विज्ञप्ति जारी भए तापनि एमालेले उल्लेख गरे जस्तो भएको पाइएन । शिक्षक नै नभएको व्यक्तिलाई शिक्षक भनी निर्वाचन आयोगले चुनावमा खटाएको भनी प्राप्त भएको जानकारीका सम्बन्धमा निर्वाचन कार्यालयमा बुझ्दा हाल ती व्यक्तिहरूलाई हटाइएको भन्ने जानकारी टोलीलाई प्राप्त भएको थियो । निर्वाचनको दिन ४ ओटा जति मतदान केन्द्रमा नक्कली मतदाताले मतदान गरी केही बेर विवाद भई मतदान रोकिए पनि पुन सञ्चालन भएको थियो । निर्वाचन सामान्यत शान्तिपूर्ण रहेको थियो । दैलेखको कासिकाँध गाविसको मतपेटिका सदरमुकाम लैजाँदा नेकपा(माओवादी)ले लुटी लगेको भन्ने सूचना राती प्राप्त भएको भनी स्थानीय व्यक्तिबाट जानकारी प्राप्त भएको थियो ।</p>
११.	का लक ोट	०६ ४ चैत्र २६ देखि ०६ ५ वैशा ख ३	<p>ओदानकु गाविस वडा नं.१ डिल्लीकोटमा तरुण दल र वाइसिएलका कार्यकर्ताहरूको बीचमा ०६४ चैत्र २१ गते भडप हुँदा तरुण दलका नन्द बहादुर सिंह र मातृका सिंह तथा वाइसिएलका पदम रावत सामान्य घाइते भएका माओवादीका कार्यकर्ताहरूले निर्वाचनको दिन अर्थात २८ गते छाप्रे गाविसका रतन अधिकारी र मणिचन्द्र न्यौपानेलाई एक दिन भरी कब्जामा लिएको जानकारी प्राप्त भएको, राष्ट्रिय निर्वाचन पर्यवेक्षण समितिका तर्फबाट छाप्रे गाविसमा निर्वाचन पर्यवेक्षण गर्न खटिएको एक पर्यवेक्षक सरिता विष्ट आफै नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताहरूसँग विवादमा संलग्न भएको, गर्भवती महिला, अपाङ्ग, अशक्त तथा ज्येष्ठनागरिकहरूको लागि मतदान गर्न छुट्टै लाइनको व्यवस्था गरेको, मतदानको समयमा कतिपय</p>

		<p>उमेर नपुगेका व्यक्तिहरूले मतदान गरेको, एकै व्यक्तिले एक भन्दा बढी पटक मतदान गरेको भन्ने गुनासोहरू व्यापक रूपमा पाइएको थियो । फुकोट गाविस वडा नं.-६ का अपाङ्गता भएका जन्मदेव धमालाले मतदान केन्द्र दुई घण्टा टाढा भएकोले मतदान गर्न नपाएको गुनासो गरेका थिए । संविधानसभाको निर्वाचन र मतगणना शान्तिपूर्ण रहेको भए तापनि कालिकोट जिल्लामा ३.७८% मतपत्र बदर भएको, बदर भएका मतपत्रमा ल्याप्चे लगाएको, मतपत्रमा कुनै पनि छाप नलगाई खाली छोडिएको, एक भन्दा बढी चिन्हमा स्वस्तिक छाप लगाइएको र २ वटा चुनाव चिन्हमा पर्ने गरी स्वस्तिक छाप लगाइएको थियो ।</p>
१२.	मुगु	<p>०६ रोआ गाविस वडा नं.-७ शोभाका ९-१० जना नेकपा(माओवादी) समर्थित ४ स्थानीय कार्यकर्ताहरू रोआ गाविसको वडा नं.-५ रोआ गाउँमा गई पम्पलेट चैत्र टाँस्न खोज्दा भएको विवाद पश्चात माओवादी समर्थित स्थानीय २३ कार्यकर्ताहरूले मिति ०६४ चैत्र २१ गते रोआ गाविस वडा नं. ५ का एमाले देखि समर्थित कार्यकर्ताहरू धर्म बुढा, मान बहादुर बुढा र भक्त बुढालाई कुटपीट २७ गरेको पाइयो । कुटपीटबाट धर्म बुढाको देखे कोखाको मेरुदण्डमा निलो गत दाम रहेको र सो चोटका कारण निजलाई हिड्दुल गर्न कठिनाई भएको । मुगु जिल्लामा एक्सरे मेशिन नभएको हुँदा निजलाई एक्सरे गर्न तथा थप उपचारको लागि नेपालगञ्ज जान मुगु जिल्ला अस्पतालले सल्लाह दिएको । मान बहादुर बुढाको टाउको छाती र गर्धनमा सामान्य चोट लागेको । भक्त बुढाको दाहिने आँखि भौ र तल्लो परेलामा सामान्य घाउ रहेको । उल्लेखित समुहले सोही दिन सोही स्थानमा बेग्लै घटनामा राप्रपा समर्थित मिम बहादुर बुढालाई समेत कुटपीट गर्दा टाउको र छातीमा सामान्य घाउ रहेको ।</p> <p>रोआ गाविस वडा नं.-७ का नन्द सिंह बुढा र प्रेम सिंह साउदलाई मिति ०६४ चैत्र २१ गते राति नेकपा(एमाले)को भातृ संगठन पिपुल्स भोलियन्ट्सका ४०-५० जनाको समुहमा रहेको सदस्यहरू (एमालेका जिल्ला कमिती सदस्य उब्जन शाहीको नेतृत्वमा गएको) ले कब्जामा लिई सदरमुकाममा ल्याई सो को भोलि पल्ट चैत्र २२ गते दिउँसो २ बजे तिर मुक्त गरेको थियो नेकपा(एमाले)को भातृ संगठन पिपुल्स भोलियन्ट्सका</p>

		<p>सदस्यहरू रोआ गाविस वडा नं.-३ का गोविन्द सेजुवाल र रोआ गाविस वडा नं.-७ का भैरव रोकायलाई । २०६४ चैत्र २२ गते नेकपा(माओवादी)को भातृ संगठन योङ्ग कम्युनिष्ट लिगद्वारा कब्जामा लिईएको र सो को केहि दिन पश्चात मुक्त गरिएको र अन्तरिम व्यवस्थापिका सांसद तथा नेकपा (एमाले)को तर्फबाट मुगु जिल्लामा संविधानसभाको निर्वाचनमा प्रत्यक्ष तर्फका उमेदवार चन्द्र बहादुर शाही सहितको समुह र नेकपा(माओवादी)का कार्यकर्ताहरूको बीच रोआ गाविस वडा नं.-५ रोआमा २०६४ चैत्र २३ गते विवाद तथा सामान्य झडप समेत भएको थियो ।</p> <p>सदरमुकाम गम्गढीमा बखत गम्गढी बजारमा नेकपा(एमाले)को चुनावी सभा भईरहेको समयमा २०६४ चैत्र २३ गत नेकपा(एमाले) समर्थक तथा नेपाली काँग्रेस समर्थक कार्यकर्ताहरूको बीचमा भण्डै २ घण्टा सम्म झडप भएको र सो झडपका कारण एमालेको चुनावी सभा समेत रोकिएको थियो । आयोगको अनुगमन टोली मुगु जिल्लाको सदरमुकाममा रहेको नेपाली काँग्रेस पार्टीको जिल्ला कार्यालयमा चैत्र २४ गते साँझ र २५ गते बिहान पुग्दा दुवै पटक नेपाली काँग्रेस जनाउने चिन्ह लगाएका युवा कार्यकर्ताहरू मादक पदार्थ खाई होहल्ला गर्दै एमालेलाई छिनाउनु पर्छ भन्ने वाक्य प्रयोग गर्दै गरेको भेटिएको थियो । यस जिल्लामा नेकपा(एमाले) र अन्य राजनीतिक दलहरूको बीचमा तनाव हुनुको एउटा मुख्य कारणको रूपमा कतिपय सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थाका कर्मचारीहरू खुलेयाम रूपमा एमालेको पक्षमा प्रचारप्रसार गर्न संलग्न हुनु रहेको थियो ।</p>
१३.	प्यूठान	<p>निर्वाचन प्रचारप्रसारमा उमेदवार र राजनीतिक दलहरूले हातहतियारको प्रयोग नगरेको, चुनाव प्रचारप्रसारमा सबै पार्टिका आमसभामा अत्याधिक बालबालिकाको प्रयोग गरिएको, विभिन्न गाविसमा गई बुभुदा मतदाताहरूलाई मतदान गर्न कुनै भय, डर, धम्क नभएको, प्रायजसो सबै मतदान केन्द्रहरू उपर्युक्त ठाउँमा भए तापनि तिराम तथा रम्दी गाविसमा करीब २ घण्टा मतदाताले पैदल हिँड्नु पर्ने अवस्था रहेको पाइयो ।</p> <p>मतदाताहरूमा डर, भय, त्रासको वातावरण नरहेको, मतदानमा खटिएका कर्मचारी, सुरक्षाकर्मी, राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरू बीचको राम्रो</p>

		<p>समझदारी रहेको, मतदाताले गोप्य मतदान गर्न पाएको, जेष्ठनागरिक, अशक्त, महिला, अपाङ्ग आदिका लागि केही ठाउँमा छुट्टै लाइनको व्यवस्था गरिएको थियो भने कतिपय ठाउँमा नभएको, प्रायः सबै ठाउँहरूमा शौचालय र खानेपानीको व्यवस्था राम्रो भए तापनि केही स्थानमा अभाव रहेको, मतदाताहरूमा मतदाता शिक्षाको कमी भएको पाइयो । नेपाल वार बाहेक अन्य कुनै पनि संस्थाको पर्यवेक्षकहरू यस जिल्लामा आयोगको टोलीले भेटाएन ।</p> <p>मतगणना तयारी तथा गणना प्रक्रिया शान्तिपूर्ण तवरले सम्पन्न भएको, सुरक्षाको व्यवस्था राम्रो रहेको, निर्वाचन अधिकृतहरूले उठेका विवादलाई शान्तिपूर्ण, सर्वदलीय सहमति र निष्पक्ष तरिकाले निराकरण गरेको पाइएको, मतगणना केन्द्रसम्म निर्वाचन पर्यवेक्षक तथा अनुगमनकर्तालाई सहज पहुँच भएको, समय समयमा मतगणना प्रगति विवरण घोषणाको उचित व्यवस्था मिलाइएको, मतगणना परिणाम घोषणा पश्चात दलका गतिविधिहरू सहजरूपमा संचालन र निर्वाचन पश्चात शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने कार्यमा सरकारको भूमिका प्रभावकारी रहेको पाइयो ।</p>
--	--	--

क्षेत्रीय कार्यालय धनगढीबाट गरिएको अनुगमन			
क्र.सं.	जिल्ला	मिति	प्राप्त महत्वपूर्ण तथ्यहरू
१.	कैलाली	चैत्र २८-२९	तुलनात्मक रूपमा यस जिल्लामा पनि महिलाहरूको अधिक उपस्थिती, सकृयतापूर्वक लाइनमा उभिएर मतदान गरिरहेको, मतदाताहरू भय मुक्त नै देखिन्थे । तराईको ठाउँमा दिउँसो प्रचण्ड घाम लाग्ने भएकोले केही असहज जस्तो देखिएतापनि निर्वाचन केन्द्रहरूमा राम्रो वातावरण रहेको, बुढाबुढी, साना बच्चा भएका महिलाहरू, असक्त र विरामीहरूलाई विशेष व्यवस्था गरी धेरैबेर लाइनमा बस्नु नपर्ने व्यवस्था गरिएको थियो । मतदाताहरूको सहज पहुँच भएको, कसैले पनि कसैलाई अवरोध नपुऱ्याएको, बालबालिकालाई मतदानमा प्रयोग नगरिएको र बच्चाको हीत समेतलाई ध्यानमा राखी सानो बच्चा भएका महिलाहरूलाई अरु सरह लाइनमा बस्न नपर्ने गरी मतदानको व्यवस्था गरिएको पाइयो । शान्तिपूर्वक आवत जावतमा कतैबाट बाधा अवरोध नपुऱ्याइएको, संविधानसभाको चुनाव र यसको महत्वको बारेमा मतदाताहरूमा कम जानकारी भएको र मतगणनाको क्रममा धेरै मतपत्रहरू रद्द भएका पाइएकोले मतदाता शिक्षाको अपुग भएको पाइयो ।
२.	डोटी	२०६४/१२/२६-२९	शान्तिपूर्ण तरिकाले निर्वाचन सम्पन्न भएको, मतदानस्थलमा महिला मतदाताहरूको उल्लेख्य रूपमा सहभागिता रहेको, सेनामा कार्यरत सुरक्षाकर्मीको छुट्टै मतदान केन्द्र रहेको, कारागारशाखामा रहेका १२ जना कैदीहरू मध्ये ६ जना कैदीले मतदानमा भाग लिएको, मतदानकार्य प्राविधिकरूपमा सुरुमा केहि हडभड तथा ढिलासुस्ति भएतापनि पछि समान्य भएको, मतदान कार्यमा बालबालिकाहरूको प्रयोग भएको पाइएन । दौड गाविसमा एक जना ३५ वर्षे बोगटी थरकी महिलाले मतदानस्थलमा छोरा जन्माएको हुँदा छोराको नाम संविधान कुमार बोगटी राखेको पाइयो । डोटीको बाराबाटो भन्ने मतदानस्थलमा नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ताहरूबाट अन्य दलका कार्यकर्ता तथा प्रतिनिधीहरूलाई मतदानकार्यमा अवरोध पुऱ्याइएकोले उक्त केन्द्रको मतदान कार्य स्थगित गरी पाउँ भन्ने विषयमा

		नेकपा(एमाले)बाट मुख्य निर्वाचन अधिकृतको कार्यालयमा उजुरी गरेको र सो विषयमा उक्त कार्यालयले आधार प्रमाण नभएको भन्दै मतदान कार्य स्थगित नगर्नु पर्नेगरी निर्णय गरेको र सोको सार्वजनिक सुचना टाँस गरेको पाइयो ।
३.	बाजुरा	२०६४ चैत्र १२ गते देखि ऐ. २२
		शान्ति सुरक्षाको अवस्था सामान्य रहेको र निर्वाचनको पुर्व तयारी राम्रो रहेको, राजनीतिक दलका आमसभा लगाएतका चुनाव प्रचारप्रसारका कार्यक्रमहरू शान्तिपूर्ण रुपमा सम्पन्न भैरहेका, केही स्थानमा राजनीतिक दलहरूबीच सामान्य वादविवाद भएका, मतदाताहरूलाई मतदाता शिक्षा दिन निर्वाचन कार्यालयले टोली खटाएको, अधिकांश मतदानकेन्द्रहरू विद्यालयमा राखिएका, राजनीतिकदलहरूले चुनाव प्रचारप्रसारका क्रममा र सो क्रममा आयोजना गर्ने आमसभा, सांस्कृतिक कार्यक्रमहरूमा १८ वर्ष भन्दा मुनिका बालबालिकाहरूको प्रयोग गरेको पाइयो ।
४.	बझाङ	
		सामान्यतया शान्तिसुरक्षाको अवस्था राम्रो देखिएतापनि २०६४ चैत्र १७ गते बुगल देवली कोटमा माओवादी कार्यकर्ताले एमालेका कार्यकर्ताहरूलाई धम्क दिई भण्डा च्यातेको जानकारी प्राप्त भएको, चैत्र १५ गते कांग्रेसको चुनावी सभाको दिनमा एमालेका कार्यकर्ता तथा सुरक्षाकर्मीहरू बीच हुंगा हानाहान हुँदा एकदर्जन भन्दा बढी सुरक्षाकर्मी तथा एमाले कार्यकर्ताहरू घाइते भएका, कांग्रेसको दहबगरमा भएको चुनावी आमसभामा माओवादीले अवरोध पुऱ्याएको पाइयो ।
५.	कञ्चनपुर	२०६४/१२/२६-२८
		कर्मचारी तथा मतदाताहरूलाई डर, धाक र धम्क कसैबाट नदिइएको, मतदाताहरूले मतदान गर्न पाउने अवसर पाउन लागेकोमा सर्वसाधारण मतदाताहरू खुशी भएको, शान्ति सुरक्षाको अवस्था राम्रो रहेको पाइयो । मतदानको दिन गरिएको अनुगमनको आधारमा मतदाताहरू मतदान गर्न निकै चाखपूर्ण तरिकाले मतदान केन्द्रमा पक्तिबद्ध भई स्वतन्त्र र शान्तिपूर्वक मतदान गरेको, पुरुष मतदाताको तुलनामा महिला मतदाताहरूले धेरै भोट खसालेको, मतदान केन्द्रमा सुरक्षा व्यवस्था राम्रो रहेको, विभिन्न संस्थाका पर्यवेक्षकहरूले पर्यवेक्षण गरिरहेका पाइयो । त्यसै गरी शारीरिक रूपमा असक्त, गर्भवती महिला, वृद्धवृद्धाहरूको लागि मतदान गर्न लाइनमा बस्न नपर्ने गरी तत्काल मतदान गर्न पाउने व्यवस्था गरेको, मतदान लगायतका निर्वाचन सम्बन्धी कार्यमा बालबालिकाको प्रयोग नभएको र मतदान केन्द्रमा

		बालबालिकाले मतदान गरेको पाइएन ।
६.	डडेल्धुरा र बैतडी २०६४/१२/२५-२९	डँडेलधुरा जिल्लामा मतदाताहरूको सक्रिय तथा उत्साहपूर्ण सहभागिता रहेको थियो । शोकमा बसेकाका व्यक्ति तथा १२० वर्ष का व्यक्ति समेतले मतदान गरेका थिए । निर्वाचन स्वतन्त्र र निष्पक्ष रूपमा सम्पन्न भएको थियो । ६० प्रतिशत भन्दा बढी मत खसेको थियो । मतदाताहरूमा मतदाता शिक्षाको अभाव भएको पाइनुका साथै मानसिक रूपमा मतदाताहरूमा त्रास रहेको पाइयो । नियोक, नेमा, डिन, यूरोपियन युनियन, कार्टर सेन्टर, अनमिन, ओएचसिएचआर लगायतका संस्थाहरू ले उक्त जिल्लामा अनुगमन तथा पर्यवेक्षण गरेतापनि विशेषगरी यूरोपियन युनियन, कार्टर सेन्टरले ग्रामिण तहसम्म पनि अनुगमन गरेको पाइयो । धेरै स्थानहमा मतदाताहरूको लागि शौचालयको व्यवस्था गरे तापनि तीनवटा मतदान केन्द्रमा महिला र पुरुषको लागि छुट्टा छुट्टै मतदान केन्द्र रहेको पाइएन ।
७.	दार्चुला	संविधान सभाको निर्वाचनको संघारमा चुनावी सभाको कार्यक्रम लिएर आफ्नो गृहजिल्ला पुगेका नेपाली काँग्रेस पार्टीका केन्द्रिय सदस्य/विधायक एवं पूर्व संचार मन्त्री दिलेन्द्र प्रसाद वडु मिति २०६४/१०/२२ गतेका दिन विहान दार्चुला जिल्लाको लटिनाथ गाविस वडा नं.७ रिलमा एक कार्यकर्ताको घरमा खाना खादै गर्दा स्थानिय विद्यालयका विद्यार्थीहरू समेतको संलग्नतामा नेकपा माओवादीको भ्रातृ संगठन यङ्ग कम्युनिष्ट लिग समेतले वडुमाथि आक्रमण गर्दा निज वडुलगायत अन्य नेपाली काँग्रेसका कार्यकर्ता र केही सुरक्षाकर्मी समेत घाइते भएका थिए । उक्त घटनामा एक जना स्थानीय व्यक्ति हरक सिंह धामी पनि गम्भिर घाइते भएको पाइयो । साथै सो घटनामा एक जना सर्वसाधारणको घर समेत जलेको पाइयो । त्यसै गरी सो गाविस वरपरको क्षेत्रमा नेकपा माओवादीले आफ्नो आधार इलाका भनी अन्य राजीनतिक दलहरूलाई प्रवेश गर्न र आफ्नो राजनीतिक कार्यक्रमहरू गर्न नदिई अवरोध पुऱ्याएको पाइयो । नेकपा एमालेले २०६४ माघ ४ गते लटिनाथमा गर्न लागेको चुनावी कार्यक्रमलाई नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले खास गरी दलित मुक्ति मोर्चा सम्बद्ध व्यक्तिहरूले धम्कपूर्ण भाषा प्रयोग गरी बिथोलेका थिए ।

अनुसूची ९

संविधान सभा निर्वाचन सम्बन्धी आयोगद्वारा जारी प्रेसविज्ञप्तिहरू

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग हरिहरभवन, ललितपुर

१० वुँदे सहमतिको स्वागत र ध्यानाकर्षण

हालसालका दिनहरूमा देशका विभिन्न भागहरूमा संविधासभाको निर्वाचनलाई लिएर वढीरहेको मानव अधिकार उल्लंघनको घटनाहरूवारे आयोगले नेपाल सरकार, निर्वाचन आयोग, र राजनीतिक पार्टीहरूको गंभिर ध्यान आकृष्ट गर्दै आईरहेको सर्वविदितै छ। देशमा बढ्दो राजनीतिक हिंसाहरूलाई लिएर देशका प्रमुखदलहरू नेपाली काँग्रेस, नेकपा-(एमाले) र नेकपा (माओवादी) का शिर्षस्थ नेताहरूबीच चुनावी हिंसालाई रोकथाम र न्यूनीकरण गर्ने, त्यसको निम्ति समन्वयको संयन्त्र बनाउने र आवश्यकता अनुरूप हिंसात्मक गतिविधिहरूमा संलग्न व्यक्तिहरूलाई कानूनी कारवाही समेत गर्ने भन्ने आज भएको १० वुँदे सहमतिलाई आयोग हार्दिक स्वागत गर्दछ। साथसाथै सबै राजनीतिक पार्टीहरू आ-आफ्नो कार्यकर्ताहरूलाई संयमित हुन र कसैको पनि कार्यक्रममा निषेध र हस्तक्षेप नगर्न र विवादहरूलाई सम्वादको माध्यमबाट समाधान गर्न आह्वान गर्दछ।

राजनीतिक पार्टीका शिर्षस्थ नेताहरूलाई आफूले गरेका सहमति र समझदारीहरूलाई व्यवहारमा रुपान्तर गर्न र आफ्ना नेता कार्यकर्ता तथा मातहतका पंक्तिहरूलाई संयमित र जिम्मेवार बन्न सार्वजनिक रुपमा आह्वान गर्न पनि अनुरोध गर्दछ।

साथसाथै, यसैविच हिजो र आज काभ्रेपलान्चोक, सिन्धुपाल्चोक, गोरखा, सप्तरी, डडेलधुरा, तनहुँ लगायतका जिल्लाहरूमा भएका हिंसात्मक घटनाहरू प्रति दुःख व्यक्त गर्दै आयोगले त्यसको सत्य तथ्य छानविन गर्न अनुमोदनको काम प्रारम्भ भइसकेको छ।

मिति: २०६४/१२/१९

विशाल खनाल
सचिव

राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग हरिहरभवन, ललितपुर

२०६४ चैत २१

आयोगद्वारा विभिन्न घटनाको अनुगमन तथा निर्वाचन पर्यवक्षण टोलीसँग छलफल

सिरहा जिल्ला क्षेत्र नं १ का संविधान सभा सदस्यका उम्मेदवार तथा नेमकिपा सिरहा जिल्ला समितिका संयोजक विजय महतोलाई मिति २०६४।१२।१८ गते अज्ञात समुहद्वारा अपहरण त्यस्तै गरि धनुषा जिल्ला क्षेत्र नं ४ का स्वतन्त्र उम्मेदवार भृगुनाथ ठाकुरलाई मिति २०६४।१२।२० गते जनतान्त्रिक तराई मुक्त मोर्चा (ज्वालसिंह)द्वारा अपहरण गरेको भनी आयोगमा प्राप्त उजुरी सम्बन्धमा राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगको गम्भीर ध्यानाकर्षण भएको छ ।

यसैविच काभ्रेपलान्चोक, रसुवा, धादिङ्ग, दोलखा लगायतका जिल्लाहरूमा भएका हिंसात्मक घटनाहरू प्रति दुःख व्यक्त गर्दै आयोगद्वारा सो घटनाहरूको अनुगमन प्रारम्भ भइसकेको र घटनामा घाइते भएका काभ्रेपलान्चोक जिल्लाका उम्मेदवार कमानसिंह लामालाई विरअस्पतालमा, दोलखा जिल्लाका ने.क.पा एमालेका कार्यकर्ता राजेश प्रधानलाई मोडेल अस्पतालमा, रसुवा जिल्लाका नेपाली काँग्रेसका उम्मेदवार बालचन्द्र पौडेललाई त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षण अस्पताल महाराजगंजमा, धादिङ्ग जिल्लाका क्षेत्र.नं १ ने.का.क्षेत्रीय कार्य समितिको सभापति भक्त बहादुर लामालाई विनायक अस्पताल गंगोबुमा आयोगको टोली गइ घाइतेहरूको स्वास्थ्य अवस्थाको सम्बन्धमा जानकारी लिएको छ ।

यहि २०६४ चैत्र २८ गते हुने संविधान सभाको निर्वाचनमा यस्ता क्रियाकलापले गम्भीर अवरोध सिर्जना गर्न सक्ने भएकोले राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग अपहरित उम्मेदवारहरूको सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने, स्वतन्त्रतापूर्वक हिडडुल गर्न पाउने, निर्वाचनमा स्वतन्त्ररूपमा उम्मेदवार हुन पाउने तथा मतदान गर्न पाउने जस्ता आधारभूत मानव अधिकारहरूको सम्मान गर्दै विनासर्त अबिलम्ब निजहरूलाई रिहा गर्न सम्बन्धित पक्षलाई आह्वान गर्दछ र नेपाल सरकारलाई अपहरित उम्मेदवारहरूको जीवन सुरक्षाको निम्ति अबिलम्ब पहल गर्न आग्रह गर्दछ ।

देशमा बढ्दो राजनीतिक हिंसाहरूलाई लिएर देशका प्रमुखदलहरू नेपाली कांग्रेस, नेकपा-(एमाले) र नेकपा (माओवादी) का शिर्षस्थ नेताहरूविच चुनावी हिंसालाई रोकथाम र न्यूनीकरण गर्ने, त्यसको निम्ति समन्वयको संयन्त्र बनाउने र आवश्यकता अनुरूप हिंसात्मक गतिविधिहरूमा संलग्न व्यक्तिहरूलाई कानूनी कारवाही समेत गर्ने भन्ने मिति: २०६४/१२/१९भएको १० बुँदे सहमतिलाई पूर्ण पालना गर्नको लागि आयोग सम्वन्धित सबै पक्षसित पुन आग्रह गर्दछ ।

आज राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका पदाधिकारीहरू सित संविधान सभा निर्वाचन २०६४ को पर्यवेक्षण गर्न निर्वाचन आयोगबाट स्वीकृतिप्राप्त प्रमुख निकायहरूविच छलफल कार्यक्रम सम्पन्न भयो ।

उक्त अवसरमा निष्पक्ष र शान्तिपूर्णढंगले आसन्न संविधान सभा निर्वाचन सम्पन्न गर्ने सबैको दायित्व भएको भन्नु हुँदै राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगका अध्यक्ष माननीय केदारनाथ उपाध्यायले चरणबद्धरूपमा आयोगले निर्वाचन अनुगमन गर्ने कुरामा प्रकाश पार्नु भयो । उहाँले छलफलमा प्राप्त सुझावहरूको मूल्यांकन गरी आयोगले कार्यन्वयन गर्ने बताउनु भयो ।

आयोगका सदस्यहरू माननीय रामनगिना सिंह, माननीय गौरी प्रधान, माननीय डा.लीला पाठक, माननीय डा के.वी रोकाया आयोगका सचिव विशाल खनाल, पूर्व प्रमुख निर्वाचन आयुक्त तथा राष्ट्रिय निर्वाचन पर्यवेक्षण समितिका अध्यक्ष सूर्यप्रसाद श्रेष्ठ, नेपाल बार एसोसियसनका अध्यक्ष विश्वकान्त मैनाली, इन्सेकका अध्यक्ष सुबोधराज प्याकुरेल, निर्वाचन आयोगका प्रतिनिधि ध्रुव ढकाललगायतका सहभागीहरूले छलफलमा भाग लिनु भएको थियो ।

.....
विशाल खनाल
 सचिव

राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग

हरिहरभवन, ललितपुर

प्रेस विज्ञप्ति

मिति :- २०६४/१२/२५

आयोगको परिचय पत्र वोकेको व्यक्ति र सवारी साधनहरूलाई विना रोकटोक पर्यवेक्षण र अनुगमन गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन जानकारी

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग नेपाली जनताको मानव अधिकारको रक्षा र प्रवर्द्धनको निम्ति संविधानमा व्यवस्था भएको एक राष्ट्रिय संवैधानिक अङ्ग हो । जुनसुकै अवस्थामा पनि नेपाल सहद भित्र नेपाली नागरिकहरूको मानव अधिकार संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु यसको प्रमुख दायित्व हो । चैत्र २८ गते, २०६४ मा हुन गइरहेको संविधान सभाको निर्वाचनमा पनि मानव अधिकारको रक्षा र प्रवर्द्धनको दृष्टिकोणले यस आयोगले देश भरी पर्यवेक्षण र अनुगमन गरिरहेको कुरा सर्वविदितै छ । संविधान सभाको निर्वाचनमा शान्तिपूर्वक भयरहित अवस्थामा स्वतन्त्र र निष्पक्ष ढङ्गले नागरिकको मताधिकारको मत सुनिश्चित गर्न आयोगले पर्यवेक्षण र अनुगमन कार्यलाई निरन्तर अगाडि वढाइरहेको छ । अतः यस उद्देश्यको निम्ति आयोगका पदाधिकारीहरू तथा कर्मचारीहरू परिचालन हुने हुँदा यस आयोगको परिचय पत्र वोकेको व्यक्ति र आयोगको व्यानर तथा लोगो अंकित सवारी साधनहरूलाई विना रोकटोक पर्यवेक्षण र अनुगमन गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन सबै सरोकारवाला र सम्बन्धित पक्षहरूलाई यो जानकारी गराइएको छ ।

स्मरणीय छ, नेपालको अन्तरिम संविधानको धारा १३२ अनुसार राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगलाई मानव अधिकारको संरक्षणको सन्दर्भमा निर्वाध रूपमा अनुगमन र जाँचबुझ गर्ने संवैधानिक जिम्मेवारी रहेको व्यहोरा सर्वसाधारण सबैलाई जानकारी गराइन्छ ।

विशाल खनाल

सचिव

राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग

हरिहरभवन, ललितपुर

मिति :- २०६४/१२/२६

प्रेस विज्ञप्ति

मतदानको अधिकार आधारभूत मानव अधिकार

नेपालको इतिहासमा पहिलो पटक नेपाली जनताले आफ्नो देशको सम्बिधान आफ्नै हातले लेख्ने प्रयोजनको लागि यहि चैत्र २८ गते संविधान सभाको निर्वाचन सपन्न हुन गैरहेको छ । यो शताब्दिमा विश्व ईतिहास मै नेपालको यो घटना संविधान सभाको निर्वाचनको तेश्रो घटना हुन गै रहेको छ । सार्क राष्ट्रहरूमा भारत पछि यो दोश्रो घटना हो । एक्काइसौं शताब्दिको सन् २००२ मा पूर्वी टिमोर र २००६ मा बोलिभियामा संविधान सभाको निर्वाचन सम्पन्न भएको थियो ।

संविधान सभाको निर्वाचनसित सिंगो नेपाल र सम्पूर्ण नेपालीहरूको भविष्य गासिएको हुनाले यसलाई स्वस्थ, स्वतन्त्र र निस्पक्ष ढंगले सम्पन्न गराउनु सबै नेपालीको परम कर्तव्य हो । धेरै वर्षको पर्खाई र हजारौं नेपालीको बलिदान पछि सम्भव हुन गै रहेको यो युगान्तकारी निर्वाचनमा कुनै विघ्नबाधा पुऱ्याउने कार्य कसैबाट हुनु हुदैन । यो निर्वाचन विथोलिएमा नेपालको भविष्य अंधारो तर्फ धकेलिन सकिने सम्भावना पनि आयोग सबैलाई सचेत गराउन चाहन्छ । मतदानद्वारा देश र जनताको भविष्य निर्माणको लागि यस महान कार्यमा मतदाताहरू लगाएत सम्पूर्ण देशवासी, राजनीतिक दलहरू तथा नागरिक समाजलाई आ-आफ्नो क्षेत्रबाट सक्रिय योगदान दिन राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग आग्रह गर्दछ । मतदानको अधिकार आधारभूत मानव अधिकार भएकोले मानव अधिकारको रक्षा र प्रवर्द्धन गर्नका लागि पनि आयोग सम्बन्धित सबैसित आग्रह गर्दछ ।

विशाल खनाल

सचिव

राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग

हरिहरभवन, ललितपुर

मिति :- २०६४/१२/२७

प्रेस विज्ञप्ति

मतदानको संघारमा भएको ब्यक्ति हत्या प्रति आयोगद्वारा खेद ब्यक्त

२०६४/१२/२६का दिन दांग र सुर्खेत जिल्लाहरूमा संविधान सभाको मतदानको संघारमा भएका हत्याका घटनाहरूप्रति राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको गंभिर ध्यान आकृष्ट भएको छ ।

सुर्खेत जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र नं. १ का नेकपा (एमाले)का उम्मेदवार ऋषि प्रसाद शर्माको अज्ञात समूहद्वारा चलाइएको गोली लागी उपचारको क्रममा २०६४/१२/२६का दिन मृत्यु भएको तथा सोही दिन दांग जिल्लामा सुरक्षा बलको गोली प्रहारबाट नेकपा (माओवादी)का ७ जना कार्यकर्ताहरूको मृत्यु भएको र महोत्तरी जिल्लामा एक जना म्यादी प्रहरी माथि अज्ञात समूहद्वारा गोली प्रहार भएको प्रकाशित समाचार प्रति राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग गहिरो खेद प्रकट गर्दछ ।

यी बाहेक विभिन्न ठाउँहरूमा भएका अपहरण, बम विष्फोट, दोहोरो भिडन्त लगाएतका हिंसात्मक गतिविधिहरूले सम्बिधान सभाको निर्वाचनको निम्ति अत्यावश्यक शान्ति सुव्यवस्थामा थप चुनौति देखा परेको छ ।

यी घटनाहरूले ब्यक्तिको वाचन पाउने अधिकार तथा स्वेच्छाले राजनीतिक गतिविधिमा संलग्न हुन पाउने अधिकार जस्ता आधारभूत मानव अधिकारको जघन्य उल्लंघन हुन गएकोले दोषी माथि अबिलम्ब कारवाही हुनु पर्ने प्रति आयोग सम्बन्धित सबैको ध्यानाकर्षण गर्दछ । यस्ता घटनाहरू दोहरिन नदिन नेपाल सरकारको गृहप्रशासनलाई सकृय भूमिका निर्वाह गर्न आयोग आग्रह गर्दछ ।

साथै ती घटनाहरूको सत्यतथ्यको छानबिन र अनुसन्धान गर्नका लागि आयोगका टोलीहरू घटनास्थलमा खटी गैसकेकोले उक्त टोलीको कार्य सम्पादनका लागि चाहिने आवश्यक सहयोग दिन सबैसित आयोग अनुरोध गर्दछ ।

अन्तमा विभिन्न बाधा अड्चनलाई पार गर्दै भोली हुने सम्बिधान सभाको निर्वाचनलाई हिंसामुक्त बनाई शान्ति सुव्यवस्था सुदृढ गर्न र सम्पूर्ण नागरिकहरूलाई निर्धक्क र निर्विघ्न वातावरणमा मताधिकार प्रयोग गर्न आयोग आह्वान गर्दछ ।

विशाल खनाल

सचिव

राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग हरिहरभवन, ललितपुर

२०६५ वैसाख ६

प्रेस विज्ञप्ति

संविधानसभा निर्वाचन अपेक्षाकृत शान्तिपूर्ण

नेपालमा बहुप्रतिक्षित ऐतिहासिक संविधानसभा निर्वाचन २०६४ चैत २८ गते समग्रमा अपेक्षा गरेभन्दा शान्तिपूर्ण रूपमा सम्पन्न भएको छ । यस महान कार्यलाई सम्पन्न गर्न महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने नेपाल सरकार, राजनीतिक दलहरू, निर्वाचन आयोग, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय पर्यवेक्षक, मतदाता, सुरक्षाकर्मीलगायत सम्बन्धित सबैलाई राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग धन्यवाद तथा बधाइ ज्ञापन गर्दछ । नेपाली नागरिकले संविधानसभा निर्वाचनमार्फत् उपयोग गर्न पाएको आफ्नो मताधिकारले महत्वपूर्ण र दीर्घकालीन प्रभाव पार्नेछ, साथै यस निर्वाचनबाट जनसहभागितासहितको मानवअधिकारमैत्री संविधान बन्ने छ, भन्ने कुरामा आयोग विश्वास प्रकट गर्दछ ।

राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगबाट खटिएका विभिन्न अनुगमन टोलीहरूले संविधानसभा निर्वाचनको प्रारम्भिक चरणदेखि नै राष्ट्रव्यापी रूपमा मतदानपूर्व, मतदानको दिन र त्यसपछि समेत देशभरका ६९ जिल्लामा अनुगमन गरेको कुरा विदितै छ । साथै, पुनः मतदान गर्नुपर्ने विभिन्न मतदान केन्द्रमा आयोगले अनुगमन कार्यलाई जारी राखेको छ । यस निर्वाचनमा महिलाको उत्साहप्रद सहभागिता देखिएको, मतदाताहरू निर्वाचनमा भाग लिन उत्साहित भएको, राजनीतिक दलहरूको भूमिका सकारात्मक रहेको, राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय पर्यवेक्षक तथा सञ्चारकर्मीको निर्वाध पहुँच तथा उपस्थिति रहेको आयोगले पाएको छ ।

अनुगमनमा प्राप्त गरेका तथ्यहरूका आधारमा संविधानसभा निर्वाचनमा कतिपय क्षेत्रमा सुरक्षा व्यवस्था प्रभावकारी हुन नसकेको पाइएको छ । निर्वाचनको अघिल्लो दिन दाङमा सुरक्षाकर्मीले चलाएको गोलीबाट नेकपा माओवादीका ७ जना कार्यकर्ता मारिएका तथा सुर्खेतमा चैत २६ गते नेकपा एमालेका उम्मेदवार ऋषिप्रसाद शर्माको हत्या भएको घटनाका सम्बन्धमा आयोगले अनुसन्धान सुरु गरिसकेको छ । सर्लाही निर्वाचन क्षेत्र नं. ६ का उम्मेदवार शम्भूप्रसाद सिंहलाई मतदानकै दिन गडहिया बजारमा अज्ञात समूहले गोली हानी

हत्या गरेको, सर्लाही क्षेत्र नं. ५ बाट मधेसी जनअधिकार फोरमका उम्मेदवार अशोककुमार यादव हतियारसहित मतगणनास्थलबाट पक्राउ परेको जस्ता घटनाहरूप्रति आयोगको गम्भीर ध्यानाकर्षण भएको छ ।

त्यसै गरी निर्वाचनमा विजयी भई फर्कँदै गर्दा गत वैसाख २ गते अर्थमन्त्री तथा नेपाली काङ्ग्रेसका उम्मेदवार रामशरण महतलगायतलाई आक्रमण गरी घाइते तुल्याइएको तथा मतदानमा सहभागी भई घर फर्कँदै गरेका मतदाता गंगा दासलाई सुनसरी जिल्लाको भुटाहामा अज्ञात व्यक्तिले चैत २८ गते धारिलो हतियार प्रहार गरी हत्या भएको घटनाले उम्मेदवार र मतदाताको पर्याप्त सुरक्षा हुन नसकेको देखिन्छ । मतदानमा खटिएका कर्मचारीहरूलाई कुटपीट तथा अपहरण गरिएको, मतदान केन्द्रमा धाँधली भएको, बुथ क्यापचर भएको, मतपत्र जलाइएको वा लुटिएको जस्ता कारणले १२ जिल्लाका २१ निर्वाचन क्षेत्रका १०६ मतदान केन्द्रमा निर्वाचन स्थगित भएको घटनाले ती स्थानहरू सुरक्षा व्यवस्था फितलो भएको पुष्टि गर्दछ । त्यसै गरी अन्य कतिपय मतदान केन्द्रहरूमा विभिन्न किसिमका अनियमितता भएको भनी आयोगमा उजुरीहरू प्राप्त भएका छन् । त्यस्तै सञ्चारमाध्यमले साना राजनीतिक दल वा स्वतन्त्र उम्मेदवारहरूलाई प्रचारप्रसारमा उचित प्राथमिकता नदिएको भन्ने गुनासोहरू पनि आयोगमा प्राप्त भएका छन् ।

प्रभावकारी मतदाता शिक्षाको व्यापक कमी भएकाले संखुवासभा, मोरङ, काभ्रे लगायतका जिल्लाहरूमा हजारौंको सङ्ख्यामा मतपत्र बदर भएका सूचना आयोगमा प्राप्त भएका छन् । कैदी-बन्दी, सुरक्षाकर्मी, माओवादीको क्यान्टोनमेन्ट र सैनिक ब्यारेकभित्र संविधानसभा निर्वाचनको सम्बन्धमा मतदाता शिक्षा पुग्न नसकेको भनी आयोगका टोलीहरूसमक्ष सम्बन्धित व्यक्तिहरूले गुनासो गरेका छन् ।

कतिपय स्थानमा घन्टौं पैदल हिँड्नु पर्ने स्थानमा मतदान केन्द्र राखिएको, मतदान केन्द्रमा पिउने पानी, शौचालय र प्राथमिक स्वास्थ्योपचारको अभाव भएको अनुगमनबाट प्राप्त तथ्यहरूले पुष्टि गर्दछन् । त्यसै गरी अस्पतालको इमर्जेन्सी वार्डका कर्मचारीहरू समेत निर्वाचनमा खटाइएकाले नागरिकको स्वास्थ्योपचारको अधिकार प्रभावित भएको अनुगमनका क्रममा पाइएको छ । अर्कातिर, मतपत्र जलाईको, मतपेटिकामा पानी खन्याइएको, निर्वाचन अधिकृतको हस्ताक्षर नभएका मतपत्र भेटिएको, कुनै उम्मेदवारको चिह्न नै नभएका मतपत्र समेत पाइएकाले निर्वाचन आयोगको तयारी अझ व्यापक हुन नसकेको देखिएको छ ।

वृद्ध, अशक्त र अपाङ्गहरूलाई विशेष प्राथमिकता दिन र सहज व्यवस्था गर्न राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगले निर्वाचन आयोगलाई पटकपटक ध्यानाकर्षण गराएको भएता पनि कतिपय स्थानमा त्यस अनुसारको व्यवस्था नभएको पाइएको छ । आयोगले अनुगमनका

क्रममा केही स्थानमा एउटै व्यक्तिले पटकपटक मतदान गरेको र बालबालिकाले समेत मतदान गरेको तथ्यहरू फेला पारेको छ । त्यसै गरी व्यक्तिको परिचय खुल्ने नागरिकता वा अन्य कागजात लिई मतदान गर्न आउन निर्वाचन आयोगले भनेकोमा राजनीतिक दलले दिएको कागजको टुक्राकै आधारमा धेरै व्यक्तिले निर्वाध मतदान गरेको पाइएको छ ।

सिन्धुपाल्चोक, दोलखा, रामेछाप, धादिङ, डडेल्धुरा, नुवाकोट, रसुवा, गोरखा लगायतका जिल्लाहरूमा त्यहाँको निर्वाचन स्वच्छ र स्वतन्त्र नभएको र त्यहाँ मतदातालाई आफ्नो पक्षमा मतदान गर्न नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले धम्क्याएको वा आवागमनमा रोक लगाएकाले त्रसित मतदाताहरूले स्वविवेकमा मतदान गर्न नपाएको भनी विभिन्न राजनीतिक दलहरू र तिनका उम्मेदवारहरू समेतले आयोगमा उजुरी गरेका छन् । उजुरीको यो क्रम बढ्दो छ । त्यस्तै, तराई जनतान्त्रिक मुक्ति मोर्चा गोइतसमूहको धम्कीका कारण सप्तरीको त्रिकोल गाविस मतदान केन्द्र क र ख मा मतदान गर्न कुनै पनि मतदाताहरू नआएको जानकारी आयोगलाई प्राप्त भएको छ ।

सुरक्षा संयन्त्र र निर्वाचन आयोगबीच आवश्यक समन्वय हुन नसक्दा जघन्य अपराधमा संलग्न भनी फौजदारी अभियोग लागेका व्यक्तिसमेत निर्वाचनको उम्मेदवारी प्रक्रियामा सामेल भएकाले यस्ता कार्यबाट दण्डहीनतालाई प्रश्रय दिनसक्ने हुँदा आयोग गम्भीर चिन्ता प्रकट गर्दछ । निर्वाचनका क्रममा विभिन्न अपराधिक गतिविधिमा संलग्नहरूलाई तत्काल कानूनबमोजिम कारवाही गर्न, मृत्यु भएकाहरूलाई उचित राहत प्रदान गर्न, घाइतेहरूको औषधोपचारको व्यवस्था गर्न नेपाल सरकारलाई राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग आग्रह गर्दछ ।

अन्त्यमा, राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग संविधानसभा निर्वाचन समग्रमा अपेक्षा गरेभन्दा शान्तिपूर्ण वातावरणमा सम्पन्न भएको ठहर गर्दछ । निर्वाचनमार्फत् प्राप्त संविधान निर्माणको जनादेशलाई कार्यान्वयन गर्न मानवअधिकारका अन्तर्राष्ट्रिय मूल्यमान्यताहरूलाई आत्मसात् गर्दै यस देशका सबै जातजाति, वर्ग, समुदाय र क्षेत्रहरूको आकांक्षालाई समेट्ने गरी मानवअधिकारसम्मत संविधान निर्माण गरिनु पर्दछ । बृहत् छलफल, बहस र संवादको माध्यमबाट त्यस्तो संविधान निर्माण गर्न कुनै किसिमको ढिलाइ गरिनु हुन्न भन्ने कुराप्रति आयोग सम्बन्धित सबै पक्षको ध्यानाकर्षण गराउन चाहन्छ । साथै, यस पुनित कार्यमा आवश्यक सहयोग गर्न राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग सदैव तत्पर रहेको जानकारी गराइन्छ ।

टीकाराम पोखरेल

उपनिर्देशक

अनुसूची १०

निर्वाचन आयोगको मतदान केन्द्रमा पहुँच सम्बन्धी
पत्र/परिपत्र

URL: www.election-commission.org.np
Email: election@mos.com.np

निर्वाचन आयोग

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग
वर्षा नं: १९२३०
मिति: २०६४/१४/१०

निर्वाचन आयोग
नेपाल
२०६३

कान्तिपथ, काठमाडौं

मिति: २०६४/०१/२९

पत्र संख्या:
चलानी नं: १७३३६

विषय: विशेष ब्यवस्था मिलाउने सम्बन्धमा।

श्री मुख्य निर्वाचन अधिकृतको कार्यालय,
७५ जिल्ला, ७५ निर्वाचन क्षेत्र।

श्री निर्वाचन अधिकृतको कार्यालय,
७५ निर्वाचन क्षेत्र।

२०६४ साल चैत्र २८ गते हुन गैरहेको संविधान सभा निर्वाचनमा मतदान गर्ने
सिन्धुलामा अशक्त, शिरामी, वृद्धवृद्धा, गर्भवती महिला, अपाङ्ग, उम्मेदवार तथा मतदानाहरूले
मतदान गर्ने कार्यमा विशेष प्राथमिकता पाउनु मानव अधिकारको विषय समेत भएकोले
उनिहरूलाई प्राथमिकता दिन मतदानकेन्द्रमा आवश्यक शौचालय, खानेपानीको प्रबन्ध मिलाउने र
प्रभावकारी सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने समेत अनुरोध गरिन्छ भनी राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग,
हरिहरभवन, पुल्चोक, नलितपुरबाट च नं.२९८६ मिति २०६४/१२/२४ मा सेन्डी आएको पत्र पेश
हुदा "सर्वे निर्वाचन अधिकृतलाई जानकारी गराउने" भनी मिति २०६४/१२/२७ मा आदेश भएकोले
आदेशानुसार अनुरोध गर्दछु।

बोधार्थः
श्री राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग,
हरिहर भवन, पुल्चोक, नलितपुर।
श्री जिल्ला निर्वाचन कार्यालय,
७५ जिल्ला।

श्रीकदर्शन पाण्डे
शाखा अधिकृत

२०६४/१२/२९

अनुसूची ११

सवारी पाससम्बन्धी पत्रहरू

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

हरिहरमार्ग, पुस्तकालय, काठमाडौं
(कार्यसम्बन्धित, महाशाखा)

प.सं. ३०८८०८

मिति :- २०६४/१२/२४

श्री निर्वाचन आयोग
कान्तिपथ, काठमाडौं

विषय :- आयोगका सवारी साधनहरूको लागि सवारी पास आवश्यक नपर्ने व्यवस्था हुन ।

उपर्युक्त सम्बन्धमा गृह मन्त्रालयको प.सं. २०६४/६४, च. नं. वि.सं. १६७, मिति २०६४/१२/२४ को पत्र प्राप्त भै व्यहोरा अवगत भएको हो। सो चर्चोविम संविधान सभाको निर्वाचन अनुगमन कार्यक्रम खातिग यस आयोगका सवारी साधनहरूको लागि सवारी पास आवश्यक नपर्ने व्यवस्था गरी यस आयोगलाई जानकारी गराइबिनुहुन अनुरोध छ ।

विशाल खनाल
सचिव

राष्ट्रीय मानव अधिकार आयोग

इंदिराभवन, पुणेपोक, नवीरापुर

(कार्यसन्ध्यालयात, महाराष्ट्र)

क्र.नं. ३०६३

दिनांक :- २०६४/११/३५

श्री प्रयागनली तथा महिलापरिषदको कार्यालय
विठ्ठलवाट, काठमाडौं

विषय :- अनुगमन कार्यका विना रोकटोक राखीच पुन्हाउने बारे ।

उपरोक्त संघस्थापना संविधान सभा निर्वाचनको अनुगमन कार्यका विना रोकटोक सहयोग
पुन्हाउने संकल्पना राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगले मिति २०६४ चैत्र २५ गते जारी गरेको
संलग्न लेख निर्देशनको आदेशानुसारै तथा कार्यात्मक पहलुहरूले न्यायसंग अनुवीच्य छ ।

टीकाराम पंजारे
उपनिर्वाह

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

हरिहरनवन, मुल्लोके, मलितानपुर

आयोजनाकाराध्यक्षकार, अधिकारक प्रकाशन र प्रसारणको लागि

प्रेस-सिद्धि

मिति : २०६५/१२/२४

आयोगको परिचय पत्र चोकेको व्यक्ति र सभासदी साधनहरूलाई बिना रोकटोक पर्यवेक्षण र अनुगमन गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन जानकारी

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग नेपालको जनताको मानव अधिकारको रक्षा र प्रवर्द्धनको निम्ति संविधानमा व्यवस्था भएको एक राष्ट्रिय संवैधानिक अंग हो । जुनसुकै अवस्थामा पनि नेपाल सरकार चिन्त लेपाकी नागरिकहरूको मानव अधिकार संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु यसको प्रमुख दायित्व हो । यसै उद्देश्यले २०६४ मा हुन गइरहेको संविधान सभाको निर्वाचनमा पनि मानव अधिकारको रक्षा र प्रवर्द्धनको सुनिश्चय गर्ने यस आयोगले देशभरी पर्यवेक्षण र अनुगमन गरिरहेको कुरा सर्वोच्चको छ । संविधान सभाको निर्वाचनमा शान्तिपूर्णक अघरहित अवस्थामा मतदान र निर्णय बढ्ने नागरिकको मत अधिकारको मत सुनिश्चित गर्ने आयोगको पर्यवेक्षण र अनुगमन कार्यलाई विरलत बढाउनु सरकारको छ । अतः यस उद्देश्यको निम्ति आयोगका पदाधिकारीहरू तथा कर्मचारीहरू निरन्तर बढ्ने कुरा यस आयोगको परिचय पत्र चोकेको व्यक्ति र आयोगको ध्यान र तथा सोको अधिकार सभासदी साधनहरूलाई बिना रोकटोक पर्यवेक्षण र अनुगमन गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन सबै संरोकारवाला र सम्बन्धित पक्षहरूलाई यो जानकारी गराइएको छ ।

समरणीय छ, नेपालको अन्तरिम संविधानको धारा १३२ अनुसार राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगलाई मानव अधिकारको संरक्षणको सम्बन्धमा निर्वाह रणमा अनुगमन र निचयुक्त गर्ने संवैधानिक जिम्मेवारी रहेको व्यहोरा सर्वसाधारण सर्वोच्च जानकारी गराइन्छ ।

विधान सभा
 सचिव

फोन नं. ४०१००९४, ९६, ९७, ९८ फ्याक्स नं. ००१,७७-१-४४४०९७९
 वेब नं. ९७८९८०५७८, नेपाल, इमेल nhrc@nhrcnepal.org, ईमेल साइट: www.nhrcnepal.org

008 03/99 14:11 FAX: 4221898 MOHA ELECTION TELE 001

नेपाल सरकार
गृह मन्त्रालय
(निर्वाचन सेल शाखा)

सिंहदरवार,
काठमाडौं, नेपाल।
मिति: २०६४/१२/२५

पत्र संख्या :- २०६४/६२
प्राप्त पत्र संख्या र मिति :-
स.सं. :- त्रि.सं. १६६

विषय :- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका सवारीका लागि पास बारे।

श्री निर्वाचन आयोग,
कान्तिपथ।

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको च.त. ३०६६ मिति २०६४/१२/२४ मा आयोगका सवारी साधनहरूको लागि सवारी पास आवश्यकतापूर्वकै व्यवस्था हुन भनी लेखिएको पत्र एक पृष्ठ जानकारी हुन आदेशानुसार अनुरोध गर्दछु।

बोधार्थ:
श्री सचिवज्यू,
राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग,
ललितपुर।

(सुमन घिमिरे)
शाखा अधिकृत

“सबैका लागि जीवन, स्वतन्त्रता, समानता र मर्यादा”

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग

हरिहर भवन, पुल्चोक, ललितपुर
पोष्ट बक्स नं. ९१८२, काठमाडौं, नेपाल

फोन: ०९७७ १ ५०१००१५

फ्याक्स: ९७७ १ ५५४७९७३

इमेल: nhrc@nhrcnepal.org

वेबसाइट: www.nhrcnepal.org